NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

KKTC

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI

KIBRIS TÜRK EĞİTİMİNDE SÖZLÜ ÜRÜNLERİNİN YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fikriye İYİCAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ

LEFKOŞA, 2009

NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Fikriye İYİCAN'a ait "Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı çalışmanın, jürimiz tarafından Halk Bilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Orhan ÇİFTÇİ: .....

Üye: Prof.Dr. Habib DERZİNEVESİ: .....

Üye: Dr. Ahmet GÜNEYLİ: .....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

..29.../.03.../2009

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
1988

Doç. Dr. Cem BİROL
Enstitü Müdürlüğü

ÖZET

Tezin konusu ve amacı Kıbrıs Türk geleneği içinde masal, tekerleme, bilmece, ninni, gölge oyunu- Karagöz ve kukla ile çocuk eğitimine yeni bir bakış açısıyla yorum getirmektir. Masallar, toplumsal yapının değerlerini nesilden nesile aktarırken çocukları sözlü kültür ürünleri ile donatıp geleceğini kontrol altına alarak yetiştirip yönlendirmesi açısından önem taşımaktadır.

Masallarda verilmek istenen bazı iletiler M. Helimoğlu YAVUZ'un iletiler dizinine göre ele alınmış ve incelenmiştir.

Tez, kaynak taraması ve alan çalışmasıdır. Nitel araştırma yöntemiyle 10 kişi_üzerinde gözlem ve mülakat tekniğiyle toplam 23 masal üzerinde inceleme yapılmıştır. Masal anlatan kişinin eğitimi, masalları hatırlayışı, dili kullanım yeteneği, vermek istediği mesajlar hem kendi hem de dinleyen için önemlidir. Eski dönemlerde bu bağlamın geceleyin kadınların ve çocukların bir araya gelerek çeşitli çerezler yiyerek işlevleri aktaran ürünlerden oluşu da birlikteliğin ve paylaşımın önemini vurgulamaktadır.

Günümüze kadar gelen masalların ve tekerlemelerin varyantları bulunmakta, adada yaşayan halkın Kıbrıs'a gelirken yanlarında getirdikleri kültür ile devam etmektedir. Bugün teknolojinin yani TV, DVD, CD, PC gibi çeşitli oyuncakların varlığı ile üretim yerine tüketim toplumu olduğumuzun yanısıra sözlü ürünlerin eğitimi destekleyici, insan ilişkilerini bağlayıcı unsurlar olmaktan çıkıp, önemini yitirmeye başlaması somut olarak görülmektedir.

Eğitimin başladığı yer ailedir. Çocuk gelişiminde de eğitimin, sosyalleşmedeki önemini anlayabilirsek özellikle masal anlatım geleneğinin devam ettirilmesi gerekmektedir.

Böylelikle çocuğun hem dil gelişimi hem de hayal gücünün vereceği üretkenlik ile büyümesi sağlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Sözlü kültür, masal, gelenek

ABSTRACT

The aim of the thesis is to make a comment about the education of young children by using tales, tongue twisters, reddles lullabies shadow play (Karagöz) and puppets with a new a point of view.

While tales transfer the vaules of the social structure from generation to generation, they inform the young children with verbal culture so that the children are raised properly.

I gathered the tales according to the index of "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" by M. Helimoğlu YAVUZ.

The thesis is a source scan and regional study. I used the qualitative survey method to observe and interview ten people for my reconnoitering the twenty three tales. The tale taller's education, his recall, ability to we the language and themessages he intends to give is important both for him and the listeners.

In the past, this medium caused women and children come together and share happy times while enjoying some nuts and soft drinks and this emphasizes the importance of it when compared with today.

There are different versions of the tales and the reddles that has come up to now and this occasion continues because of the different cultures brought to the island by the immigrrants from the other cultures. Nowadays we turned out to be a consumptive society because of the tecnology products such as TVs, computers, etc. and this cause the verbal culture to lose interst. Education begins within the family.Tales have got an important role in young children's education. Children should listen to tales inorder to get better socialized while growing up.

By this way, the children will develope their language and imagination and became skilful and productive.

Key words: Verbal culture, tales, tradition

ÖNSÖZ

Bu tez çocuk eğitimi ve sözlü edebiyat ürünlerinden masal, tekerleme, bilmece, gölge oyunu "Karagöz", kukla ve çocuğun bebekliğinde kullanılan ninni üzerine çoklu zeka kuramı teorisi ele alınarak hazırlanmıştır. Tezimin temel amacı gelenek ve göreneklerimizin eskiden aktarım yolu olarak seçilen masallar, dile katkıda bulunan tekerlemeler, hem eğlendirirken güldürüp düşündüren hem de zeka gelişimine katkıda bulunan bilmeceler, geleneksel Türk tiyatrosu içerisinde büyük yer tutan gölge oyunun bugün günümüzde "Karagöz"ün geçmişten yansımaları ile atasözleri ve deyimlerden yararlanılarak oluşturan çocuk eğitiminin sunulmasıdır.

Tezin ana 7 bölümü olup içerisinde alt başlıklara da yer verilmiştir. Tez içerisinde yer alan genel tanımlar edebiyat ve eğitim içeriklidir. Tezde; önsöz, özet - abstract, giriş ve sözlük ile kaynakçanın bulunduğu bölümler de bulunmaktadır. Girişten sonra bölüm birde Kıbrıs'ın coğrafi konumu, siyasi yapısı ve Kıbrıs Adası'nın genel kültürü hakkında bilgi bulunmaktadır.

Bölüm ikide çalışmanın yöntemi alt başlıklar halinde bulunmaktadır. Bölüm üç ise araştırmada bulunan tanımları içermektedir.

Bölüm dörtte, ninni ve kısaca ninniden faydalanma konusu; atasözleri, tekerleme ve tekerlemenin dilin işlev kazanmasındaki yeri, dil gelişimi, bilmece ve Karagöz (geleneksel halk tiyatrosunda gölge oyunu "Karagöz"ün doğuşundan perdedeki yansımalarına ve geçmişteki yeri ile günümüzdeki yeri) sunulmuştur; masal, masal anası ve masal tekerlemesi verilmiştir. Bölüm beşte ise masalların M.H.Yavuz'a göre oluşan iletiler, sosyolojik iletilerde saptanan noktalar, etik iletilerde saptanan noktalar, ekonomik iletilerde saptanan noktalar ve psikolojik iletilerde saptanan noktalar yer almaktadır. Bölüm altıda masal metinleri ve iletilere göre saptanan noktalar, bölüm yedide ise değerlendirme ve sonuç bulunmaktadır. Son olarak bölüm sekizde de sözlük ve kaynakça yer almaktadır.

Tez çalışmam boyunca sabır gösteren ve desteğini esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Öncelikle anneme, manevi anneme (G.GÖKDEMİR), yazar – şair Neriman CAHİT'e, Mehmet ERTUĞ'a her zaman yanımda olup özellikle de manevi yönden beni destekledikleri için sonsuz teşekkür ederim. Tezimin özetini İngilizceye çevirmeme yardımcı olan meslektaşım Hasan ÖZGÜVENLİ'ye de sonsuz teşekkür ederim.

Tez danışmanım; Halk Bilimi Ana Bilim Dalı başkanı Sn. Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ'ye de teşekkürler...

F.İ.

KISALTMALAR DİZİNİ

D.K	Dervişe KUTLU
E.A	Emir Ayşe YAHAT
K.Ö	Kezban ÖVGÜN
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.E	Mehmet Ertuğ
M.G	Mustafa GÖKÇEOĞLU
N.C	Neriman CAHİT
S.Ç	Söğüda ÇARKICI
S.D	Sadiye DESTUR
S.H	Sultan HERAN
s.	Sayfa
*	Sözlük (bilinmeyen kelime)
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
( )	Kaynak kişinin masalda yaptığı açıklamalar
-.....-	Masalları anlatan kaynak kişinin arada verdiği ek bilgiler
<.....>	Kaynak kişinin anlatısı sırasındaki tavrı

İÇİNDEKİLER

Özet i
Abstract ii
Önsöz iii
Kısaltmalar Dizini iv
İçindekiler v
Giriş viii

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı 1
Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü 1
KKTC'nin Kültürü 1
Gelenek, Görenek ve Adetler 2
Halk Dansları 2
Geleneksel El Sanatları / Yemeniler 2
Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi 2
Geleneksel El Sanatları / İpek İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük 3
Kuzey Kıbrıs Mutfağı 3

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli 4
Araştırmanın Evreni 4
Araştırmanın Örneklemi 4
Verilerin Toplanması ve Analizi 5
Araştırmanın Amacı 5
Araştırmanın Sınırlılıkları 5
Saptamalar ve Öneriler 6

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ GENEL TANIMLAR

Edebiyat..... 7
Edebiyat – Dil – Kültür..... 7
Eğitim..... 8
Eğitim Bilimi..... 8
Eğitimci..... 9
Eğitimin Önemi..... 9
Edebiyat – Eğitim..... 9
Halk Edebiyatı..... 9
Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı..... 10
Halk Bilimi..... 10
Halk Tiyatrosu..... 10
Kültür..... 10
Halk Kültürü..... 11

BÖLÜM IV

Ninni Nedir? 12
Ninniden Faydalanma Yöntemleri..... 12
Bilmece Nedir? 13
Atasözleri 13
Tekerleme..... 14
Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri..... 15
Dil Gelişimi..... 16
Karagöz..... 17
Masal..... 24
Masal Anası..... 24
Masal Tekerlemesi..... 24

BÖLÜM V

Masal Metinleri ve İletilere Göre Saptanan Noktalar

Masalların M.H.Y.'a Göre Oluşan İletiler..... 25
Etik İletilerde Saptanan Noktalar..... 25
Psikolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 26
Sosyolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 28
Ekonomik İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Öteki İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Kaynak Kişiler ve Metinler..... 31
Masalların İletileri..... 111

BÖLÜM VI

Değerlendirme..... 150
Sonuç..... 150

BÖLÜM VIII

Sözlük..... 151

KAYNAKÇA..... 152

GİRİŞ

"Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı tez çalışmamın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde kültürün eğitime kattığı değerleri ortaya koymaktır. Bunu yaparken değerli araştırmacı Sayın Mustafa Gökçeoğlu'nun kitaplarından, Sayın Neriman Cahit'in değerli bilgilerinden, öğretmenlik mesleğimde çeşitli yaş grupları ile yaptığım çalışmalardan, derlediğim ürünlerden özellikle masaldan yararlanmış bulunmaktayım.

Çalışmamda geçmiş dönemlerdeki çocuk eğitimini etkileyen unsurlar, sözlü ürünlerden başta masal, masalların içinde önemli bir yer tutan tekerlemeler, tekerlemeler gibi karmaşık bir takım bilgilerden oluşan bilmeceler, halk tiyatrosu içinde önemli bir yer tutan Gölge Oyunu "Karagöz" KKTC'de bu işe gönül vermiş şu anda tek temsilcimiz değerli Mehmet Ertuğ, eğitime önemli bir ışık tutan ve meslek hayatımda da kullandığım atasözleri irdelenmiştir.

İnsanın varoluşu, kültürün varlığını da işaret etmektedir. Çünkü insanları hayvanlardan ayıran en büyük özelliği olan konuşması, en gelişmiş iletişim aracı olan dil ile sağlanır. Kültür, geçmişten günümüze kadar olan anlatıları içine alan örf - adet, gelenek – görenek, inançlar, sözlü ürünler (masal, ninni, vs...) gibi birçok edebiyat eserlerini içerir. Bu anlatılar günümüze nesilden nesle, kulaktan kulağa anlatılarak gelmiştir. Kültür hem görsel hem de duyusaldır. Gardner'ın çoklu zeka kuramında insanın birden fazla zekaya sahip olduğu görüşü savunulmuştur. Gerek çocuklarda, gerek gençlerde, gerekse yetişkinlerde bu zeka türleri bulunmaktadır. Kültürü bir bütün olarak ele alacak olursak yerine oturtmamız gereken bir takım taşlar vardır ve en önemlisi de bize kültürü taşıyan dildir. Kendimizi ifade edebilmek, anlatabilmek en iyi konuşmayla gerçekleşir. Böylelikle insanlar yavaş yavaş sosyalleşmeye, gelişmeye başlamış ve sosyoloji biliminin de uğraşları arasında yer almıştır.

Dil, doğduğumuz andan itibaren kendini geliştirmeye başlar. Bunu yaparken etrafta duyduğu sesleri önce kaydeder, sonra taklit yoluyla hafızasında biriktirdiği sesleri çıkarır ve sözcük dağarcığının zenginliğini genişletir.

Edebiyat dediğimiz zaman dili destekleyen ikinci bir kavram ortaya çıkmaktadır. Sözlü ürünlerin toplanması yılları almış değerli ürünler arasında yer almaktadırlar. Sözlü ürünleri yazıya geçirerek yazın edebiyatı dediğimiz yazılı edebiyat ortaya çıkmıştır. Böylelikle geçen zamanda toprak olan değerlerimiz (yaşlılarımız) ölümsüzleşmiş olur.

Toplumun yapısı dil ve edebiyat sayesinde ortaya çıkmaktadır.

İnsan doğduğu andan itibaren ninni ile büyümeye başlar. Bu da bebekken bize söylenen tüm ninnileri, manileri belleğimize yerleştirip daha sonra bu sözlü ürünlere kulağımız doyduğu için kullanıma geçirerek ilk eğitimleri almış oluruz.

Halk bilimi dediğimiz edebiyat ürünlerinin bütünü düşleyerek, yaparak, dokunarak, hissederek yaşamımızda kalıcılaşmaya başlar. Zamanla zeka türlerini de geliştirir.

Edebiyatın çeşitli türlerde eserlerle toplumu ve toplum hayatını yansıtan dille nesilden nesle aktarılan kültür yansıtılmaktadır. Bu türler arasında hem manzum hem mensur hem de manzum-mensur eserler yer alır. Bu eserlerin en bilindik olanları, mani, ninni, türkü, ağıt, masal, destan, atasözü-deyimler, dua-beddualardır.

Halk edebiyatı ürünlerinin günümüzden geleceğe aktarılabilmesi, eğitimle birbirini desteklemesi toplum ve sosyal yaşam için son derece ince bir nokta olup bütünlük içerisinde incelenmelidir. Bu çalışmada masal, tekerleme, bilmece, atasözleri, ninniler ve tiyatro içinde yer alan Karagöz ve kuklanın eğitimle ilişkilendirilmesi irdelenmiş ve günümüzdeki eğitim sisteminde artıları ve eksileri gözlemlenmiştir.

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin toplam nüfusu ortalama 265.000 civarındadır. Başlıca kentleri; Başkent Lefkoşa, Gazi Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele'dir. Resmi dili Türkçe olup bunun yanında İngilizce ve Almanca konuşulmaktadır. 2004 Nisan ayında kapıların açılması ve barikatlardan karşılıklı geçişler ile esnaf veya yaşlılar arada bir de olsa Rumca da kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dini İslam dinidir. Kuzeyde yaşayanların %98'i Müslüman, %2'si ise Ortodoks, Maronit, Anglikan ve diğerleridir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye arasında Avrupa ülkeleriyle olduğu gibi zaman farkı yoktur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hür iradesiyle yönetilen, halkın egemenliğine dayalı parlementosu "Cumhuriyet Meclisi"nde, 50 milletvekili görev yapar.

Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. İklimi, tipik Akdeniz iklimidir. Yazları uzun ve kurak, kışları ise kısa ve yağışlıdır. Girne Sıra Dağları'nın kuzey etekleri çamlarla kaplıdır. Güney etekleri ada içlerine doğru, devamlı yeşil görünümü olan yaban mersini, yabani zeytin ve bu tip bitkilerle örtülüdür.

KKTC'nin Kültürü

Gelenek, Görenek ve Adetler

Toplum hayatında gelenek, görenek ve adetlerin en güzel yansıdığı ve ortaya çıktığı ortamlar çeşitli törenler ve kutlama günleridir. Bunlar arasında düğünler, sünnet törenleri, bayram törenleri, çocuk doğumu, çocukların okula başlaması yer almaktadır. Düğün yapılmadan önce kız evinde kına gecesi yapılır. Kına yakılırken erkek tarafı kahvede ya da kendi evlerinde kız evinden gelen kınayı dağıtılır. Sele içinde bulunan kına misafirlere ikram edilirken dileyen içine para bırakır. Kıbrıs Türk toplumunun karakteristiklerinden biri de "Konuk Ağırlama" tarzıdır. Bu durum, tüm dünyada bilinen geleneksel Türk konukseverliğinin bir yansımasıdır. İkram yapılırken her zaman yaşlı kişilere öncelik tanınması adettendir. Kıbrıs insanı, ikramda önceliği daima kahveye vermiş, bunun yanı sıra şerbetler de tercih edilmiştir. Bunlar arasında bal, gül, şeker, harup ve macun şerbetleri baştadır.

Halk Dansları

Kıbrıs Türk halkı, çeşitli etkinliklerde (düğün, kına gecesi, ekin kaldırma gibi) halk dansları oynamaktadır. Bu danslar genellikle Karşılamalar, Mendil Oyunları, Zeybekler, Kadın Oyunları, Dramatize Oyunlar ve Kasap Oyunları sırası izlenerek oynanılır. Karşılamalar, "Kadın ve Erkek Karşılamaları" olarak gruplandırılır. Kadınların oyunun temposu genellikle daha ağırdır. Karşılamalar dört kısımdan oluşmakta olup, dört ayrı ritme sahiptirler. Mendil oyunları veya sirtolar; orta hızda, neşeli ve erkekçe figürler içermektedir. Başlıca sirtolar olarak; Aziziye sirtosu, İskele sirtosu, Karagözlü sirtosu, Kına sirtosu sayılabilir.

Geleneksel El Sanatları / Yemeniler

Geçmişte yemenilerin kullanımı oldukça yaygın olup, çeşitli süslemeleriyle kadınların zenginliğini ortaya koymaktaydı. Kıbrıs'ta kullanılan yemeniler genelde tam kare biçiminde olup; önceleri sadece kenarlarına motif işlenir, iç kısımları sade bırakılırdı. Sonra yemenilere dal ve çiçek motifleri basılmaya başlandı. Günümüzde yemeni modern anlamda eşarp olarak gelenek başka bir düzlemde sürdürülmektedir.

Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi

Lefkara işi Kıbrıs'ta yapılan yerel el sanatlarının en önemlilerinden birisidir. İlk olarak, Lefkara köyünden çıktığı için bu adı almıştır. Lefkara işi; "Keten üzerine Lefkara işi" ve "İğne işi Lefkara" olarak isimler alır. İkisinin de işlemesi sırasında yastık kullanılır.

Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi

Bu iş daha çok Lapta ve Kazafana bölgesinde yaygın olarak yapılan bir el sanatı türüdür.

Geleneksel El Sanatları / İpek İşi

İpek Böceği kozalarından işlemeler.

Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük

Kendiliğinden yetişen veya kültürü yapılan bazı bitkilerin sapını, yapraklarını, ince dallarını ya olduğu gibi ya da yararak ince şeritler haline getirdikten sonra çeşitli şekillerde değerlendirme işidir. Kıbrıs'ta en yaygın olduğu yerler; Mesarya ve Karpaz bölgeleridir.

Kuzey Kıbrıs Mutfağı

Kıbrıs mutfağı, tarih boyunca değişik kültürlerden etkilenmiştir. Bu yüzden tamamen Kıbrıs' a ait herhangi bir yemek yoktur. Fakat orijinlerinde yapılan ufak değişikliklerle Kıbrıslılar lezzetli yemekler yaratmayı başarmışlardır. Her yemek kendine özgü bir lezzet taşır, yemeğin pişirilmesi ve sunumu Kıbrıs insanın karakterini yansıtır. ' Molohiya ' Arap orijinli bir yemek olmasına rağmen hazırlanışı lezzeti ve sunumu ile Kıbrıs lezzetlerindendir. Bazı yemeklerin adı, hazırlanışı ve lezzeti bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Kuzey Kıbrıs damak zevki olanların uğrak yeridir. Çeşitli sebze yemekleri, ızgaralar, hamur işleri, balık, çorbalar, kebaplar, lahmacun ve pideler Kıbrıs mutfağının sadece bir kısmıdır. (http://www.akgunlerturizm.com/kibris/kultur.html)

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel bir araştırma yöntemiyle çalışılmış, betimleyici bir model esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili veriler gözlem, kaynak tarama ve alan çalışmasında (derleme) ikili görüşmeler ile elde edilmiştir.

Araştırmanın Evreni

Çalışmada yer alan evren, KKTC'deki çocuk eğitim sisteminde çocuk nasıl yetiştirilerek hayata hazırlanır, ailenin işlevi, nenelik kurumu, halkbilimi ve halk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanıldığı ve günlük yaşama etkileridir. Bunun yanı sıra bu ürünlerin geçmişten günümüze, nesilden nesile aktarılarak hem günlük hayatımızda hem de okul hayatımızda yansımalarıdır.

Görüşme yapılan kişiler;

Dervişe KUTLU, Emir Ayşe YAHAT, Kezban ÖVGÜN, Mehmet ERTUĞ, Mustafa GÖKÇEOĞLU, Neriman CAHİT, Sadiye DESTUR, Söğüda ÇARKICI, Sultan HERAN

Araştırmanın Örneklemi

Örneklem olarak, KKTC'de anlatılan masalların çocuklara kattığı değerler (saygı, sevgi, hoşgörü, örf ve adetler gibi), masalların içinde yer alan tekerlemelerin dile kattığı gelişim, zeka gelişimi ile ilgili olarak bilmecelerin hem düşündürücü hem de eğlendirici yönleriyle çoklu zeka kuramının yeri ve dünya üzerindeki ikinci sahnemiz olan tiyatro oyunlarından geleneksel Türk halk tiyatosrunun içinde önemli bir yer tutan gölge oyunu; Karagöz ile kuklaların eğitimdeki yerini öğrenmek amacıyla gölge oyunu sanatçısı M.E'nin bilgileri ve sanatı, şair-yazar N.C'nin tecrübeleri, araştırmacı yazar M.G'nin kendisi ve eserlerinden bilgiler, alan çalışmalarımda bildikleri ve hatırladıkları masalları anlatan kaynak kişiler, kaynak kitaplar ele alınarak çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması, sorun olarak belirlenen geçmişten günümüze gelemeyen değerlerin yaşatılmasıdır. Araştırmada yer alan verilere ulaşıp analiz edebilmek için kaynak taraması ve alan çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanırken ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve not tutma sistemi de kullanılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmadaki temel amaç, Kıbrıs Türk kültüründe sözlü ürünlerden özellikle masal ve tekerlemeler yanında atasözleri ile sağlanan çocuk eğitimidir. Eğitimde "Atasözleri, masallar, tekerlemeler, bilmeceler, halk tiyatrosu karagöz ve kukla"nın yeri ve önemi irdelenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Kıbrıs Türk çocuk eğitimi, değişen değerler ve teknolojinin gelişmesiyle kaybolan kültürel mirasın yanında genel eğitimdeki özellikle doğumdan liseye kadar olan süreç içinde yaşanılan eğitim ve öğretimin içinde önemli bir rol üstlenen anne ve babaların geçmişten günümüze kadar olan değerleri bugün çocuklarına aktaramamaları; aktarmak isteyen yaşlılar - genellikle nine, dede, büyük teyzeler olurken komşu nineler ve komşu teyzeler de olabiliyor- ise bu fırsatı teknolojinin getirdiği artılar yanında yaşamımıza katmış olduğu yüz yüze etkileşim yani iletişimin bozulması ile sağlayamamaktadır.

Halk kültürü içinde yer alan ürünler böylelikle zaman aşımına uğrayıp değerlerini yitirmektedir. Araştırmanın önemi anonim edebiyat ürünleri ve eğitim ilişkisi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kültürün aktarımı yüzyıllardır yaşatılan değerlerin üzerinde kuruludur. Toplum, kültürün önemini ortaya koymaktadır. Folklor ise toplumsal değerlerin nesillere aktarılmasıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Konum itibariyle çalışma sınırlarım çocuklar ve özellikle ilköğretim yanında ortaöğretim dönemindeki çocuklar üzerindeki etkilerdir. Ürünlerden özellikle tekerlemeler dil gelişimi açısından çok önemli olup iletişimi içermektedir. Yapılan çalışmada elde edilen verilerden dolayı belli başlı türler ele alınarak sınırlar çizilmiştir. Bu sınırlar; ninni ile başlayıp, tekerleme, masal, eğitim ve edebiyatı genel tanımları yanında derlenen masallar üzerinde M.H.Y'e göre belirlenen iletiler ile çalışılmış olmasıdır.

Saptamalar ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara bazı öneriler sunulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi bölümünde de incelendiği gibi halk edebiyatı, halkbilimi, eğitim, kültür, sosyal yaşam ve toplum bir bütündür. Toplumun bu bilinçle kendi toprakları üzerinde yaşamaları geçmişten geleceğe aktarımın sağlanmasında kolay olabilmesi için değerlerine sahip çıkmalıdır. Masallar da toplumun yaşamını yönlendirirken gelecek nesilleri eğitip, koruma işlevini üstlenmiştir.

Eğer biz değerlerimize sahip çıkamazsak başkaları sahip çıkar.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ TANIMLAR

Edebiyat

Yazılı metinlerin tümüne edebiyat denir. Çeşitli tarz ve türlerde meydana getirilerek oluşturulmuş sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserler bütünüdür. Edebi eserin güzelliği, konusundan önce onu ele alma ve anlatma becerisinden kaynaklanır. Aslında yazılı olan metinler sözlü, görüntülü, resimli, sesli olmak üzere aktarılma biçimlerine göre isimler alır. Sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserlerin kurallarını öğreten ve inceleyen bilim dalıdır.

Edebiyat – Dil Kültür

"Edebiyatın ana malzemesi dildir. Yazarlar ve şairler, herkesin gördüğü veya bildiği bir olayı, ustalıkla kullandıkları dil aracılığıyla daha canlı ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar.

Dil, aynı zamanda kişiliği ve kültürü yansıtan bir aynadır. Aynı toplumda yaşayan kişiler, dil aracılığıyla ortak birtakım değerlere sahip olurlar. Ortak değerlerin bütünü, aynı zamanda o toplumda yaşayan insanların kültürünü oluşturmaktadır. Toplumsal değerlerin bir kısmı evrensel değerlere örtüştüğü gibi önemli bir kısmı da başka milletlere göre farklılık arz eder. Biz buna "*milli kültür*" adını veriyoruz. Milli kültürün gelişmesine ve nesillere aktarılmasında dil önemli bir araçtır.

Dil, edebiyat ve kültür arasında doğal bir ilişki olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir milletin geleceğini emanet edeceği nesiller bu üç kavram arsındaki doğal bir ilişkiden ne kadar olumlu yönde etkilenirse, o millet sonsuza kadar bağımsız yaşayacaktır.

Sözlü ifade

Duygu ve düşüncelerimizi konuşma yoluyla anlatmaya sözlü anlatım denir. Dil kavramı dört temel beceriyi içine almaktadır: okuma, dinleme, konuşma ve yazma. Sözlü ifade de bu dil becerilerinden konuşma ile ilgilidir. Dil becerilerinin hepsi bir diğeri kadar önemlidir. Önceliği ve önemi ise yazının bulunmasından önce insanlar arasındaki anlaşma söze dayalı olarak gerçekleşmekteydi. Bu yönüyle düşünüldüğünde sözlü anlatım insanlığın varoluşundan bu yana kullandığı bir anlaşma biçimi olarak değerlendirilebilir.

Konuşma

İnsanın kendisini, sağladığı birikimlerden de yararlanarak kusursuz bir söz diliyle dinleyicilere yansıtmasıdır. Bu yansıtmadaki başarı kişinin yaşamındaki başarıyı da doğrudan etkilemektedir. Konuşma, kişiliğin, bilginin, zarafetin ve kültür düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle konuşma, bir ihtiyaçtan ziyade zevk haline gelmiştir.

Yazılı ifade

Yazının kullanılmaya başlamasının ardından söze dayalı anlatmanın yanında yazıyla anlayım da doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bugün, hayatın her anında çok önemli bir yere sahip olan yazılı anlatım, eğitim sürecinde de üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur.

Türkçenin Öğretiminde Halk Edebiyatı Türlerinden Faydalanma Yöntemleri

Türk Halk Edebiyatı'na ait "ninni, mani, türkü, destan, atasözü, masal, tekerleme, deyim, hikaye vb." türlerle Türkçenin, çocuklara öğretilmesi daha kolaydır. Böylece hem çocuğun hayal dünyası zenginleşir, hem de doğruluk, güzellik, yardımseverlik, hayvan sevgisi, adalet gibi kavramların öğrenmesi kolaylaşır. Ayrıca bu türlerin çocuğun kelime haznesini zenginleştireceği, cümle yapısını geliştireceği de düşünülmelidir.

Bu yöntemler kullanılarak çocuğa öyle bir eğitim verilmelidir ki çocuk kopya kabul etmemeli kendi kendine öğrenmiş olmalıdır. Bunun da başlama yaşı "ilköğretimin ilk sınıfları" dır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Eğitim

Bireylerin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirilen kasıtlı ve istendik davranış geliştirme. Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalına yetiştirme ve geliştirme, eğitme işi.

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye. Eğitim bilimi.

Eğitim Bilimi

Öğretim ve eğitimi kurallara bağlayan bilim kolu, pedagoji. Öğretmenlik sanatı, uygulaması veya mesleği için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran bilim dalı.

Eğitimci

Eğitim iş ile uğraşan kimse, terbiyeci, pedagog.

Eğitimin Önemi

Eğitim almış kimseler toplum hayatında önemli katkılarda bulunurlar. Çünkü yaratıcı ve üretken oldukları için geniş bir pencereden bakıp, insan ilişkilerinde başarılı olarak hayatlarına devam ederler. Herkesi kendileri gibi kabullenip kendi görüşleri üzerinde dayatmazlar.

Sorun ve süreçte yoğunlaşırken düşünce ve davranışlarında içten, insancıl amaçlara duyarlık göstererek yaşamın gerçekçi yönlerine ilgi duyarlar. Bireyin bebekliğinden almaya başladığı eğitimde sadece kişisel gelişim değil, ileriki yıllarında toplumsal yararlar içerisinde toplumun ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişimine de katkıda bulunur.

Edebiyat- Eğitim

İnsan her şeyden önce düşünen ve yaratan bir varlıktır. Düşünme, yorumlama ve yaratıcılık özelliği, onu öteki canlılardan ayıran temel niteliklerin başında gelir. Gerçekten insanı hayvandan ayıran ana özellik, güzellik yaratma ve güzellik aramadır. İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır.

Edebiyatla eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve "terbiye=eğitim" anlamına gelen "edeb" kelimesi de bunu açıkça gösterir.

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da, eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden aynı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar.

Halk Edebiyatı

Belli bir ülkede geleneksel değerlerle yaşayan yaygın kitlelerin sözlü-yazılı, anonim-ferdi nitelikteki edebiyat eserleri. Bu terim 20. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanılmıştır. Maddi ve manevi yönlerinin araştırılmasıyla ortaya çıkan folklorun kapsamında edebiyat eserleri kullanılmaya başlanmıştır. Halk edebiyatı eserlerinin dili, önemin konuşma dilidir. Bu

eserler ağırlıklı olarak anonim halk edebiyatı, aşık edebiyatı ve tekke (dini-tasavvufi) edebiyatı olarak üç ana grupta toplanır. Manzum ürünler, manzum-mensur ürünler (bilmece, vs.), mensur-manzum anlatmalar (destan, halk hikayesi, vs.), mensur anlatmalar (masal, efsane, menkıbe, fıkra, vs.), kalıp sözler (atasözü, deyim, alkış, kargış, vs.), seyirlik oyunlar (karagöz, kukla, orta oyunu, vs.) olarak gruplandırılırlar.

Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı

Edebiyat, duygu ve düşünceleri çoğu zaman kurgusal olarak gerçekçi bir biçimde halka kendi diliyle aktarmasıdır. Böylece bu unsurlar hem eğitime hem de gündelik yaşama birçok değer katmaktadır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Halk Bilimi

Halkiyat

Halk Tiyatrosu

Seyirlik oyun. Halk tiyatrosu dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; 'Köy Seyirlik oyunları, Meddah, Karagöz ve Orta Oyunu'dur.

Kültür

Kültür kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Kültür toplumsal bir olaydır. Toplumun; sanatı, edebiyatı, bilimi, folkloru, gelenekleri içeren ve bunların karşılıklı ilişki ve bağıntı içinde oluşturdukları bütünü kastetmek üzere yapılan kültür tanımları ele alınabilir.

Kültür, "otobüs beklerden, yemek yerken, müzik dinlerken, ders çalışırken, eğlenmek ya da dinlenmek için bir yerlere gider ya da bir şeyler satın alırken, barınmak, örtünmek için ihtiyaç duyduğumuz maddeleri tüketirken girdiğimiz her ilişki, bizi çevreleyen her şey, bizi kurulu, devralınmış ve yeniden üretilen bir yapıya yönelten her bağ, kültür kavramıyla ifade edilebilir."

Kültürün etkisini ve gücünü görebilmemiz için gündelik hayat içindeki yapısıyla ve her an yaşanılan ilişkiler bütünü içinde irdelemeliyiz.

Kültür, cultum fiilinden gelir; bu da yetiştirmek, korumak ve göz kulak olmak anlamındadır. Dahası bir topluluğun tüm faaliyetlerini yansıtan ve onu diğer tüm toplumlardan ayıran eylem ve düşünceler sistemi olarak ifade edilebilir kültür. Kimine göre kültür; toplum, insanlığın, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar

arasındaki karmaşık ilişkilerin bir bütünü ve işlevidir. "Demek ki kültür kapsamlı bir alanı içerir ve bilgi, inanış, sanat, ahlak kuralları, kanun, gelenek ve görenek, ayrıca topluluğun bir üyesi olarak insan tarafından kazanılan, geliştirilen daha birçok yetenek ve becerileri içeren karmaşık bir bütünü bünyesinde taşır." diye tanımlanmaktadır. Kısaca, kültür inanların her şeyidir.

Halk Kültürü

Halk biliminin (folklor) derleme ve inceleme konusu yaptığı ürünlerdir. Nesilden nesle geçerek halk arasında yaşayan veya yürürlükten kalkmış her türden gelenek, inanış gibi kültür ürünleridir. Halk kültürü, bir milleti diğer milletlerden ayıran kültürel özelliklerin tamamını oluşturur. Milli kültür, halk kültüründen kaynaklanır ve toplumun özünü yansıtır. Kültür ürünlerinin halk kültürü ürünü sayılabilmesi için anonim, sözlü geleneksel nitelikte (nesilden nesle) ve az da olsa eski (en azından çeyrek asırlık) olması gerekir. Çeşitli ürünler sonradan sözlü-yazılı kültür ilişkisi ile ferdi eserlerle karışarak anonim özelliği göstermiştir. Halk edebiyatı kapsamında bulunan bütün eserler aynı zamanda halk kültürü ürünü sayılır. Böylece, eserlerin hem malzemesi, hem de oluşum ve yaygınlaşması sağlanmaktadır. Bu ürünler, yazılı kültür ve halk arasında yayılıp değişmesiyle de oluşur. Yaşadığımız ortamlarda halk kültürü değerlerini zamanla yitirir. Toplumların son asırlarda yaşadığı büyük değişimlerden biri olan ve olumsuz etkenlerin başında gelen sanayileşme ve ferdîleşmedir. Bu ürünleri "tarihî" bir değer olarak müzelerde koruyarak daha sonraki nesillere bırakmak mümkün olur. Bazı ürünler dinamik, hareketli, yaşayan ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir. Halk kültürü ürünleri özelliklerine göre bilgi halinde (halk ilaçları), uygulama halinde (inanışlar, örf ve adetler, gelenek ve görenekler) ve sanat halinde (müzik eserleri, halk oyunları, edebiyat eserleri, el sanatları) olarak 3 grupta toplanır.
(Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

BÖLÜM IV

Ninni Nedir?

Ninni, henüz konuşmaya başlamamış çocukları avutmak, uyutmak, veya ağlarken susturmak için söylenir. Çocuğun uyumasının sağlanması ya da ağlamasının durması için, sade bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur. En ezgili anonim şiir türüdür. Çocuğun ağlamasının durması için, sadece bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur.

Ninniden Faydalanma Yöntemleri

Ninniler, bizi anadilimizle tanıştıran musiki zevkini tattıran en hoş ve çocuk benliğine en tesir eden ilk ürünlerdir. Ninnilerin şairi bestekarı annelerimizdir.

"Ninni; annelerimizin çocukları uyutmak için söyledikleri ürkülerdir ki, sabit şekli ve bir edebi kıymeti yoktur."

"Annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum ve mensur sözleridir."

A.Güzel: "en az iki – üç aylıktan üç – dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında yada beşikte sallayarak daha çabuk ve daha kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki ruh durumunu yansıtan bir dörtlükten meydana gelir.

Ninnilerin Ana Dili Eğitimindeki Önemi: Çocukların beyinlerindeki dil'le ilgili merkezlerin gelişmesi, diğer bütün bilişsel fonksiyonların gelişmesi gibi uyarıcılar vasıtası ile olmaktadır. Ninnilerde bebeklerin dil merkezlerinin harekete geçmesinde ve oluşmasında büyük öneme sahiptir.

Ninnilerin çocukluktaki dil bilincinin yerleşmesinde önemli katkıları olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Çocuklarımızı büyütürken bu geleneğimizden onları mahrum bırakmamaya özen göstermeliyiz. Ninnilerimizle büyüyen çocuklarımız, hem daha erken konuşmaya başlar, hem de ilerde konuşması kusursuz olur.

Ninni: halk şiirinde anonim eserlerdendir. Çocukları uyutmak için anneleri veya dadıları tarafından söylenir. Tek dörtlük halinde olur. Ninni, bir yönü itibariyle de öğretici

niteliktedir. Özellikle çocuklar, ninnilerle anadillerini daha kolay öğrenirler. Çünkü çocuk, bu ninniyi dinledikten ve anladıktan sonra uyur. Bu sebeple edebiyatımız da ninni geleneği uzun zamanlardan bu yana devam etmektedir. Türkçenin öğretiminde de ninninin yeri son derece önemlidir."

Ninniye örnek olarak en bilindik olanını verebilirim.

Dandini dandini dasdana / danalar girdi bosdana / kov bosdancı danayı / yemesin lahanayı... şeklindedir.

Bilmece Nedir?

Bilmece; somut veya soyut bir varlığı, doğadaki herhangi bir nesneyi adını anmadan, onu hatırlatacak, çağrıştıracak, başka şeyleri kısa ve yoğun şekilde anlatarak bilinmesini dinleyene bırakan eğlenceli sözdür.

Bilmecenin kökü eylem olan bilmektir. Genellikle bilmece - bulmaca ikisi birlikte anılır. Yani eylemin tanımı olan bir iş yapılmaktadır. Düşündürücü yönüyle insan zekasını harekete geçiren ve geliştiren bir türdür. Gökçeoğlu'nun da "Bilmecelerimiz" adlı eserine yazmış olduğu önsözde de "geçmişin geleneksel aile yapısı ve üretim araçlarının özelliğinden dolayı çok sayıdaki küçük topluluklar bir araya gelme olanağı bulurdu. Topluluğu oluşturan bireylerin eğlenme gereksinimleri öz konusu olduğunda başvurulanlardan biri de bilmecedir." dediği gibi toplumun sosyalleşmesine büyük etkenleri vardır.

Bir milletin folklorunun en önemli öğelerinden biri bilmecelerdir. Bilmeceler, bir halkın zekasının da düzeyini gösterir. Çünkü bilmecelerin ifadesi, tertip ve düzeni bir zeka ürünüdür. Türk bilmeceleri bu bakımdan yüksek bir zekaya, dil ve anlatım gücüne delalet etmektedir. Atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. İfade şekli değiştirilemez. Bilmeceler; eğlenmek, hoş vakit geçirmektir. Bunun için düzenlenmiştir. Fakat dolaylı olarak dikkatli, çabuk anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmek: daha açık anlatımla zihin sporu yapmak amacı güder. Çocukların dünyasında bilmecelerin unutulmaz yeri vardır. Sayısız eğlence araçlarına sahip günümüz çocukları için de geçerlidir. Her türlü bilmece çocukların ilgisini çekiyor. Bilmece sormayı ve bilmece cevaplandırmayı zevkli bir meşguliyet olarak görüyorlar.

Atasözleri

"İlk söyleyenleri belirleyemediğimiz atasözleri hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, gelenek görenek ile tabiat olaylarından teknikten vb.

çıkacak kuralların somuttan soyuta giden bir yolla söz ve yazıyla nesilden nesile aktarılan hikmetli cümlelerdir."

Normal olarak atasözlerinin bir görün anlamı, bir de bu görünen anlamını zihnimize aktarmak suretiyle elde ettiğimiz ikinci anlamı vardır. Nazım, nesir veya her iki şekil birden olabilir.

Atasözleri az kelimeyle çok şey anlatan sözlerdir. atasözleri isminden de anlaşılacağı gibi atalarımızın tecrübelerinden oluşmuş, günümüze ulaşmış eski sözlerdir. Anonim olarak günümüze kadar gelen sözler, sadeliği ve Türkçe'nin zengin kelime dağarcı ile aktarıldığında birçok gerçeklere öncülük etmektedir. Atasözleri kurallar bütünü olup hayatımıza ışık tutar. Meslek hayatında en çok öğretmenlerin kullandığı atasözleri unutulmaya yüz tutmuş sözlü kültürü de yaşatırken öğrencileri hem düşündüren hem de eğiten bir işleve sahiptir. Geçmişte kalmış nesillerin bugünün gençlerine miras bıraktığı bu öğütler engin bir deniz gibi bilgi yüklüdür.

Ne oldum dememeli ne olacağım demeli

İyilik yap denize at,balık bilmezse halik bilir

İnsan kazdığı kuyuya kendisi düşer

Ava giden avlanır, vb. atasözleri bulunmaktadır. Masallar kısmında iletilerle ilgili sonuçlardan buradaki atasözlerine de varabileceğim bir kez daha görülmüştür.

Tekerleme

A.Güzel: "Tekerlemeler şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bu durum, müstakil bir tür özelliğinden ziyade bilmece, aşık şiiri, masal, ninni, oyun halk hikayesi, halk tiyatrosu gibi pek çok ürünün içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Diğer türle karmaşık ilişkisine rağmen şekil, muhteva ve anlatım özellikleri gibi birtakım özellikleriyle de onlardan ayrılmaktadır.

Tekerleme kavramına kaynaklarda "masallara başlarken söylenilen yarı anlamı yarı anlamsız sözler."; "saçma sapan mukaddime. Masal tekerlemesi"; "çoğunlukla masalların başında bulunan kafiyeli giriş sözleri, saz şairleri arasında yapılan değiş yarışı, orta oyununda özellikle kavuklu'nun kullandığı sözler."; "karşıdakini yanıltıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde düzenlenmiş söz"; "süratle söylenirken yanılmaması güç olan tabir ki, bilmece gibi oyun şeklinde söylenir."gibi anlamlar yüklenmiştir.

Tekerlemelerin temel özellikleri şu başlıklar halinde toparlamak mümkündür."

1. Tekerlemeler belirli bir konudan yoksundur. Bağlı oldukları türle ilişkileri itibariyle anlamından ziyade ziyade fonksiyonu arz eder.
2. Tekerlemeler, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayal ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.
3. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık veya güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.
4. Diğer halk edebiyatı ürünlerinden farklı olarak muhteva daha kaypak, kararsız ve tutarsızdır. Bir yerde şekil ve fonksiyon muhtevanın önüne geçmiştir.
5. Bazı tekerlemeler karşılıklı soru-cevap biçiminde zincirleme diyalog halinde gider.

Tekerlemeler içeriklerine bağlı olarak şu ana başlıklarla tasnif edilebilir:

A) Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler
   a) Çocuk oyunları tekerlemeleri
   b) Tören ve inanç tekerlemeleri
   c) Halk edebiyatı türlerine bağlı tekerlemeler
   d) Seyirlik oyunlar ve halk sporlarına bağlı tekerlemeler

B) Yazılı veya gelişmiş edebiyat tekerlemeleri

C) Diğer tekerlemeler

Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri

Tekerlemeler masalların içinde uygun yerlerde bulunur. Bazıları kalıplaşmış, yerine göre uzunca ya da kısa sözlerdir. Bu sözleri gerektiğinde kullanmak üzere masal anlatan kişi dağarcığında hazır bulundurur ve masalın akışına göre genellikle başına, sonuna veya ortasına ekleyerek hem dinleyicinin dikkatini çekmek için hem de güzel bir tat vermek için kullanırlar. Masalcı, masala başlamadan önce karışık, şaşırtıcı, olayları sanki kendisi yaşamış gibi anlatır ve masalın konusuna geçer. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi;

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde..." diye başlayıp farklılaşan sonlarla devam etmektedir.

Masalın en can alıcı öğesi olan tekerlemede başlıca öğeler; yinelemeler (derken, derken), uyaklar (uçarken, koşarken) ve olağanüstü durumlardır (eski hamamın içinde cinlerin cirit oynaması gibi). Bunlar dil konusunda sözcük dağarcığını hem güçlendirmekte hem de zenginleştirmektedir.

Dil Gelişimi

Dil geliştirilir ve öğretilirken masalların önemi büyüktür. Bir insan doğduğu andan itibaren çevresindeki sesleri kayda almaya başlar. Anadili, ikilemeler, benzetmeler gibi seslerle kullanmaya başlar. Bu dönem içinde ninninde söylenmesi bunu desteklemektedir. Atasözleri ve deyimlerle bezenmiş masallar, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri arasında en önemli yeri tutmaktadır. Dil gelişimi ile ilgili;

Dil gelişiminin basamakları	Ortalama yaş
Ana dilin fonolojik özelliklerini algılayabilme	Doğumdan itibaren
Sese dönme, iletişimde sırasını bekleme, karşılık olarak agulama	Doğumdan kısa süre sonra
Heceleme	4-9 ay
Tek tek kelimelerin anlamlarını öğrenmeye başlama	6-10 ay
İstek belirtmek amacıyla işaret etme	10-16 ay
Anlamlı tek tek sözcükler çıkarmaya başlama	10-16 ay
Sorulduğunda vücut kısımlarını gösterme	10-16 ay
Çok sayıda sözcüğün anlamını bilme	15-18 ay
Söylediği sözcük sayısında ani artış	16-24 ay
Basit cümleleri anlama	20-30 ay
İki sözcüklü cümle kurma	18-24 ay
Dil kurallarını kavramaya başlama, basit cümleler kurma	24-36 ay
Söylediklerinin anlaşılırlığının artması	3 yaş
Olayları ya da masalları anlatmaya başlama, konu ile ilgili sorulara yanıt verebilme	30-42 ay
Gramer kurallarına uygun ve düzgün konuşma	4 yaş
Tüm seslerin doğru çıkarılması	5-7 yaş
Karmaşık cümleler kurulması	5-7 yaş

Dönemlerini de burada görebiliyoruz.

KARAGÖZ

KIBRIS'TA GÖLGE OYUNU

Ünlü edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı, gölge oyununun doğuşunu şöyle anlatır:

1. a)Çin Rivayeti:

M.Ö 2. yüzyıla ait. Çin İmparatoru Wu, çok sevdiği eşinin ölümü üzerine büyük üzüntüye kapılır ve hiçbir şeyle avunmaz duruma gelir. Bir Çin sanatçısı, ölen imparatoriçeye benzer bir kadın resmini perde arkasından geçirerek bu hayalin ölen imparatoriçenin ruhu olduğunu söyleyip imparatoru avutmaya çalışır. Bu buluş da gölge oyununun doğmasına sebep olur...

1. b)Türk Rivayeti:

Sultan Orhan, Bursa'da cami yaptırırken işçilerin arasında Hacivat ve Karagöz'de varmış. Bu ikisi öyle gülünç öyküler anlatırlar, öyle meddahlıklar yaparlarmış ki, işçiler onları dinlemekten işlerini yapamaz olmuşlar.

Cami yapımının ilerlemediğini görüp kızan Sultan Orhan, bunun nedenini öğrenince ikisini de idam ettirmiş.

Sonradan bu yaptığına pişman olup büyük üzüntü duymuş. Şeyh Küşteri adlı bir sanatçı onun üzüntüsünü gidermek amacı ile Karagöz ve Hacivat'ın hayallerini beyaz perdeye yansıtmış ve hükümdarı avutmayı başarmış. (bu yüzden Karagöz perdesine Şeyh Küşteri perdesi de denir.)

1. c)Sonuç:

Şöyle veya böyle, gerçek olan şudur ki; Karagöz oyunu tarihsel süreç içerisinde tümüyle Türklere özgü bir sanat haline gelmiş, gerek biçim, gerekse içerik yönünden Türk'ün elinde güzelliğinin doruğuna ulaşmış, Türk halk zekasının bir anlatım aracı olmuştur.

Suretlerindeki güzellik, oyunlardaki çarpıcılık bunun en belirgin kanıtlarıdır.

2. KIBRIS'A NASIL GELDİ?

1571'de Kıbrıs fethinin tamamlanmasından sonra adaya Anadolu'nun türlü yörelerinden birçok Türk'ün yerleştirildiği bilinen bir gerçektir. Bu insanlar, beraberlerinde getirdikleri kendi gelenek ve görenekleri gibi zamanla eğlence ve sanatlarını da getirmiş olmaları doğaldır.

Bunların biri de Karagöz oyunudur.

Karagöz oyunu, meddahlık ve orta oyunu ile birlikte asırlarca Kıbrıs Türk'lerinin başlıca eğlence ve düşünce kaynağı olmuştur. Özellikle Karagöz, Kıbrıs'ta çok tutulmuş ve sevilmiş; Ramazan aylarının dışında da bütün yıl boyunca kent ve köylerde halkı güldürmüş, eğlendirmiş, düşündürmüş, sosyal yaşantıya renk katmıştır. Radyo ve sinemanın olumsuz etkileriyle etkinliğini gittikçe yitirerek 1960'lı yıllara kadar gelebilmiştir.

Bunun yanında mutluluk veren diğer bir şey de, yaşlıların bu yayınlara gösterdikleri ilgi sayesinde çocukların da Karagöz'e beğenisi olmuştur." diyor Mehmet Ertuğ. Bundan çıkan sonuç: Karagöz, bizim kendi öz malımızdır, her şeyiyle bize özgüdür. Aradan yıllar geçse bile özelliğini yitirmeyen Karagöz'ün, esprileri bile hiçbir zaman aşımına uğramamış, klasikleşerek bugünün insanını güldürüp düşündürmüştür. Bu yönü ile Karagöz, küçümsenmeyecek kadar güçlü bir halk tiyatrosu örneğidir.

3. KIBRIS'TA OYNATILAN OYUNLARIN İÇERİĞİ:

Oyun ramazan gecelerinin vazgeçilmez eğlencesi idi. Karagöz oyunlarının sayısı yirmi dokuzdur. Bazı yerlerde de otuz olarak varsayılır. Daha sonraki zamanlarda ise bu oyunlara çeşitli yenilikler eklenerek çoğaltılmıştır.

Kıbrıs'taki oyunlar gerek içerik, gerekse esprileri yönünden kültürel özelliklere bürünerek Kıbrıs'a özgü bir hal almıştır. Elimizde yazılı kaynaklar olmadığı için (o dönemde henüz yazılı sistem yok) yaşlı kişilerden edinilen bilgiler ışığında bunları söyleyebiliriz. Mehmet Ertuğ'un bize ışık tutan çalışmalarında, yaptığı son araştırmalara bakacak olursak yerel özellik kazanan bir oyun da Karagöz'ün Babalığı'dır. Bu oyunda Karagöz kimseyi dinlemeyen, kadın kaçıran, üvey babası sayesinde yola gelen bir tiptir. Oyun içerisindeki şive ve espriler Kıbrıs'a özgüdür.

4. KARAGÖZ'ÜN İZLEYİCİLERİ:

Karagöz, genelde erkeklere oynatılırdı. Bunun yanında kadınların yanı sıra küçük çocuklarında terbiyelerinin bozulmaması için izlettirilmezdi. Çünkü oyunların içerisinde bol tarafından küfür ve kabaca espriler kullanılıyordu. Bu Karagözcüye bağlı değişken durum ortama bağlı olarak belirlenirdi. Durum böyle olunca köylerde bazen kadınlar ve kız çocukları kahvehanelerin açık kapı ve pencerelerinden gizlice oyunu seyretmeye çalışırlardı. Daha sonraları Karagözcü Mehmet Efendi'nin karısından edinilen bilgilere bakacak olursak, kadınlar için gösteriler düzenlemiş, dil gayet açık ve temiz olarak kullanılmıştır.

5. NERELERDE OYNATILIRDI?

Kasabalarda büyük kahvehanelerde oynatılırdı. Bunun yanında köy kahvelerinde de sergilenirdi. Kahvenin uygun bir köşesinde yer alan beyaz perde üzerinde oynatılırdı.

Işık olarak ise öncelerde mum ardından yağ lambası, gaz lambası ve en sonda elektrik lambası perdenin arka tarafından yansıtılarak kullanılır.

6. NASIL OYNATILIRDI?

Karagözcüye düşen büyük görev ile oynatılan suretler, bütün hareketlerinden seslerine kadar ona bağlıdır. Bazı Karagözcülerin yardımcıları bulunup onlara suretleri sırasıyla verme, tef çalma, efektleri yapma, perde gazellerini söyleme gibi işler yapardı. Fakat bizim ülkemizde şuanda Mehmet Ertuğ tüm bunları tek başına yapmaktadır. Oyun sırasında yerine göre doğaçlamalar yapılarak seyircinin dikkati çekilir ve sonraki oyunlara katılımı çoğaltmaya gayret edilirdi.

Eskiden bir sonraki oyun hakkında "yarın gece ölmez da sağ kalırsak ..... oyunu" diye reklam yapılırdı. Beğenilen oyuna göre otuz veya kırk kez tekrar yapılırdı. Günümüzde oynatılan Karagöz aslen Cumartesi günleri saat on birde Büyük Han'da oynatılıyor. Bunun her hafta tekrarı yanında isteğe göre veya gelen turiste göre değişerek randevu ile hafta içinde de oynatılmaktadır.

Daha önceki zamanlarda Karagözcüler geçimlerini bu işten sağlayan insanlardı. Bununla birlikte kuru üzüm, çitlenbik veya leblebi gibi çerezleri de satarları. Esas olarak ise oyun sırasında toplanan para geçimi oluştururdu. Para toplama işi giriş veya muhavereden hemen sonra asıl oyuna geçilmeden olurdu. Parayı kendileri veya çırakları bir tepsinin içine toplarlardı. Şimdi ise Mehmet Bey'in küçüklüğünde annesinden dinlediği masalları küçük kitapçık haline getirerek girişte bilet yerine çok cüzi miktarda vermektedir. Genelde oynattığı oyunun ismi Karagöz'ün Akıl Satması'dır. Bu oyunu cd'ye çekmiş ve dileyen kişiler oyun haricinde bu cd'leri de alabiliyor. Mehmet Bey'in yardımcısı olmadığı için tüm işler ona aittir.

7. SOSYAL YAŞAMA KATTIKLARI:

Köylünün durgun yaşamı için büyük etki idi. Usta Karagözcüler köydeki sorunları perdeye ince bir mizahla yansıtarak çok beğeni toplardı. Yapılan güzel ve oturaklı espriler halkın dilinden düşmezdi. Kaba espriler ise falanın dediği olarak değişirdi. Köydeki halkın ilgisi büyük olduğu içinde tiplere benzerlik gösteren kişilere oyundaki suretlerin isimleri lakap olarak takılırdı.

7. a) Karagöz ve Hacivat'ın Kimliği:

Karagöz: Sanatı demircilik olan, tahsil görmemiş, neşeli, şakacı, açık sözlü, bazen de kaba bir tiplemedir.
Hacivat ise: Kültürlü, iyi yetişmiş, sofu, Osmanlı kibar zümresinin görgüsüne sahiptir.

8. KARAGÖZCÜLER:

Karagöz oynatanların çoğu yaşadıkları döneme göre okumuş kişilerdi. Bunların arasında emekli öğretmen ve mollalar yer alıyordu. Bu kişiler ağzı laf yapan, çabuk düşünen ve hazır cevap, espri gücüne sahip kişilerdi. Son zamanlara kadar Karagöz oynatanlardan bazıları:

1. Polemityalı Ali Hoca
2. Polili Hasan
3. Hoca (Emekli öğretmen)
4. Mağusalı Mulla Hüseyin
5. Mağusalı Mehmet Efendi
6. Kuklalı Karagözcü Sadık
7. Karagözcü Kani Dayı
8. Koca İbrahim
9. Çatozlu Zihni Usta
10. Mulla Hasan
11. Karagözcü Mehmet Efendi
12. Rum Karagözcüler

8. a)Karagözcüler hakkında:

1. Karagözcü Mehmet Efendi:

1922'de Dağaşan (Vreçça) köyünde doğmuş, Lefke'ye yerleşmiş, Hacı İzzet Ağa tarafından büyütülmüştür.

Karagöz oynatmayı ve suret kesmeyi Polili Hasan'dan öğrenmiştir.

Küçük yaşta evlenmiş, okuma-yazma bilen Mehmet Efendi, uzun süre madende çalışmış, geceleri de Karagöz oynatmıştır.

Mulla Hasan'dan bir şeyler öğrenmiş, birçok yerde oyunlarını oynatmıştır. Suretlerini mika, karton ve deri gibi malzemeleri kullanarak yapmıştır. Suretleri elimize geçmiş tek Karagözcümüz olup tam takıma sahipti. 19.yüzyıla ait suretleri bulunmuştur. Mehmet Efendi en usta sanatçılardan olup hiç çırak kullanmadan 8-10 sureti yalnız başına oynatabilirdi. Suretleri ile ilgili karısına tek söylediği "Bunlardan bir tekini bile kaybetme" demiş olmasıdır. 1963'lere kadar Karagöz oynatmış, 1968'de vefat etmiştir. Eşine göre suretler onun için çok önemliydi.

"(Kaynak: Eşi; Feriha Karagözcü)"

2. Rum Karagözcüler:

Halen günümüzde Karagözcülük yapmakta olan Rumlar vardır. Rumlar bu oyunları Türklerden almış, hatta onları taklit etmişlerdir. Suretlerdeki tiplere kendi efsanevi tiplerini eklemişlerdir.

Oyunların içeriklerinde kendi kahramanlıkları yer almaktadır. Kıbrıs'ta Türklere göre ulaştıkları üstün yaşam seviyesi, oyunlarına da yansımıştır. Kısacası tarihsel süreci perdeye yansıtmayı başarmışlardır.

Oyunlarda Karagöz hep horlanır, dövülür ama gerçekte bunun bu şekilde olmadığı bilinir. Sebebini sorduğu zaman ise cevap olarak şunu alır:

" - Ne yapayım be ahbap! Seyircilerimin böyle hoşuna gider. Yoksa kimse seyretmez ve ben de para kazanamam."

9. ŞUANKİ KARAGÖZCÜMÜZ MEHMET ERTUĞ HAKKINDA:

14 Mart 1939'da Yiğitler Köyü'nde doğmuş, ilk ve orta öğreniminden sonra Öğretmen Koleji'ni bitirip ilkokul öğretmeni oldu.(1959)

1959'da burslu olarak Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe-Edebiyat bölümüne girmiş, 1960-61 öğretim yılında buradan mezun olmuştur.

Küçük yaşlarında merakla izlediği ve sevdiği Türk Seyirlik oyunları üzerinde araştırmalar yapmış, özellikle Karagöz'ün Kıbrıs'ta yaşatılması için çalışmış ve halen daha da emeklerini acımadan bu sanata vermektedir.

Radyo, televizyon ve türlü kültür etkinliklerinde Karagöz oynatmış, meddahlık yapmış, Kıbrıslı sanatçıların geçmişte yarattıkları suretlerden oluşan "Kıbrıs Türk Gölge Oyunundan 40 Suret" adlı bir de sergi açmıştır.(27.03.1987)

Şu anda Büyük Han (Lefkoşa'da) her Cumartesi gösteri yaptığı oda, Han'ın başodası olup burayı önceleri sadece sergi amaçlı olarak kullanmıştı. Şimdilerde ise hem sergi hem gösteri amaçlı kullanmaktadır. Elinde bulunan suretlerin resimleri Mehmet Efendi'den kalanlar olup sergilemektedir. Kullandığı suretleri kendisi çizip, renklendirmektedir.

10. KARAGÖZ'ÜN BÖLÜMLERİ

10. a)Giriş

İlk olarak müzik eşliğinde perdeye bir göstermelik nene yerleştirilir. Genelde bu nesnenin (ağaç, saksı,vs..) oyun ile bir ilgisi yoktur. Belli bir süreden sonra dilli düdüğün sesi ile nesne perdeden kaldırılır. Hemen ardına perdenin solundan tefin eşliğinde Hacivat gelir ve semai okur. Bitince de perde gazeline başlar. Girişin (mukaddimenin) en önemli unsuru perde gazelidir.

Gazel de bitince Hacivat "Yar bana bir eğlence, aman bana bir eğlence, Karagöz'üm nerde" der ve perdenin sağından Karagöz gelerek Hacivat'la dövüşmeye başlarlar.

10. b)Muhavere

Karagöz ile Hacivat'ın arasında geçen söyleşiden oluşur. Asıl oyunla ilgilidir. Bölüm, Karagöz'le Hacivat'ın birbirlerini yanlış anlamadan doğmasından başlayarak asıl oyuna geçiş için Hacivat perdeden gider ve Karagöz de şunları söyler; " Sen gidersen beni de buraya pamuk ipliğiyle bağlamadılar ya..."

10. c)Fasıl

Asıl bölüm olan fasıl, Hacivat ve Karagöz'den başkalarının da oyuna girdiği perdedir. Karagöz oyundaki temel sahne adı ile anılmaktadır.

10. d)Bitiş

Karagöz'le Hacivat'ın kısa bir konuşmasından oluşur. Karagöz Hacivat'ı yine döver ve Hacivat şunları söyler:

" Yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman!"

Karagöz perdede yalnız kalır ve ertesi gün oynanacak oyunun reklamı yapıldıktan sonra şu sözler söylenir "Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola!" ve ışığın kapatılması ile oyun sona erer.

Karagöz oyun Malzemeleri:

Eskiden boyutları 2 m. ile 2,5 m. olarak değişen bir duvardan bir duvara ip ile gerdirilen eski usul perde, taşınması ve kurulması zaman almayan bir özellik taşırdı.

Şimdilerde ise Nev-i icad (yeni buluş) olarak isim verilen paravana şeklinde sahnenin yapıldığını görüyoruz. Karagöz'ün oynatıldığı beyaz perdeye "ayna" adı verilir. Patiskadan Ayna ismi verilen bezin ölçüleri 110 cm x 80 cm. olarak yapılıyor. Perdenin hemen arkasına Peş tahtası veya Destgah (bir nevi raf) ismi verilen parça eklenir. Bunun üzerine def, ışık kaynağı, zil, nareke (kamış düdük) vs. konulur. Elektrik ışığı olmadan çok önceleri ışık kaynağı olarak hayal perdesinde mum ışığı veya şem'a kullanılırdı. Şem'a çanak içerisine konulan beziryağı, zeytinyağı gibi maddeler içerisine sarkıtılan fitilin yakılmasıyla elde edilen ışığın adıdır. Alevin parlamaması için, yağı soğutmak amacıyla yağ içerisine zincir daldırılırdı.

Oynatma çubukları gürgen ağacından yapılma boyları 50-60 cm. arasında değişir. Bu çubukların şekillerden çıkmaması için uçları ısıtılır veya mum kabına batırılır ya da hafif ıslatılırdı. Perdeler önceleri 2 x 2,5m iken sonraları 110 x 80 cm ebadında yapılmaya başlanmıştır. İç tarafta perdenin altında kurulmuş "peş tahtası" vardır. Eskiden peş tahtası üstüne tasvirler, hayal ağacı, def, şem'a, oyun metni vb. konulurdu. Karagöz oyununda tasvirlerin yanı sıra tasvir sopaları, zil, def, nâreke (kamış düdük), perdeyi aydınlatan ışık kaynağı kullanılır.

Ertuğ, Karagöz

NEAR EAST UNIVERSITY LIBRARY 1988 LEFKOŞA

Masal

Masal sözlü edebiyat ürünü olup halk tarafından çeşitli zamanlarda çeşitli bağlamlarda anlatılan bir türdür. Sonradan nesilden nesile aktarılarak derleme çalışmaları ile yazıya geçirilmiştir. Masallarda olaylar tamamen hayal ürünüdür. Yer ve zaman belli değildir. Kahramanlar insanüstü özellikler gösterir. İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Masallarda eğiticilik esastır.

Oğuz YORGANCIOĞLU: "Masal olağanüstü hikaye"

M.H.Y: "Yaratıcısı belli olmayan hayal, hayali yaratılar"

Kamus-i Türki: "Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili, olağan ve olağandışı olaylara dayanan, öğüt verici hikaye"

Meydan Larousee: "Olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verile, konusu hayali, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikayesi"

Ana Britanica. "Olağanüstü öğe, kahraman ve olaylara yer veren öykü" diye tanımlamaktadır.

Masallar kendi içinde iyi vakit geçirip eğlendirirken aslında bizleri iyiye doğruya yönlendirmektedir. Masalların sonunda her zaman iyi olan kazanır. Hayat bir masal gibi düşünüldüğünde herkes iyiyi bulsa kötülükler yok olur. Eskiden olduğu gibi herkes birbiri ile dost olarak yaşar.

Masal Anası

Çok fazla masal bilen ve anlatan yaşlı kadın.

Masal Tekerlemesi

Masalın içinde (başında, ortasında ve sonunda) kalıplaşmış unsurlar olarak kullanılan tekerlemelerdir.

Tekerlemeler, masal için çok önemli bir rolde olup yalanlama kısmını içermektedir.

BÖLÜM V

MASAL METİNLERİ VE İLETİLERE GÖRE SAPTANAN NOKTALAR

Masalları anlatan kaynak kişilerin künye bilgileri anlatılarından önce bulunmaktadır. Bazı kaynak kişilerim ile geçen görüşmelerde kendi anıları da yer almaktadır. Eğer kaynak kişilerim ile ikili görüşmelerde genel olarak eğitime, kendi çocukluluklarına dair hatırladıkları anıları bulunmaktaysa künyenin altında buna da yer verilmiştir.

Bu da anlatılarla iletileri çıkarıp incelemenin yanı sıra desteklediği, "çocuk eğitimi nasıldı ve şimdi nasıl" olduğu hakkında yapılan eleştirileri içeriyor olması ile tezin amacına uygunluğu verilmek istenmiştir.

Masalların hiçbiri anlatım, kelime ve şive özelliğinin değişikliği yapılmadan aktarılmıştır.

Masalların M.H.Y.'na Göre Oluşan İletiler

Masallar ve iletilerine genel bakış;

Muhsine Helimoğlu Yavuz'un ***"Masallar ve Eğitimsel İşlevleri"*** adlı kitabında yer vermiş olduğu 'Masalların Eğitimsel İşlevleri ve İleti Dizini'nde yer alan başlıklara (etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve öteki iletiler) göre derlenen masallara genel bir bakıştan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir. Masalların içermediği iletilere yer verilmemiştir. Konuların içerdiği iletiler başlıklar halinde bulunmaktadır.

Etik İletilerde Saptanan Noktalar;

Yalan

• Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

• Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

• Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

• Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.

• Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdırlar.

• Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.

Dürüstlük

• İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır.

• Kimseye karşı kötü söz söylememeli kötü niyet beslememelidir. Çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler."

• Alınan borç ödenmelidir.

• Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.

• İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır.

• İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir.

• Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler.

Psikolojik İletilerde;

Sabır, Kararlılık

• Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. "Sabreden derviş, muradına ermiş."

• Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

• Başlanılan iş bitirilmelidir.

• Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir.

• İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde emek için, büyük bir uğraş verir.

• Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.

• Sınavlara sabırla katlamalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınalar dizgesidir.

Umut, Şans

• Alın yazısı, kader değişmez.

• Mutluluk sürekli değildir.

• Şans iyi değerlendirilmelidir.

• Şans en beklenmedik anda insana gülebilir.

• İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir.

Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

• Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner.

• Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir.

• Korku ve baskı, insanları yalana iter.

• Korkunun ecele faydası yoktur.

• Fazla evham, insanı huzursuz eder.

Özeleştiri

• Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir.

• Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

• Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır.

• Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener.

• İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

• İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir.

• İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür.

• Helal mal çalınsa bile, döner – dolaşır yine asıl sahibini bulur.

• Altın çamura düşse de yine altındır, değeri er geç anlaşılır.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

• İnsan, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz.

• Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.

• Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır.

• Yabancıların yardım önerileri kuşku ile karşılanmamalıdır.

• İnsan, tanımadığı kimselere özel yaşamından söz etmemelidir.

• İnsan ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.

• Zeka ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir."

• Akıllı olmayanlar sır saklayamazlar.

Paylaşım

• Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.

• Çok bencil, hırslı ve açıkgöz olmak insanı canından edebilir.

• İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.

Bağışlayıcılık- İncelik

• Bağışlamak, yüce bir duygudur.

• Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlılık yüklüdürler.

Dostluk, Özveri, Saygı

• Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır.

• Bazen, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.

Sosyolojik İletilere;

Aile

• Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazen ihanet ve felaket getirebilirler.

• Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdır.

• Kadınlar her zaman, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.

• Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmektedir.

• Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.

• Kadını olmayan evin tadı – tuzu, dirliği – düzeni olmaz.

• Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir.

• Bir ailede hem kız hem de erkek çocuklar olmalıdır.

Hukuk, Adalet

• Her suçun bir cezası vardır.

Yönetim, Yönetici

• İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır.

• Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir.

Öteki İnsan İlişkileri

• İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir.

• Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur.

• İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır."

• Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır.

• İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir. Bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir.

• Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

• İnsan düşmanıyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.

• İnsaların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılabiliriz.

• Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır."

• Büyüklerin öğütleri, bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.

• Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.

• En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir.

• Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir.

• Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

• İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir.

• Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp – verme üstüne kurulmuştur.

• Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

• İnsanlar arasında yapılan, bazı yarışların kuralları alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışan, yarışı da kazanır.

• İnsaları fazla sınamak, felaket getirebilir.

Ekonomik İletiler

Paranın Gücü

• Para statü belirler.

• Para bazen felaket getirebilir.

• Para hırsına kapılanlar, ölülere bile rahat vermezler.

• Parasız aile dağılır.

• Çalışan kazanır, para çalışanındır.

Ekonomik Dayanışma

• Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır.

• Her şeyin bir bedeli vardır.

Öteki İletiler

• Tam mutlak güzellik yoktur, aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.

• Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.

Kaynak Kişiler ve Metinler

Kaynak Kişi
Emir Ayşe YAHAT

Derlendiği Tarih
Ağustos 2007

Derlendiği Yer
Kurtuluş Köyü

"Radyo yoktu. Nenelerimizden, dedelerimizden duyduk."

Masalları babasından veya büyüklerinden dinlediğini ama bana anlattığı masalların hangisini kimden dinlediğini unuttuğunu söyleyen E.A.Y, "torunlar dinlemez bir tek en büyük torunum Ebru dinledi." diyerek "şimdi televizyonlar var esgisi gibi hatır bilmez kimse, uzag durur." Emir Ayşe, eşini savaş zamanı kaybetmiş bu yüzden kendi çocuklarına masal anlatamamış. En çok da babasın anlattığı masalları hatırlayıp anlattı.

OĞLU TARAFINDAN SUYA ATILAN YAŞLI ADAM

Adamın biri evlenmiş, oğluynan geliniynan bir evde oturmuş. Günün birinde gelini gaynatasından bıgmış. Şey garı demiş, yahu demiş ben bu babamı isdemem demiş, artık evde usandım, demiş. Ee napalım? Götür bir yere at geni, demiş. Yau nereye götüreyim. Başga bir evladı, yok yalnız ben. Onu yolladmassan demiş, ben gaçacayım evden, demiş. Almış babasını bindirmiş sırtına. Gidmiş bir yerde, bir böyük daş varmış. Gomuş ihdiyarı, üsdüne oturmuş. Ondan sonra almış gene ihdiyarı sırtına, gidmiş. Böyük bir ırmak varmışdı, göyvermiş ihdiyarı ona, o ırmağa, gelmiş eve. O göyveren adamın çocugları olmuş. Bu sefer onun da garısı ölmüş. O da galmış evlatlarının evinde. O da ihdiyar oldu galdı. Onun da garısı, bubanı admazssan, bırakıp seni gaçacam... O da sırtlamış ihdiyarı almış gider. O babasını addığı için da, oğlu da germi godu sırtına alır gider, demiş germe oğlum, demiş. Annadı bu olacağı meseleyi. Demiş gene oğlum, demiş. Falan yerde bir böyük daş var, go beni onun üsdüne dinneneyim. Sen da diğnen, sana bir söz söyleyim. Tegrar al beni git demiş, gene götüreceying yere götür. Tamam demiş, oğlu genne. Gidmiş o daşın üsdüne, dediği yere gomuş babasını, dinnendi gendi da babası da. Demiş gene, oğlum, garım demiş isdemedi babamı. Aldım sırtıma demiş, bu daşın üsdünde diğnendim* ve götürdüm babamı o ırmağa goyverdim. Attım demiş. Geldim eve ve garımınan rahat yaşadık. Benden sen doğdun, demiş. Şimdik demiş sen da garınga gulag verding, sen da beni alıyong gidesin o ırmağa göveresing*, demiş gendine. Senin evladların da seni göverecek, atacak demiş. Bizi demiş sülalece, hepsimizi bu ırmag yeyceg. Diğnemiş oğlan bu sözleri. Tegrar bindirmiş babasını, gelmiş eve. Demiş garı, ne demiş götürdüng da getirding? Babamı ben hişbir yere bıragmam, demiş. İsdersang sen da gal, isdersang sen gid demiş gendine. Durmuş geçindi adamınan. Yanii şu deller. Etme bulma dünyası. Etti da buldu, o da etti. Evladı yaptı onun evladı da ona yaptı, böyle gideceydi. Etme bulma dünyasıdır da...

RÜZGAR, SU, SAYGI

Zamanın birinde. -Bu rüzgar şu eser, su saygı, saygı olduğu zaman aklıma gelir da, şimdi saygıdan da fazla gonuşdug- Saygı, su, rüzgar inadlaşmışlar. -Bilmem bunları bilirsang?-

Demiş biz saglanalım bizi hişbiri bulmasın. Bir yere saglanalım demişler. Hişbiri bizi bulmasıng. Nereciğe gidersaydıng şu basardıng, öyle yerlerden su fışgırımış. Her yerden su fışgırdı. O gadar bir bol su varıdı. Demişler saglanalım bizi bulmasın, insannar bizi bulmasın. Tamam demişler. Almışlar koşdurmayı, koşdur koşdur, saglansınlar. Sumuş bir yarıg bulmuş böyle, düşmüş içine su. Düşmüş onun içine. Rüzgar da gidmiş bir tepenin bucağna, guyultusuna, singmiş, oracığa. Saygı da sağlanmış. Gez gez gez, ara ara gidmişler çıgmışlar teppenin üsdüne, bagmışlar tepenin arkası eser. Buyanısı esmez, oyanısı eser. Seni buldug demişler genne, rüzgara. Çıgmış meydana, başlamış her yeri dalgalanmaya esmeye. Bulundu, çıgdı, saglanacag gücü galmadı. Suyu, aramışlar bulmamışlar. Almışlar paltaları, başlamışlar yerleri gazmaya. Nereye gitti da gayboldu bu? Gaza gaza, gaza gaza suyu yerin altında, derinde bulmuşlar. Yani düştü su aşşağa gitti. -Yani yeryüzündeydi ve düştü aşşağa, gaza gaza yanii ondan gelmemiş bu yerin altında su aramag-. Yerin altında buldular suyu. Saygıyı aramışlar hiş bulmamışlar.

-Gagdı yogdur saygı. Agrabang olmadıgdan sonra mesela da sen yaşlısın, ya pissin, yaaa afeden bir şeysin hasdasın. Senin yüzüne bakan, soran seni yok. Yani gücükler böyüğü saymaz. Saygı yok.- <sert ve eleştirel bir şekilde> Yogdur!. Var saygı? Esgi saygı var? Yogdur? Yogdur! Saygı yogdur!

HIZIR VE GUYUDAN ÇIKAN ALTINLAR

Bir küçük kövde* yaşarmışdı garı gocaaa, o kövde iş azzz. Böyün* işler, egmeğni alır, ertesi gün yağını alır. Öyle bişey. -Böyün işler ya bir iki kilo badadez öyle bişeyler yani- Böyün işler bir parça bişeyciğni alıır, yer. Hörgün öylee . O gün işler adam o gün yeller. Gadın demiş, gidelim başga böyük memlekete, demiş. Belki onda daha fazla iş bulun da... Kimin yanında işlersaydı az bir para verirdi. Belki demiş onda daha çok işleng, daha çok para gazanın, demiş. Daha rahat yaşan. Adaaam garısına uymuuuş. Yorgancığını urubacıglarınıı, goymuşlar eşeğin heybesinee, yorganım da eşeğin üsdünee, bindirmiş garısını daa, aldı gideller. -Gidelleeer, böyük bir memleket bulacaglar da gidsinner. -Çıgmışlar gideller, ne gadar yol aldıysalar, çıgmış önüne da bir ihdiyarcıg sakalllıı. Demiş, neree giden oğlum demişşş gendine. Demiş olduğmuz yerde demiş böyün işlerig böyün yerig, demiş ihdiyara. Gidelim bir böyük memlekete, demişş. Belki daha eyi yaşantımız olur demiş gendine. Ee oğlum demiş o daa. Gidin ammaa, endirmiş garısını eşşegden. Gel demiş seni bindireyim. Nere gideceysang bırakalım seni, bindirmiş ihdiyarı üsdüne, gittiler -ne gadar yer giddiysalar- uzaglaşdıysalar, ihdiyar demiş, beni buracıgda endiring da ben gideceyim yere artık varırım, demiş gendine. Siz giding yolunguza. Endirmişler ihdiyarı, gittiler garannıg oldu, bir köve vardılar. Gidmişler çaldılar bir kapuyu. Ev sahibi demiş ne vardır. Dermiş tangrı misafiriyig. Bir yercig göstering bize bu akşamlıg galalım. Yarın sabah galkıp başga bir yere gideceyig. Amma bu akşam dinnenelim bir yerde yatalım. Gösdermiş gennere bir boş evv. Bunnarın yorgancıgları şeyleri var. Aha bunun içinde yatın, demiş gennere. Girmişleeer, yattılar. Adam hökmetmiş* garıgoca oldular o gecee. Garı itiraz eddiysa bile adam dinnememiş. Yani böyle biz temiz deyilik. Nasıl gideceğimiz yere gideceyik, demiş genneee. Adam demiş ben havlıda bir guy gördüm. İçinde su var. Ev sahibi gagmadan gidelim çekelim o sudan ikanalım. Gidmişş, doldurulmuş govayı su, çekeer. Teee gova çıksınmış yokarı olurmuş govada altın. Dökermiş şeyin yanınaaa -ille su isder o- dökermiş guyun yan tarafına oracığaaa. Çeeg, dök, yığmış goca bir tepe. Gova takırdısını duymuş ev sahıbı. Nedir bunarın yabdığı demiş, gak bakalım napallar? Gelmiiş bakallar, garı goca guyun başında, su çekeller te çıksın su atın olur. Demiş naparsıngız?

-Aha demiş su ararıg çekelim, demiş. Sening bu guyun suyu altındır? demiş ev sahıbına*. Yok demiş. Bak demiş biz doldururuk suyu ta çıksın altın olur, demiş gendine. Hep altın. Ev sahibi demiş. Çekin dökün, çekin dökün. Alın alacağnızıı, gerisini da bırakın bana. Çekmişler dögdüler çegdiler dögdüler. Su alamadılar ikansınnar. Çegdiler dögdüler, çegdiler dögdüler. Doldurmuşlar heybelerninin gözlerini altın. Demiş garı artık demiş, hem adaaam.

Ne iş isderig neee işlemek. Gidelim kövümüze bir iş guralım, demiş. Doldurdular heybenin gözüne da paraları, godular yorgancıglarmıı döndüler geriii, aldılar kövlernin yollarnı. Giddigleri yere gene aynı yerde gene çıgmış garşılarna ihdiyaaar. Gene bindirmişler geni eşşeğeee, gittiler davaraaa, neçin oğlum demiş döndünüz geriii? Gidmediniz? O da demiş. Giddig demiş bir ev sahıbına misafir olduug, o evdeee, demiş. Guydan su çegdik, altın olduuu, zengin olduk, demiş. Bak demiş bir sürü paraaa. Para ihdiyacımız yok artık. El yanında işlemeye yaniii. O da demiş gene ihdiyaaar. Siz demiş olduğnuz yerde akşam garı goca oldunguz, demiş gene. Sening garın hamile olduuu. O çocuğun kısmetidir bu para, demiş gennere. Biraz daha gidmiş ihdiyar. Endirmişler ihdiyarıı, gayboldu.

-Temiz yürekli insan, gittiği yere temiz yürekliysan kötülük düşünmezsan nereye gitsen yüzün güler. Azınan yetinen insan. Benim evimde azdır da birinin çokdur da gözünü dikmezsan isdediğin şeye ulaşın sana tangrı yardım eder. Ama eğer o insanın gözü göğnü arsızsa, onu aldım da onu daha çalayım onu daha çalayım. O insan kötülük yapar ne gadar gazanırsa eninde sonunda bütün gazandığını da gaybeder. Helali olmaz. Hani den annımın teriminan gazandım bir malı yeyim. Bazısı öyle yapmaz helali olmaz. Gazandığnın hayrını görmez ne evladı görür ne gendi-

HIZIR ve EBE

Vahdın birinde bir şey, ebe hanım varımış. -Esgiden ebeler hayvannan giderdi kövden köve. Araba yoğudu. Ben etişdim yoğudu.- Gündüz gece, edrafın ebesimişdi, gelir alıllardı gendini, gidellerdi. Hiç evlenmemiş. Birkaş gişi isdemiş gendini, hiç evlenmemiş. Başga şehirden bir oğlan gelmiş. Güzel mi güzel -Masal bu ya- talip çıgmış ebe hanıma. Demiş ben evlenmem çünkü ben senininan ilgilenemeycem. Gece olur, bazan gündüz olur, ben gaçarım. Demiş senininan ilgilenmeycem, onun için evlenmem. Ben demiş her şeye razıyım. Şu beniminan evlen. Nere isdersang git, ben razıyım. Gabul edmiş. Evlenmişler o gün. Gece, gelmiş bir gişi çalar kapuyu*, demiş garım doğuruyor heman gidelim. Yog demiş, bugün düğünüm oldu. Ben bu agşam bir yere gidmem. Demiş gene gocası, git. Ee bıraayım seni gideyim demiş ilg geceden ? Gid gid, demiş. Ben sana bir ayna verecem. Al bu aynayı demiş, gid. Ama demiş çocug doğacağı sahat, hemen başçığı çocuğun gözüğür*, bu aynayı go* içine bag demiş, aynanın içine bag. Garşı go, içine bak. Gomuş, dediği gibi almış o aynayı gitmiş. Çocuk hemen başçığı gözüğüyormuşdu, doğacak çocuk, gomuş garşı aynanın içine bagmış. Bagmış o çocug ipde sallanır. Öyle gözüğür aynada, ipde asılı çocuk. Gelmiş, bu üzüntülü. Tabi gece giddi, sabah geldi. Noldung demiş gene, ne gördüng, demiş genne. Demiş çocuğu gördüm ipde asılı demiş, da moralim bozuldu. Bu çocuğun demiş, annının yazısı odur. Anına yazıldı demiş, ipden olacak ölümü demiş. -Yani ne olursa olsun, kimse önleymez o şekilde ipde ölecek, asacaglar genni ipde ölecek-. Ertesi gece, gene hazırlanıllar yatsınlar, gene gelmişler çağırıllar gendine, genem isdemez gidsin. Git demiş genne. Ama al bu aynayı da git. Almış gitti gene, dediği gibi yapmış. Bagmış bir ateş, çocuk içinde yanar. Gelmiş. Demiş ne gördüng? Demiş çocug, ateşde yandı demiş genne ve bunun da ölümü ondan olacag. Yani, dovar dovmaz demiş annının yazısı budur, demiş. Kimse öngleyemez. Ertesi gece gene yatacaglar, gene gelmiş. Eee garı isdemez gidsin. Git git dermiş genne, git da ben seni beglerim. Almış gene aynayı gene gitti. Bir su, çocug atladı suya, su aldı gitti çocuğu, çocug gayboldu çocug boğuldu. Gelmiş, verdi adama aynayı. Demiş ne gördüng? Eee çocug demiş adladı suya, ee çocug gayboldu demiş. Onun da demiş ölümü, sudan olacag, suda boğulacag. Verdii aynayıı, daha ertesi gece gene çağırmışlar geni. Gitti geldi, adamı evde bulmadı. Adam aldı aynayı gaşdı. Adamı bulmadı. O gadar her tarafa soruşdurdu, bulmadı. Gidmiş hocaya, demiş, hoca efendi, gocam gayboldu. Niçin, demiş gene. Üş gecedir demiş, bir ayna verir bana, böyle böyle, giderim gelirim verir, giderim gelirim verir. Gızım demiş gene, o demiş Hızır'ıdı demiş gendine. Hiş demiş gene, beniminan beraber olmadı demiş.. Yatağa da girmedik.. O bir bilgi vermek için geldi sana demiş gene ve sana bilgisini öğreti ve ortadan gayboldu. Arama geni da bulmang demiş genne..

GURTLU KÖPEK

Bir gurtlu köpek bile olsaymış ona bile yüz çevirmeycen. Çünkü o gurtlu hayvan... Padişah, çağırmış padişah hizmetçilerni yanına... Demiş gidecegsiniz bana sizden aşşağı birini bulup getireceksiniz. Gitmiş üçü da gezdiler sabahdan agşama gadar. İki danesi hiç bişey bulmamış, bir tanesi bir gurtlu köpek bulmuş, yani biri sakatladı genni* gırıldı ayağı, böyle galdı yatır yerde. Demiş, bu bizden aşağıdır. O şu dedi genne sizden aşağı birini bulup getireceksiniz bağa, o da demiş bu köpek bizden daha aşağıdır. Alayım bunu padişaha götüreyim. Obirine demiş sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Aha ben demiş gurtlu bir köpek buldum, geldim demiş gendine. Almış getirmiş. Sen bilirming demiş gendine, sen bundan daha iyi olduğna demiş. Da bu senden aşağıdır, demiş. Bu köpek senden aşağıdır? demiş. Bu demiş, senden daha üsdündür, çünkü yediği yeri bilir. -Yani ne yapsang gendine, yediği yeri bilir- <üstüne basa basa söylediği an> -İnsan var yediring yediring geni, gelir böyle ahbapça görünür sana, meğerisam galbini bilmen da sana kötülük yapar. Ama o köpek yapmaz-. Bu demiş, muhdaç bir hayvandır, demiş gene. Bu senden daha eyidir, demiş. Al bunu götür eyi bir yere go, demiş. Bunu tedavi edin, demiş gene.

-Yani o vakit gazanacag insanığını. Yani ona, bakarsa da tedavi eder o vakit insanlığını gazanacag-.

Onun içi kimseye yüz çevirme.

YILAN ve ÇOBAN

Vahdın birinde bir çoban varmış Bir çoban ovanın içine mandıra. Davarım onda begler ovada. Şey gün... Geceleri o mandıraya götürür. Sabahtan gider, davarını sağar. Südünü alır gelir köve. Gündüz begler gene davarını, gene gece kapar oraya. O mandıra çalladığı yerde - bir böyle- gayang yer varmış. Böyüg bir ilan varımış oracıgda. Bu sağdığı zaman südü, südün kokusundan o ilan gelirmişdi. O çuban* dökermişdi süd, bir gabın içine, dökermişdi gendine. O ilan* içer giderdi. Yatırmışdı, ertesi gün süt sahatı* geldiğinan gene çıkar gelirmişdi. Gene dökermişdi gendine hör* gün. Bir gün çuban uzag yere gidmiş goyunnarıynan. O mandıraya gelib süd sağmamış. Demiş çocuğna, oğlum demiş böyün mandıraya gidip süd sağmadıg, dökeyim sana bir bardağın içine süt, git dök ilanın gabına, da gel. Tamam demiş çocug. Sağdı südü, adam aldı geldi köve. Bardağa dögdü yolladı çocuğu dögsün ilanın gabına. Gidmiş dögdü gendine. Çağırırmış gendine ... gelmiş ilan içer. Gidmiş çocug, almış bir daş ilan içerkana vurmuş, kesmiş, ilanın guyruğu kopmuş. -Ne gadar kobduysa işde- guyrug tarafı kopmuş. O da dönmüş çocuğu sırdı. Çocug öldü. Adam begler begler, çocug gelmez. Demiş gideyim bakayım noldular. Gidmiş bagınmış çocug ölü. Çağırmış gendine. Demiş bag guyruğuma. Artık demiş genne, "sende evlat acısı varkan, bende da bu guyrug acısı varıkan, artık demiş arkadaş olamayıg, arkadaşlığımız bozuldu".

GÜNAHINI AFFETTİREN ADAM

<Evlilik, iyi geçinme kendisi için çok önemli olduğundan birkaç kez bu konu üzerinde durmuştur.>

Adam katil idi. -Katil dediğim sana yani, biri bişey söylersa öfgelenirdi ya döverdi ya, öldürüdü. Ee adaam, çok öldürdü.- Demiş Allah'ına yalvarmış doğa edmiş. Ey Allah'ım demiş ben bu günahlarını? Nasıl affedecen beni, demiş. Bu gadar günah işlediiim. O daa, tangrı şeyinden bir seda gelmiş gene. Yolun kenarına bir guy gazacan, su bulacan, bir guru ağaç ekecen, o guru odunu, o ağacı suvaracan*, eğer o ağaç açılırsaaa.. Yani açılacak kölge yapacak, altına masa goycan demişşş, geleniii gideni yedirecen, oracıgda. O yolun yanında yedişdirecen. Büyüdmüş ağacın, altına gomuş masaaa, heeer gün gakaaar, yiyecegler ongarır alır gider. Bişirir ongarır, kısmet neyisa hazırlaar, geleni gideni çevirir yedirir. Adamın biri, adda geçermiş koşduruur. Gidmiş demiş gendine, sen böyle geçemen, yeycen buracıgda, kısmet neyisa yeyecen, ondan sonra gideceyin yere gidecen. Adam zorlamış. Gendi yemez gendinin işi aceledir, gideceg. O da almış tüfeği, demiş doksan dokuz kişi öldürdüm bir da bu demiş. Onu da vurmuş, -yani vurdu adam geni- gene tekrar Allah'ın huzuruna şey edmiş, yalvarmış dova edmiş. Demiş bu gadar gün hani işledim, günahlarını çabalarkan affedesin beni, tekrar günah işledim, demiş adam. Tekrar bir daha günah işledim, bir gişi daha öldürdüm demiş oldu yüz gişiii. Demiş gene bütün günahların affolduuu, bu giden demiş, bir gıza düngürcü gitdileer, demiş gene bu gızı giderdi kötülemeye işini bozsun evlenmesin. Ve bu gızın düngürcülüğünü bozsun. Alamasınnar bu gızıı, onun içi demiş sen bunu öldürdüğün için bütün günahların affolundu, sevap da gazandıng demiş gennee.

SÜPÜRGECİ KIZ

Bir fakir süpürgeci gızı - babası süpürge yaparmışıdı.- Gız da annesi yog, bir güçüg* gulubecigde* otururmuşdu büttün gün. O süpürgeleri satardı. O gulubecigleri da padişahın gonağnın yanındamışdı. Gız her gün gendi halinde oturur, o süpürgeleri satar, babası da gakar sabah gider ovaya, toplar süpürge, çalı toplar, süpürge bağlar. Gız otururkan bir gün, falcı geçermişdi. -Şimdig da geçerler da önemsemeyig-. Demiş gıza, gızım demiş, uzad elini sana falına bakayım, demiş genne. Eee gız da eyi niyedli, inandı. Uzadmış elini. Padişahın oğlunun gonağının yanında olduğu için, o da pençeredenmiş gızı seyreder falcı gene ne söyleyceg. Merak eder. Bagmış gızın avcuna, falına. Demiş gendine, gıza, bu gonağı görüng? demiş, böylee güzel gonaglara demiş sen, gelin gideceng, demiş gıza. Söyledi ne söyediysa, gaşmışşş. O gaçınca gelmiş şey, padişahın oğlu. -Yaniii süpürgeci gızı fakir, kim alacag? Da gideceg gonaglara gelin deyi gızınan alay eder-. Ne söyledi sağa demiş genne falcı? Söyledi bana böyle güzel gonaglara gelin gidecem. Eee padişahın evinin yanında olduğu için gulube, oğlan alaya dutdu gızı. Her gün, her gün geçermiş. Her gün aynı sözü gız oğlana söyler. Oğlan büyüdü, evlenme çağına geldii. Padişah oğlu olduğu için, padişah garısı bulacaglar ... gızı da evlendirsinler gendini. Gidmiş başka memlekedden bir padişah gizi bulmuşlar. Oğlanı evlendirileeer. Ama... padişahın gızımış başka bir adama ganmış. Başga bir sevgilisi varmışdı, ganmış onaaa. 'Temiz değil'. Oğlanın anasıynan, gızın anası annaşdı. İlle da padişah gızı olacag. demişş.... Benim gızım demiş böyle böyle <anlatmak istemediğinde bu ikilemeyi kullanıyor> -Esgiden kına gecesi yapallardı, ertesi gün da düğünn alırdı geni-... Demiş, napacayıg? Demiş aha bu süpürgeci gız paraya ihdiyaşlı*, verelim gendine para... Lambaları da söndürelim, hiş gonuşmasın, böylece birligde olsun oğluynan, sabah erkenden alsınlar gendinii... Gelmişler çaldılar kapusunu süpürgeci gızın, kimsesi yok bir ihdiyar babası... Demişler gendine, sana vereceyig bir kese altın Bu agşam gireceng gerdeğe padişahın oğluynan. Ama kim olduğungu hiş gonuşmaycang, açıklamaycag, demiş. Sana vereceyig bir kese altın <vurgu ile söyler> ve buracıgdan da gaçacang.

-Tamam? Tamam. Gabul edmiş şey, gız. Gece oldu, garanlıg olmuş, gızı almışlar. Lambaları söndürdüler. Garanlıg odaya, gızı padişahın oğluna verdiler. Yadmışlar gagdı, beraber onuynan. Tabi o çıkardı, gızlığı isdeller. Demiş gene oğlan gece. Sana demiş bir elmaz iğne verecem, demiş göğsüne dakasın. Bir da hançer verecem sana, elmaz. Oğlumuz olursa, onu da göğsüne dakasın, demiş gıza. Gız almış hançeri, saglamış onu. Elmaz iğneyi, oğlanın anasıynan gızın anası geldi kapuya, çığırdı, aldı gızı garanıgdan gaşdılar. Demiş ne verdi sanga* oğlum? Bu elmaz iğneyi verdi, demiş gız. Almışlar elinden gızın o iğneyi. Gıza

vermişler bir kese dolu para. Gidmiş köyün göbeğinden bir ev satın almış güzel bir ev. Almış babasını gittiler o evde yaşamaya başladılar. Oğlan da evlendiii.. Geşti bir iki sene aradan. Hatırlamış gızı nereye gitti. Oraşda otururdu süpürge satardı da şimdik nereye gitti? Gideceg incidsin genni. Gidmiş soruşdurmuş, bulmuş gendini. Gidmiş bagmış, güzel bir, bahçeli bir ev. Gız hamile olduu. Doğurduu bir oğlan. Evin ortasında birleşik, iğneyi da çocuğun göğsüne dağdı, o verdiği hançeri da, çocuğun göğsüne dağdı oğlanın dediği gibi...Gidmiş alay edsin geni gene. Napang süpürgeci gızı? Eyi. Evlendimin? Evlendim demiş. Eee nere gittin? Gonaglara gelin gittim, demiş gendine, oğlana. Gidmiş, almış gendini içeri. Eeee demiş, çocuğum da oldu. Gidmiş oğlan aşmış çocuğun yüzünü, bagmış nur topu gibi bir oğlan çocuğu, göğsünde da oğlanın verdiği hançer dakılı. Demiş gene, sen bunu nerde buldung? Demiş gıza. Gız da demiş gene senininan evlendiğmiz gece, sen verding bana bunu demiş. Söyleding demiş oğlumuz olursa göğsüne dakayım, oğlumuz oldu ben da göğsüne dağdım. Eee başga ben sana ne verdim, demiş gendine. Bir elmaz iğne verding. Eee onu nabdıng? Onu demiş aldılar elimden, bunu vermedim sagladım. Gidmiş eve çağırmış anasını, garısnı çağırmış Demiş demek ki gız değilidi, bana yuturdunuz, demiş gendine. Onu demiş aşşağa gördüngüz, fakir gızı aşşağa gördüngüz. Aldıngız bana bunu ama, bu demiş ondan daha aşşağadır. O daha temizidi demiş gendine. Bu aldığım temiz değilidi.

Seni demiş bugünden bura boşayıyorum demiş gene, gıza. Ne isden demiş sana, bindireyim seni da yolladayım gidesin. Ad mı idsen, gılış mı..

Kaynak Kişi
Sultan HERAN

Derlendiği Tarih
2008 Mayıs

Derlendiği Yer
Boğaz (Girne)

Sultan teyze ile görüşmem sırasında eskiden çok fazla masal anlatmadıklarını ve dinlemediklerini söyledikten sonra, eğitimi ele aldığımız zaman, "çocukken kimseden bir şey almamamızı, başımıza bir iş gelirse kendimizi nasıl koruyacağımızı öğredirlerdi. Şimdi açık açık öğredirler her şeyi. Bir isdeğimiz olduğunda da gidip isdeyecen derlerdi. İsdeyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü garaa. Gizlin alınmaz çalınmazdı."

Evlatlarımızın çocuklarına baktık; hepsi de dinlerdi beni. Büyük torunum ve onun bir küçüğü eve gelir gelmez yaparlardı ödevlerini. Onların zamanına kitaplar çıktı diye onlara da masal anlatmadım." diye konuyu sadece küçüklüğünde yaşadığı bir olay ile bağladı.

Çocukken yemekleri beğenmedikleri için gece geç vakit acıkırlardı. Bir gece pişen yemeği kardeşi de kendi de beğenmeyince babaları öfkelenip "Bu akşam aç kalın, size yemek yok. Ananız da size yemek vermeyecek." deyince korkularından bir kenara sinmişler. Gecenin geç vaktinde herkes yatınca çok acıktıkları için uyanıp, odalarındaki karpuzu gizlice kesip yemişler.

Bu olayı anlattıktan sonra "Yoğudu şimdiki gibi beğenmedi, yemesin da başga bir şey hazırlansın. Evde bişen neyisa oydu yeyceğmiz. Şimdi her şey değişdi. Eskiden sıkıydı. Büyüğe karşı da gelemezdik."

ATASÖZÜ

"İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara."

Toplum içinde her kişi tanıdıklarından her zaman her şeyi isteyemez. Çok zor durumda kalıp da bir tanıdığından gerekli şeyi isterse ona yardımcı olmak, istediğini imkanlarımız varsa vermek doğrudur. Eğer imkanlarımız var da vermiyor, dostumuzun zor durumda kalmasına göz yumuyorsak utanması gereken kişi o zaman biz oluruz. Vermeyen olur. (Sf223)

(Büyük sözü dinlenirdi. İstedikleri şey yabancıların dahi olsa izinsiz hiçbir şey yapmazlardı. Hemen alınmaz, sorulurdu.)

Kaynak Kişi

Kezban ÖVGÜN

Derlendiği Yer
Girne- Esentepe

Derlendiği Tarih
1 Mayıs 2009

Doğum Yılı - Yaşı
1923 - 85

"Masalları gış gecelerinde çocuklara, komşulara annadırdılar. Yaz gecelerinde annatmazlardı. Sucuk, guru üzüm vs. yerdik. (Şimdi çeşit çeşit yemiş var.)

Anlatılan masalların bazıları ders verici olurdu, kızardık gennere uslu durun diye..." anlatıyor çocukları ile birlikteyken. Kendilerine de yaşlı insanlar büyüdükten sonra anlattı.

İkili görüşmeler esnasında masal bilip bilmediğini hatırladığı masalları anımsadığı kadar anlattı.

Masalları kış gecelerinde yaşlı insanlar kendi çocuklarına, komşu çocuklarına anlatırdı. Gündüz herkes çalıştığı için her gece başka birinin evinde toplanıp sucuk, üzüm, pekmez gibi eğlencelik materyaller ile vakit geçirirlerdi.

Eskilerde kalmış bu geleneği daha sonraları kendi çocuklarına ve torunlarına anlatmış fakat günümüzde çocukları ve torunları bunları hatırlamamaktadır. Bağlam olarak bizi evinin bahçesinde karşılayan Kezban Nene yoldan gelen geçen komşularının da selam vererek hatır almasını yüzündeki tebessümle belirtiyor.

Kezban Neneye hangi masalları hatırladığını ve etkilendiği noktaları soruyorum. Cevap olarak pek masal hatırlamadığını birçoğunu anlatmadığı için unuttuğunu artık kimsenin masalları dinlemediğini televizyon izlemeyi tercih ettiğini eskisi gibi komşuluk ilişkilerinin kalmadığını söyleyerek biraz düşünüyor ve ardından bildiğimi tahmin ettiği "**Pastelli**" masalını anlatayım diyerek tebessüm ediyor. Bu sırada yanımızda komşu kadın, Kezban nenenin yeğeni ve yeğenin kızı bulunmaktadır. Başta çekinerek anlatıp anlatmama arasında kalırken, ortamı sohbet havasına bürüyerek doğal ortamda anlatmaya başlayarak hiçbir değişiklik yapmadan masalını anlatıyor. Birçok varyantı olan "Pastelli" masalını derlediğim şekliyle yazıya geçirip birkaç yerde farklı anlatıları olan Pastelli masalını Muhsine HELİMOĞLU YAVUZ'un *"Masalların Eğitimsel İşlevleri"* adlı kitabındaki ileti dizinine göre ve vermek istediği mesajlara göre irdelenmiştir.

Sırasıyla Kezban nenenin anlattığı masalların listesi şöyledir;

1. Pastelli
2. Bakla
3. Fatmacık- Hüseyincik

PASTELLİ

Vahdın birinde varıdı bir gocagari. Süpürdü havlısını. Süpüre süpüre buldu bir onnucuk. Aldı gocagarı paracıı ne alayım, ne alayım derken "fısdık alsam gabuğu çıkar, alsam ceviz gabuğu var. padem* alsam gabuğu var. Gideyim alayım azacık pastelli." demiş.

Pasdelliyi alayım da yeyim. Gitti gocagarı (zavallı), aldı bir parça pastelli yedi, biraz galanı da godu bir tabağın içine. Onu da godu bir küpün içine. Çıgdı. (tesdisi* boşandı, suyu galmadı) Aldı bardacını gider doldursun. Kiliklemiş kapuyu da asdı anihdarı* da kedinin bağzına*. Çıgdı, giderkan üç dane çocuk oynardı kapıdan dışarı. Demiş gennere* "be çocuklar, yok gidersiniz da anihdar kedinin bağzındadır da alasınız bana basdelliyi küpden da yeyesiniz!"

Çocuklar duydu. Gocagarı etdi oyanı. Çocuklar gider alır basdelliyi yerler, sonra da pislerler gendine tabağa. Godular aynı yere çocuklar kilitlediler kapıyı goydular aynı yere. E gocagarı gelmiş kedinin bağzında buldu anihdarı. Gocagarı almış açmış kapuyu. Demiş gideyim yeyim azacık basdelli, gider açar küpü alır tabağı. Bu görmedi battı alsın basdelli battı elleri kirlendi. Aradı bagsın yukarı garga s.çdı** ağzına. Döndü aradı otursun yere gocagarı girdi g..üne** gazık, öldü. Benda bıragdım da geldim.

GOCAGARİ

Varıdı bir gocagari gene -deyim sana öbür gocagariyi da- bir pakla* buldu yerde gagdı egdi geni bir tenekecin içine. Pakla böyüdü, böyüdü hazır çıgsın gögyüzüne yülgü pakla -canım gızım-. Gocagarı paklayı toplardı da satardı. Günün birinde bir yere gideceğdi gocagarı -bilmem nere- yazdı bir kahıt da yapışdırdı paklanın üsdüne -çalmasın gene paklaları, giden da görecek şu-.

"Pakla hamdır, begcisi .mdır**" da godu üsdüne, gaşdı giddi. Biri uzandı kessin paklaları, o seslendi gene; hep (hop) demiş gene*. "Pakla hamdır, begçisi .mdır. Tokanma!"

Adam bakar bakar birini görmez. Tekrar başgası görür, gene aynısı -canım gızım-. Başka biri duymadı, uzandı kesdi bir pakla...

Adam başına gelene çare aramış ama bulamamış. En sonunda gocagarı ona yardım etmiş ve kurtulmuş

Burada irdelenen aslında; söylenene inanmayıp da "yapılmaması" söylenen şeyi yapmanın karşılığında meydana gelen sorunlar ve düzeltmek için çarenin aranmasının anlatılmasıdır.

K.Ö hem çok yaşlı olduğu için hem de aklına gelen masalların tümünü hatırlamadığından, ders çıkabilecek bu kısa anlatıyı da görüşmemiz sırasında aktarmıştır.

FATMACIK- HÜSEYİNCİK

Bir varıdı, bir yoğudu. Varıdı bir adam iki dane da çocuğu. Öldü garısı galdı çocukları. Biri Fatmacık biri da Hüseyincik. Bulmuş adam başga garı da evlenmiş.

Garı isdemez çocukları. Ya çocukları gaçırt ya da ben gaçacam, dermiş bubalarına. Günün birinde, doldurdu bir çanta yeyecek, onu bunu. Demiş gennere götürecem sizi gezmeye. Doldurdu bir bidon da su gabacı. Aldı genneri gitdi dağın birine. Yazıdı da oturdular. Çocuklar yattı uyuya galdı çamın altında. E adam bekler genneri, bakar uyudular. Asdı gabacığıda -guyruglu, su gabağı derdik- çamın üsdüne, bıragdı çocukları gaçdı.

Uyandı oğlancık -Hüseyincik- duydu gabaca ki vurur rüzgar sallanır çamın üsdünde. çocuk bakar bubası yok çağırdı ablasına; Fatmabacık, Fatmabacık! Ta tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Uyandı o da bakar, gakallar gel dedi gene dutacayık bir yol nere gidersak. Duttular bir yol -canım gızım- gideler önlü arkalı. Fatma önünde Hüseyincik da arkada. E yazıdı, susadılar. Bakar bulur bir eşek ayağı (ki eşek ölür da galır öle dırnakları) dolu su, yağmurdan galiba doldu su.

-Fatmabacık, Fatmabacık! Susadım, napacayık? İçecem bu sudan!

-İçme (anam) da eşek olun demiş, eşeg ayağıdır.

Gittiler, gittiler buldu öküz malayı*.

-Onda da içecem, demiş gene* çok susadım.

-İçme anam da öküz olacan, demiş abası.

Hepeyi gittiler biraz daha, bir goyun ayacığı bulmuş yerde dolu su. –hani ki yamur eder da dolar su-

Demiş gene; Fatmabacık, Fatmabacık! İçecem.

-İçme anam da guzu olacan, goyun olacan.

Eğilmiş çocuk içmiş, olmuş bir guzucuk! (inanıng buna deyip güler)

Çocuk guzu olunca, "demedim sana içme da guzzu olacan!" demiş gız. Fatma önünde, Hüseyincik arkada gideler. Gittiler gittiler buldular bir maraa*. Girmişler o maaranın içine oturdular, ağlalar ikisi da.

Padişah oğlu da bagdı onun içine iki gişi oturur mağrada. Demiş gennere naparsınız bunun içinde!

Hiç dediler gendine. Aha giderdik da yorulduk oturduk.

-Nerden gelirsiniz? demiş. –demediler bubaları götürdü da bıragdı genneri-

-Yoruldug da oturdug.

-Hade gelin da götürecem sizi bizim eve demiş gennere. Alır padişah oğlu götürür evine. Almış gıçcazı, garısı etti. Günün birinde hamile oldu garı. Kuzucuk da yanında. Gocası sorar gıza; bu guzuyu ne gezdiring? ama!

-E dedi gene gardeşimdir.

-Guzudur gardaşıng?

-Guzudur, demiş. -annatmadı gerçeği-

Günün birinde padişah oğlu gidecek seferine, başga yere. Almış bir da halayık, gıza gebeydi ta ki gendi gelsin. Padişah oğlu her şeyi onardı ve gitti. Her gün aramış garısını, napa diye. Halayık günün birinde gel hanım aba gezelim azacık bu havızın* kenarında hava alalım. Yiter halayık gıççazı düşdü. Galır guzucuk havızın başında. Gıççazı yutmuş balık, balığın garnında doğurmuş. Padişahın oğlu gelmiş dışarıdan. Halayık süslenir.

Kuzucuk her sabah çıkar gider gonuşur aplasıynan döner gider eve.

Halayık hasda oldu, geberecek. Adam da der genne "benim garı pambık gibiydi noldu?"

-Hanım benim, demiş halayık.

-E hanım sensan hizmetçi nere giddi?

-Gaçdı bana, demiş.

(Halayık hasda öleceg ya güya doktora gitti. Doktor; var guzucung, var? demiş, bazla da ganından iç, iyi olacang.)

İnleyerek gelmiş, guzucuğu bazlamak için gasabı isdemiş, gasap gelmiş. Guzu bunu görünca beş tayka demiş. -hiç gonuşur guzu-

Gitmiş havuzun başına, "Fatmabacık, Fatmabacık! Tak tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor."

-Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın gözüne girsin.

Guzucuk gider yatırırlar geni, kesecekler, bıçag gasabın gözüne girmiş, çıkmış gasabın gözü. Birkaç gün sonra halayık gene başka kasap getirmiş. Guzucuk gene çağırır aplasına. "Fatmabacık, Fatmabacık! Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor. Kesecekler beni."

- Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın ciğerine."

Kesecekler geni dönmüş bıçak oturmuş ciğerine. Kasap ölmüş. Padişah oğlu bu defa düşmüş guzun peşine, duymuş gonuşur abasıynan. Padişah duyunca şu balığın garnındadır garısı doğurdu da çocuğu, alır asgerlerini enmişler havuza. Çıkarmışlar balığı, yırttıkları zaman garnından çıkarırlar garıyı, padişah alır genneri eve giderler.

Halayık da bekler evde kuzucu yesin. Halayığa anlatmış ki her şeyi bilir.

-At mı isden, cellat mı? demiş.

"At isderim, seyrana çıkayım."

Çekegmiş oraşdan bir at bindirmiş geni üsdüne, vurmuşlar ata. Halayık parçalanmış, ölmüş.

Ben da bıragdım da geldim. Onarda geçindi garısıynan hem çocuğuynan...

Kezban Övgün

Kaynak Kişi

Sadiye DESTUR

Kaynak Kişinin Mesleği
Terzi
(Kıbrıs Türk kıyafetlerini araştırma geliştirme ve yapım işleri)

Doğum Tarihi ve Yeri
1943-Lefkoşa

Medeni Durumu
Evli

Öğrenim Durumu
İlkokul Mezunu

Derlendiği Yer
Lefkoşa – Surlariçi

Derlendiği Tarih
3 Mayıs 2009 Pazar

Hatırlarım bize masal anlatan biri varıdı. Hasan Aba derlerdi gendine. Erkeğidi ama. Güçüklüğüme giddiim zaman ben 1943 doğumluyum. En az 6 – 7 yaşlarmı hatırlıyorum (Lefkoşa'da, doğma büyüme burdayım.). Çocukluğuma gittiğim zaman masalların çoğunu babamın anlattığını hatırlarım. Annem Vadilili, ço tutucu, zor geçim sağlayanbir ailenin kızıydı. Babam, Baflı'ydı. İlginç olan şey, o zaman bir besleme olayı varıdı ve babam Tera köyünden Lefkoşa'ya bir besleme olarak verdiler. İyi davranılmamış, işçi gibi kullanılmış, 6 yaşında bırakılmış Lşa'ya hatta Türkçe bilmiyormuş da manamu diye ağlarmış çıkarmış köşeye eve. Okula göndermediler, kendi gayreti ile gazete okuyacak kadar adını yazacak kadar bir yazı öğrendi. Hep işçi oldu. Kendi iş yaptı. Buzcu Enver adıyla bugün

Gökçeoğlu'nun kitabında bile Lakaplarıyla Türkler, *Kıbrıs Türkleri'nde Lakaplar*. O kitapta da adı geçer. Fakir idik bir şeyimiz yoktu ama o kadarı da oldu o zaman tahta buzluklar vardı Kıbrıs'ta ve babam da buz satardı işte. Yarım keserdi, urup keserdi, bütünü tabikii çok büyük bir metreye yakın buz buz kalıplarıyla. Ben de çok zaman onunla beraber gezdiğimi bilirim babamla. Çok sevecen bir kişiydi tabi yalnız cahil olduğundan dolayı her masal anlatışında işte hayalinden mi yoksa yaratıcılığından mı veya bize anlatacak bir şey bulamadığından mı aynı masalın içinde ya başka bir kişi olurdu ya biraz uzardı ya kısalırdı, farklı versiyonları vardı.

S.D.'nin burada anlattığı olay birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Gerek daha önceden derlenen masallarda gerekse tez için yapılan derlemede özellikle 7'den 77'ye herkesin bildiği Pastelli masalının 4 varyantına burada yazıya aktardım.

S.D.'nin babasına da masalın anlatılıp anlatılmadığını sorduğumda, herhalde çocuk olduğu için geceleyin oturulduğu zaman Şakir'in Bahçe dedikleri, Bıyıklının Bahçe'si şimdi yerine apartmanlar yapılır, tam Lşa'dan çıkarken, surların karşısında, sarı taştan bir evdi bu. Çok büyük bir bahçesi vardı. İşte merak. Ekilir, biçilir, havuzu varıdı. Aşağı yukarı 6 – 7 bin metrelik bir alana sahipti. Zengin bir aileydi. Bu da kaldı ki teyzem oldu. Teyzemin beslemesi oldu babam, annemle de kısmetmiş evlendiler. Bir yakınlık var onun yaşadığı yeri çok iyi gördüm, yaşadım. Teyzem tam bir hanımağaydı. O anlatırdı Kıbrıs'tan Hacce gidenlerden ilkiydi. Beyaz uzun elbise ve beyaz baş örtüsü, tülbet... Kapalılık, tutuculuk olayı, dediğim gibi 50 sene evvel bile görmedim. Neydii, içinde pullu veya boncuklu takardı saçlarını içine almak için onun uzun tülbendi vardı, tülbedi ağzına kapatırdı. Bugünkü kapalılıkla o günkü kapalılık farklı şeydi, daha doğrusu biz daha modern olmak için Atatürk devrimlerini beklemedik. Çünkü benim babamın bir resmi vardı. 1932'lerde takım elbise... Gayet şık giyinmiş çocukları (ilk eşinden bahsediyorum). İşte babam böyle bir kişiydi. Bize masal anlatırdı. Muhtemelen de işte, bayanlarnan kalabalık bir evde, bahçede ve herkes bir şeyler anlatırdı, muhakkak duymuştur yani. Kendi anne – babasından değil ama hanımından veya ağasından...

Bir da çok ilginç bir tip, bizim evimizden 5 – 6 hane uzakta Hasan Aba diye bahsettikleri bir kişi vardı. Şu anda hayalime getiririm da daima beyaz bir pantolon, pijama gibi bol, ben onu hafif kır saçlı, saçları çok kısa kesilmiş sürekli ev işi yapan bir erkek... Yani onun için mahallede lakabı Hasan Aba idi. Çok ilginç tipler vardı, şu an gözümün önünde çok

canlanır ve çocuklar ona çok ilgi gösterirdi. Çocuklara yemişler verirdi, yapacak bir şeyi yoktu. Ev işi yapar, yemek yapar kapı önünü süpürürdü... Tavrı ile Aba, Hasan Aba derdik o zamanlar yadırgamazdık biz de öyle bahsederdik. Çoğu zaman o da anlatırdı bize. Onun anlattıkları kısa kısa güncel masallardı. Bugün herkesin bildiği (tabi kusura bakmayın o zaman argo kelimeler de kullanılırdı yani...) kötü denmezdi. En çok bize her gün süpürdüğü için yorulunca hade oturung deyip başlardı...

Bir zamanlar, bir gocagarı varmış... Süpüre süpüre bir onluk bulmuş. Bu onluğu ne yapayım, ne yapayım demiş, gitmiş pastelli almış bir küpe koymuş. Çocuklarda devam takip ettikleri için gendini nereye koyduğunu görmüşler ve gidip o pastelliyi almak istemiş çocuklar ve yerine bir şey koymak istemişler. Pastelliyi aldıktan sonra bir güzelll kakalarını yaparlar ve o küpün içine goyarlar. İşte gocagarıda eve gelince elini uzamış pastelliyi alması için tabiki eli bulaştı ve koşarak govalamış çocukları (işte siz yaptınız gibi yani).

Böyle sonu olmayan küçük şeylerden bahsederdi bize arada uzun şeyler (şimdi dediğim gibi biribirine karıştı 55-56 yıl geçmiş üzerinden ki ben o mahalleden 11 yaşında ayrıldım ne kadar hatırladığımı tahmin edebilirsiniz öyle bir tip vardı. Bir de şundan bahsedeceğim bundan 5-6 yıl evvel öldü, gazetelere de çıktı. İki ayağı, iki eli tutmayan Hasan. Onun da adı Hasan. Yerde sürünen bir tip bu kişi ama o kadar kendisini seviyordum ki yani işte geceotururken bize hayatı anlatırdı. Yoldan geçenlerin bıraktığı (asla dilenmezdi ama yoldan geçen herkes biliyordu kıçının üzerinde ve bir elinin yardımı ile sürüklenirdi. Ölümünden sonra hala hatırlananlar bölümünde gazetede yer almıştı. Lefkoşa'nın ilginç bir tipiydi. Bize türküler söylerdi. En çok söylediği de Harman sonu diye bir film vardı onun müziğini ağzıynan darbuka çalar arkasından gezdiğim dikenli aşk yollardan diye bir türküde söylerdi çoğu zaman onun yanına da otururduk. Ailece iyi ilişkiler vardı. Babam onu arabaya koyar, spor alanlarının yanına götürür o da kendine göre topladığı paraları günlük yiyecek haline getirirdi. Son iki gözüde görmez oldu ama kendisine seslendiğim zaman; senmin Sadiye diye tanırdı beni sesimden... Sağolun eskilere hem rahmet okumak hem de hatırlamak açısından hayatımda çok ilginç tipler vardı yalnız bunları düşündüğüm zaman o zaman, kimse kimseyi dışlamıyordu ne fiziği ile ne kazancı ile... O kadar güzel ilişkiler olmuş ki, bugün de ise insanın çok değiştiğini Nasrettin Hoca'nın "Ye kürküm ye" demeye getirdiğini ve insanları mevkileri ile ölçtüğünü görüyorum. Mesela benim evim eski, Surlar içinde tamamen ve herkes bana diyor ki; "Niye Lefkoşa'nın dışında daha iyi bir yere taşınmadınız?" Ben şöyle düşünürüm, acaba bugün folklor camiasının yani halk biliminde tanıdığım bütün camianın Sadiye Ablasıyım, bu bana gurur verir. Sen de buradasın, daha büyük mutluluk ne isterim ben! Acaba oraya gittiğimde ben Sadiye Hanımefendi mi olacaktım diye hep düşündüm. Ve

şunu da söyleyim hepimiz aynı düşüncede olsaydık ne bugün Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz ne biz ne de eğitimimiz böyle olmazdı... (Eğitim derken insanların birden noldum delisi olup da çocuklarını bir kenara kendilerini başka bir kenara koymalarından bahsediyorum.))

Sadiye Destur ile yaptığım bu görüşmede eğitim derken genele dayandığımızı, öğretimden bahsetmediğimizi tekrarlamak istiyorum. Çünkü ada halkı; "Eğitim düzeyimiz çok yüksektir." demektedir. Halbuki yüksek olan okur- yazar sayısının fazla oluşu ve hemen hemen herkesin üniversiteye gidiyor oluşu öğretimin yüksek bir seviyede oluşudur. Eğitimin tanımını yaptığım gibi öğretimin de tanımını, tanımlar bölümünde vermiştim. Burada yaptığımız en büyük hata okula giden,okuma yazma bilen herkesin eğitimli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu olan insanlara soracak olursak çok azı bunun farkındadır. Eğitim dediğimiz şeyin temeli evde başlar ve sonra okul ile devam eder. Tezimin konusu olan sözlü ürünler bunlardan sadece birkaçını içermektedir. Örneğin bebeklikte annenin çocuğuna uyuması için söylediği ninni, küçük yaşlarda anlatılmaya başlanan masallar, masalların içindeki tekerlemeler eğitimi içeren belli başlı ürünlerdir. Bu ürünler günümüze yazılı edebiyat ile girmiş ve çok fazla değişikliğe uğramadan nesilden nesile aktarılmıştır. Sözlü ürünler arasında yer alan masal türü yazıdan önce kulaktan kulağa nesilden nesile aktarılırken aynı masal çeşitli varyantlarla aktarıldı. Örneğin S.D'nin anlattığı "Üç Turunçlar" masalı, M.G'nin "Tezler ve Sözler 3" eserinde daha farklı anlatılmıştır.

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

S.D'nin çocukluğundan hatırladığı masal.

Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar bir padişahın tek bir oğlu varmış. Padişahın gözbebeği. Gün geldi çattı padişahın oğlu sıkıldı.

-Baba demiş gendine ben sıkıldım. "Napalım oğlum?"

-Bana demiş, sen bir ev yaptır. Altında da çeşme olsun bir çeşmeden yağ aksın, bir çeşmeden de bal aksın. Herkes ihtiyacı olan gelip aldık sonra demiş bende vakit geçireyim.

-Tamam, demiş padişah, depo yaptırayım.

Birinden yağ akar birinden de bal. Onun üzerinde de pencereleri cam küçük bir şato yaptı gendine. Oğlan çıktı onun üzerine oturdu, pencereden gelip gidenleri seyreder.

Bir gün bir goca garı gelmiş. Tesdisine yağ doldursun. Çocuğun canı sıkıldı. Pençereden bir şey admış ilişsin goca garıyı diye tesdisi gırılmış. Galdırmış başını, "Ne diyeyim oğlum sana dilerim üç turunçların ateşine yanan inşallah."

"Tamam" demiş. Kahkahalar atmış çocuk ama içine de bir ateş düşmüş. Nedir bu üç turunçlar? Nedir bu üç turunçlar...

Hemen gitmiş babasına. "Baba nedir bu üç turunçlar?" diye sormuş.

Babası, ben de bilmem oğlum demiş. Şimdi duydum benda. Epey zaman geçtikten sonra çocuk cayır cayır yanmaya başlamış. (Beddua dutdu, ahı dutdu gocagarının, demiş.)

Ben bu üç turunçları bulmaya gideceğim baba!

"Aman oğlum etme, yapma nasıl gidecen sen." demiş.

"Bana demir bir çarık, demir asa bul, ben bunları bulmaya gideceğim."

Demir çarık yapıldı, üzerine bir sürü de peksemet alındı (peksemet gurudur ya bir şey olmaz). Yolda hem yer hem asasına dayana dayana gider. Günler, aylar geçmiş herkese sorar kimse bilmez. Bir gün bir dağın eteğine gelmiş, bakmış ki ak sakallı dede.

Demiş gendine "Ak sakallı dedem, sen bilirmin üç turunçlar nerededir?"

"Aman oğlum!" demiş gendine "Sakın!!!, sen bu yoldan geri dön, üç turunçları bugüne kadar kimse elde edemedi. Senda onun naarına yanmayasın."

"Yok demiş yanmam."

Israr edince "tamam" demiş. "Ben sana tarif edeyim, ondan sonrası senin. Geçecen, demiş gendine bu dağı, dağın eteğine geldiğinde bakacan bir gurtlu dere var. Bu gurtlu dereden bir avuç su alıp içecen, dönüp atlaycan, bu dere sana yol verecek, geçecen. Gidecen bir kapı görecen kapının önünde bir at ve bir köpek var. Köpeğin önünde ot, atın önünde da et vardır. Sen bu yeycekleri değiştirecen, atın önüne otu; köpeğin önüne eti koycan. Bakacan onlarda seslenmeyecek sana geçecen bir kapı yerde, bir kapı ayakda. Yerdekini kaldıracan,

ayakdakini da indirecen." demiş. "Ondan sonra gidecen bulacan bir bahçe, arayıp bulduğunda, çok yüksek bir ağacın üsdünde üç tane turunç görecen, üç ok vereceğim sana." demiş. Bu okunan vuramazsan, demiş gendine daşdan bir heykel olup galın, demiş. Vururşan da hayatını gurtarın.

-Tamam, demiş çocuk. Dönmüş dağı aşmış bakmış gurtlu bir dere, içmiş suyu. Bakmış dere ikiye ayrıldı yol verdi gendine geçsin. Geçtiğinde atın önündeki eti köpeğe, köpeğin önündeki otu da ata verdi. Kapalı kapıyı açtı (yatırdı), açık kapıyı da galdırdı. Gitmiş bakmış üç tane mis gibi turunç ağaçda. "Ya Allah!" demiş çekmiş okunun birini vuramamış. Birden ayakları hareketsizleşti, dizlerine gadar daş olmuş ama orada da bir sürü insan heykeli. "Haaa!" demiş, demek benden önce gelenlerde oldu. Bir ok daha addı gene vuramadı. Göbeğine gadar daş oldu. "Allahım artık sen bilin." demiş "yeter çektiğim, bismillah" diyerek çekmiş oku, üç turuncun üçünü birden düşürmüş. Her tarafı çözülünce üç turunçları goydu goynuna koşmaya başladı. Bahçenin sahibi, dev uyanmış. "Kimdir benim üç turunçlarımı alan!" diyerek "Tut kapım, tut!" demiş gendine.

"Ya yıllardan beri yatırık, kemiğimiz gurudu. Birimiz ayagda birimiz yatmagda. Sen bizi gıbırdatdın mı?" demiş. "Ben tutmam!"

"Tut köpeğim, tut atım!"

At demiş; ben et yermizdim da goydun önüme, köpek da aynısını söylemiş. "Biz tutamayık, o bize eylik eddi."

En nihayet "Tut derem, tut!" demiş gendine. Dere demiş; her geçdiğinde tüpürdün sen benim içime ama o çocuk aldı benden bir avuç su içdi da geçdi. Onun için demiş dere, hemen açıldı çocuk geçdikten sonra kapandı.

Çocuk bir müddet gitmiş, susamış. Demiş; bu turunçlardan birini keseyim da yeyim. Kesmiş turuncu bir bakmış içinde ay parçası gibi bir gız çıkmış. "Su deliganlı, su!" demiş gendine. "Suyu bulsam seni kesmezdim!" demiş. Güvercin olmuş uçmuş turuncun biri. Eyvah! Demiş, napacayık şimdi gene dayanmış çocuk epey geldikten sonra ikinci turuncu da kesmiş. İkinci turunç da aynısı olunca, "Susuzlukdan ölsem üçüncüyü kesmeyeceğim." demiş. Ta ki su başına gideyim. Gelmiş bir su başına demiş keseyim şimdi su istersa ona da var, bana da var. Kesmiş turuncu içinden çıkmış bir gız. Hepsinden güzel. Demiş ki; su deliganlı, su. Hemen bir avuç su vermiş gendine oturmuş. Demiş ki kız; hele şükür bizi devin elinden gurtardın. "Üç daneydiniz ama ikisi uçtu gitti. Şimdi ne olacak?" demiş oğlan.

-Üç gızıdık. Dev bizi esir eddi, üç turunçlara bağladı. Kim isdersa da bizi daş oldu galdı. Sen gurtardın. (ama gız tabi çıplak)

-Tamam, demiş gendine sen bu ağacın üstüne çık. Yerlere gadar da uzanan sapsarı saçları var gızın, gaymag gibi da bembeyaz. Demiş oğlan gendine, hiç seslenme. Babamın evi buradan yakındır, gidecem bir düğün alayı alayım da geleyim alayım seni gidelim. Gız da tamam demiş. Çıkmış ağaçların arasına saklanmış. Tam o saat halayık gelmiş elinde iki testi pınardan su dolduracak. Bir bakmış suyun içinde gızın yüzünü görmüş.

-Vaaayy, demiş. Ben bu kadar güzel gadınım da hizmetçilik yaptırırlar bana!

Testiyi vururandan gırmış, ben artık hizmetçilik yapmam. Ben çok güzelim!

Gız kahkahalarla gülünce bakmış yukarı, "Senmizdin?" demiş gendine. "Benim ya!" demiş.

-Tamam, demiş gendine saçlarını uzat da yanına geleyim. Uzadır. Asılıp çıkmış yanına oturmuş.

Kıza, kimsin nesin diye sorunca hepsini anladır. Başlarında toplu iğne var o çıkarsa, su içmezlersa gaybolurlar diye. Halayığın aklından cin gibi fikirler geçmiş.

-Tamam, demiş. Padişahın oğlu gelene kadar sen yat dinlen, demiş de ben onu hallederim. Gız başını goymuş guağına. Okşaya okşaya o ince toplu iğneyi bulmuş halayık. Çekmiş gızın saçlarının arasından. Çıkarkandan gız bir güvercin oldu, uçdu gidi.

Padişah oğlu ertesi gün davul zurna, düğün dernek geldi. Ağacın altında durmuş. "Güzel prensesim en aşağıya." demiş. Halayık endi aşşa. Padişahın oğlu; "Nolduu sana?!" demiş gendine.

"Ahhh, ah!" demiş. Ben demiş gaymag gibiyken hiç güneş görmezdim. Güneş vurdu ten yarasıdır, demiş.

-E yüzündeki çiller? demiş gendine. Zülfün değdi onun yarasıdır demiş. Bu gadar ince yara demek ki gerçektir! Ama çok bozulmuş. Neysa, padişahın oğlu onu geydirir, gelinlkler içinde, ata bindirler, saraya gelin gider.

Ama padişahın oğlunu da bir hüzün kaplar ki sorma gitsin. "Benim gızım nerdeeee, bu nerdeee... derken bir gün, bir güvercin gelmiş bahçeye.

Konduğum dallar kurusun, konduğum dallar kurusun deye deye bütün dallar kurumaya başlamış. Padişahın garısı anlamış, bu turunç güzelidir. İkinci, üçüncü gün hamilelik numarası yapar. Güvercin canı çekti. Aş erer güvercine. Nerde bulayım güvercini demiş. Bir tane var her gün bahçeye gelir. Avcılara hemen emir verilir. Güvercin gelir. Konduğum dallar kurusun deye deye, dutallar güvercini. Gollar, keseller, verirler etini yesin halayığa.

Oohhh demiş, halayık "canıma yetdi. Çünkü aş ererdim." dedi. Bir müddet sonra kanın aktığı yerlerde derecikler oluştu, bir ağaç oluştu. Dal, budak vermeye başladı. Tam pencerenin altına zaman geçtikçe, dallar büyüdükçe esintiden o dallar ses vermeye başlamış.

"Gölgeme düşen sular kurusun, gölgeme düşen sular kurusun." deye deye derecikler kurmaya başlamış. Halayık bunu da anlamış ki odur. Başlamış fenalıklar geçirmeye. "Hayırdır Sultanım? Noldu?" demiş.

-Aman! demiş, bu ağaç gölgelik yapar bana güneşimi de engeller, ben sararıp soldum bunun içinde hemen bu ağacı kesin, herkese dağıdın demiş. Ormancılar gelip ağacı bir güzel kökünden kesip parçalara ayırıp verdiler. Epey zaman geçer hiç ses yok. Halayık rahatladı. Hah demiş giddi. Bu ağacın parçalarından herkes aldı. Bir parça gocagarıcık da kimsesiz, fakir o da aldı birkaç odun götürdü evine. Bir yeşil yapracık odunun bir tanesinde. "Goyum ocağın oracığı da gurusun." demiş. Yakmadı gurumaya bırakmış. Ertesi gün çıkmış birkaç guruş ekme parası gazanmak için geldiğinde bakmış evi silinmiş, süpürülmüş. Bir masada da yemekler hazır. Yaradanın bir hikmeti demiş. İkinci gün gene aynı olunca, üçüncü gün gider gibi yapmış, gitmemiş. Bagdı bıragdığı o yeşil yaprak yeşerir, silkinir bir gız olur. O yemekleri sihirli elleri ile yapar gendine. Tam odunun içine girip saklanacağında duduş elinden gendini. Demiş dur. Anlat bana hikayeni, gız anladır hikayesini. Tamam da unu padişaha nasıl duyuracaklar! İnanmaz ki gız gocagarıynan yaşamaya başlar. Bir müddet (süre) sonra bir duyuru yapılır. Bunalımlara girdi padişahın oğlu. Günün geçmesi için, sırf halayığın yanında olmasın diye "herkes başından geçen bir hikayeyi anlatsın bana." demiş.

Hah demiş gocagarı tam sırası! Gız demiş; sakın gitme sonra beni bulur gene mahveder.

"Tamam merak edme sen, ben gidmem." demiş. Ama gitmiş padişahın sarayına.

Padişahın oğlu; e be deyze çok gocagarısın, nerey gidin da ne geldi senin başına!

"Aaahh, benim başıma gelen ile senin başına gelen arasında çok da bir fark yoktur oğlum." demiş. "Olduğu yerde buldun genç gızı turunç oldu. Turunçdan güvercin oldu. Sular gurudu, ağaçlar kesildi odu oldu ama bir yeşil yaprakdan hayat bulan insan sen bilirmin?" demiş gendine.

Üç turunç zaten adamın derdiydi. "Dur!" demiş deyze, bana bu hikayenin, hepsini anlat. Gocagarı da olanı biteni anlattı.

"Bir güvercin geldi; gonduğu dallar gurudu, kesdiniz. Ağaç oldu; gölgeme düşen sular gurusun, dedi, onlarda gurudu. En nihayet ağaçta kesildi bir parçası da bana geldi. İşte bu üç turunç güzeli de o ağaç dalının içindedir."

"Hemen bana getir gendini." der.

"Yo, öyle golay değil." der gocagarı da. "Bak yukarda halayık var. Ben ona garışmam." Tamam der oğlan sen bana bırak. Ertesi gün davul zurna eşliği gider gocagarının kapısına. Gızı bir güzel allalar, pullarlar ata bindirirler.

"Aaaaa" demiş halayık da düğün dernek var galiba diyerek pencereden uzanır. Yedi tane cellat başı gelir. Der gendine; kırk katır mı isten, kırk satır mı?

"Yoook!" demiş "kırk satırı napayım, kırk katır isderim yurduma gideyim." Kırk katırın guyruğuna bağlarlar halayığı veri verirler dağlara. Gız da üç gün üç gece düğün yaparlar ve turunç güzeli saraya gelir.

İşdee, onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine...

M.G'nin "Üç Turunlar"derlemesi ise;

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

Kimler geldi, kimler gerçti felekten
Kömür yüklü deve geçti elekten

Bir varmış, bir yogmuş. Zemanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın bir da oğlu varmış padişah oğlunu evledirmek isdermiş. Dellal çağıdmış. Herkes gelsin, demiş. Bir olugdan yağ bir olugdan da bal akıdacag, demiş. İsdeyen isdediği gadar gelsin alsın. Gocagarıcıgda almış gabını gidmiş. Padişahın oğlunun ilgisini çegmiş. Gocagarının gabları yumurta gabıymış. Bir daş admış, gocagarının gabına girmiş. Gocagarı başını galdırmış, bagmış padişahın oğlu. "Sana beddua edmem" demiş. "Ama üç turunşların sevdasına düşesin."

Padişahın oğlu gidmiş bubasına:

-Buba gocagarını gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Bubası atını yüglemiş, oğlan çıgmış yola. Az gidmiş, uz gitmiş bir dağa varmış. Bir ihdiyar görmüş.

-Nere gidiyon, diye sormuş oğlana.

-Bir gocagarının gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Çıgdım yola onnarı bulmaya. İhdiyar:

- üç turunçlar bu devin yanındadır demiş. Gideceng, bakacang. Bir kapı vardır. Bir ganadı açıg, bir ganadı kapalı. Köpeğinan eşek vardır. Köpeğin önünde ot, eşeğin önünde et vardır. Açıg kapyı kapayacang, kapalı kapayı da açacang. Köpeğin önündeki otu eşeğe, eşeğin önündeki eti köpeğe vereceng. Bakacang devin gözüne. Gözleri açığısa uyur, kapalıysa

uyanıgdır. Giddiğinde turunçların üçünü birden koparacang. Koparmassang oraşda daş olup galacang.

Oğlan gider devin gözleri açıg.

-Uyur, der.

Kapalı kapıyı açar, açıg kapıyı da kapar. Eşeğin önüne otu, köpeğin önüne de eti gor. Gider bahçaya turunçların üçünü birden koparır. Tam gaçacağı sırada dev uyanır. Köpeğe "koş, dud gendini" der.

Köpek: yog, ben senelerdir önümde otunan yaşadım, dudmam.

Eşeğe söyler. Eşeg da aynısını söyler. Açıg kapıya der "sen dud gendini."

-Ben senelerdir kapalıyım, beni açdı. Ben dutamam.

Kapalı kapıya söyler sen dud.

-Ben da dutamam. Ben senelerdir açoğım, beni kapaddı.

Oğlan kaçarkan iki koç gelir. Biri gara, biri beyaz. İhdiyar der gendine beyaz koça binersang. Seni yedi gad yukarı çıkaracag, gara koça binersang seni yedi gad yer altına endireceg. Beyaz koça bineceng diye gara koça biner. Yedi gad yer altına ener. Bakar aşağıdan bir gız gelir. Suyun başında begler. Gıza sorar:

-Neçin burdasıng?

-Köye su agmaz. Dev suyu keser. Her gün bir gız getirirler deve. Onu yeyene gadar suyu bırakır. Oğlan gıza der:

-Bana bir gılınç ver.

Oğlana verir gılıcı. Oğlan bakar dev gelir. Bir vurur devin bir başını koparır. Dev der gendine:

-Eğerlim bir daha vurursang bana, seni bırakacam. Oğlan da der gendine:

-Beni anam bir kere doğurdu. Devi öldürür. Oğlan isder dışarı çıgsın. Bir Anka guşu çıkar garşısına. Banga bir tulum dolusu et, bir tulum dolusu su yügleyceng sırtıma. Sen da bineceng. Hag dediğimde su, hug dediğimde de et goycang ağzıma.

Hag dediğinde su, hug dediğinde de et goydu ağzına. Tam gelecegleri saad et biter. Oğlan budundan bir parça keser verir ağzına. Guş annar etin değişik olduğunu. Dilinin üsdünde dutar, yemez. Endiğinde aşağı Anka guşuna "hadi güle güle" der oğlan.

Anka guşu der:

-Sen yürü da ben giderim. Sen yürüyeyceng da sonra yürüyeyim ben.

Oğlan yürümeye başlayınca topallar. Guş parçayı ağzından çıkarır. Oğlanın ayağına yapıştırır. Uçar gider. Gelir oğlan bir ağacın altına. Turunçların bir tanesini keser. İçinden çıakr bir güzel gız. "Susadım, susadım" der. Su bulamaz, ölür. İkinciyi da keser. O da susadım

susadım, der, ölür. Üçüncüyü bir su başında keseceğim, der. Derenin başına gelir, keser. Bir güzel gız çıkar. Derenin yanındaki ağacın üsdüne çıkarır gızı. Gider köye uruba alsın da gelsin. Padişahın halayığı da suyu almaya gelir. Eğilir tesdiyi doldursun, gızın gölgesini görür suyun içinde. Testiyi atar, gırar. Ben bu gadar güzelim da gidip halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı:

-Hani su, der.

O da der gendine:

-Ben bu gadar güzelim de halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı gızar gendine. Gene tesdiyi verir goluna. Gider, aynı gızı görür. Gırar tesdiyi, ondan sonra galdırır başını yukarı. Gızı görür. Gıza der:

-Nasıl çıgdın ora?

-Beni padişahın oğlu çıkardı. Giddi uruba alsın da gelsin.

-Gıza der uzad saçlarını. Ben da geleyim yanına da sana arkadaşlıg edeyim.

Gız inanır, saçlarını uzadır, yanına çıkar. Gızın başına bir toplu iğne sokar. Gız gumru olur, uçar. Oğlan gelir bu tarafdan bakar garşısında bir halayıg.

- Ne oldu sana böyle?

-Ne olacag beni bıragdın gidin güneşin altında der.

- Dudaglarna ne oldu böyle? Güvercinlere bu bu deycem diye dudaglarım böyle oldu. Oğlan gızı isder isdemez alır gider eve. Kırg gün kırg gece düğün yapalar evlenirler. Bu yandan gumru gelir bir gölün başına gonar. Bahcıvana sorar:

-Padişahın oğlu ne yapar? Bahcivan:

-Uyur.

-Uyusun da uyansın mis kokulara boyansın.

-Halayığı ne yapar?

-Uyur.

-Uyusun da uyansın, o gadar daha halayıg olsun. Bu gonduğum dal gurusun, der uçar gider. Bir gün iki gün sonra oğlan bahcaya ener. Bahcıvana sorar:

-Bu güllere ne oldu?

Bahcivan anladır. Her gün bir gumru gelir, gül dalına gonar, seni sorar. Ben uyur derim. Gumru da der, uyusun da uyansın mis kokulara boyansın. Garını sorar. Uyur, derim. Uyusun da uyansın daha da gararsın der. Oğlan ertesi gün sabahdan begler. Gumru gene gelir, aynı sözleri söyler. Sözü bitip da uçacağı zaman oğlan yakalar gendini. Eve geldiğinde halayıg annar.halayığı hasdalanır. Oğalana der bu gumruyu keseceng. Suyuna çorba yapacaglar da eğleşeyim. Oğlan isdemeyereg gumruyu keser. Ganın agdığı yere bir ağac biter.

Halayıg ağacı annar, o gandan bittiğini. Ağacı da kesdirir. Kütüğün bir danesi da gendine beddua eden gocagarı alır. Kütüğün içinden bir gız çıkar. Gocagarının işlerni yapar, gene saklanır. Bir gün gocagarı gızı iş yaparken bulur. Aşından geçenleri anladır gocagarıya. Gocagarı gider padişahın oğluna haber verir. Gızı alır, gider padişah oğlu. Halayığa der kırg gatır mı isden gırg satır mı isdeng?

-Kırg katır isderim, gezeyim dünyayı göreyim.

Halayığı katırın arkasına bağlar. Her etinin parçası bir dağa atılır. Gızınan da kırg gün kırg gece düğün yapallar. Muradlarna ererler. Yolda gelirkena bana bir sini baglava verdiler. Dereden geçerkan gurbağalar vrak vrak dedi. Ben da anandım bırag bırag derler. Tepsiynan baglavaları bıragdım da geldiğim. (Tezler Sözler III; M.Gökçeoğlu)

S.D'nin "Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz böyle olmazdı." demesi ise Kıbrıs'ın birçok kültürü ağırlaması ve ev sahipliği yapmasından sonra her yeni gelen nesil yukarıda bahsettiğimiz eskiye sahip çıkmama/çıkamama, günümüzde yitirdiğimiz ve zaman aşımı ile yitirmekte olduğumuz birçok değerlerimizin yanında tarihi eserler, edebiyat ürünleri bünyesinde bulanan sözlü anonim ürünlerin (masal, tekerleme, vs.) farkında olunamaması yeni gelen kuşaklara aktarmamız gereken kültür mirasımız yerine tüm imkanları ile sunulan teknolojinden kaynaklanmaktadır. Çok fazla imkana sahip olan çocuklar doyumsuzluğa ulaştığında "Eğitim bozulmuş, şartlar değişmiş..." diyerek yakınan bir aile, kendisine çocuğuna verdiği eğitime, sevgiye, iletişime bakmalıdır. Çocuk doğduğu andan okula başlayıncaya kadar ailesinin yanındadır. Eğer anne-baba çalışıyor ve çocuğa nene bakıyorsa, masal anlatılarak çocuk uyutulur veya zaman geçirilirdi. "Eskiden her evde televizyon yoktu." diyor S.D ve M.E bu dönemlerde özellikle geceleri bayanlar ve çocuklar bir evde toplanır, çerez (kavrulmuş bakla, fıstık gibi) yer ve masallar anlatılardı.

O zamanlarda gündüz herkes çalıştığı için (köylerde özellikle bahçelerde) çocuklara neneler bakardı ve böylelikle Sayın Dr. Gönül GÖKDEMİR'in doktora tezinde de belirtmiş olduğu nenelik kurumu ortaya çıkmıştır.

Burada geçmişteki ilişkileri anlatan S.D çok az insanın farkında olduğunuve bilinçli olduğunu söylerken, "Ye kürküm ye!" sözünden de anlaşılacağı gibi eskiden bu kadar olmayan menfaatların, günümüzde bebeklikten başladığını şu örnkle açıklayabilirim: 1-3 yaşındaki bir çocuğa şunu yaparsan bunu yapacağız diyerek bir şartlanma mekanizmasını oluşturuyoruz. Çocuk her geçen günde büyürken buşartlanmanın yanında bencilleşmeye başlayarak üretim yerine sadece tüketim mekanizmasını geliştirmeye, doyumsuzlaşmaya ve

nerede duracağını bilememeye başlamaktadır. Tezimin konusu olan eğitimde önemli yer tutan şeylerin başında eski dönemlerde saygının önemine baktığımızda yavaş yavaş ilerleyen yaşlarla büyüdük sonra ihtiyaçlarında değişmesiyle yaptırımlar azalıyor hatta hiç denecek duruma geliyor. Eğitimin ailede başladığını söylemiştik, doğduğumuz andan itibaren her an eğitim alıyoruz. Eğitim informal ortamlarda da gerçekleşebilirken öğretimin planlı ve programlı yani formal olması gerekir. Eğitim dediğimizde bireyin davranış değişikliğini kastederken, masallar ile çocuğa aktarılmak istenen dolaylı yollarla verilen mesajlar ile sağlanır. Kimi zaman masallardaki çocuk, dinleyen kişi olabilir veya yaramaz bir çocuğa doğrudan uyarı vermek yerine masal ile verilmek istenen ders aktarılır. Çocuk bundan da hayal gücü ve sonuçları ile mukayese (karşılaştırma) yapabilecek durma gelir. Böylelikle sözel-dilsel zekası ile dil gelişimini, çevresi ile arasındaki karşılıklı alışverişin en önemli araçlarından bir tanesi haline getirirken geliştirir. Geliştiği ölçüde de düşünebilme ortaya çıkar.

Masalda amaç sadece mesaj vermek değil, yukarıda belirttiğim gibi zekayı da ön plana çıkararak özellikle dil gelişimi ile düşünebilme ve konuşmaya da katkısı vardır. Sözleri anlamak ve söz söylemek insanın diğer canlılardan belki de en önemli farkıdır. Çünkü dil becerisi, düşünebilmenin önkoşuludur. Burada üzerinde durulan nokta çocukta dil gelişimidir. Masalların tekerleme ile başlaması çocuğun dikkatini toplamasına, kulağa hoş geldiği için tekerlemeyi bir süre sonra kendisinin de söylemeye çalışması ile dil gelişimine, masalın içine girdikçe hayal dünyasında, hayal kurmasına yani görsel olarak zekasını kullanmasına, dinleyerek duyusal zekasına hitap etmeye başlarız.

S.D, özellikle Lefkoşa krallara, kraliçelere ev sahipliği yapmış, kralların, kraliçelerin taç giyme törenleri Kıbrıs'ta yapılmış, Katerin Cornaro gibi bir kraliçe başlık etmiş. Tarihlere imza atmış Aphrodite gibi bir güzellik ve aşk tanrıçasının Kıbrıs'ta yaşadığını mitolojide olsa da biliyoruz cümleleri ile çok geniş bir kültüre sahip olduğumuzu vurgulamaktadır.

S.D'ye eğitim ile ilgili düşüncelerini sorduğumda ise "Benim eğitimim İngiliz döneminde geçti. Herkesin aksine milli bayramlarımız 23 Nisan , 19 Mayıs (kaldı ki bu Anavatan'ın bayramı) diye kutlamazdık ama sınıfların ilk dersinde bize izni vardı ve o kutlamayı şiir okuyarak, Atatürk'ü anarak çok güzel yapabiliyorduk. Bugün Kıbrıs'ta din dersi yoktur diyenler bile cumaları 11'e kadar ders yapardık, 11'den sonra serbesttik. Öğretmenler camiye götürürdü namazı, abdesti öğrenme gibi kitaplar elde etmiştik onalı okurduk. Kaldı ki ben ilkokuldayken 6 seneydi ilkokullar. İlkokul okuduğum zaman 6 yıl orda ben tarih, coğrafya, geometri okudum. Fransız İhtilali, Kıbrıs Tarihi, Osmanlı Tarihi okudum. Ben o zamanki eğitimi bugünkü ile ölçtüğüm zaman bizim orta düzeyin hatta lise çağlarında

olduğunu görebiliyorum. Hakikaten marifet olsun diye söylemem konuştuğum zaman lise 1 öğrencinin bizden fazla olarak Fizik, Kimya okuduğunu görüyorum." diyor.

Okul hayatı yanında evdeki eğitimin nasıl olduğu konusunda ise; "Geceleri masal anlatılırdı, gündüz bizim okulumuz iki defaydı. Sabah 7'de giderdik 12'de gelirdik, öğleden sonra 2'de gene giderdik. Öğleden sonra ev idaresi, el işi, müzik gibi konular... O zamanın imkanları ile küçük bir mutfağımız vardı. Tüm malzemeleri (önlük, tava gibi) ile çalışıyorduk, yaparak öğreniyorduk. Bugün bunları göremiyorum. Çocuklara öğretip de ne olacak diye düşünmekten eğitime ve öğretime destek çıkamıyor, çocukları gelecek hayatta karşılarına çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda iyi yönlendiremediğimizi çıkarıyoruz... Okuldan geldiğimizde saat 4.30'u bulurdu ve o zaman en çok sokağa çıkıp oynamayı özlerdik. O zamanlar herkes arkadaştı ve iyi ile kötüyü ayırt etmede sorunları çözmede şansımız vardı. Çünkü çocuklar okul dışında her şeyi yapabiliyor ve geceleyin toplandığımızda tabiki TV yoktu. Köye teyzemlere veya misafirliğe gittiğim zaman lamba ışığı vardı ve lambayı orda tanıdım. Masalları o zamanda anlatırlardı. Köyde masalları yengemiz, o zaman genabla derdik çok severdik çok sayardık o anlatırdı bize masalları."

"Mesela bir tanesini hem babamdan dinledim 2-3 defa hem köyde dinedim. İçinde farklı motifler olan birkaç nokta dışında masal aynıdır. Kimisinin *"Mavi Melek"* kimisinin de *"Yeşil Melek"* olarak adlandırdığı bir masalı anlatayım. Mantık alamayacağı bir şekilde günümüzdeki çocukları düşünürsek ve onlara böyle bir şeyi anlatsak gülüp geçerler. Ama bizim hem bir arada olduğumuz hem de gecelerimizi geçirdiğimiz anlatılardı bunlar."

MAVİ/YEŞİL MELEK

Bir padişahın üç kızı varmış. Kızlar evlenme çağına gelmiş. Herkes çok istemiş ama padişah haksızlık olsun diye kızlarını evlendirmemiş. Demiş ki; "Herkes gelip birer çadır kuracak, ben kızlarıma oklarını vereceğim, gözlerini kapatacağım kim okunu nereye düşürürse onunla evlendireceğim." demiş. Çünkü kızları isteyenlerin hepsi çok iyi aile insanları. Padişah da yok deyip arayı bozmak istememiş. Gün gelmiş büyük bir meydanlığa herkes çadırını kurmuş. Çağırmış en büyük kızını, gözlerini bağlamış, eline vermiş yayı-oku. Çekmiş okunu, gitmiş bir bey çadırına düşmüş. Açmış gözlerini, götürdü kızı, burda kim varsa Allah'ın emri peygamberin kavli diyerek onu sahiplenmiş. Sonra ortanca kızına çağırmış. Onunda iyi bir yere rastlamış oku. Onu da ona vermiş (tabiî ki düğünleri daha sonra olacak). En küçüklerine gelince vermiş oku gendine çekmiş gız, atmış gitmişler bakmışlar bir ahırın kapısına düştü. İçinde de bir at. Uyuz bir at (tabi ben onların kelimeleri ile anlatıyorum). Demişler ki olmadı bir daha atmış. Aynı ahırın arka tarafına düşmüş. Demişler gene olmadı. Kimse yok onun içinde. Üçüncü oku attığında bu sefer pençerenin altına düşmüş ok. Demişler ki başka çare yok, sen bu ahırda galacan. Öbür gızlarını almış gitmiş. Geceleyin gızı ahıra goymuşlar. Padişah gızı da olsa yasadır koymuşlar oraya kendini. Gız otururken uyuyakalmış. Ah benim ne kara bahtım var da ben buralara düştüm. Ben ne yapacağım bu ahırda bir de uyuz at. İçerisi de kokar sabaha gadar dayanamam ama başka çare yok. Gitmiş atın yanına büzülmüş yatmış derken gece yarısını devirdikten sonra bir kişneme duymuş. Hemen uyanmış, bakmış at kişniyor. Bir silkinmiş at pırıl pırıl ayın on dördü gibi bir deliganlı olmuş. Demiş "Sus, kimseye bir şey söyleme!", "Aman!" demiş gız "Sen kimsin?", "Ben.." demiş "Yeşil Meleğim, bir beyin da oğluyum. Beni büyülediler ve buraya goydular ve sen benim kısmetimsin ama, beni birine söylersan ben yok olurum." demiş. "Ha, söylemezsan biz burada yaşarık." Kız çok mutlu oldu. Aradan üç gün geçtikten sonra düğünler guruldu, yemekler hazırlandı. Tabi gızı da çağırdılar düğüne. Demiş ki oğlan "Ben gelirsem düğüne geleceğim ama sensiz geleceğim. Sakın ağzından kaçırtma bişey!". "Tamam!" demiş. Düğün gurulmuş düğünde otururken yarışma olmuş gençler arasında bir bakmışlar, kırmızı at. Kırmızılar giyinmiş bir de genç üsdünde ama gıza hemen kız kardeşleri demiş; "Hani ya senin uyuz at! Ne getirmedin onu da yarışa?", o demiş galdı, hasdadır evde. Hemen büyük gız; aman ne yakışıklı oğlan! Keşke benim olsaydı. Aman sana ne gerek! Sen buldun, keşke benim olsa... Kız da demiş; "Bırakın bu da bana galsın! Keşke benim olsa."

-"Hade sen de git uyuz atının yanına." demişler. Gitmiş. Ertesi gün, ikinci gün düğünün (üç gün üç gece düğün yaparlar) yine aynı olay oldu. Yeşil Melek bu defa mavi

giyinmiş. Siyaha yakın mavi renkte bir at üzerine binili geçince aynı sözler konuşulmuş. Küçük kız; ah benim olsaydı demiş. O da gitti. Üçüncü gün arık oğlan yeşillerini giymiş, simsiyah bir ata binmiş tam geçerken kızlar sakın gene beni olsun deme, bu demiş nerden senin olacak. Oğlan ilk gece bir da yüzük vermiş gıza demiş ki bu yüzük benden hatıra sana.

-Aman, demiş. Ne istersanız söyleyin benimdir, benimdir demiş gız. Hayretle bakmışlar. Nasıl senindir! O da demiş ki; ahırdaki at büyülüydü onun için Yeşil Melek'dir adı. Bu yeşil da benimdir. Kimse inanmamış gülmüşler. Düğün bitmiş, herkes evlerine gitmiş. Gız da baktığında ahıra at yok. Günlerce ağlamış, beklemiş, ne gelen var ne giden...

"Ahhh!" demiş ben büyük bir hata yaptım, naptım da Yeşil Meleğim gitti. Ondan sonra 40 günden sonra babasına; baba demiş. Sen bana demir bir çarık, demir bir da asa ver. Ben demiş Yeşil Meleğimi bulmaya gideceğim.

Gızım nerde bulacan? diyen padişaha, ben bulacağım demiş. Binmiş atına gız çıkmış. Günlerce dere tepe dümdüz bu dağ senin o dağ benim gezer her yerde gördüğüne sorar. Kimse bilmez. Bir gün bakmış bir gız. Elinde bakır bir tas, su doldurur. Demiş gendine; bakır dağdan inen gız, bakır maşrabba* tutan gız, yeşil melek nerdedir sen bilirmin?

O da demiş bu suyu ona götürüyorum. Gız hemen arkasından gelmeye çalışmış ama kaybetmiş kendini. İkinci gün beklemiş, bu sefer elinde gümüş tas! Gümüş dağdan inen gız, gümüş maşrabba dutan gız! Yeşil Meleğin nerde olduğunu bilirmin?

Dedim ya sana bu suyu ona götürürüm ama sen gelemen. Ertesi gün gözde gaybettiği için kız saklanıp, takip etmeyi, düşünmüş. Bir işaret, parmağından yüzüğünü çıkartarak bu sefer altın bir maşrapba*.

"Altın dağdan inen gız altın maşrapba dutan gız! Beni Yeşil Meleğe götürürmün?" demiş.

Götüremem demiş, gız gizlice yüzüğünü suyun içine atmış, gız gittiğinde de Yeşil Melek oturur, yüzüğü görünce Yeşil Melek gıza; kimi gördün bugün? diye sormuş. Kız da "Kimseyi efendim!, bir kız gördüm. O da sizi sordu ama ben getirmedim gendini." demiş.

"Çabuk!" demiş, "git bana bul, getir gendini."

Gitmiş, bulmuş, getirmiş gendine. Yeşil Melek, demiş gedine ben sana söylemedim mi beni kimseye söyleme, büyü bozulur ben böyle olurum! Gakdın sen söyledin ben yok oldum. Şimdi napacayık demiş! Annem gelirse seni yer, annem bir dev. Dev anası. Bir tokat vurmuş gıza bir toplu iğne yapmış, goymuş göğsüne, gelmiş dev anası.

-Yeşil Meleğim nerdesin?

-Burdayım anam, demiş.

NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

KKTC

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI

KIBRIS TÜRK EĞİTİMİNDE SÖZLÜ ÜRÜNLERİNİN YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fikriye İYİCAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ

LEFKOŞA, 2009

NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Fikriye İYİCAN'a ait "Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı çalışmanın, jürimiz tarafından Halk Bilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Orhan ÇİFTÇİ: .....

Üye: Prof.Dr. Habib DERZİNEVESİ: .....

Üye: Dr. Ahmet GÜNEYLİ: .....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

..29.../.03.../2009

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
1988

Doç. Dr. Cem BİROL
Enstitü Müdürlüğü

ÖZET

Tezin konusu ve amacı Kıbrıs Türk geleneği içinde masal, tekerleme, bilmece, ninni, gölge oyunu- Karagöz ve kukla ile çocuk eğitimine yeni bir bakış açısıyla yorum getirmektir. Masallar, toplumsal yapının değerlerini nesilden nesile aktarırken çocukları sözlü kültür ürünleri ile donatıp geleceğini kontrol altına alarak yetiştirip yönlendirmesi açısından önem taşımaktadır.

Masallarda verilmek istenen bazı iletiler M. Helimoğlu YAVUZ'un iletiler dizinine göre ele alınmış ve incelenmiştir.

Tez, kaynak taraması ve alan çalışmasıdır. Nitel araştırma yöntemiyle 10 kişi_üzerinde gözlem ve mülakat tekniğiyle toplam 23 masal üzerinde inceleme yapılmıştır. Masal anlatan kişinin eğitimi, masalları hatırlayışı, dili kullanım yeteneği, vermek istediği mesajlar hem kendi hem de dinleyen için önemlidir. Eski dönemlerde bu bağlamın geceleyin kadınların ve çocukların bir araya gelerek çeşitli çerezler yiyerek işlevleri aktaran ürünlerden oluşu da birlikteliğin ve paylaşımın önemini vurgulamaktadır.

Günümüze kadar gelen masalların ve tekerlemelerin varyantları bulunmakta, adada yaşayan halkın Kıbrıs'a gelirken yanlarında getirdikleri kültür ile devam etmektedir. Bugün teknolojinin yani TV, DVD, CD, PC gibi çeşitli oyuncakların varlığı ile üretim yerine tüketim toplumu olduğumuzun yanısıra sözlü ürünlerin eğitimi destekleyici, insan ilişkilerini bağlayıcı unsurlar olmaktan çıkıp, önemini yitirmeye başlaması somut olarak görülmektedir.

Eğitimin başladığı yer ailedir. Çocuk gelişiminde de eğitimin, sosyalleşmedeki önemini anlayabilirsek özellikle masal anlatım geleneğinin devam ettirilmesi gerekmektedir.

Böylelikle çocuğun hem dil gelişimi hem de hayal gücünün vereceği üretkenlik ile büyümesi sağlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Sözlü kültür, masal, gelenek

ABSTRACT

The aim of the thesis is to make a comment about the education of young children by using tales, tongue twisters, reddles lullabies shadow play (Karagöz) and puppets with a new a point of view.

While tales transfer the vaules of the social structure from generation to generation, they inform the young children with verbal culture so that the children are raised properly.

I gathered the tales according to the index of "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" by M. Helimoğlu YAVUZ.

The thesis is a source scan and regional study. I used the qualitative survey method to observe and interview ten people for my reconnoitering the twenty three tales. The tale taller's education, his recall, ability to we the language and themessages he intends to give is important both for him and the listeners.

In the past, this medium caused women and children come together and share happy times while enjoying some nuts and soft drinks and this emphasizes the importance of it when compared with today.

There are different versions of the tales and the reddles that has come up to now and this occasion continues because of the different cultures brought to the island by the immigrrants from the other cultures. Nowadays we turned out to be a consumptive society because of the tecnology products such as TVs, computers, etc. and this cause the verbal culture to lose interst. Education begins within the family.Tales have got an important role in young children's education. Children should listen to tales inorder to get better socialized while growing up.

By this way, the children will develope their language and imagination and became skilful and productive.

Key words: Verbal culture, tales, tradition

ÖNSÖZ

Bu tez çocuk eğitimi ve sözlü edebiyat ürünlerinden masal, tekerleme, bilmece, gölge oyunu "Karagöz", kukla ve çocuğun bebekliğinde kullanılan ninni üzerine çoklu zeka kuramı teorisi ele alınarak hazırlanmıştır. Tezimin temel amacı gelenek ve göreneklerimizin eskiden aktarım yolu olarak seçilen masallar, dile katkıda bulunan tekerlemeler, hem eğlendirirken güldürüp düşündüren hem de zeka gelişimine katkıda bulunan bilmeceler, geleneksel Türk tiyatrosu içerisinde büyük yer tutan gölge oyunun bugün günümüzde "Karagöz"ün geçmişten yansımaları ile atasözleri ve deyimlerden yararlanılarak oluşturan çocuk eğitiminin sunulmasıdır.

Tezin ana 7 bölümü olup içerisinde alt başlıklara da yer verilmiştir. Tez içerisinde yer alan genel tanımlar edebiyat ve eğitim içeriklidir. Tezde; önsöz, özet - abstract, giriş ve sözlük ile kaynakçanın bulunduğu bölümler de bulunmaktadır. Girişten sonra bölüm birde Kıbrıs'ın coğrafi konumu, siyasi yapısı ve Kıbrıs Adası'nın genel kültürü hakkında bilgi bulunmaktadır.

Bölüm ikide çalışmanın yöntemi alt başlıklar halinde bulunmaktadır. Bölüm üç ise araştırmada bulunan tanımları içermektedir.

Bölüm dörtte, ninni ve kısaca ninniden faydalanma konusu; atasözleri, tekerleme ve tekerlemenin dilin işlev kazanmasındaki yeri, dil gelişimi, bilmece ve Karagöz (geleneksel halk tiyatrosunda gölge oyunu "Karagöz"ün doğuşundan perdedeki yansımalarına ve geçmişteki yeri ile günümüzdeki yeri) sunulmuştur; masal, masal anası ve masal tekerlemesi verilmiştir. Bölüm beşte ise masalların M.H.Yavuz'a göre oluşan iletiler, sosyolojik iletilerde saptanan noktalar, etik iletilerde saptanan noktalar, ekonomik iletilerde saptanan noktalar ve psikolojik iletilerde saptanan noktalar yer almaktadır. Bölüm altıda masal metinleri ve iletilere göre saptanan noktalar, bölüm yedide ise değerlendirme ve sonuç bulunmaktadır. Son olarak bölüm sekizde de sözlük ve kaynakça yer almaktadır.

Tez çalışmam boyunca sabır gösteren ve desteğini esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Öncelikle anneme, manevi anneme (G.GÖKDEMİR), yazar – şair Neriman CAHİT'e, Mehmet ERTUĞ'a her zaman yanımda olup özellikle de manevi yönden beni destekledikleri için sonsuz teşekkür ederim. Tezimin özetini İngilizceye çevirmeme yardımcı olan meslektaşım Hasan ÖZGÜVENLİ'ye de sonsuz teşekkür ederim.

Tez danışmanım; Halk Bilimi Ana Bilim Dalı başkanı Sn. Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ'ye de teşekkürler...

F.İ.

KISALTMALAR DİZİNİ

D.K	Dervişe KUTLU
E.A	Emir Ayşe YAHAT
K.Ö	Kezban ÖVGÜN
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.E	Mehmet Ertuğ
M.G	Mustafa GÖKÇEOĞLU
N.C	Neriman CAHİT
S.Ç	Söğüda ÇARKICI
S.D	Sadiye DESTUR
S.H	Sultan HERAN
s.	Sayfa
*	Sözlük (bilinmeyen kelime)
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
( )	Kaynak kişinin masalda yaptığı açıklamalar
-.....-	Masalları anlatan kaynak kişinin arada verdiği ek bilgiler
<.....>	Kaynak kişinin anlatısı sırasındaki tavrı

İÇİNDEKİLER

Özet i
Abstract ii
Önsöz iii
Kısaltmalar Dizini iv
İçindekiler v
Giriş viii

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı 1
Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü 1
KKTC'nin Kültürü 1
Gelenek, Görenek ve Adetler 2
Halk Dansları 2
Geleneksel El Sanatları / Yemeniler 2
Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi 2
Geleneksel El Sanatları / İpek İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük 3
Kuzey Kıbrıs Mutfağı 3

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli 4
Araştırmanın Evreni 4
Araştırmanın Örneklemi 4
Verilerin Toplanması ve Analizi 5
Araştırmanın Amacı 5
Araştırmanın Sınırlılıkları 5
Saptamalar ve Öneriler 6

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ GENEL TANIMLAR

Edebiyat..... 7
Edebiyat – Dil – Kültür..... 7
Eğitim..... 8
Eğitim Bilimi..... 8
Eğitimci..... 9
Eğitimin Önemi..... 9
Edebiyat – Eğitim..... 9
Halk Edebiyatı..... 9
Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı..... 10
Halk Bilimi..... 10
Halk Tiyatrosu..... 10
Kültür..... 10
Halk Kültürü..... 11

BÖLÜM IV

Ninni Nedir? 12
Ninniden Faydalanma Yöntemleri..... 12
Bilmece Nedir? 13
Atasözleri 13
Tekerleme..... 14
Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri..... 15
Dil Gelişimi..... 16
Karagöz..... 17
Masal..... 24
Masal Anası..... 24
Masal Tekerlemesi..... 24

BÖLÜM V

Masal Metinleri ve İletilere Göre Saptanan Noktalar

Masalların M.H.Y.'a Göre Oluşan İletiler..... 25
Etik İletilerde Saptanan Noktalar..... 25
Psikolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 26
Sosyolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 28
Ekonomik İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Öteki İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Kaynak Kişiler ve Metinler..... 31
Masalların İletileri..... 111

BÖLÜM VI

Değerlendirme..... 150
Sonuç..... 150

BÖLÜM VIII

Sözlük..... 151

KAYNAKÇA..... 152

GİRİŞ

"Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı tez çalışmamın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde kültürün eğitime kattığı değerleri ortaya koymaktır. Bunu yaparken değerli araştırmacı Sayın Mustafa Gökçeoğlu'nun kitaplarından, Sayın Neriman Cahit'in değerli bilgilerinden, öğretmenlik mesleğimde çeşitli yaş grupları ile yaptığım çalışmalardan, derlediğim ürünlerden özellikle masaldan yararlanmış bulunmaktayım.

Çalışmamda geçmiş dönemlerdeki çocuk eğitimini etkileyen unsurlar, sözlü ürünlerden başta masal, masalların içinde önemli bir yer tutan tekerlemeler, tekerlemeler gibi karmaşık bir takım bilgilerden oluşan bilmeceler, halk tiyatrosu içinde önemli bir yer tutan Gölge Oyunu "Karagöz" KKTC'de bu işe gönül vermiş şu anda tek temsilcimiz değerli Mehmet Ertuğ, eğitime önemli bir ışık tutan ve meslek hayatımda da kullandığım atasözleri irdelenmiştir.

İnsanın varoluşu, kültürün varlığını da işaret etmektedir. Çünkü insanları hayvanlardan ayıran en büyük özelliği olan konuşması, en gelişmiş iletişim aracı olan dil ile sağlanır. Kültür, geçmişten günümüze kadar olan anlatıları içine alan örf - adet, gelenek – görenek, inançlar, sözlü ürünler (masal, ninni, vs...) gibi birçok edebiyat eserlerini içerir. Bu anlatılar günümüze nesilden nesle, kulaktan kulağa anlatılarak gelmiştir. Kültür hem görsel hem de duyusaldır. Gardner'ın çoklu zeka kuramında insanın birden fazla zekaya sahip olduğu görüşü savunulmuştur. Gerek çocuklarda, gerek gençlerde, gerekse yetişkinlerde bu zeka türleri bulunmaktadır. Kültürü bir bütün olarak ele alacak olursak yerine oturtmamız gereken bir takım taşlar vardır ve en önemlisi de bize kültürü taşıyan dildir. Kendimizi ifade edebilmek, anlatabilmek en iyi konuşmayla gerçekleşir. Böylelikle insanlar yavaş yavaş sosyalleşmeye, gelişmeye başlamış ve sosyoloji biliminin de uğraşları arasında yer almıştır.

Dil, doğduğumuz andan itibaren kendini geliştirmeye başlar. Bunu yaparken etrafta duyduğu sesleri önce kaydeder, sonra taklit yoluyla hafızasında biriktirdiği sesleri çıkarır ve sözcük dağarcığının zenginliğini genişletir.

Edebiyat dediğimiz zaman dili destekleyen ikinci bir kavram ortaya çıkmaktadır. Sözlü ürünlerin toplanması yılları almış değerli ürünler arasında yer almaktadırlar. Sözlü ürünleri yazıya geçirerek yazın edebiyatı dediğimiz yazılı edebiyat ortaya çıkmıştır. Böylelikle geçen zamanda toprak olan değerlerimiz (yaşlılarımız) ölümsüzleşmiş olur.

Toplumun yapısı dil ve edebiyat sayesinde ortaya çıkmaktadır.

İnsan doğduğu andan itibaren ninni ile büyümeye başlar. Bu da bebekken bize söylenen tüm ninnileri, manileri belleğimize yerleştirip daha sonra bu sözlü ürünlere kulağımız doyduğu için kullanıma geçirerek ilk eğitimleri almış oluruz.

Halk bilimi dediğimiz edebiyat ürünlerinin bütünü düşleyerek, yaparak, dokunarak, hissederek yaşamımızda kalıcılaşmaya başlar. Zamanla zeka türlerini de geliştirir.

Edebiyatın çeşitli türlerde eserlerle toplumu ve toplum hayatını yansıtan dille nesilden nesle aktarılan kültür yansıtılmaktadır. Bu türler arasında hem manzum hem mensur hem de manzum-mensur eserler yer alır. Bu eserlerin en bilindik olanları, mani, ninni, türkü, ağıt, masal, destan, atasözü-deyimler, dua-beddualardır.

Halk edebiyatı ürünlerinin günümüzden geleceğe aktarılabilmesi, eğitimle birbirini desteklemesi toplum ve sosyal yaşam için son derece ince bir nokta olup bütünlük içerisinde incelenmelidir. Bu çalışmada masal, tekerleme, bilmece, atasözleri, ninniler ve tiyatro içinde yer alan Karagöz ve kuklanın eğitimle ilişkilendirilmesi irdelenmiş ve günümüzdeki eğitim sisteminde artıları ve eksileri gözlemlenmiştir.

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin toplam nüfusu ortalama 265.000 civarındadır. Başlıca kentleri; Başkent Lefkoşa, Gazi Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele'dir. Resmi dili Türkçe olup bunun yanında İngilizce ve Almanca konuşulmaktadır. 2004 Nisan ayında kapıların açılması ve barikatlardan karşılıklı geçişler ile esnaf veya yaşlılar arada bir de olsa Rumca da kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dini İslam dinidir. Kuzeyde yaşayanların %98'i Müslüman, %2'si ise Ortodoks, Maronit, Anglikan ve diğerleridir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye arasında Avrupa ülkeleriyle olduğu gibi zaman farkı yoktur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hür iradesiyle yönetilen, halkın egemenliğine dayalı parlementosu "Cumhuriyet Meclisi"nde, 50 milletvekili görev yapar.

Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. İklimi, tipik Akdeniz iklimidir. Yazları uzun ve kurak, kışları ise kısa ve yağışlıdır. Girne Sıra Dağları'nın kuzey etekleri çamlarla kaplıdır. Güney etekleri ada içlerine doğru, devamlı yeşil görünümü olan yaban mersini, yabani zeytin ve bu tip bitkilerle örtülüdür.

KKTC'nin Kültürü

Gelenek, Görenek ve Adetler

Toplum hayatında gelenek, görenek ve adetlerin en güzel yansıdığı ve ortaya çıktığı ortamlar çeşitli törenler ve kutlama günleridir. Bunlar arasında düğünler, sünnet törenleri, bayram törenleri, çocuk doğumu, çocukların okula başlaması yer almaktadır. Düğün yapılmadan önce kız evinde kına gecesi yapılır. Kına yakılırken erkek tarafı kahvede ya da kendi evlerinde kız evinden gelen kınayı dağıtılır. Sele içinde bulunan kına misafirlere ikram edilirken dileyen içine para bırakır. Kıbrıs Türk toplumunun karakteristiklerinden biri de "Konuk Ağırlama" tarzıdır. Bu durum, tüm dünyada bilinen geleneksel Türk konukseverliğinin bir yansımasıdır. İkram yapılırken her zaman yaşlı kişilere öncelik tanınması adettendir. Kıbrıs insanı, ikramda önceliği daima kahveye vermiş, bunun yanı sıra şerbetler de tercih edilmiştir. Bunlar arasında bal, gül, şeker, harup ve macun şerbetleri baştadır.

Halk Dansları

Kıbrıs Türk halkı, çeşitli etkinliklerde (düğün, kına gecesi, ekin kaldırma gibi) halk dansları oynamaktadır. Bu danslar genellikle Karşılamalar, Mendil Oyunları, Zeybekler, Kadın Oyunları, Dramatize Oyunlar ve Kasap Oyunları sırası izlenerek oynanılır. Karşılamalar, "Kadın ve Erkek Karşılamaları" olarak gruplandırılır. Kadınların oyunun temposu genellikle daha ağırdır. Karşılamalar dört kısımdan oluşmakta olup, dört ayrı ritme sahiptirler. Mendil oyunları veya sirtolar; orta hızda, neşeli ve erkekçe figürler içermektedir. Başlıca sirtolar olarak; Aziziye sirtosu, İskele sirtosu, Karagözlü sirtosu, Kına sirtosu sayılabilir.

Geleneksel El Sanatları / Yemeniler

Geçmişte yemenilerin kullanımı oldukça yaygın olup, çeşitli süslemeleriyle kadınların zenginliğini ortaya koymaktaydı. Kıbrıs'ta kullanılan yemeniler genelde tam kare biçiminde olup; önceleri sadece kenarlarına motif işlenir, iç kısımları sade bırakılırdı. Sonra yemenilere dal ve çiçek motifleri basılmaya başlandı. Günümüzde yemeni modern anlamda eşarp olarak gelenek başka bir düzlemde sürdürülmektedir.

Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi

Lefkara işi Kıbrıs'ta yapılan yerel el sanatlarının en önemlilerinden birisidir. İlk olarak, Lefkara köyünden çıktığı için bu adı almıştır. Lefkara işi; "Keten üzerine Lefkara işi" ve "İğne işi Lefkara" olarak isimler alır. İkisinin de işlemesi sırasında yastık kullanılır.

Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi

Bu iş daha çok Lapta ve Kazafana bölgesinde yaygın olarak yapılan bir el sanatı türüdür.

Geleneksel El Sanatları / İpek İşi

İpek Böceği kozalarından işlemeler.

Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük

Kendiliğinden yetişen veya kültürü yapılan bazı bitkilerin sapını, yapraklarını, ince dallarını ya olduğu gibi ya da yararak ince şeritler haline getirdikten sonra çeşitli şekillerde değerlendirme işidir. Kıbrıs'ta en yaygın olduğu yerler; Mesarya ve Karpaz bölgeleridir.

Kuzey Kıbrıs Mutfağı

Kıbrıs mutfağı, tarih boyunca değişik kültürlerden etkilenmiştir. Bu yüzden tamamen Kıbrıs' a ait herhangi bir yemek yoktur. Fakat orijinlerinde yapılan ufak değişikliklerle Kıbrıslılar lezzetli yemekler yaratmayı başarmışlardır. Her yemek kendine özgü bir lezzet taşır, yemeğin pişirilmesi ve sunumu Kıbrıs insanın karakterini yansıtır. ' Molohiya ' Arap orijinli bir yemek olmasına rağmen hazırlanışı lezzeti ve sunumu ile Kıbrıs lezzetlerindendir. Bazı yemeklerin adı, hazırlanışı ve lezzeti bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Kuzey Kıbrıs damak zevki olanların uğrak yeridir. Çeşitli sebze yemekleri, ızgaralar, hamur işleri, balık, çorbalar, kebaplar, lahmacun ve pideler Kıbrıs mutfağının sadece bir kısmıdır. (http://www.akgunlerturizm.com/kibris/kultur.html)

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel bir araştırma yöntemiyle çalışılmış, betimleyici bir model esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili veriler gözlem, kaynak tarama ve alan çalışmasında (derleme) ikili görüşmeler ile elde edilmiştir.

Araştırmanın Evreni

Çalışmada yer alan evren, KKTC'deki çocuk eğitim sisteminde çocuk nasıl yetiştirilerek hayata hazırlanır, ailenin işlevi, nenelik kurumu, halkbilimi ve halk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanıldığı ve günlük yaşama etkileridir. Bunun yanı sıra bu ürünlerin geçmişten günümüze, nesilden nesile aktarılarak hem günlük hayatımızda hem de okul hayatımızda yansımalarıdır.

Görüşme yapılan kişiler;

Dervişe KUTLU, Emir Ayşe YAHAT, Kezban ÖVGÜN, Mehmet ERTUĞ, Mustafa GÖKÇEOĞLU, Neriman CAHİT, Sadiye DESTUR, Söğüda ÇARKICI, Sultan HERAN

Araştırmanın Örneklemi

Örneklem olarak, KKTC'de anlatılan masalların çocuklara kattığı değerler (saygı, sevgi, hoşgörü, örf ve adetler gibi), masalların içinde yer alan tekerlemelerin dile kattığı gelişim, zeka gelişimi ile ilgili olarak bilmecelerin hem düşündürücü hem de eğlendirici yönleriyle çoklu zeka kuramının yeri ve dünya üzerindeki ikinci sahnemiz olan tiyatro oyunlarından geleneksel Türk halk tiyatosrunun içinde önemli bir yer tutan gölge oyunu; Karagöz ile kuklaların eğitimdeki yerini öğrenmek amacıyla gölge oyunu sanatçısı M.E'nin bilgileri ve sanatı, şair-yazar N.C'nin tecrübeleri, araştırmacı yazar M.G'nin kendisi ve eserlerinden bilgiler, alan çalışmalarımda bildikleri ve hatırladıkları masalları anlatan kaynak kişiler, kaynak kitaplar ele alınarak çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması, sorun olarak belirlenen geçmişten günümüze gelemeyen değerlerin yaşatılmasıdır. Araştırmada yer alan verilere ulaşıp analiz edebilmek için kaynak taraması ve alan çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanırken ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve not tutma sistemi de kullanılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmadaki temel amaç, Kıbrıs Türk kültüründe sözlü ürünlerden özellikle masal ve tekerlemeler yanında atasözleri ile sağlanan çocuk eğitimidir. Eğitimde "Atasözleri, masallar, tekerlemeler, bilmeceler, halk tiyatrosu karagöz ve kukla"nın yeri ve önemi irdelenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Kıbrıs Türk çocuk eğitimi, değişen değerler ve teknolojinin gelişmesiyle kaybolan kültürel mirasın yanında genel eğitimdeki özellikle doğumdan liseye kadar olan süreç içinde yaşanılan eğitim ve öğretimin içinde önemli bir rol üstlenen anne ve babaların geçmişten günümüze kadar olan değerleri bugün çocuklarına aktaramamaları; aktarmak isteyen yaşlılar - genellikle nine, dede, büyük teyzeler olurken komşu nineler ve komşu teyzeler de olabiliyor- ise bu fırsatı teknolojinin getirdiği artılar yanında yaşamımıza katmış olduğu yüz yüze etkileşim yani iletişimin bozulması ile sağlayamamaktadır.

Halk kültürü içinde yer alan ürünler böylelikle zaman aşımına uğrayıp değerlerini yitirmektedir. Araştırmanın önemi anonim edebiyat ürünleri ve eğitim ilişkisi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kültürün aktarımı yüzyıllardır yaşatılan değerlerin üzerinde kuruludur. Toplum, kültürün önemini ortaya koymaktadır. Folklor ise toplumsal değerlerin nesillere aktarılmasıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Konum itibariyle çalışma sınırlarım çocuklar ve özellikle ilköğretim yanında ortaöğretim dönemindeki çocuklar üzerindeki etkilerdir. Ürünlerden özellikle tekerlemeler dil gelişimi açısından çok önemli olup iletişimi içermektedir. Yapılan çalışmada elde edilen verilerden dolayı belli başlı türler ele alınarak sınırlar çizilmiştir. Bu sınırlar; ninni ile başlayıp, tekerleme, masal, eğitim ve edebiyatı genel tanımları yanında derlenen masallar üzerinde M.H.Y'e göre belirlenen iletiler ile çalışılmış olmasıdır.

Saptamalar ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara bazı öneriler sunulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi bölümünde de incelendiği gibi halk edebiyatı, halkbilimi, eğitim, kültür, sosyal yaşam ve toplum bir bütündür. Toplumun bu bilinçle kendi toprakları üzerinde yaşamaları geçmişten geleceğe aktarımın sağlanmasında kolay olabilmesi için değerlerine sahip çıkmalıdır. Masallar da toplumun yaşamını yönlendirirken gelecek nesilleri eğitip, koruma işlevini üstlenmiştir.

Eğer biz değerlerimize sahip çıkamazsak başkaları sahip çıkar.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ TANIMLAR

Edebiyat

Yazılı metinlerin tümüne edebiyat denir. Çeşitli tarz ve türlerde meydana getirilerek oluşturulmuş sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserler bütünüdür. Edebi eserin güzelliği, konusundan önce onu ele alma ve anlatma becerisinden kaynaklanır. Aslında yazılı olan metinler sözlü, görüntülü, resimli, sesli olmak üzere aktarılma biçimlerine göre isimler alır. Sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserlerin kurallarını öğreten ve inceleyen bilim dalıdır.

Edebiyat – Dil Kültür

"Edebiyatın ana malzemesi dildir. Yazarlar ve şairler, herkesin gördüğü veya bildiği bir olayı, ustalıkla kullandıkları dil aracılığıyla daha canlı ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar.

Dil, aynı zamanda kişiliği ve kültürü yansıtan bir aynadır. Aynı toplumda yaşayan kişiler, dil aracılığıyla ortak birtakım değerlere sahip olurlar. Ortak değerlerin bütünü, aynı zamanda o toplumda yaşayan insanların kültürünü oluşturmaktadır. Toplumsal değerlerin bir kısmı evrensel değerlere örtüştüğü gibi önemli bir kısmı da başka milletlere göre farklılık arz eder. Biz buna "*milli kültür*" adını veriyoruz. Milli kültürün gelişmesine ve nesillere aktarılmasında dil önemli bir araçtır.

Dil, edebiyat ve kültür arasında doğal bir ilişki olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir milletin geleceğini emanet edeceği nesiller bu üç kavram arsındaki doğal bir ilişkiden ne kadar olumlu yönde etkilenirse, o millet sonsuza kadar bağımsız yaşayacaktır.

Sözlü ifade

Duygu ve düşüncelerimizi konuşma yoluyla anlatmaya sözlü anlatım denir. Dil kavramı dört temel beceriyi içine almaktadır: okuma, dinleme, konuşma ve yazma. Sözlü ifade de bu dil becerilerinden konuşma ile ilgilidir. Dil becerilerinin hepsi bir diğeri kadar önemlidir. Önceliği ve önemi ise yazının bulunmasından önce insanlar arasındaki anlaşma söze dayalı olarak gerçekleşmekteydi. Bu yönüyle düşünüldüğünde sözlü anlatım insanlığın varoluşundan bu yana kullandığı bir anlaşma biçimi olarak değerlendirilebilir.

Konuşma

İnsanın kendisini, sağladığı birikimlerden de yararlanarak kusursuz bir söz diliyle dinleyicilere yansıtmasıdır. Bu yansıtmadaki başarı kişinin yaşamındaki başarıyı da doğrudan etkilemektedir. Konuşma, kişiliğin, bilginin, zarafetin ve kültür düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle konuşma, bir ihtiyaçtan ziyade zevk haline gelmiştir.

Yazılı ifade

Yazının kullanılmaya başlamasının ardından söze dayalı anlatmanın yanında yazıyla anlayım da doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bugün, hayatın her anında çok önemli bir yere sahip olan yazılı anlatım, eğitim sürecinde de üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur.

Türkçenin Öğretiminde Halk Edebiyatı Türlerinden Faydalanma Yöntemleri

Türk Halk Edebiyatı'na ait "ninni, mani, türkü, destan, atasözü, masal, tekerleme, deyim, hikaye vb." türlerle Türkçenin, çocuklara öğretilmesi daha kolaydır. Böylece hem çocuğun hayal dünyası zenginleşir, hem de doğruluk, güzellik, yardımseverlik, hayvan sevgisi, adalet gibi kavramların öğrenmesi kolaylaşır. Ayrıca bu türlerin çocuğun kelime haznesini zenginleştireceği, cümle yapısını geliştireceği de düşünülmelidir.

Bu yöntemler kullanılarak çocuğa öyle bir eğitim verilmelidir ki çocuk kopya kabul etmemeli kendi kendine öğrenmiş olmalıdır. Bunun da başlama yaşı "ilköğretimin ilk sınıfları" dır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Eğitim

Bireylerin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirilen kasıtlı ve istendik davranış geliştirme. Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalına yetiştirme ve geliştirme, eğitme işi.

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye. Eğitim bilimi.

Eğitim Bilimi

Öğretim ve eğitimi kurallara bağlayan bilim kolu, pedagoji. Öğretmenlik sanatı, uygulaması veya mesleği için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran bilim dalı.

Eğitimci

Eğitim iş ile uğraşan kimse, terbiyeci, pedagog.

Eğitimin Önemi

Eğitim almış kimseler toplum hayatında önemli katkılarda bulunurlar. Çünkü yaratıcı ve üretken oldukları için geniş bir pencereden bakıp, insan ilişkilerinde başarılı olarak hayatlarına devam ederler. Herkesi kendileri gibi kabullenip kendi görüşleri üzerinde dayatmazlar.

Sorun ve süreçte yoğunlaşırken düşünce ve davranışlarında içten, insancıl amaçlara duyarlık göstererek yaşamın gerçekçi yönlerine ilgi duyarlar. Bireyin bebekliğinden almaya başladığı eğitimde sadece kişisel gelişim değil, ileriki yıllarında toplumsal yararlar içerisinde toplumun ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişimine de katkıda bulunur.

Edebiyat- Eğitim

İnsan her şeyden önce düşünen ve yaratan bir varlıktır. Düşünme, yorumlama ve yaratıcılık özelliği, onu öteki canlılardan ayıran temel niteliklerin başında gelir. Gerçekten insanı hayvandan ayıran ana özellik, güzellik yaratma ve güzellik aramadır. İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır.

Edebiyatla eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve "terbiye=eğitim" anlamına gelen "edeb" kelimesi de bunu açıkça gösterir.

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da, eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden aynı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar.

Halk Edebiyatı

Belli bir ülkede geleneksel değerlerle yaşayan yaygın kitlelerin sözlü-yazılı, anonim-ferdi nitelikteki edebiyat eserleri. Bu terim 20. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanılmıştır. Maddi ve manevi yönlerinin araştırılmasıyla ortaya çıkan folklorun kapsamında edebiyat eserleri kullanılmaya başlanmıştır. Halk edebiyatı eserlerinin dili, önemin konuşma dilidir. Bu

eserler ağırlıklı olarak anonim halk edebiyatı, aşık edebiyatı ve tekke (dini-tasavvufi) edebiyatı olarak üç ana grupta toplanır. Manzum ürünler, manzum-mensur ürünler (bilmece, vs.), mensur-manzum anlatmalar (destan, halk hikayesi, vs.), mensur anlatmalar (masal, efsane, menkıbe, fıkra, vs.), kalıp sözler (atasözü, deyim, alkış, kargış, vs.), seyirlik oyunlar (karagöz, kukla, orta oyunu, vs.) olarak gruplandırılırlar.

Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı

Edebiyat, duygu ve düşünceleri çoğu zaman kurgusal olarak gerçekçi bir biçimde halka kendi diliyle aktarmasıdır. Böylece bu unsurlar hem eğitime hem de gündelik yaşama birçok değer katmaktadır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Halk Bilimi

Halkiyat

Halk Tiyatrosu

Seyirlik oyun. Halk tiyatrosu dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; 'Köy Seyirlik oyunları, Meddah, Karagöz ve Orta Oyunu'dur.

Kültür

Kültür kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Kültür toplumsal bir olaydır. Toplumun; sanatı, edebiyatı, bilimi, folkloru, gelenekleri içeren ve bunların karşılıklı ilişki ve bağıntı içinde oluşturdukları bütünü kastetmek üzere yapılan kültür tanımları ele alınabilir.

Kültür, "otobüs beklerden, yemek yerken, müzik dinlerken, ders çalışırken, eğlenmek ya da dinlenmek için bir yerlere gider ya da bir şeyler satın alırken, barınmak, örtünmek için ihtiyaç duyduğumuz maddeleri tüketirken girdiğimiz her ilişki, bizi çevreleyen her şey, bizi kurulu, devralınmış ve yeniden üretilen bir yapıya yönelten her bağ, kültür kavramıyla ifade edilebilir."

Kültürün etkisini ve gücünü görebilmemiz için gündelik hayat içindeki yapısıyla ve her an yaşanılan ilişkiler bütünü içinde irdelemeliyiz.

Kültür, cultum fiilinden gelir; bu da yetiştirmek, korumak ve göz kulak olmak anlamındadır. Dahası bir topluluğun tüm faaliyetlerini yansıtan ve onu diğer tüm toplumlardan ayıran eylem ve düşünceler sistemi olarak ifade edilebilir kültür. Kimine göre kültür; toplum, insanlığın, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar

arasındaki karmaşık ilişkilerin bir bütünü ve işlevidir. "Demek ki kültür kapsamlı bir alanı içerir ve bilgi, inanış, sanat, ahlak kuralları, kanun, gelenek ve görenek, ayrıca topluluğun bir üyesi olarak insan tarafından kazanılan, geliştirilen daha birçok yetenek ve becerileri içeren karmaşık bir bütünü bünyesinde taşır." diye tanımlanmaktadır. Kısaca, kültür inanların her şeyidir.

Halk Kültürü

Halk biliminin (folklor) derleme ve inceleme konusu yaptığı ürünlerdir. Nesilden nesle geçerek halk arasında yaşayan veya yürürlükten kalkmış her türden gelenek, inanış gibi kültür ürünleridir. Halk kültürü, bir milleti diğer milletlerden ayıran kültürel özelliklerin tamamını oluşturur. Milli kültür, halk kültüründen kaynaklanır ve toplumun özünü yansıtır. Kültür ürünlerinin halk kültürü ürünü sayılabilmesi için anonim, sözlü geleneksel nitelikte (nesilden nesle) ve az da olsa eski (en azından çeyrek asırlık) olması gerekir. Çeşitli ürünler sonradan sözlü-yazılı kültür ilişkisi ile ferdi eserlerle karışarak anonim özelliği göstermiştir. Halk edebiyatı kapsamında bulunan bütün eserler aynı zamanda halk kültürü ürünü sayılır. Böylece, eserlerin hem malzemesi, hem de oluşum ve yaygınlaşması sağlanmaktadır. Bu ürünler, yazılı kültür ve halk arasında yayılıp değişmesiyle de oluşur. Yaşadığımız ortamlarda halk kültürü değerlerini zamanla yitirir. Toplumların son asırlarda yaşadığı büyük değişimlerden biri olan ve olumsuz etkenlerin başında gelen sanayileşme ve ferdîleşmedir. Bu ürünleri "tarihî" bir değer olarak müzelerde koruyarak daha sonraki nesillere bırakmak mümkün olur. Bazı ürünler dinamik, hareketli, yaşayan ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir. Halk kültürü ürünleri özelliklerine göre bilgi halinde (halk ilaçları), uygulama halinde (inanışlar, örf ve adetler, gelenek ve görenekler) ve sanat halinde (müzik eserleri, halk oyunları, edebiyat eserleri, el sanatları) olarak 3 grupta toplanır.
(Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

BÖLÜM IV

Ninni Nedir?

Ninni, henüz konuşmaya başlamamış çocukları avutmak, uyutmak, veya ağlarken susturmak için söylenir. Çocuğun uyumasının sağlanması ya da ağlamasının durması için, sade bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur. En ezgili anonim şiir türüdür. Çocuğun ağlamasının durması için, sadece bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur.

Ninniden Faydalanma Yöntemleri

Ninniler, bizi anadilimizle tanıştıran musiki zevkini tattıran en hoş ve çocuk benliğine en tesir eden ilk ürünlerdir. Ninnilerin şairi bestekarı annelerimizdir.

"Ninni; annelerimizin çocukları uyutmak için söyledikleri ürkülerdir ki, sabit şekli ve bir edebi kıymeti yoktur."

"Annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum ve mensur sözleridir."

A.Güzel: "en az iki – üç aylıktan üç – dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında yada beşikte sallayarak daha çabuk ve daha kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki ruh durumunu yansıtan bir dörtlükten meydana gelir.

Ninnilerin Ana Dili Eğitimindeki Önemi: Çocukların beyinlerindeki dil'le ilgili merkezlerin gelişmesi, diğer bütün bilişsel fonksiyonların gelişmesi gibi uyarıcılar vasıtası ile olmaktadır. Ninnilerde bebeklerin dil merkezlerinin harekete geçmesinde ve oluşmasında büyük öneme sahiptir.

Ninnilerin çocukluktaki dil bilincinin yerleşmesinde önemli katkıları olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Çocuklarımızı büyütürken bu geleneğimizden onları mahrum bırakmamaya özen göstermeliyiz. Ninnilerimizle büyüyen çocuklarımız, hem daha erken konuşmaya başlar, hem de ilerde konuşması kusursuz olur.

Ninni: halk şiirinde anonim eserlerdendir. Çocukları uyutmak için anneleri veya dadıları tarafından söylenir. Tek dörtlük halinde olur. Ninni, bir yönü itibariyle de öğretici

niteliktedir. Özellikle çocuklar, ninnilerle anadillerini daha kolay öğrenirler. Çünkü çocuk, bu ninniyi dinledikten ve anladıktan sonra uyur. Bu sebeple edebiyatımız da ninni geleneği uzun zamanlardan bu yana devam etmektedir. Türkçenin öğretiminde de ninninin yeri son derece önemlidir."

Ninniye örnek olarak en bilindik olanını verebilirim.

Dandini dandini dasdana / danalar girdi bosdana / kov bosdancı danayı / yemesin lahanayı... şeklindedir.

Bilmece Nedir?

Bilmece; somut veya soyut bir varlığı, doğadaki herhangi bir nesneyi adını anmadan, onu hatırlatacak, çağrıştıracak, başka şeyleri kısa ve yoğun şekilde anlatarak bilinmesini dinleyene bırakan eğlenceli sözdür.

Bilmecenin kökü eylem olan bilmektir. Genellikle bilmece - bulmaca ikisi birlikte anılır. Yani eylemin tanımı olan bir iş yapılmaktadır. Düşündürücü yönüyle insan zekasını harekete geçiren ve geliştiren bir türdür. Gökçeoğlu'nun da "Bilmecelerimiz" adlı eserine yazmış olduğu önsözde de "geçmişin geleneksel aile yapısı ve üretim araçlarının özelliğinden dolayı çok sayıdaki küçük topluluklar bir araya gelme olanağı bulurdu. Topluluğu oluşturan bireylerin eğlenme gereksinimleri öz konusu olduğunda başvurulanlardan biri de bilmecedir." dediği gibi toplumun sosyalleşmesine büyük etkenleri vardır.

Bir milletin folklorunun en önemli öğelerinden biri bilmecelerdir. Bilmeceler, bir halkın zekasının da düzeyini gösterir. Çünkü bilmecelerin ifadesi, tertip ve düzeni bir zeka ürünüdür. Türk bilmeceleri bu bakımdan yüksek bir zekaya, dil ve anlatım gücüne delalet etmektedir. Atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. İfade şekli değiştirilemez. Bilmeceler; eğlenmek, hoş vakit geçirmektir. Bunun için düzenlenmiştir. Fakat dolaylı olarak dikkatli, çabuk anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmek: daha açık anlatımla zihin sporu yapmak amacı güder. Çocukların dünyasında bilmecelerin unutulmaz yeri vardır. Sayısız eğlence araçlarına sahip günümüz çocukları için de geçerlidir. Her türlü bilmece çocukların ilgisini çekiyor. Bilmece sormayı ve bilmece cevaplandırmayı zevkli bir meşguliyet olarak görüyorlar.

Atasözleri

"İlk söyleyenleri belirleyemediğimiz atasözleri hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, gelenek görenek ile tabiat olaylarından teknikten vb.

çıkacak kuralların somuttan soyuta giden bir yolla söz ve yazıyla nesilden nesile aktarılan hikmetli cümlelerdir."

Normal olarak atasözlerinin bir görün anlamı, bir de bu görünen anlamını zihnimize aktarmak suretiyle elde ettiğimiz ikinci anlamı vardır. Nazım, nesir veya her iki şekil birden olabilir.

Atasözleri az kelimeyle çok şey anlatan sözlerdir. atasözleri isminden de anlaşılacağı gibi atalarımızın tecrübelerinden oluşmuş, günümüze ulaşmış eski sözlerdir. Anonim olarak günümüze kadar gelen sözler, sadeliği ve Türkçe'nin zengin kelime dağarcı ile aktarıldığında birçok gerçeklere öncülük etmektedir. Atasözleri kurallar bütünü olup hayatımıza ışık tutar. Meslek hayatında en çok öğretmenlerin kullandığı atasözleri unutulmaya yüz tutmuş sözlü kültürü de yaşatırken öğrencileri hem düşündüren hem de eğiten bir işleve sahiptir. Geçmişte kalmış nesillerin bugünün gençlerine miras bıraktığı bu öğütler engin bir deniz gibi bilgi yüklüdür.

Ne oldum dememeli ne olacağım demeli

İyilik yap denize at,balık bilmezse halik bilir

İnsan kazdığı kuyuya kendisi düşer

Ava giden avlanır, vb. atasözleri bulunmaktadır. Masallar kısmında iletilerle ilgili sonuçlardan buradaki atasözlerine de varabileceğim bir kez daha görülmüştür.

Tekerleme

A.Güzel: "Tekerlemeler şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bu durum, müstakil bir tür özelliğinden ziyade bilmece, aşık şiiri, masal, ninni, oyun halk hikayesi, halk tiyatrosu gibi pek çok ürünün içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Diğer türle karmaşık ilişkisine rağmen şekil, muhteva ve anlatım özellikleri gibi birtakım özellikleriyle de onlardan ayrılmaktadır.

Tekerleme kavramına kaynaklarda "masallara başlarken söylenilen yarı anlamı yarı anlamsız sözler."; "saçma sapan mukaddime. Masal tekerlemesi"; "çoğunlukla masalların başında bulunan kafiyeli giriş sözleri, saz şairleri arasında yapılan değiş yarışı, orta oyununda özellikle kavuklu'nun kullandığı sözler."; "karşıdakini yanıltıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde düzenlenmiş söz"; "süratle söylenirken yanılmaması güç olan tabir ki, bilmece gibi oyun şeklinde söylenir."gibi anlamlar yüklenmiştir.

Tekerlemelerin temel özellikleri şu başlıklar halinde toparlamak mümkündür."

1. Tekerlemeler belirli bir konudan yoksundur. Bağlı oldukları türle ilişkileri itibariyle anlamından ziyade ziyade fonksiyonu arz eder.
2. Tekerlemeler, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayal ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.
3. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık veya güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.
4. Diğer halk edebiyatı ürünlerinden farklı olarak muhteva daha kaypak, kararsız ve tutarsızdır. Bir yerde şekil ve fonksiyon muhtevanın önüne geçmiştir.
5. Bazı tekerlemeler karşılıklı soru-cevap biçiminde zincirleme diyalog halinde gider.

Tekerlemeler içeriklerine bağlı olarak şu ana başlıklarla tasnif edilebilir:

A) Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler
   a) Çocuk oyunları tekerlemeleri
   b) Tören ve inanç tekerlemeleri
   c) Halk edebiyatı türlerine bağlı tekerlemeler
   d) Seyirlik oyunlar ve halk sporlarına bağlı tekerlemeler

B) Yazılı veya gelişmiş edebiyat tekerlemeleri

C) Diğer tekerlemeler

Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri

Tekerlemeler masalların içinde uygun yerlerde bulunur. Bazıları kalıplaşmış, yerine göre uzunca ya da kısa sözlerdir. Bu sözleri gerektiğinde kullanmak üzere masal anlatan kişi dağarcığında hazır bulundurur ve masalın akışına göre genellikle başına, sonuna veya ortasına ekleyerek hem dinleyicinin dikkatini çekmek için hem de güzel bir tat vermek için kullanırlar. Masalcı, masala başlamadan önce karışık, şaşırtıcı, olayları sanki kendisi yaşamış gibi anlatır ve masalın konusuna geçer. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi;

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde..." diye başlayıp farklılaşan sonlarla devam etmektedir.

Masalın en can alıcı öğesi olan tekerlemede başlıca öğeler; yinelemeler (derken, derken), uyaklar (uçarken, koşarken) ve olağanüstü durumlardır (eski hamamın içinde cinlerin cirit oynaması gibi). Bunlar dil konusunda sözcük dağarcığını hem güçlendirmekte hem de zenginleştirmektedir.

Dil Gelişimi

Dil geliştirilir ve öğretilirken masalların önemi büyüktür. Bir insan doğduğu andan itibaren çevresindeki sesleri kayda almaya başlar. Anadili, ikilemeler, benzetmeler gibi seslerle kullanmaya başlar. Bu dönem içinde ninninde söylenmesi bunu desteklemektedir. Atasözleri ve deyimlerle bezenmiş masallar, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri arasında en önemli yeri tutmaktadır. Dil gelişimi ile ilgili;

Dil gelişiminin basamakları	Ortalama yaş
Ana dilin fonolojik özelliklerini algılayabilme	Doğumdan itibaren
Sese dönme, iletişimde sırasını bekleme, karşılık olarak agulama	Doğumdan kısa süre sonra
Heceleme	4-9 ay
Tek tek kelimelerin anlamlarını öğrenmeye başlama	6-10 ay
İstek belirtmek amacıyla işaret etme	10-16 ay
Anlamlı tek tek sözcükler çıkarmaya başlama	10-16 ay
Sorulduğunda vücut kısımlarını gösterme	10-16 ay
Çok sayıda sözcüğün anlamını bilme	15-18 ay
Söylediği sözcük sayısında ani artış	16-24 ay
Basit cümleleri anlama	20-30 ay
İki sözcüklü cümle kurma	18-24 ay
Dil kurallarını kavramaya başlama, basit cümleler kurma	24-36 ay
Söylediklerinin anlaşılırlığının artması	3 yaş
Olayları ya da masalları anlatmaya başlama, konu ile ilgili sorulara yanıt verebilme	30-42 ay
Gramer kurallarına uygun ve düzgün konuşma	4 yaş
Tüm seslerin doğru çıkarılması	5-7 yaş
Karmaşık cümleler kurulması	5-7 yaş

Dönemlerini de burada görebiliyoruz.

KARAGÖZ

KIBRIS'TA GÖLGE OYUNU

Ünlü edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı, gölge oyununun doğuşunu şöyle anlatır:

1. a)Çin Rivayeti:

M.Ö 2. yüzyıla ait. Çin İmparatoru Wu, çok sevdiği eşinin ölümü üzerine büyük üzüntüye kapılır ve hiçbir şeyle avunmaz duruma gelir. Bir Çin sanatçısı, ölen imparatoriçeye benzer bir kadın resmini perde arkasından geçirerek bu hayalin ölen imparatoriçenin ruhu olduğunu söyleyip imparatoru avutmaya çalışır. Bu buluş da gölge oyununun doğmasına sebep olur...

1. b)Türk Rivayeti:

Sultan Orhan, Bursa'da cami yaptırırken işçilerin arasında Hacivat ve Karagöz'de varmış. Bu ikisi öyle gülünç öyküler anlatırlar, öyle meddahlıklar yaparlarmış ki, işçiler onları dinlemekten işlerini yapamaz olmuşlar.

Cami yapımının ilerlemediğini görüp kızan Sultan Orhan, bunun nedenini öğrenince ikisini de idam ettirmiş.

Sonradan bu yaptığına pişman olup büyük üzüntü duymuş. Şeyh Küşteri adlı bir sanatçı onun üzüntüsünü gidermek amacı ile Karagöz ve Hacivat'ın hayallerini beyaz perdeye yansıtmış ve hükümdarı avutmayı başarmış. (bu yüzden Karagöz perdesine Şeyh Küşteri perdesi de denir.)

1. c)Sonuç:

Şöyle veya böyle, gerçek olan şudur ki; Karagöz oyunu tarihsel süreç içerisinde tümüyle Türklere özgü bir sanat haline gelmiş, gerek biçim, gerekse içerik yönünden Türk'ün elinde güzelliğinin doruğuna ulaşmış, Türk halk zekasının bir anlatım aracı olmuştur.

Suretlerindeki güzellik, oyunlardaki çarpıcılık bunun en belirgin kanıtlarıdır.

2. KIBRIS'A NASIL GELDİ?

1571'de Kıbrıs fethinin tamamlanmasından sonra adaya Anadolu'nun türlü yörelerinden birçok Türk'ün yerleştirildiği bilinen bir gerçektir. Bu insanlar, beraberlerinde getirdikleri kendi gelenek ve görenekleri gibi zamanla eğlence ve sanatlarını da getirmiş olmaları doğaldır.

Bunların biri de Karagöz oyunudur.

Karagöz oyunu, meddahlık ve orta oyunu ile birlikte asırlarca Kıbrıs Türk'lerinin başlıca eğlence ve düşünce kaynağı olmuştur. Özellikle Karagöz, Kıbrıs'ta çok tutulmuş ve sevilmiş; Ramazan aylarının dışında da bütün yıl boyunca kent ve köylerde halkı güldürmüş, eğlendirmiş, düşündürmüş, sosyal yaşantıya renk katmıştır. Radyo ve sinemanın olumsuz etkileriyle etkinliğini gittikçe yitirerek 1960'lı yıllara kadar gelebilmiştir.

Bunun yanında mutluluk veren diğer bir şey de, yaşlıların bu yayınlara gösterdikleri ilgi sayesinde çocukların da Karagöz'e beğenisi olmuştur." diyor Mehmet Ertuğ. Bundan çıkan sonuç: Karagöz, bizim kendi öz malımızdır, her şeyiyle bize özgüdür. Aradan yıllar geçse bile özelliğini yitirmeyen Karagöz'ün, esprileri bile hiçbir zaman aşımına uğramamış, klasikleşerek bugünün insanını güldürüp düşündürmüştür. Bu yönü ile Karagöz, küçümsenmeyecek kadar güçlü bir halk tiyatrosu örneğidir.

3. KIBRIS'TA OYNATILAN OYUNLARIN İÇERİĞİ:

Oyun ramazan gecelerinin vazgeçilmez eğlencesi idi. Karagöz oyunlarının sayısı yirmi dokuzdur. Bazı yerlerde de otuz olarak varsayılır. Daha sonraki zamanlarda ise bu oyunlara çeşitli yenilikler eklenerek çoğaltılmıştır.

Kıbrıs'taki oyunlar gerek içerik, gerekse esprileri yönünden kültürel özelliklere bürünerek Kıbrıs'a özgü bir hal almıştır. Elimizde yazılı kaynaklar olmadığı için (o dönemde henüz yazılı sistem yok) yaşlı kişilerden edinilen bilgiler ışığında bunları söyleyebiliriz. Mehmet Ertuğ'un bize ışık tutan çalışmalarında, yaptığı son araştırmalara bakacak olursak yerel özellik kazanan bir oyun da Karagöz'ün Babalığı'dır. Bu oyunda Karagöz kimseyi dinlemeyen, kadın kaçıran, üvey babası sayesinde yola gelen bir tiptir. Oyun içerisindeki şive ve espriler Kıbrıs'a özgüdür.

4. KARAGÖZ'ÜN İZLEYİCİLERİ:

Karagöz, genelde erkeklere oynatılırdı. Bunun yanında kadınların yanı sıra küçük çocuklarında terbiyelerinin bozulmaması için izlettirilmezdi. Çünkü oyunların içerisinde bol tarafından küfür ve kabaca espriler kullanılıyordu. Bu Karagözcüye bağlı değişken durum ortama bağlı olarak belirlenirdi. Durum böyle olunca köylerde bazen kadınlar ve kız çocukları kahvehanelerin açık kapı ve pencerelerinden gizlice oyunu seyretmeye çalışırlardı. Daha sonraları Karagözcü Mehmet Efendi'nin karısından edinilen bilgilere bakacak olursak, kadınlar için gösteriler düzenlemiş, dil gayet açık ve temiz olarak kullanılmıştır.

5. NERELERDE OYNATILIRDI?

Kasabalarda büyük kahvehanelerde oynatılırdı. Bunun yanında köy kahvelerinde de sergilenirdi. Kahvenin uygun bir köşesinde yer alan beyaz perde üzerinde oynatılırdı.

Işık olarak ise öncelerde mum ardından yağ lambası, gaz lambası ve en sonda elektrik lambası perdenin arka tarafından yansıtılarak kullanılır.

6. NASIL OYNATILIRDI?

Karagözcüye düşen büyük görev ile oynatılan suretler, bütün hareketlerinden seslerine kadar ona bağlıdır. Bazı Karagözcülerin yardımcıları bulunup onlara suretleri sırasıyla verme, tef çalma, efektleri yapma, perde gazellerini söyleme gibi işler yapardı. Fakat bizim ülkemizde şuanda Mehmet Ertuğ tüm bunları tek başına yapmaktadır. Oyun sırasında yerine göre doğaçlamalar yapılarak seyircinin dikkati çekilir ve sonraki oyunlara katılımı çoğaltmaya gayret edilirdi.

Eskiden bir sonraki oyun hakkında "yarın gece ölmez da sağ kalırsak ..... oyunu" diye reklam yapılırdı. Beğenilen oyuna göre otuz veya kırk kez tekrar yapılırdı. Günümüzde oynatılan Karagöz aslen Cumartesi günleri saat on birde Büyük Han'da oynatılıyor. Bunun her hafta tekrarı yanında isteğe göre veya gelen turiste göre değişerek randevu ile hafta içinde de oynatılmaktadır.

Daha önceki zamanlarda Karagözcüler geçimlerini bu işten sağlayan insanlardı. Bununla birlikte kuru üzüm, çitlenbik veya leblebi gibi çerezleri de satarları. Esas olarak ise oyun sırasında toplanan para geçimi oluştururdu. Para toplama işi giriş veya muhavereden hemen sonra asıl oyuna geçilmeden olurdu. Parayı kendileri veya çırakları bir tepsinin içine toplarlardı. Şimdi ise Mehmet Bey'in küçüklüğünde annesinden dinlediği masalları küçük kitapçık haline getirerek girişte bilet yerine çok cüzi miktarda vermektedir. Genelde oynattığı oyunun ismi Karagöz'ün Akıl Satması'dır. Bu oyunu cd'ye çekmiş ve dileyen kişiler oyun haricinde bu cd'leri de alabiliyor. Mehmet Bey'in yardımcısı olmadığı için tüm işler ona aittir.

7. SOSYAL YAŞAMA KATTIKLARI:

Köylünün durgun yaşamı için büyük etki idi. Usta Karagözcüler köydeki sorunları perdeye ince bir mizahla yansıtarak çok beğeni toplardı. Yapılan güzel ve oturaklı espriler halkın dilinden düşmezdi. Kaba espriler ise falanın dediği olarak değişirdi. Köydeki halkın ilgisi büyük olduğu içinde tiplere benzerlik gösteren kişilere oyundaki suretlerin isimleri lakap olarak takılırdı.

7. a) Karagöz ve Hacivat'ın Kimliği:

Karagöz: Sanatı demircilik olan, tahsil görmemiş, neşeli, şakacı, açık sözlü, bazen de kaba bir tiplemedir.
Hacivat ise: Kültürlü, iyi yetişmiş, sofu, Osmanlı kibar zümresinin görgüsüne sahiptir.

8. KARAGÖZCÜLER:

Karagöz oynatanların çoğu yaşadıkları döneme göre okumuş kişilerdi. Bunların arasında emekli öğretmen ve mollalar yer alıyordu. Bu kişiler ağzı laf yapan, çabuk düşünen ve hazır cevap, espri gücüne sahip kişilerdi. Son zamanlara kadar Karagöz oynatanlardan bazıları:

1. Polemityalı Ali Hoca
2. Polili Hasan
3. Hoca (Emekli öğretmen)
4. Mağusalı Mulla Hüseyin
5. Mağusalı Mehmet Efendi
6. Kuklalı Karagözcü Sadık
7. Karagözcü Kani Dayı
8. Koca İbrahim
9. Çatozlu Zihni Usta
10. Mulla Hasan
11. Karagözcü Mehmet Efendi
12. Rum Karagözcüler

8. a)Karagözcüler hakkında:

1. Karagözcü Mehmet Efendi:

1922'de Dağaşan (Vreçça) köyünde doğmuş, Lefke'ye yerleşmiş, Hacı İzzet Ağa tarafından büyütülmüştür.

Karagöz oynatmayı ve suret kesmeyi Polili Hasan'dan öğrenmiştir.

Küçük yaşta evlenmiş, okuma-yazma bilen Mehmet Efendi, uzun süre madende çalışmış, geceleri de Karagöz oynatmıştır.

Mulla Hasan'dan bir şeyler öğrenmiş, birçok yerde oyunlarını oynatmıştır. Suretlerini mika, karton ve deri gibi malzemeleri kullanarak yapmıştır. Suretleri elimize geçmiş tek Karagözcümüz olup tam takıma sahipti. 19.yüzyıla ait suretleri bulunmuştur. Mehmet Efendi en usta sanatçılardan olup hiç çırak kullanmadan 8-10 sureti yalnız başına oynatabilirdi. Suretleri ile ilgili karısına tek söylediği "Bunlardan bir tekini bile kaybetme" demiş olmasıdır. 1963'lere kadar Karagöz oynatmış, 1968'de vefat etmiştir. Eşine göre suretler onun için çok önemliydi.

"(Kaynak: Eşi; Feriha Karagözcü)"

2. Rum Karagözcüler:

Halen günümüzde Karagözcülük yapmakta olan Rumlar vardır. Rumlar bu oyunları Türklerden almış, hatta onları taklit etmişlerdir. Suretlerdeki tiplere kendi efsanevi tiplerini eklemişlerdir.

Oyunların içeriklerinde kendi kahramanlıkları yer almaktadır. Kıbrıs'ta Türklere göre ulaştıkları üstün yaşam seviyesi, oyunlarına da yansımıştır. Kısacası tarihsel süreci perdeye yansıtmayı başarmışlardır.

Oyunlarda Karagöz hep horlanır, dövülür ama gerçekte bunun bu şekilde olmadığı bilinir. Sebebini sorduğu zaman ise cevap olarak şunu alır:

" - Ne yapayım be ahbap! Seyircilerimin böyle hoşuna gider. Yoksa kimse seyretmez ve ben de para kazanamam."

9. ŞUANKİ KARAGÖZCÜMÜZ MEHMET ERTUĞ HAKKINDA:

14 Mart 1939'da Yiğitler Köyü'nde doğmuş, ilk ve orta öğreniminden sonra Öğretmen Koleji'ni bitirip ilkokul öğretmeni oldu.(1959)

1959'da burslu olarak Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe-Edebiyat bölümüne girmiş, 1960-61 öğretim yılında buradan mezun olmuştur.

Küçük yaşlarında merakla izlediği ve sevdiği Türk Seyirlik oyunları üzerinde araştırmalar yapmış, özellikle Karagöz'ün Kıbrıs'ta yaşatılması için çalışmış ve halen daha da emeklerini acımadan bu sanata vermektedir.

Radyo, televizyon ve türlü kültür etkinliklerinde Karagöz oynatmış, meddahlık yapmış, Kıbrıslı sanatçıların geçmişte yarattıkları suretlerden oluşan "Kıbrıs Türk Gölge Oyunundan 40 Suret" adlı bir de sergi açmıştır.(27.03.1987)

Şu anda Büyük Han (Lefkoşa'da) her Cumartesi gösteri yaptığı oda, Han'ın başodası olup burayı önceleri sadece sergi amaçlı olarak kullanmıştı. Şimdilerde ise hem sergi hem gösteri amaçlı kullanmaktadır. Elinde bulunan suretlerin resimleri Mehmet Efendi'den kalanlar olup sergilemektedir. Kullandığı suretleri kendisi çizip, renklendirmektedir.

10. KARAGÖZ'ÜN BÖLÜMLERİ

10. a)Giriş

İlk olarak müzik eşliğinde perdeye bir göstermelik nene yerleştirilir. Genelde bu nesnenin (ağaç, saksı,vs..) oyun ile bir ilgisi yoktur. Belli bir süreden sonra dilli düdüğün sesi ile nesne perdeden kaldırılır. Hemen ardına perdenin solundan tefin eşliğinde Hacivat gelir ve semai okur. Bitince de perde gazeline başlar. Girişin (mukaddimenin) en önemli unsuru perde gazelidir.

Gazel de bitince Hacivat "Yar bana bir eğlence, aman bana bir eğlence, Karagöz'üm nerde" der ve perdenin sağından Karagöz gelerek Hacivat'la dövüşmeye başlarlar.

10. b)Muhavere

Karagöz ile Hacivat'ın arasında geçen söyleşiden oluşur. Asıl oyunla ilgilidir. Bölüm, Karagöz'le Hacivat'ın birbirlerini yanlış anlamadan doğmasından başlayarak asıl oyuna geçiş için Hacivat perdeden gider ve Karagöz de şunları söyler; " Sen gidersen beni de buraya pamuk ipliğiyle bağlamadılar ya..."

10. c)Fasıl

Asıl bölüm olan fasıl, Hacivat ve Karagöz'den başkalarının da oyuna girdiği perdedir. Karagöz oyundaki temel sahne adı ile anılmaktadır.

10. d)Bitiş

Karagöz'le Hacivat'ın kısa bir konuşmasından oluşur. Karagöz Hacivat'ı yine döver ve Hacivat şunları söyler:

" Yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman!"

Karagöz perdede yalnız kalır ve ertesi gün oynanacak oyunun reklamı yapıldıktan sonra şu sözler söylenir "Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola!" ve ışığın kapatılması ile oyun sona erer.

Karagöz oyun Malzemeleri:

Eskiden boyutları 2 m. ile 2,5 m. olarak değişen bir duvardan bir duvara ip ile gerdirilen eski usul perde, taşınması ve kurulması zaman almayan bir özellik taşırdı.

Şimdilerde ise Nev-i icad (yeni buluş) olarak isim verilen paravana şeklinde sahnenin yapıldığını görüyoruz. Karagöz'ün oynatıldığı beyaz perdeye "ayna" adı verilir. Patiskadan Ayna ismi verilen bezin ölçüleri 110 cm x 80 cm. olarak yapılıyor. Perdenin hemen arkasına Peş tahtası veya Destgah (bir nevi raf) ismi verilen parça eklenir. Bunun üzerine def, ışık kaynağı, zil, nareke (kamış düdük) vs. konulur. Elektrik ışığı olmadan çok önceleri ışık kaynağı olarak hayal perdesinde mum ışığı veya şem'a kullanılırdı. Şem'a çanak içerisine konulan beziryağı, zeytinyağı gibi maddeler içerisine sarkıtılan fitilin yakılmasıyla elde edilen ışığın adıdır. Alevin parlamaması için, yağı soğutmak amacıyla yağ içerisine zincir daldırılırdı.

Oynatma çubukları gürgen ağacından yapılma boyları 50-60 cm. arasında değişir. Bu çubukların şekillerden çıkmaması için uçları ısıtılır veya mum kabına batırılır ya da hafif ıslatılırdı. Perdeler önceleri 2 x 2,5m iken sonraları 110 x 80 cm ebadında yapılmaya başlanmıştır. İç tarafta perdenin altında kurulmuş "peş tahtası" vardır. Eskiden peş tahtası üstüne tasvirler, hayal ağacı, def, şem'a, oyun metni vb. konulurdu. Karagöz oyununda tasvirlerin yanı sıra tasvir sopaları, zil, def, nâreke (kamış düdük), perdeyi aydınlatan ışık kaynağı kullanılır.

Ertuğ, Karagöz

NEAR EAST UNIVERSITY LIBRARY 1988 LEFKOŞA

Masal

Masal sözlü edebiyat ürünü olup halk tarafından çeşitli zamanlarda çeşitli bağlamlarda anlatılan bir türdür. Sonradan nesilden nesile aktarılarak derleme çalışmaları ile yazıya geçirilmiştir. Masallarda olaylar tamamen hayal ürünüdür. Yer ve zaman belli değildir. Kahramanlar insanüstü özellikler gösterir. İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Masallarda eğiticilik esastır.

Oğuz YORGANCIOĞLU: "Masal olağanüstü hikaye"

M.H.Y: "Yaratıcısı belli olmayan hayal, hayali yaratılar"

Kamus-i Türki: "Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili, olağan ve olağandışı olaylara dayanan, öğüt verici hikaye"

Meydan Larousee: "Olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verile, konusu hayali, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikayesi"

Ana Britanica. "Olağanüstü öğe, kahraman ve olaylara yer veren öykü" diye tanımlamaktadır.

Masallar kendi içinde iyi vakit geçirip eğlendirirken aslında bizleri iyiye doğruya yönlendirmektedir. Masalların sonunda her zaman iyi olan kazanır. Hayat bir masal gibi düşünüldüğünde herkes iyiyi bulsa kötülükler yok olur. Eskiden olduğu gibi herkes birbiri ile dost olarak yaşar.

Masal Anası

Çok fazla masal bilen ve anlatan yaşlı kadın.

Masal Tekerlemesi

Masalın içinde (başında, ortasında ve sonunda) kalıplaşmış unsurlar olarak kullanılan tekerlemelerdir.

Tekerlemeler, masal için çok önemli bir rolde olup yalanlama kısmını içermektedir.

BÖLÜM V

MASAL METİNLERİ VE İLETİLERE GÖRE SAPTANAN NOKTALAR

Masalları anlatan kaynak kişilerin künye bilgileri anlatılarından önce bulunmaktadır. Bazı kaynak kişilerim ile geçen görüşmelerde kendi anıları da yer almaktadır. Eğer kaynak kişilerim ile ikili görüşmelerde genel olarak eğitime, kendi çocukluluklarına dair hatırladıkları anıları bulunmaktaysa künyenin altında buna da yer verilmiştir.

Bu da anlatılarla iletileri çıkarıp incelemenin yanı sıra desteklediği, "çocuk eğitimi nasıldı ve şimdi nasıl" olduğu hakkında yapılan eleştirileri içeriyor olması ile tezin amacına uygunluğu verilmek istenmiştir.

Masalların hiçbiri anlatım, kelime ve şive özelliğinin değişikliği yapılmadan aktarılmıştır.

Masalların M.H.Y.'na Göre Oluşan İletiler

Masallar ve iletilerine genel bakış;

Muhsine Helimoğlu Yavuz'un ***"Masallar ve Eğitimsel İşlevleri"*** adlı kitabında yer vermiş olduğu 'Masalların Eğitimsel İşlevleri ve İleti Dizini'nde yer alan başlıklara (etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve öteki iletiler) göre derlenen masallara genel bir bakıştan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir. Masalların içermediği iletilere yer verilmemiştir. Konuların içerdiği iletiler başlıklar halinde bulunmaktadır.

Etik İletilerde Saptanan Noktalar;

Yalan

• Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

• Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

• Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

• Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.

• Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdırlar.

• Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.

Dürüstlük

• İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır.

• Kimseye karşı kötü söz söylememeli kötü niyet beslememelidir. Çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler."

• Alınan borç ödenmelidir.

• Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.

• İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır.

• İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir.

• Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler.

Psikolojik İletilerde;

Sabır, Kararlılık

• Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. "Sabreden derviş, muradına ermiş."

• Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

• Başlanılan iş bitirilmelidir.

• Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir.

• İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde emek için, büyük bir uğraş verir.

• Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.

• Sınavlara sabırla katlamalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınalar dizgesidir.

Umut, Şans

• Alın yazısı, kader değişmez.

• Mutluluk sürekli değildir.

• Şans iyi değerlendirilmelidir.

• Şans en beklenmedik anda insana gülebilir.

• İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir.

Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

• Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner.

• Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir.

• Korku ve baskı, insanları yalana iter.

• Korkunun ecele faydası yoktur.

• Fazla evham, insanı huzursuz eder.

Özeleştiri

• Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir.

• Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

• Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır.

• Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener.

• İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

• İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir.

• İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür.

• Helal mal çalınsa bile, döner – dolaşır yine asıl sahibini bulur.

• Altın çamura düşse de yine altındır, değeri er geç anlaşılır.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

• İnsan, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz.

• Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.

• Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır.

• Yabancıların yardım önerileri kuşku ile karşılanmamalıdır.

• İnsan, tanımadığı kimselere özel yaşamından söz etmemelidir.

• İnsan ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.

• Zeka ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir."

• Akıllı olmayanlar sır saklayamazlar.

Paylaşım

• Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.

• Çok bencil, hırslı ve açıkgöz olmak insanı canından edebilir.

• İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.

Bağışlayıcılık- İncelik

• Bağışlamak, yüce bir duygudur.

• Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlılık yüklüdürler.

Dostluk, Özveri, Saygı

• Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır.

• Bazen, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.

Sosyolojik İletilere;

Aile

• Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazen ihanet ve felaket getirebilirler.

• Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdır.

• Kadınlar her zaman, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.

• Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmektedir.

• Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.

• Kadını olmayan evin tadı – tuzu, dirliği – düzeni olmaz.

• Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir.

• Bir ailede hem kız hem de erkek çocuklar olmalıdır.

Hukuk, Adalet

• Her suçun bir cezası vardır.

Yönetim, Yönetici

• İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır.

• Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir.

Öteki İnsan İlişkileri

• İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir.

• Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur.

• İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır."

• Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır.

• İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir. Bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir.

• Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

• İnsan düşmanıyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.

• İnsaların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılabiliriz.

• Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır."

• Büyüklerin öğütleri, bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.

• Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.

• En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir.

• Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir.

• Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

• İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir.

• Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp – verme üstüne kurulmuştur.

• Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

• İnsanlar arasında yapılan, bazı yarışların kuralları alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışan, yarışı da kazanır.

• İnsaları fazla sınamak, felaket getirebilir.

Ekonomik İletiler

Paranın Gücü

• Para statü belirler.

• Para bazen felaket getirebilir.

• Para hırsına kapılanlar, ölülere bile rahat vermezler.

• Parasız aile dağılır.

• Çalışan kazanır, para çalışanındır.

Ekonomik Dayanışma

• Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır.

• Her şeyin bir bedeli vardır.

Öteki İletiler

• Tam mutlak güzellik yoktur, aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.

• Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.

Kaynak Kişiler ve Metinler

Kaynak Kişi
Emir Ayşe YAHAT

Derlendiği Tarih
Ağustos 2007

Derlendiği Yer
Kurtuluş Köyü

"Radyo yoktu. Nenelerimizden, dedelerimizden duyduk."

Masalları babasından veya büyüklerinden dinlediğini ama bana anlattığı masalların hangisini kimden dinlediğini unuttuğunu söyleyen E.A.Y, "torunlar dinlemez bir tek en büyük torunum Ebru dinledi." diyerek "şimdi televizyonlar var esgisi gibi hatır bilmez kimse, uzag durur." Emir Ayşe, eşini savaş zamanı kaybetmiş bu yüzden kendi çocuklarına masal anlatamamış. En çok da babasın anlattığı masalları hatırlayıp anlattı.

OĞLU TARAFINDAN SUYA ATILAN YAŞLI ADAM

Adamın biri evlenmiş, oğluynan geliniynan bir evde oturmuş. Günün birinde gelini gaynatasından bıgmış. Şey garı demiş, yahu demiş ben bu babamı isdemem demiş, artık evde usandım, demiş. Ee napalım? Götür bir yere at geni, demiş. Yau nereye götüreyim. Başga bir evladı, yok yalnız ben. Onu yolladmassan demiş, ben gaçacayım evden, demiş. Almış babasını bindirmiş sırtına. Gidmiş bir yerde, bir böyük daş varmış. Gomuş ihdiyarı, üsdüne oturmuş. Ondan sonra almış gene ihdiyarı sırtına, gidmiş. Böyük bir ırmak varmışdı, göyvermiş ihdiyarı ona, o ırmağa, gelmiş eve. O göyveren adamın çocugları olmuş. Bu sefer onun da garısı ölmüş. O da galmış evlatlarının evinde. O da ihdiyar oldu galdı. Onun da garısı, bubanı admazssan, bırakıp seni gaçacam... O da sırtlamış ihdiyarı almış gider. O babasını addığı için da, oğlu da germi godu sırtına alır gider, demiş germe oğlum, demiş. Annadı bu olacağı meseleyi. Demiş gene oğlum, demiş. Falan yerde bir böyük daş var, go beni onun üsdüne dinneneyim. Sen da diğnen, sana bir söz söyleyim. Tegrar al beni git demiş, gene götüreceying yere götür. Tamam demiş, oğlu genne. Gidmiş o daşın üsdüne, dediği yere gomuş babasını, dinnendi gendi da babası da. Demiş gene, oğlum, garım demiş isdemedi babamı. Aldım sırtıma demiş, bu daşın üsdünde diğnendim* ve götürdüm babamı o ırmağa goyverdim. Attım demiş. Geldim eve ve garımınan rahat yaşadık. Benden sen doğdun, demiş. Şimdik demiş sen da garınga gulag verding, sen da beni alıyong gidesin o ırmağa göveresing*, demiş gendine. Senin evladların da seni göverecek, atacak demiş. Bizi demiş sülalece, hepsimizi bu ırmag yeyceg. Diğnemiş oğlan bu sözleri. Tegrar bindirmiş babasını, gelmiş eve. Demiş garı, ne demiş götürdüng da getirding? Babamı ben hişbir yere bıragmam, demiş. İsdersang sen da gal, isdersang sen gid demiş gendine. Durmuş geçindi adamınan. Yanii şu deller. Etme bulma dünyası. Etti da buldu, o da etti. Evladı yaptı onun evladı da ona yaptı, böyle gideceydi. Etme bulma dünyasıdır da...

RÜZGAR, SU, SAYGI

Zamanın birinde. -Bu rüzgar şu eser, su saygı, saygı olduğu zaman aklıma gelir da, şimdi saygıdan da fazla gonuşdug- Saygı, su, rüzgar inadlaşmışlar. -Bilmem bunları bilirsang?-

Demiş biz saglanalım bizi hişbiri bulmasın. Bir yere saglanalım demişler. Hişbiri bizi bulmasıng. Nereciğe gidersaydıng şu basardıng, öyle yerlerden su fışgırımış. Her yerden su fışgırdı. O gadar bir bol su varıdı. Demişler saglanalım bizi bulmasın, insannar bizi bulmasın. Tamam demişler. Almışlar koşdurmayı, koşdur koşdur, saglansınlar. Sumuş bir yarıg bulmuş böyle, düşmüş içine su. Düşmüş onun içine. Rüzgar da gidmiş bir tepenin bucağna, guyultusuna, singmiş, oracığa. Saygı da sağlanmış. Gez gez gez, ara ara gidmişler çıgmışlar teppenin üsdüne, bagmışlar tepenin arkası eser. Buyanısı esmez, oyanısı eser. Seni buldug demişler genne, rüzgara. Çıgmış meydana, başlamış her yeri dalgalanmaya esmeye. Bulundu, çıgdı, saglanacag gücü galmadı. Suyu, aramışlar bulmamışlar. Almışlar paltaları, başlamışlar yerleri gazmaya. Nereye gitti da gayboldu bu? Gaza gaza, gaza gaza suyu yerin altında, derinde bulmuşlar. Yani düştü su aşşağa gitti. -Yani yeryüzündeydi ve düştü aşşağa, gaza gaza yanii ondan gelmemiş bu yerin altında su aramag-. Yerin altında buldular suyu. Saygıyı aramışlar hiş bulmamışlar.

-Gagdı yogdur saygı. Agrabang olmadıgdan sonra mesela da sen yaşlısın, ya pissin, yaaa afeden bir şeysin hasdasın. Senin yüzüne bakan, soran seni yok. Yani gücükler böyüğü saymaz. Saygı yok.- <sert ve eleştirel bir şekilde> Yogdur!. Var saygı? Esgi saygı var? Yogdur? Yogdur! Saygı yogdur!

HIZIR VE GUYUDAN ÇIKAN ALTINLAR

Bir küçük kövde* yaşarmışdı garı gocaaa, o kövde iş azzz. Böyün* işler, egmeğni alır, ertesi gün yağını alır. Öyle bişey. -Böyün işler ya bir iki kilo badadez öyle bişeyler yani- Böyün işler bir parça bişeyciğni alıır, yer. Hörgün öylee . O gün işler adam o gün yeller. Gadın demiş, gidelim başga böyük memlekete, demiş. Belki onda daha fazla iş bulun da... Kimin yanında işlersaydı az bir para verirdi. Belki demiş onda daha çok işleng, daha çok para gazanın, demiş. Daha rahat yaşan. Adaaam garısına uymuuuş. Yorgancığını urubacıglarınıı, goymuşlar eşeğin heybesinee, yorganım da eşeğin üsdünee, bindirmiş garısını daa, aldı gideller. -Gidelleeer, böyük bir memleket bulacaglar da gidsinner. -Çıgmışlar gideller, ne gadar yol aldıysalar, çıgmış önüne da bir ihdiyarcıg sakalllıı. Demiş, neree giden oğlum demişşş gendine. Demiş olduğmuz yerde demiş böyün işlerig böyün yerig, demiş ihdiyara. Gidelim bir böyük memlekete, demişş. Belki daha eyi yaşantımız olur demiş gendine. Ee oğlum demiş o daa. Gidin ammaa, endirmiş garısını eşşegden. Gel demiş seni bindireyim. Nere gideceysang bırakalım seni, bindirmiş ihdiyarı üsdüne, gittiler -ne gadar yer giddiysalar- uzaglaşdıysalar, ihdiyar demiş, beni buracıgda endiring da ben gideceyim yere artık varırım, demiş gendine. Siz giding yolunguza. Endirmişler ihdiyarı, gittiler garannıg oldu, bir köve vardılar. Gidmişler çaldılar bir kapuyu. Ev sahibi demiş ne vardır. Dermiş tangrı misafiriyig. Bir yercig göstering bize bu akşamlıg galalım. Yarın sabah galkıp başga bir yere gideceyig. Amma bu akşam dinnenelim bir yerde yatalım. Gösdermiş gennere bir boş evv. Bunnarın yorgancıgları şeyleri var. Aha bunun içinde yatın, demiş gennere. Girmişleeer, yattılar. Adam hökmetmiş* garıgoca oldular o gecee. Garı itiraz eddiysa bile adam dinnememiş. Yani böyle biz temiz deyilik. Nasıl gideceğimiz yere gideceyik, demiş genneee. Adam demiş ben havlıda bir guy gördüm. İçinde su var. Ev sahibi gagmadan gidelim çekelim o sudan ikanalım. Gidmişş, doldurulmuş govayı su, çekeer. Teee gova çıksınmış yokarı olurmuş govada altın. Dökermiş şeyin yanınaaa -ille su isder o- dökermiş guyun yan tarafına oracığaaa. Çeeg, dök, yığmış goca bir tepe. Gova takırdısını duymuş ev sahıbı. Nedir bunarın yabdığı demiş, gak bakalım napallar? Gelmiiş bakallar, garı goca guyun başında, su çekeller te çıksın su atın olur. Demiş naparsıngız?

-Aha demiş su ararıg çekelim, demiş. Sening bu guyun suyu altındır? demiş ev sahıbına*. Yok demiş. Bak demiş biz doldururuk suyu ta çıksın altın olur, demiş gendine. Hep altın. Ev sahibi demiş. Çekin dökün, çekin dökün. Alın alacağnızıı, gerisini da bırakın bana. Çekmişler dögdüler çegdiler dögdüler. Su alamadılar ikansınnar. Çegdiler dögdüler, çegdiler dögdüler. Doldurmuşlar heybelerninin gözlerini altın. Demiş garı artık demiş, hem adaaam.

Ne iş isderig neee işlemek. Gidelim kövümüze bir iş guralım, demiş. Doldurdular heybenin gözüne da paraları, godular yorgancıglarmıı döndüler geriii, aldılar kövlernin yollarnı. Giddigleri yere gene aynı yerde gene çıgmış garşılarna ihdiyaaar. Gene bindirmişler geni eşşeğeee, gittiler davaraaa, neçin oğlum demiş döndünüz geriii? Gidmediniz? O da demiş. Giddig demiş bir ev sahıbına misafir olduug, o evdeee, demiş. Guydan su çegdik, altın olduuu, zengin olduk, demiş. Bak demiş bir sürü paraaa. Para ihdiyacımız yok artık. El yanında işlemeye yaniii. O da demiş gene ihdiyaaar. Siz demiş olduğnuz yerde akşam garı goca oldunguz, demiş gene. Sening garın hamile olduuu. O çocuğun kısmetidir bu para, demiş gennere. Biraz daha gidmiş ihdiyar. Endirmişler ihdiyarıı, gayboldu.

-Temiz yürekli insan, gittiği yere temiz yürekliysan kötülük düşünmezsan nereye gitsen yüzün güler. Azınan yetinen insan. Benim evimde azdır da birinin çokdur da gözünü dikmezsan isdediğin şeye ulaşın sana tangrı yardım eder. Ama eğer o insanın gözü göğnü arsızsa, onu aldım da onu daha çalayım onu daha çalayım. O insan kötülük yapar ne gadar gazanırsa eninde sonunda bütün gazandığını da gaybeder. Helali olmaz. Hani den annımın teriminan gazandım bir malı yeyim. Bazısı öyle yapmaz helali olmaz. Gazandığnın hayrını görmez ne evladı görür ne gendi-

HIZIR ve EBE

Vahdın birinde bir şey, ebe hanım varımış. -Esgiden ebeler hayvannan giderdi kövden köve. Araba yoğudu. Ben etişdim yoğudu.- Gündüz gece, edrafın ebesimişdi, gelir alıllardı gendini, gidellerdi. Hiç evlenmemiş. Birkaş gişi isdemiş gendini, hiç evlenmemiş. Başga şehirden bir oğlan gelmiş. Güzel mi güzel -Masal bu ya- talip çıgmış ebe hanıma. Demiş ben evlenmem çünkü ben senininan ilgilenemeycem. Gece olur, bazan gündüz olur, ben gaçarım. Demiş senininan ilgilenmeycem, onun için evlenmem. Ben demiş her şeye razıyım. Şu beniminan evlen. Nere isdersang git, ben razıyım. Gabul edmiş. Evlenmişler o gün. Gece, gelmiş bir gişi çalar kapuyu*, demiş garım doğuruyor heman gidelim. Yog demiş, bugün düğünüm oldu. Ben bu agşam bir yere gidmem. Demiş gene gocası, git. Ee bıraayım seni gideyim demiş ilg geceden ? Gid gid, demiş. Ben sana bir ayna verecem. Al bu aynayı demiş, gid. Ama demiş çocug doğacağı sahat, hemen başçığı çocuğun gözüğür*, bu aynayı go* içine bag demiş, aynanın içine bag. Garşı go, içine bak. Gomuş, dediği gibi almış o aynayı gitmiş. Çocuk hemen başçığı gözüğüyormuşdu, doğacak çocuk, gomuş garşı aynanın içine bagmış. Bagmış o çocug ipde sallanır. Öyle gözüğür aynada, ipde asılı çocuk. Gelmiş, bu üzüntülü. Tabi gece giddi, sabah geldi. Noldung demiş gene, ne gördüng, demiş genne. Demiş çocuğu gördüm ipde asılı demiş, da moralim bozuldu. Bu çocuğun demiş, annının yazısı odur. Anına yazıldı demiş, ipden olacak ölümü demiş. -Yani ne olursa olsun, kimse önleymez o şekilde ipde ölecek, asacaglar genni ipde ölecek-. Ertesi gece, gene hazırlanıllar yatsınlar, gene gelmişler çağırıllar gendine, genem isdemez gidsin. Git demiş genne. Ama al bu aynayı da git. Almış gitti gene, dediği gibi yapmış. Bagmış bir ateş, çocuk içinde yanar. Gelmiş. Demiş ne gördüng? Demiş çocug, ateşde yandı demiş genne ve bunun da ölümü ondan olacag. Yani, dovar dovmaz demiş annının yazısı budur, demiş. Kimse öngleyemez. Ertesi gece gene yatacaglar, gene gelmiş. Eee garı isdemez gidsin. Git git dermiş genne, git da ben seni beglerim. Almış gene aynayı gene gitti. Bir su, çocug atladı suya, su aldı gitti çocuğu, çocug gayboldu çocug boğuldu. Gelmiş, verdi adama aynayı. Demiş ne gördüng? Eee çocug demiş adladı suya, ee çocug gayboldu demiş. Onun da demiş ölümü, sudan olacag, suda boğulacag. Verdii aynayıı, daha ertesi gece gene çağırmışlar geni. Gitti geldi, adamı evde bulmadı. Adam aldı aynayı gaşdı. Adamı bulmadı. O gadar her tarafa soruşdurdu, bulmadı. Gidmiş hocaya, demiş, hoca efendi, gocam gayboldu. Niçin, demiş gene. Üş gecedir demiş, bir ayna verir bana, böyle böyle, giderim gelirim verir, giderim gelirim verir. Gızım demiş gene, o demiş Hızır'ıdı demiş gendine. Hiş demiş gene, beniminan beraber olmadı demiş.. Yatağa da girmedik.. O bir bilgi vermek için geldi sana demiş gene ve sana bilgisini öğreti ve ortadan gayboldu. Arama geni da bulmang demiş genne..

GURTLU KÖPEK

Bir gurtlu köpek bile olsaymış ona bile yüz çevirmeycen. Çünkü o gurtlu hayvan... Padişah, çağırmış padişah hizmetçilerni yanına... Demiş gidecegsiniz bana sizden aşşağı birini bulup getireceksiniz. Gitmiş üçü da gezdiler sabahdan agşama gadar. İki danesi hiç bişey bulmamış, bir tanesi bir gurtlu köpek bulmuş, yani biri sakatladı genni* gırıldı ayağı, böyle galdı yatır yerde. Demiş, bu bizden aşağıdır. O şu dedi genne sizden aşağı birini bulup getireceksiniz bağa, o da demiş bu köpek bizden daha aşağıdır. Alayım bunu padişaha götüreyim. Obirine demiş sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Aha ben demiş gurtlu bir köpek buldum, geldim demiş gendine. Almış getirmiş. Sen bilirming demiş gendine, sen bundan daha iyi olduğna demiş. Da bu senden aşağıdır, demiş. Bu köpek senden aşağıdır? demiş. Bu demiş, senden daha üsdündür, çünkü yediği yeri bilir. -Yani ne yapsang gendine, yediği yeri bilir- <üstüne basa basa söylediği an> -İnsan var yediring yediring geni, gelir böyle ahbapça görünür sana, meğerisam galbini bilmen da sana kötülük yapar. Ama o köpek yapmaz-. Bu demiş, muhdaç bir hayvandır, demiş gene. Bu senden daha eyidir, demiş. Al bunu götür eyi bir yere go, demiş. Bunu tedavi edin, demiş gene.

-Yani o vakit gazanacag insanığını. Yani ona, bakarsa da tedavi eder o vakit insanlığını gazanacag-.

Onun içi kimseye yüz çevirme.

YILAN ve ÇOBAN

Vahdın birinde bir çoban varmış Bir çoban ovanın içine mandıra. Davarım onda begler ovada. Şey gün... Geceleri o mandıraya götürür. Sabahtan gider, davarını sağar. Südünü alır gelir köve. Gündüz begler gene davarını, gene gece kapar oraya. O mandıra çalladığı yerde - bir böyle- gayang yer varmış. Böyüg bir ilan varımış oracıgda. Bu sağdığı zaman südü, südün kokusundan o ilan gelirmişdi. O çuban* dökermişdi süd, bir gabın içine, dökermişdi gendine. O ilan* içer giderdi. Yatırmışdı, ertesi gün süt sahatı* geldiğinan gene çıkar gelirmişdi. Gene dökermişdi gendine hör* gün. Bir gün çuban uzag yere gidmiş goyunnarıynan. O mandıraya gelib süd sağmamış. Demiş çocuğna, oğlum demiş böyün mandıraya gidip süd sağmadıg, dökeyim sana bir bardağın içine süt, git dök ilanın gabına, da gel. Tamam demiş çocug. Sağdı südü, adam aldı geldi köve. Bardağa dögdü yolladı çocuğu dögsün ilanın gabına. Gidmiş dögdü gendine. Çağırırmış gendine ... gelmiş ilan içer. Gidmiş çocug, almış bir daş ilan içerkana vurmuş, kesmiş, ilanın guyruğu kopmuş. -Ne gadar kobduysa işde- guyrug tarafı kopmuş. O da dönmüş çocuğu sırdı. Çocug öldü. Adam begler begler, çocug gelmez. Demiş gideyim bakayım noldular. Gidmiş bagınmış çocug ölü. Çağırmış gendine. Demiş bag guyruğuma. Artık demiş genne, "sende evlat acısı varkan, bende da bu guyrug acısı varıkan, artık demiş arkadaş olamayıg, arkadaşlığımız bozuldu".

GÜNAHINI AFFETTİREN ADAM

<Evlilik, iyi geçinme kendisi için çok önemli olduğundan birkaç kez bu konu üzerinde durmuştur.>

Adam katil idi. -Katil dediğim sana yani, biri bişey söylersa öfgelenirdi ya döverdi ya, öldürüdü. Ee adaam, çok öldürdü.- Demiş Allah'ına yalvarmış doğa edmiş. Ey Allah'ım demiş ben bu günahlarını? Nasıl affedecen beni, demiş. Bu gadar günah işlediiim. O daa, tangrı şeyinden bir seda gelmiş gene. Yolun kenarına bir guy gazacan, su bulacan, bir guru ağaç ekecen, o guru odunu, o ağacı suvaracan*, eğer o ağaç açılırsaaa.. Yani açılacak kölge yapacak, altına masa goycan demişşş, geleniii gideni yedirecen, oracıgda. O yolun yanında yedişdirecen. Büyüdmüş ağacın, altına gomuş masaaa, heeer gün gakaaar, yiyecegler ongarır alır gider. Bişirir ongarır, kısmet neyisa hazırlaar, geleni gideni çevirir yedirir. Adamın biri, adda geçermiş koşduruur. Gidmiş demiş gendine, sen böyle geçemen, yeycen buracıgda, kısmet neyisa yeyecen, ondan sonra gideceyin yere gidecen. Adam zorlamış. Gendi yemez gendinin işi aceledir, gideceg. O da almış tüfeği, demiş doksan dokuz kişi öldürdüm bir da bu demiş. Onu da vurmuş, -yani vurdu adam geni- gene tekrar Allah'ın huzuruna şey edmiş, yalvarmış dova edmiş. Demiş bu gadar gün hani işledim, günahlarını çabalarkan affedesin beni, tekrar günah işledim, demiş adam. Tekrar bir daha günah işledim, bir gişi daha öldürdüm demiş oldu yüz gişiii. Demiş gene bütün günahların affolduuu, bu giden demiş, bir gıza düngürcü gitdileer, demiş gene bu gızı giderdi kötülemeye işini bozsun evlenmesin. Ve bu gızın düngürcülüğünü bozsun. Alamasınnar bu gızıı, onun içi demiş sen bunu öldürdüğün için bütün günahların affolundu, sevap da gazandıng demiş gennee.

SÜPÜRGECİ KIZ

Bir fakir süpürgeci gızı - babası süpürge yaparmışıdı.- Gız da annesi yog, bir güçüg* gulubecigde* otururmuşdu büttün gün. O süpürgeleri satardı. O gulubecigleri da padişahın gonağnın yanındamışdı. Gız her gün gendi halinde oturur, o süpürgeleri satar, babası da gakar sabah gider ovaya, toplar süpürge, çalı toplar, süpürge bağlar. Gız otururkan bir gün, falcı geçermişdi. -Şimdig da geçerler da önemsemeyig-. Demiş gıza, gızım demiş, uzad elini sana falına bakayım, demiş genne. Eee gız da eyi niyedli, inandı. Uzadmış elini. Padişahın oğlunun gonağının yanında olduğu için, o da pençeredenmiş gızı seyreder falcı gene ne söyleyceg. Merak eder. Bagmış gızın avcuna, falına. Demiş gendine, gıza, bu gonağı görüng? demiş, böylee güzel gonaglara demiş sen, gelin gideceng, demiş gıza. Söyledi ne söyediysa, gaşmışşş. O gaçınca gelmiş şey, padişahın oğlu. -Yaniii süpürgeci gızı fakir, kim alacag? Da gideceg gonaglara gelin deyi gızınan alay eder-. Ne söyledi sağa demiş genne falcı? Söyledi bana böyle güzel gonaglara gelin gidecem. Eee padişahın evinin yanında olduğu için gulube, oğlan alaya dutdu gızı. Her gün, her gün geçermiş. Her gün aynı sözü gız oğlana söyler. Oğlan büyüdü, evlenme çağına geldii. Padişah oğlu olduğu için, padişah garısı bulacaglar ... gızı da evlendirsinler gendini. Gidmiş başka memlekedden bir padişah gizi bulmuşlar. Oğlanı evlendirileeer. Ama... padişahın gızımış başka bir adama ganmış. Başga bir sevgilisi varmışdı, ganmış onaaa. 'Temiz değil'. Oğlanın anasıynan, gızın anası annaşdı. İlle da padişah gızı olacag. demişş.... Benim gızım demiş böyle böyle <anlatmak istemediğinde bu ikilemeyi kullanıyor> -Esgiden kına gecesi yapallardı, ertesi gün da düğünn alırdı geni-... Demiş, napacayıg? Demiş aha bu süpürgeci gız paraya ihdiyaşlı*, verelim gendine para... Lambaları da söndürelim, hiş gonuşmasın, böylece birligde olsun oğluynan, sabah erkenden alsınlar gendinii... Gelmişler çaldılar kapusunu süpürgeci gızın, kimsesi yok bir ihdiyar babası... Demişler gendine, sana vereceyig bir kese altın Bu agşam gireceng gerdeğe padişahın oğluynan. Ama kim olduğungu hiş gonuşmaycang, açıklamaycag, demiş. Sana vereceyig bir kese altın <vurgu ile söyler> ve buracıgdan da gaçacang.

-Tamam? Tamam. Gabul edmiş şey, gız. Gece oldu, garanlıg olmuş, gızı almışlar. Lambaları söndürdüler. Garanlıg odaya, gızı padişahın oğluna verdiler. Yadmışlar gagdı, beraber onuynan. Tabi o çıkardı, gızlığı isdeller. Demiş gene oğlan gece. Sana demiş bir elmaz iğne verecem, demiş göğsüne dakasın. Bir da hançer verecem sana, elmaz. Oğlumuz olursa, onu da göğsüne dakasın, demiş gıza. Gız almış hançeri, saglamış onu. Elmaz iğneyi, oğlanın anasıynan gızın anası geldi kapuya, çığırdı, aldı gızı garanıgdan gaşdılar. Demiş ne verdi sanga* oğlum? Bu elmaz iğneyi verdi, demiş gız. Almışlar elinden gızın o iğneyi. Gıza

vermişler bir kese dolu para. Gidmiş köyün göbeğinden bir ev satın almış güzel bir ev. Almış babasını gittiler o evde yaşamaya başladılar. Oğlan da evlendiii.. Geşti bir iki sene aradan. Hatırlamış gızı nereye gitti. Oraşda otururdu süpürge satardı da şimdik nereye gitti? Gideceg incidsin genni. Gidmiş soruşdurmuş, bulmuş gendini. Gidmiş bagmış, güzel bir, bahçeli bir ev. Gız hamile olduu. Doğurduu bir oğlan. Evin ortasında birleşik, iğneyi da çocuğun göğsüne dağdı, o verdiği hançeri da, çocuğun göğsüne dağdı oğlanın dediği gibi...Gidmiş alay edsin geni gene. Napang süpürgeci gızı? Eyi. Evlendimin? Evlendim demiş. Eee nere gittin? Gonaglara gelin gittim, demiş gendine, oğlana. Gidmiş, almış gendini içeri. Eeee demiş, çocuğum da oldu. Gidmiş oğlan aşmış çocuğun yüzünü, bagmış nur topu gibi bir oğlan çocuğu, göğsünde da oğlanın verdiği hançer dakılı. Demiş gene, sen bunu nerde buldung? Demiş gıza. Gız da demiş gene senininan evlendiğmiz gece, sen verding bana bunu demiş. Söyleding demiş oğlumuz olursa göğsüne dakayım, oğlumuz oldu ben da göğsüne dağdım. Eee başga ben sana ne verdim, demiş gendine. Bir elmaz iğne verding. Eee onu nabdıng? Onu demiş aldılar elimden, bunu vermedim sagladım. Gidmiş eve çağırmış anasını, garısnı çağırmış Demiş demek ki gız değilidi, bana yuturdunuz, demiş gendine. Onu demiş aşşağa gördüngüz, fakir gızı aşşağa gördüngüz. Aldıngız bana bunu ama, bu demiş ondan daha aşşağadır. O daha temizidi demiş gendine. Bu aldığım temiz değilidi.

Seni demiş bugünden bura boşayıyorum demiş gene, gıza. Ne isden demiş sana, bindireyim seni da yolladayım gidesin. Ad mı idsen, gılış mı..

Kaynak Kişi
Sultan HERAN

Derlendiği Tarih
2008 Mayıs

Derlendiği Yer
Boğaz (Girne)

Sultan teyze ile görüşmem sırasında eskiden çok fazla masal anlatmadıklarını ve dinlemediklerini söyledikten sonra, eğitimi ele aldığımız zaman, "çocukken kimseden bir şey almamamızı, başımıza bir iş gelirse kendimizi nasıl koruyacağımızı öğredirlerdi. Şimdi açık açık öğredirler her şeyi. Bir isdeğimiz olduğunda da gidip isdeyecen derlerdi. İsdeyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü garaa. Gizlin alınmaz çalınmazdı."

Evlatlarımızın çocuklarına baktık; hepsi de dinlerdi beni. Büyük torunum ve onun bir küçüğü eve gelir gelmez yaparlardı ödevlerini. Onların zamanına kitaplar çıktı diye onlara da masal anlatmadım." diye konuyu sadece küçüklüğünde yaşadığı bir olay ile bağladı.

Çocukken yemekleri beğenmedikleri için gece geç vakit acıkırlardı. Bir gece pişen yemeği kardeşi de kendi de beğenmeyince babaları öfkelenip "Bu akşam aç kalın, size yemek yok. Ananız da size yemek vermeyecek." deyince korkularından bir kenara sinmişler. Gecenin geç vaktinde herkes yatınca çok acıktıkları için uyanıp, odalarındaki karpuzu gizlice kesip yemişler.

Bu olayı anlattıktan sonra "Yoğudu şimdiki gibi beğenmedi, yemesin da başga bir şey hazırlansın. Evde bişen neyisa oydu yeyceğmiz. Şimdi her şey değişdi. Eskiden sıkıydı. Büyüğe karşı da gelemezdik."

ATASÖZÜ

"İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara."

Toplum içinde her kişi tanıdıklarından her zaman her şeyi isteyemez. Çok zor durumda kalıp da bir tanıdığından gerekli şeyi isterse ona yardımcı olmak, istediğini imkanlarımız varsa vermek doğrudur. Eğer imkanlarımız var da vermiyor, dostumuzun zor durumda kalmasına göz yumuyorsak utanması gereken kişi o zaman biz oluruz. Vermeyen olur. (Sf223)

(Büyük sözü dinlenirdi. İstedikleri şey yabancıların dahi olsa izinsiz hiçbir şey yapmazlardı. Hemen alınmaz, sorulurdu.)

Kaynak Kişi

Kezban ÖVGÜN

Derlendiği Yer
Girne- Esentepe

Derlendiği Tarih
1 Mayıs 2009

Doğum Yılı - Yaşı
1923 - 85

"Masalları gış gecelerinde çocuklara, komşulara annadırdılar. Yaz gecelerinde annatmazlardı. Sucuk, guru üzüm vs. yerdik. (Şimdi çeşit çeşit yemiş var.)

Anlatılan masalların bazıları ders verici olurdu, kızardık gennere uslu durun diye..." anlatıyor çocukları ile birlikteyken. Kendilerine de yaşlı insanlar büyüdükten sonra anlattı.

İkili görüşmeler esnasında masal bilip bilmediğini hatırladığı masalları anımsadığı kadar anlattı.

Masalları kış gecelerinde yaşlı insanlar kendi çocuklarına, komşu çocuklarına anlatırdı. Gündüz herkes çalıştığı için her gece başka birinin evinde toplanıp sucuk, üzüm, pekmez gibi eğlencelik materyaller ile vakit geçirirlerdi.

Eskilerde kalmış bu geleneği daha sonraları kendi çocuklarına ve torunlarına anlatmış fakat günümüzde çocukları ve torunları bunları hatırlamamaktadır. Bağlam olarak bizi evinin bahçesinde karşılayan Kezban Nene yoldan gelen geçen komşularının da selam vererek hatır almasını yüzündeki tebessümle belirtiyor.

Kezban Neneye hangi masalları hatırladığını ve etkilendiği noktaları soruyorum. Cevap olarak pek masal hatırlamadığını birçoğunu anlatmadığı için unuttuğunu artık kimsenin masalları dinlemediğini televizyon izlemeyi tercih ettiğini eskisi gibi komşuluk ilişkilerinin kalmadığını söyleyerek biraz düşünüyor ve ardından bildiğimi tahmin ettiği "**Pastelli**" masalını anlatayım diyerek tebessüm ediyor. Bu sırada yanımızda komşu kadın, Kezban nenenin yeğeni ve yeğenin kızı bulunmaktadır. Başta çekinerek anlatıp anlatmama arasında kalırken, ortamı sohbet havasına bürüyerek doğal ortamda anlatmaya başlayarak hiçbir değişiklik yapmadan masalını anlatıyor. Birçok varyantı olan "Pastelli" masalını derlediğim şekliyle yazıya geçirip birkaç yerde farklı anlatıları olan Pastelli masalını Muhsine HELİMOĞLU YAVUZ'un *"Masalların Eğitimsel İşlevleri"* adlı kitabındaki ileti dizinine göre ve vermek istediği mesajlara göre irdelenmiştir.

Sırasıyla Kezban nenenin anlattığı masalların listesi şöyledir;

1. Pastelli
2. Bakla
3. Fatmacık- Hüseyincik

PASTELLİ

Vahdın birinde varıdı bir gocagari. Süpürdü havlısını. Süpüre süpüre buldu bir onnucuk. Aldı gocagarı paracıı ne alayım, ne alayım derken "fısdık alsam gabuğu çıkar, alsam ceviz gabuğu var. padem* alsam gabuğu var. Gideyim alayım azacık pastelli." demiş.

Pasdelliyi alayım da yeyim. Gitti gocagarı (zavallı), aldı bir parça pastelli yedi, biraz galanı da godu bir tabağın içine. Onu da godu bir küpün içine. Çıgdı. (tesdisi* boşandı, suyu galmadı) Aldı bardacını gider doldursun. Kiliklemiş kapuyu da asdı anihdarı* da kedinin bağzına*. Çıgdı, giderkan üç dane çocuk oynardı kapıdan dışarı. Demiş gennere* "be çocuklar, yok gidersiniz da anihdar kedinin bağzındadır da alasınız bana basdelliyi küpden da yeyesiniz!"

Çocuklar duydu. Gocagarı etdi oyanı. Çocuklar gider alır basdelliyi yerler, sonra da pislerler gendine tabağa. Godular aynı yere çocuklar kilitlediler kapıyı goydular aynı yere. E gocagarı gelmiş kedinin bağzında buldu anihdarı. Gocagarı almış açmış kapuyu. Demiş gideyim yeyim azacık basdelli, gider açar küpü alır tabağı. Bu görmedi battı alsın basdelli battı elleri kirlendi. Aradı bagsın yukarı garga s.çdı** ağzına. Döndü aradı otursun yere gocagarı girdi g..üne** gazık, öldü. Benda bıragdım da geldim.

GOCAGARİ

Varıdı bir gocagari gene -deyim sana öbür gocagariyi da- bir pakla* buldu yerde gagdı egdi geni bir tenekecin içine. Pakla böyüdü, böyüdü hazır çıgsın gögyüzüne yülgü pakla -canım gızım-. Gocagarı paklayı toplardı da satardı. Günün birinde bir yere gideceğdi gocagarı -bilmem nere- yazdı bir kahıt da yapışdırdı paklanın üsdüne -çalmasın gene paklaları, giden da görecek şu-.

"Pakla hamdır, begcisi .mdır**" da godu üsdüne, gaşdı giddi. Biri uzandı kessin paklaları, o seslendi gene; hep (hop) demiş gene*. "Pakla hamdır, begçisi .mdır. Tokanma!"

Adam bakar bakar birini görmez. Tekrar başgası görür, gene aynısı -canım gızım-. Başka biri duymadı, uzandı kesdi bir pakla...

Adam başına gelene çare aramış ama bulamamış. En sonunda gocagarı ona yardım etmiş ve kurtulmuş

Burada irdelenen aslında; söylenene inanmayıp da "yapılmaması" söylenen şeyi yapmanın karşılığında meydana gelen sorunlar ve düzeltmek için çarenin aranmasının anlatılmasıdır.

K.Ö hem çok yaşlı olduğu için hem de aklına gelen masalların tümünü hatırlamadığından, ders çıkabilecek bu kısa anlatıyı da görüşmemiz sırasında aktarmıştır.

FATMACIK- HÜSEYİNCİK

Bir varıdı, bir yoğudu. Varıdı bir adam iki dane da çocuğu. Öldü garısı galdı çocukları. Biri Fatmacık biri da Hüseyincik. Bulmuş adam başga garı da evlenmiş.

Garı isdemez çocukları. Ya çocukları gaçırt ya da ben gaçacam, dermiş bubalarına. Günün birinde, doldurdu bir çanta yeyecek, onu bunu. Demiş gennere götürecem sizi gezmeye. Doldurdu bir bidon da su gabacı. Aldı genneri gitdi dağın birine. Yazıdı da oturdular. Çocuklar yattı uyuya galdı çamın altında. E adam bekler genneri, bakar uyudular. Asdı gabacığıda -guyruglu, su gabağı derdik- çamın üsdüne, bıragdı çocukları gaçdı.

Uyandı oğlancık -Hüseyincik- duydu gabaca ki vurur rüzgar sallanır çamın üsdünde. çocuk bakar bubası yok çağırdı ablasına; Fatmabacık, Fatmabacık! Ta tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Uyandı o da bakar, gakallar gel dedi gene dutacayık bir yol nere gidersak. Duttular bir yol -canım gızım- gideler önlü arkalı. Fatma önünde Hüseyincik da arkada. E yazıdı, susadılar. Bakar bulur bir eşek ayağı (ki eşek ölür da galır öle dırnakları) dolu su, yağmurdan galiba doldu su.

-Fatmabacık, Fatmabacık! Susadım, napacayık? İçecem bu sudan!

-İçme (anam) da eşek olun demiş, eşeg ayağıdır.

Gittiler, gittiler buldu öküz malayı*.

-Onda da içecem, demiş gene* çok susadım.

-İçme anam da öküz olacan, demiş abası.

Hepeyi gittiler biraz daha, bir goyun ayacığı bulmuş yerde dolu su. –hani ki yamur eder da dolar su-

Demiş gene; Fatmabacık, Fatmabacık! İçecem.

-İçme anam da guzu olacan, goyun olacan.

Eğilmiş çocuk içmiş, olmuş bir guzucuk! (inanıng buna deyip güler)

Çocuk guzu olunca, "demedim sana içme da guzzu olacan!" demiş gız. Fatma önünde, Hüseyincik arkada gideler. Gittiler gittiler buldular bir maraa*. Girmişler o maaranın içine oturdular, ağlalar ikisi da.

Padişah oğlu da bagdı onun içine iki gişi oturur mağrada. Demiş gennere naparsınız bunun içinde!

Hiç dediler gendine. Aha giderdik da yorulduk oturduk.

-Nerden gelirsiniz? demiş. –demediler bubaları götürdü da bıragdı genneri-

-Yoruldug da oturdug.

-Hade gelin da götürecem sizi bizim eve demiş gennere. Alır padişah oğlu götürür evine. Almış gıçcazı, garısı etti. Günün birinde hamile oldu garı. Kuzucuk da yanında. Gocası sorar gıza; bu guzuyu ne gezdiring? ama!

-E dedi gene gardeşimdir.

-Guzudur gardaşıng?

-Guzudur, demiş. -annatmadı gerçeği-

Günün birinde padişah oğlu gidecek seferine, başga yere. Almış bir da halayık, gıza gebeydi ta ki gendi gelsin. Padişah oğlu her şeyi onardı ve gitti. Her gün aramış garısını, napa diye. Halayık günün birinde gel hanım aba gezelim azacık bu havızın* kenarında hava alalım. Yiter halayık gıççazı düşdü. Galır guzucuk havızın başında. Gıççazı yutmuş balık, balığın garnında doğurmuş. Padişahın oğlu gelmiş dışarıdan. Halayık süslenir.

Kuzucuk her sabah çıkar gider gonuşur aplasıynan döner gider eve.

Halayık hasda oldu, geberecek. Adam da der genne "benim garı pambık gibiydi noldu?"

-Hanım benim, demiş halayık.

-E hanım sensan hizmetçi nere giddi?

-Gaçdı bana, demiş.

(Halayık hasda öleceg ya güya doktora gitti. Doktor; var guzucung, var? demiş, bazla da ganından iç, iyi olacang.)

İnleyerek gelmiş, guzucuğu bazlamak için gasabı isdemiş, gasap gelmiş. Guzu bunu görünca beş tayka demiş. -hiç gonuşur guzu-

Gitmiş havuzun başına, "Fatmabacık, Fatmabacık! Tak tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor."

-Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın gözüne girsin.

Guzucuk gider yatırırlar geni, kesecekler, bıçag gasabın gözüne girmiş, çıkmış gasabın gözü. Birkaç gün sonra halayık gene başka kasap getirmiş. Guzucuk gene çağırır aplasına. "Fatmabacık, Fatmabacık! Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor. Kesecekler beni."

- Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın ciğerine."

Kesecekler geni dönmüş bıçak oturmuş ciğerine. Kasap ölmüş. Padişah oğlu bu defa düşmüş guzun peşine, duymuş gonuşur abasıynan. Padişah duyunca şu balığın garnındadır garısı doğurdu da çocuğu, alır asgerlerini enmişler havuza. Çıkarmışlar balığı, yırttıkları zaman garnından çıkarırlar garıyı, padişah alır genneri eve giderler.

Halayık da bekler evde kuzucu yesin. Halayığa anlatmış ki her şeyi bilir.

-At mı isden, cellat mı? demiş.

"At isderim, seyrana çıkayım."

Çekegmiş oraşdan bir at bindirmiş geni üsdüne, vurmuşlar ata. Halayık parçalanmış, ölmüş.

Ben da bıragdım da geldim. Onarda geçindi garısıynan hem çocuğuynan...

Kezban Övgün

Kaynak Kişi

Sadiye DESTUR

Kaynak Kişinin Mesleği
Terzi
(Kıbrıs Türk kıyafetlerini araştırma geliştirme ve yapım işleri)

Doğum Tarihi ve Yeri
1943-Lefkoşa

Medeni Durumu
Evli

Öğrenim Durumu
İlkokul Mezunu

Derlendiği Yer
Lefkoşa – Surlariçi

Derlendiği Tarih
3 Mayıs 2009 Pazar

Hatırlarım bize masal anlatan biri varıdı. Hasan Aba derlerdi gendine. Erkeğidi ama. Güçüklüğüme giddiim zaman ben 1943 doğumluyum. En az 6 – 7 yaşlarmı hatırlıyorum (Lefkoşa'da, doğma büyüme burdayım.). Çocukluğuma gittiğim zaman masalların çoğunu babamın anlattığını hatırlarım. Annem Vadilili, ço tutucu, zor geçim sağlayanbir ailenin kızıydı. Babam, Baflı'ydı. İlginç olan şey, o zaman bir besleme olayı varıdı ve babam Tera köyünden Lefkoşa'ya bir besleme olarak verdiler. İyi davranılmamış, işçi gibi kullanılmış, 6 yaşında bırakılmış Lşa'ya hatta Türkçe bilmiyormuş da manamu diye ağlarmış çıkarmış köşeye eve. Okula göndermediler, kendi gayreti ile gazete okuyacak kadar adını yazacak kadar bir yazı öğrendi. Hep işçi oldu. Kendi iş yaptı. Buzcu Enver adıyla bugün

Gökçeoğlu'nun kitabında bile Lakaplarıyla Türkler, *Kıbrıs Türkleri'nde Lakaplar*. O kitapta da adı geçer. Fakir idik bir şeyimiz yoktu ama o kadarı da oldu o zaman tahta buzluklar vardı Kıbrıs'ta ve babam da buz satardı işte. Yarım keserdi, urup keserdi, bütünü tabikii çok büyük bir metreye yakın buz buz kalıplarıyla. Ben de çok zaman onunla beraber gezdiğimi bilirim babamla. Çok sevecen bir kişiydi tabi yalnız cahil olduğundan dolayı her masal anlatışında işte hayalinden mi yoksa yaratıcılığından mı veya bize anlatacak bir şey bulamadığından mı aynı masalın içinde ya başka bir kişi olurdu ya biraz uzardı ya kısalırdı, farklı versiyonları vardı.

S.D.'nin burada anlattığı olay birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Gerek daha önceden derlenen masallarda gerekse tez için yapılan derlemede özellikle 7'den 77'ye herkesin bildiği Pastelli masalının 4 varyantına burada yazıya aktardım.

S.D.'nin babasına da masalın anlatılıp anlatılmadığını sorduğumda, herhalde çocuk olduğu için geceleyin oturulduğu zaman Şakir'in Bahçe dedikleri, Bıyıklının Bahçe'si şimdi yerine apartmanlar yapılır, tam Lşa'dan çıkarken, surların karşısında, sarı taştan bir evdi bu. Çok büyük bir bahçesi vardı. İşte merak. Ekilir, biçilir, havuzu varıdı. Aşağı yukarı 6 – 7 bin metrelik bir alana sahipti. Zengin bir aileydi. Bu da kaldı ki teyzem oldu. Teyzemin beslemesi oldu babam, annemle de kısmetmiş evlendiler. Bir yakınlık var onun yaşadığı yeri çok iyi gördüm, yaşadım. Teyzem tam bir hanımağaydı. O anlatırdı Kıbrıs'tan Hacce gidenlerden ilkiydi. Beyaz uzun elbise ve beyaz baş örtüsü, tülbet... Kapalılık, tutuculuk olayı, dediğim gibi 50 sene evvel bile görmedim. Neydii, içinde pullu veya boncuklu takardı saçlarını içine almak için onun uzun tülbendi vardı, tülbedi ağzına kapatırdı. Bugünkü kapalılıkla o günkü kapalılık farklı şeydi, daha doğrusu biz daha modern olmak için Atatürk devrimlerini beklemedik. Çünkü benim babamın bir resmi vardı. 1932'lerde takım elbise... Gayet şık giyinmiş çocukları (ilk eşinden bahsediyorum). İşte babam böyle bir kişiydi. Bize masal anlatırdı. Muhtemelen de işte, bayanlarnan kalabalık bir evde, bahçede ve herkes bir şeyler anlatırdı, muhakkak duymuştur yani. Kendi anne – babasından değil ama hanımından veya ağasından...

Bir da çok ilginç bir tip, bizim evimizden 5 – 6 hane uzakta Hasan Aba diye bahsettikleri bir kişi vardı. Şu anda hayalime getiririm da daima beyaz bir pantolon, pijama gibi bol, ben onu hafif kır saçlı, saçları çok kısa kesilmiş sürekli ev işi yapan bir erkek... Yani onun için mahallede lakabı Hasan Aba idi. Çok ilginç tipler vardı, şu an gözümün önünde çok

canlanır ve çocuklar ona çok ilgi gösterirdi. Çocuklara yemişler verirdi, yapacak bir şeyi yoktu. Ev işi yapar, yemek yapar kapı önünü süpürürdü... Tavrı ile Aba, Hasan Aba derdik o zamanlar yadırgamazdık biz de öyle bahsederdik. Çoğu zaman o da anlatırdı bize. Onun anlattıkları kısa kısa güncel masallardı. Bugün herkesin bildiği (tabi kusura bakmayın o zaman argo kelimeler de kullanılırdı yani...) kötü denmezdi. En çok bize her gün süpürdüğü için yorulunca hade oturung deyip başlardı...

Bir zamanlar, bir gocagarı varmış... Süpüre süpüre bir onluk bulmuş. Bu onluğu ne yapayım, ne yapayım demiş, gitmiş pastelli almış bir küpe koymuş. Çocuklarda devam takip ettikleri için gendini nereye koyduğunu görmüşler ve gidip o pastelliyi almak istemiş çocuklar ve yerine bir şey koymak istemişler. Pastelliyi aldıktan sonra bir güzelll kakalarını yaparlar ve o küpün içine goyarlar. İşte gocagarıda eve gelince elini uzamış pastelliyi alması için tabiki eli bulaştı ve koşarak govalamış çocukları (işte siz yaptınız gibi yani).

Böyle sonu olmayan küçük şeylerden bahsederdi bize arada uzun şeyler (şimdi dediğim gibi biribirine karıştı 55-56 yıl geçmiş üzerinden ki ben o mahalleden 11 yaşında ayrıldım ne kadar hatırladığımı tahmin edebilirsiniz öyle bir tip vardı. Bir de şundan bahsedeceğim bundan 5-6 yıl evvel öldü, gazetelere de çıktı. İki ayağı, iki eli tutmayan Hasan. Onun da adı Hasan. Yerde sürünen bir tip bu kişi ama o kadar kendisini seviyordum ki yani işte geceotururken bize hayatı anlatırdı. Yoldan geçenlerin bıraktığı (asla dilenmezdi ama yoldan geçen herkes biliyordu kıçının üzerinde ve bir elinin yardımı ile sürüklenirdi. Ölümünden sonra hala hatırlananlar bölümünde gazetede yer almıştı. Lefkoşa'nın ilginç bir tipiydi. Bize türküler söylerdi. En çok söylediği de Harman sonu diye bir film vardı onun müziğini ağzıynan darbuka çalar arkasından gezdiğim dikenli aşk yollardan diye bir türküde söylerdi çoğu zaman onun yanına da otururduk. Ailece iyi ilişkiler vardı. Babam onu arabaya koyar, spor alanlarının yanına götürür o da kendine göre topladığı paraları günlük yiyecek haline getirirdi. Son iki gözüde görmez oldu ama kendisine seslendiğim zaman; senmin Sadiye diye tanırdı beni sesimden... Sağolun eskilere hem rahmet okumak hem de hatırlamak açısından hayatımda çok ilginç tipler vardı yalnız bunları düşündüğüm zaman o zaman, kimse kimseyi dışlamıyordu ne fiziği ile ne kazancı ile... O kadar güzel ilişkiler olmuş ki, bugün de ise insanın çok değiştiğini Nasrettin Hoca'nın "Ye kürküm ye" demeye getirdiğini ve insanları mevkileri ile ölçtüğünü görüyorum. Mesela benim evim eski, Surlar içinde tamamen ve herkes bana diyor ki; "Niye Lefkoşa'nın dışında daha iyi bir yere taşınmadınız?" Ben şöyle düşünürüm, acaba bugün folklor camiasının yani halk biliminde tanıdığım bütün camianın Sadiye Ablasıyım, bu bana gurur verir. Sen de buradasın, daha büyük mutluluk ne isterim ben! Acaba oraya gittiğimde ben Sadiye Hanımefendi mi olacaktım diye hep düşündüm. Ve

şunu da söyleyim hepimiz aynı düşüncede olsaydık ne bugün Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz ne biz ne de eğitimimiz böyle olmazdı... (Eğitim derken insanların birden noldum delisi olup da çocuklarını bir kenara kendilerini başka bir kenara koymalarından bahsediyorum.))

Sadiye Destur ile yaptığım bu görüşmede eğitim derken genele dayandığımızı, öğretimden bahsetmediğimizi tekrarlamak istiyorum. Çünkü ada halkı; "Eğitim düzeyimiz çok yüksektir." demektedir. Halbuki yüksek olan okur- yazar sayısının fazla oluşu ve hemen hemen herkesin üniversiteye gidiyor oluşu öğretimin yüksek bir seviyede oluşudur. Eğitimin tanımını yaptığım gibi öğretimin de tanımını, tanımlar bölümünde vermiştim. Burada yaptığımız en büyük hata okula giden,okuma yazma bilen herkesin eğitimli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu olan insanlara soracak olursak çok azı bunun farkındadır. Eğitim dediğimiz şeyin temeli evde başlar ve sonra okul ile devam eder. Tezimin konusu olan sözlü ürünler bunlardan sadece birkaçını içermektedir. Örneğin bebeklikte annenin çocuğuna uyuması için söylediği ninni, küçük yaşlarda anlatılmaya başlanan masallar, masalların içindeki tekerlemeler eğitimi içeren belli başlı ürünlerdir. Bu ürünler günümüze yazılı edebiyat ile girmiş ve çok fazla değişikliğe uğramadan nesilden nesile aktarılmıştır. Sözlü ürünler arasında yer alan masal türü yazıdan önce kulaktan kulağa nesilden nesile aktarılırken aynı masal çeşitli varyantlarla aktarıldı. Örneğin S.D'nin anlattığı "Üç Turunçlar" masalı, M.G'nin "Tezler ve Sözler 3" eserinde daha farklı anlatılmıştır.

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

S.D'nin çocukluğundan hatırladığı masal.

Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar bir padişahın tek bir oğlu varmış. Padişahın gözbebeği. Gün geldi çattı padişahın oğlu sıkıldı.

-Baba demiş gendine ben sıkıldım. "Napalım oğlum?"

-Bana demiş, sen bir ev yaptır. Altında da çeşme olsun bir çeşmeden yağ aksın, bir çeşmeden de bal aksın. Herkes ihtiyacı olan gelip aldık sonra demiş bende vakit geçireyim.

-Tamam, demiş padişah, depo yaptırayım.

Birinden yağ akar birinden de bal. Onun üzerinde de pencereleri cam küçük bir şato yaptı gendine. Oğlan çıktı onun üzerine oturdu, pencereden gelip gidenleri seyreder.

Bir gün bir goca garı gelmiş. Tesdisine yağ doldursun. Çocuğun canı sıkıldı. Pençereden bir şey admış ilişsin goca garıyı diye tesdisi gırılmış. Galdırmış başını, "Ne diyeyim oğlum sana dilerim üç turunçların ateşine yanan inşallah."

"Tamam" demiş. Kahkahalar atmış çocuk ama içine de bir ateş düşmüş. Nedir bu üç turunçlar? Nedir bu üç turunçlar...

Hemen gitmiş babasına. "Baba nedir bu üç turunçlar?" diye sormuş.

Babası, ben de bilmem oğlum demiş. Şimdi duydum benda. Epey zaman geçtikten sonra çocuk cayır cayır yanmaya başlamış. (Beddua dutdu, ahı dutdu gocagarının, demiş.)

Ben bu üç turunçları bulmaya gideceğim baba!

"Aman oğlum etme, yapma nasıl gidecen sen." demiş.

"Bana demir bir çarık, demir asa bul, ben bunları bulmaya gideceğim."

Demir çarık yapıldı, üzerine bir sürü de peksemet alındı (peksemet gurudur ya bir şey olmaz). Yolda hem yer hem asasına dayana dayana gider. Günler, aylar geçmiş herkese sorar kimse bilmez. Bir gün bir dağın eteğine gelmiş, bakmış ki ak sakallı dede.

Demiş gendine "Ak sakallı dedem, sen bilirmin üç turunçlar nerededir?"

"Aman oğlum!" demiş gendine "Sakın!!!, sen bu yoldan geri dön, üç turunçları bugüne kadar kimse elde edemedi. Senda onun naarına yanmayasın."

"Yok demiş yanmam."

Israr edince "tamam" demiş. "Ben sana tarif edeyim, ondan sonrası senin. Geçecen, demiş gendine bu dağı, dağın eteğine geldiğinde bakacan bir gurtlu dere var. Bu gurtlu dereden bir avuç su alıp içecen, dönüp atlaycan, bu dere sana yol verecek, geçecen. Gidecen bir kapı görecen kapının önünde bir at ve bir köpek var. Köpeğin önünde ot, atın önünde da et vardır. Sen bu yeycekleri değiştirecen, atın önüne otu; köpeğin önüne eti koycan. Bakacan onlarda seslenmeyecek sana geçecen bir kapı yerde, bir kapı ayakda. Yerdekini kaldıracan,

ayakdakini da indirecen." demiş. "Ondan sonra gidecen bulacan bir bahçe, arayıp bulduğunda, çok yüksek bir ağacın üsdünde üç tane turunç görecen, üç ok vereceğim sana." demiş. Bu okunan vuramazsan, demiş gendine daşdan bir heykel olup galın, demiş. Vururşan da hayatını gurtarın.

-Tamam, demiş çocuk. Dönmüş dağı aşmış bakmış gurtlu bir dere, içmiş suyu. Bakmış dere ikiye ayrıldı yol verdi gendine geçsin. Geçtiğinde atın önündeki eti köpeğe, köpeğin önündeki otu da ata verdi. Kapalı kapıyı açtı (yatırdı), açık kapıyı da galdırdı. Gitmiş bakmış üç tane mis gibi turunç ağaçda. "Ya Allah!" demiş çekmiş okunun birini vuramamış. Birden ayakları hareketsizleşti, dizlerine gadar daş olmuş ama orada da bir sürü insan heykeli. "Haaa!" demiş, demek benden önce gelenlerde oldu. Bir ok daha addı gene vuramadı. Göbeğine gadar daş oldu. "Allahım artık sen bilin." demiş "yeter çektiğim, bismillah" diyerek çekmiş oku, üç turuncun üçünü birden düşürmüş. Her tarafı çözülünce üç turunçları goydu goynuna koşmaya başladı. Bahçenin sahibi, dev uyanmış. "Kimdir benim üç turunçlarımı alan!" diyerek "Tut kapım, tut!" demiş gendine.

"Ya yıllardan beri yatırık, kemiğimiz gurudu. Birimiz ayagda birimiz yatmagda. Sen bizi gıbırdatdın mı?" demiş. "Ben tutmam!"

"Tut köpeğim, tut atım!"

At demiş; ben et yermizdim da goydun önüme, köpek da aynısını söylemiş. "Biz tutamayık, o bize eylik eddi."

En nihayet "Tut derem, tut!" demiş gendine. Dere demiş; her geçdiğinde tüpürdün sen benim içime ama o çocuk aldı benden bir avuç su içdi da geçdi. Onun için demiş dere, hemen açıldı çocuk geçdikten sonra kapandı.

Çocuk bir müddet gitmiş, susamış. Demiş; bu turunçlardan birini keseyim da yeyim. Kesmiş turuncu bir bakmış içinde ay parçası gibi bir gız çıkmış. "Su deliganlı, su!" demiş gendine. "Suyu bulsam seni kesmezdim!" demiş. Güvercin olmuş uçmuş turuncun biri. Eyvah! Demiş, napacayık şimdi gene dayanmış çocuk epey geldikten sonra ikinci turuncu da kesmiş. İkinci turunç da aynısı olunca, "Susuzlukdan ölsem üçüncüyü kesmeyeceğim." demiş. Ta ki su başına gideyim. Gelmiş bir su başına demiş keseyim şimdi su istersa ona da var, bana da var. Kesmiş turuncu içinden çıkmış bir gız. Hepsinden güzel. Demiş ki; su deliganlı, su. Hemen bir avuç su vermiş gendine oturmuş. Demiş ki kız; hele şükür bizi devin elinden gurtardın. "Üç daneydiniz ama ikisi uçtu gitti. Şimdi ne olacak?" demiş oğlan.

-Üç gızıdık. Dev bizi esir eddi, üç turunçlara bağladı. Kim isdersa da bizi daş oldu galdı. Sen gurtardın. (ama gız tabi çıplak)

-Tamam, demiş gendine sen bu ağacın üstüne çık. Yerlere gadar da uzanan sapsarı saçları var gızın, gaymag gibi da bembeyaz. Demiş oğlan gendine, hiç seslenme. Babamın evi buradan yakındır, gidecem bir düğün alayı alayım da geleyim alayım seni gidelim. Gız da tamam demiş. Çıkmış ağaçların arasına saklanmış. Tam o saat halayık gelmiş elinde iki testi pınardan su dolduracak. Bir bakmış suyun içinde gızın yüzünü görmüş.

-Vaaayy, demiş. Ben bu kadar güzel gadınım da hizmetçilik yaptırırlar bana!

Testiyi vururandan gırmış, ben artık hizmetçilik yapmam. Ben çok güzelim!

Gız kahkahalarla gülünce bakmış yukarı, "Senmizdin?" demiş gendine. "Benim ya!" demiş.

-Tamam, demiş gendine saçlarını uzat da yanına geleyim. Uzadır. Asılıp çıkmış yanına oturmuş.

Kıza, kimsin nesin diye sorunca hepsini anladır. Başlarında toplu iğne var o çıkarsa, su içmezlersa gaybolurlar diye. Halayığın aklından cin gibi fikirler geçmiş.

-Tamam, demiş. Padişahın oğlu gelene kadar sen yat dinlen, demiş de ben onu hallederim. Gız başını goymuş guağına. Okşaya okşaya o ince toplu iğneyi bulmuş halayık. Çekmiş gızın saçlarının arasından. Çıkarkandan gız bir güvercin oldu, uçdu gidi.

Padişah oğlu ertesi gün davul zurna, düğün dernek geldi. Ağacın altında durmuş. "Güzel prensesim en aşağıya." demiş. Halayık endi aşşa. Padişahın oğlu; "Nolduu sana?!" demiş gendine.

"Ahhh, ah!" demiş. Ben demiş gaymag gibiyken hiç güneş görmezdim. Güneş vurdu ten yarasıdır, demiş.

-E yüzündeki çiller? demiş gendine. Zülfün değdi onun yarasıdır demiş. Bu gadar ince yara demek ki gerçektir! Ama çok bozulmuş. Neysa, padişahın oğlu onu geydirir, gelinlkler içinde, ata bindirler, saraya gelin gider.

Ama padişahın oğlunu da bir hüzün kaplar ki sorma gitsin. "Benim gızım nerdeeee, bu nerdeee... derken bir gün, bir güvercin gelmiş bahçeye.

Konduğum dallar kurusun, konduğum dallar kurusun deye deye bütün dallar kurumaya başlamış. Padişahın garısı anlamış, bu turunç güzelidir. İkinci, üçüncü gün hamilelik numarası yapar. Güvercin canı çekti. Aş erer güvercine. Nerde bulayım güvercini demiş. Bir tane var her gün bahçeye gelir. Avcılara hemen emir verilir. Güvercin gelir. Konduğum dallar kurusun deye deye, dutallar güvercini. Gollar, keseller, verirler etini yesin halayığa.

Oohhh demiş, halayık "canıma yetdi. Çünkü aş ererdim." dedi. Bir müddet sonra kanın aktığı yerlerde derecikler oluştu, bir ağaç oluştu. Dal, budak vermeye başladı. Tam pencerenin altına zaman geçtikçe, dallar büyüdükçe esintiden o dallar ses vermeye başlamış.

"Gölgeme düşen sular kurusun, gölgeme düşen sular kurusun." deye deye derecikler kurmaya başlamış. Halayık bunu da anlamış ki odur. Başlamış fenalıklar geçirmeye. "Hayırdır Sultanım? Noldu?" demiş.

-Aman! demiş, bu ağaç gölgelik yapar bana güneşimi de engeller, ben sararıp soldum bunun içinde hemen bu ağacı kesin, herkese dağıdın demiş. Ormancılar gelip ağacı bir güzel kökünden kesip parçalara ayırıp verdiler. Epey zaman geçer hiç ses yok. Halayık rahatladı. Hah demiş giddi. Bu ağacın parçalarından herkes aldı. Bir parça gocagarıcık da kimsesiz, fakir o da aldı birkaç odun götürdü evine. Bir yeşil yapracık odunun bir tanesinde. "Goyum ocağın oracığı da gurusun." demiş. Yakmadı gurumaya bırakmış. Ertesi gün çıkmış birkaç guruş ekme parası gazanmak için geldiğinde bakmış evi silinmiş, süpürülmüş. Bir masada da yemekler hazır. Yaradanın bir hikmeti demiş. İkinci gün gene aynı olunca, üçüncü gün gider gibi yapmış, gitmemiş. Bagdı bıragdığı o yeşil yaprak yeşerir, silkinir bir gız olur. O yemekleri sihirli elleri ile yapar gendine. Tam odunun içine girip saklanacağında duduş elinden gendini. Demiş dur. Anlat bana hikayeni, gız anladır hikayesini. Tamam da unu padişaha nasıl duyuracaklar! İnanmaz ki gız gocagarıynan yaşamaya başlar. Bir müddet (süre) sonra bir duyuru yapılır. Bunalımlara girdi padişahın oğlu. Günün geçmesi için, sırf halayığın yanında olmasın diye "herkes başından geçen bir hikayeyi anlatsın bana." demiş.

Hah demiş gocagarı tam sırası! Gız demiş; sakın gitme sonra beni bulur gene mahveder.

"Tamam merak edme sen, ben gidmem." demiş. Ama gitmiş padişahın sarayına.

Padişahın oğlu; e be deyze çok gocagarısın, nerey gidin da ne geldi senin başına!

"Aaahh, benim başıma gelen ile senin başına gelen arasında çok da bir fark yoktur oğlum." demiş. "Olduğu yerde buldun genç gızı turunç oldu. Turunçdan güvercin oldu. Sular gurudu, ağaçlar kesildi odu oldu ama bir yeşil yaprakdan hayat bulan insan sen bilirmin?" demiş gendine.

Üç turunç zaten adamın derdiydi. "Dur!" demiş deyze, bana bu hikayenin, hepsini anlat. Gocagarı da olanı biteni anlattı.

"Bir güvercin geldi; gonduğu dallar gurudu, kesdiniz. Ağaç oldu; gölgeme düşen sular gurusun, dedi, onlarda gurudu. En nihayet ağaçta kesildi bir parçası da bana geldi. İşte bu üç turunç güzeli de o ağaç dalının içindedir."

"Hemen bana getir gendini." der.

"Yo, öyle golay değil." der gocagarı da. "Bak yukarda halayık var. Ben ona garışmam." Tamam der oğlan sen bana bırak. Ertesi gün davul zurna eşliği gider gocagarının kapısına. Gızı bir güzel allalar, pullarlar ata bindirirler.

"Aaaaa" demiş halayık da düğün dernek var galiba diyerek pencereden uzanır. Yedi tane cellat başı gelir. Der gendine; kırk katır mı isten, kırk satır mı?

"Yoook!" demiş "kırk satırı napayım, kırk katır isderim yurduma gideyim." Kırk katırın guyruğuna bağlarlar halayığı veri verirler dağlara. Gız da üç gün üç gece düğün yaparlar ve turunç güzeli saraya gelir.

İşdee, onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine...

M.G'nin "Üç Turunlar"derlemesi ise;

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

Kimler geldi, kimler gerçti felekten
Kömür yüklü deve geçti elekten

Bir varmış, bir yogmuş. Zemanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın bir da oğlu varmış padişah oğlunu evledirmek isdermiş. Dellal çağıdmış. Herkes gelsin, demiş. Bir olugdan yağ bir olugdan da bal akıdacag, demiş. İsdeyen isdediği gadar gelsin alsın. Gocagarıcıgda almış gabını gidmiş. Padişahın oğlunun ilgisini çegmiş. Gocagarının gabları yumurta gabıymış. Bir daş admış, gocagarının gabına girmiş. Gocagarı başını galdırmış, bagmış padişahın oğlu. "Sana beddua edmem" demiş. "Ama üç turunşların sevdasına düşesin."

Padişahın oğlu gidmiş bubasına:

-Buba gocagarını gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Bubası atını yüglemiş, oğlan çıgmış yola. Az gidmiş, uz gitmiş bir dağa varmış. Bir ihdiyar görmüş.

-Nere gidiyon, diye sormuş oğlana.

-Bir gocagarının gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Çıgdım yola onnarı bulmaya. İhdiyar:

- üç turunçlar bu devin yanındadır demiş. Gideceng, bakacang. Bir kapı vardır. Bir ganadı açıg, bir ganadı kapalı. Köpeğinan eşek vardır. Köpeğin önünde ot, eşeğin önünde et vardır. Açıg kapyı kapayacang, kapalı kapayı da açacang. Köpeğin önündeki otu eşeğe, eşeğin önündeki eti köpeğe vereceng. Bakacang devin gözüne. Gözleri açığısa uyur, kapalıysa

uyanıgdır. Giddiğinde turunçların üçünü birden koparacang. Koparmassang oraşda daş olup galacang.

Oğlan gider devin gözleri açıg.

-Uyur, der.

Kapalı kapıyı açar, açıg kapıyı da kapar. Eşeğin önüne otu, köpeğin önüne de eti gor. Gider bahçaya turunçların üçünü birden koparır. Tam gaçacağı sırada dev uyanır. Köpeğe "koş, dud gendini" der.

Köpek: yog, ben senelerdir önümde otunan yaşadım, dudmam.

Eşeğe söyler. Eşeg da aynısını söyler. Açıg kapıya der "sen dud gendini."

-Ben senelerdir kapalıyım, beni açdı. Ben dutamam.

Kapalı kapıya söyler sen dud.

-Ben da dutamam. Ben senelerdir açoğım, beni kapaddı.

Oğlan kaçarkan iki koç gelir. Biri gara, biri beyaz. İhdiyar der gendine beyaz koça binersang. Seni yedi gad yukarı çıkaracag, gara koça binersang seni yedi gad yer altına endireceg. Beyaz koça bineceng diye gara koça biner. Yedi gad yer altına ener. Bakar aşağıdan bir gız gelir. Suyun başında begler. Gıza sorar:

-Neçin burdasıng?

-Köye su agmaz. Dev suyu keser. Her gün bir gız getirirler deve. Onu yeyene gadar suyu bırakır. Oğlan gıza der:

-Bana bir gılınç ver.

Oğlana verir gılıcı. Oğlan bakar dev gelir. Bir vurur devin bir başını koparır. Dev der gendine:

-Eğerlim bir daha vurursang bana, seni bırakacam. Oğlan da der gendine:

-Beni anam bir kere doğurdu. Devi öldürür. Oğlan isder dışarı çıgsın. Bir Anka guşu çıkar garşısına. Banga bir tulum dolusu et, bir tulum dolusu su yügleyceng sırtıma. Sen da bineceng. Hag dediğimde su, hug dediğimde de et goycang ağzıma.

Hag dediğinde su, hug dediğinde de et goydu ağzına. Tam gelecegleri saad et biter. Oğlan budundan bir parça keser verir ağzına. Guş annar etin değişik olduğunu. Dilinin üsdünde dutar, yemez. Endiğinde aşağı Anka guşuna "hadi güle güle" der oğlan.

Anka guşu der:

-Sen yürü da ben giderim. Sen yürüyeyceng da sonra yürüyeyim ben.

Oğlan yürümeye başlayınca topallar. Guş parçayı ağzından çıkarır. Oğlanın ayağına yapıştırır. Uçar gider. Gelir oğlan bir ağacın altına. Turunçların bir tanesini keser. İçinden çıakr bir güzel gız. "Susadım, susadım" der. Su bulamaz, ölür. İkinciyi da keser. O da susadım

susadım, der, ölür. Üçüncüyü bir su başında keseceğim, der. Derenin başına gelir, keser. Bir güzel gız çıkar. Derenin yanındaki ağacın üsdüne çıkarır gızı. Gider köye uruba alsın da gelsin. Padişahın halayığı da suyu almaya gelir. Eğilir tesdiyi doldursun, gızın gölgesini görür suyun içinde. Testiyi atar, gırar. Ben bu gadar güzelim da gidip halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı:

-Hani su, der.

O da der gendine:

-Ben bu gadar güzelim de halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı gızar gendine. Gene tesdiyi verir goluna. Gider, aynı gızı görür. Gırar tesdiyi, ondan sonra galdırır başını yukarı. Gızı görür. Gıza der:

-Nasıl çıgdın ora?

-Beni padişahın oğlu çıkardı. Giddi uruba alsın da gelsin.

-Gıza der uzad saçlarını. Ben da geleyim yanına da sana arkadaşlıg edeyim.

Gız inanır, saçlarını uzadır, yanına çıkar. Gızın başına bir toplu iğne sokar. Gız gumru olur, uçar. Oğlan gelir bu tarafdan bakar garşısında bir halayıg.

- Ne oldu sana böyle?

-Ne olacag beni bıragdın gidin güneşin altında der.

- Dudaglarna ne oldu böyle? Güvercinlere bu bu deycem diye dudaglarım böyle oldu. Oğlan gızı isder isdemez alır gider eve. Kırg gün kırg gece düğün yapalar evlenirler. Bu yandan gumru gelir bir gölün başına gonar. Bahcıvana sorar:

-Padişahın oğlu ne yapar? Bahcivan:

-Uyur.

-Uyusun da uyansın mis kokulara boyansın.

-Halayığı ne yapar?

-Uyur.

-Uyusun da uyansın, o gadar daha halayıg olsun. Bu gonduğum dal gurusun, der uçar gider. Bir gün iki gün sonra oğlan bahcaya ener. Bahcıvana sorar:

-Bu güllere ne oldu?

Bahcivan anladır. Her gün bir gumru gelir, gül dalına gonar, seni sorar. Ben uyur derim. Gumru da der, uyusun da uyansın mis kokulara boyansın. Garını sorar. Uyur, derim. Uyusun da uyansın daha da gararsın der. Oğlan ertesi gün sabahdan begler. Gumru gene gelir, aynı sözleri söyler. Sözü bitip da uçacağı zaman oğlan yakalar gendini. Eve geldiğinde halayıg annar.halayığı hasdalanır. Oğalana der bu gumruyu keseceng. Suyuna çorba yapacaglar da eğleşeyim. Oğlan isdemeyereg gumruyu keser. Ganın agdığı yere bir ağac biter.

Halayıg ağacı annar, o gandan bittiğini. Ağacı da kesdirir. Kütüğün bir danesi da gendine beddua eden gocagarı alır. Kütüğün içinden bir gız çıkar. Gocagarının işlerni yapar, gene saklanır. Bir gün gocagarı gızı iş yaparken bulur. Aşından geçenleri anladır gocagarıya. Gocagarı gider padişahın oğluna haber verir. Gızı alır, gider padişah oğlu. Halayığa der kırg gatır mı isden gırg satır mı isdeng?

-Kırg katır isderim, gezeyim dünyayı göreyim.

Halayığı katırın arkasına bağlar. Her etinin parçası bir dağa atılır. Gızınan da kırg gün kırg gece düğün yapallar. Muradlarna ererler. Yolda gelirkena bana bir sini baglava verdiler. Dereden geçerkan gurbağalar vrak vrak dedi. Ben da anandım bırag bırag derler. Tepsiynan baglavaları bıragdım da geldiğim. (Tezler Sözler III; M.Gökçeoğlu)

S.D'nin "Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz böyle olmazdı." demesi ise Kıbrıs'ın birçok kültürü ağırlaması ve ev sahipliği yapmasından sonra her yeni gelen nesil yukarıda bahsettiğimiz eskiye sahip çıkmama/çıkamama, günümüzde yitirdiğimiz ve zaman aşımı ile yitirmekte olduğumuz birçok değerlerimizin yanında tarihi eserler, edebiyat ürünleri bünyesinde bulanan sözlü anonim ürünlerin (masal, tekerleme, vs.) farkında olunamaması yeni gelen kuşaklara aktarmamız gereken kültür mirasımız yerine tüm imkanları ile sunulan teknolojinden kaynaklanmaktadır. Çok fazla imkana sahip olan çocuklar doyumsuzluğa ulaştığında "Eğitim bozulmuş, şartlar değişmiş..." diyerek yakınan bir aile, kendisine çocuğuna verdiği eğitime, sevgiye, iletişime bakmalıdır. Çocuk doğduğu andan okula başlayıncaya kadar ailesinin yanındadır. Eğer anne-baba çalışıyor ve çocuğa nene bakıyorsa, masal anlatılarak çocuk uyutulur veya zaman geçirilirdi. "Eskiden her evde televizyon yoktu." diyor S.D ve M.E bu dönemlerde özellikle geceleri bayanlar ve çocuklar bir evde toplanır, çerez (kavrulmuş bakla, fıstık gibi) yer ve masallar anlatılardı.

O zamanlarda gündüz herkes çalıştığı için (köylerde özellikle bahçelerde) çocuklara neneler bakardı ve böylelikle Sayın Dr. Gönül GÖKDEMİR'in doktora tezinde de belirtmiş olduğu nenelik kurumu ortaya çıkmıştır.

Burada geçmişteki ilişkileri anlatan S.D çok az insanın farkında olduğunuve bilinçli olduğunu söylerken, "Ye kürküm ye!" sözünden de anlaşılacağı gibi eskiden bu kadar olmayan menfaatların, günümüzde bebeklikten başladığını şu örnkle açıklayabilirim: 1-3 yaşındaki bir çocuğa şunu yaparsan bunu yapacağız diyerek bir şartlanma mekanizmasını oluşturuyoruz. Çocuk her geçen günde büyürken buşartlanmanın yanında bencilleşmeye başlayarak üretim yerine sadece tüketim mekanizmasını geliştirmeye, doyumsuzlaşmaya ve

nerede duracağını bilememeye başlamaktadır. Tezimin konusu olan eğitimde önemli yer tutan şeylerin başında eski dönemlerde saygının önemine baktığımızda yavaş yavaş ilerleyen yaşlarla büyüdük sonra ihtiyaçlarında değişmesiyle yaptırımlar azalıyor hatta hiç denecek duruma geliyor. Eğitimin ailede başladığını söylemiştik, doğduğumuz andan itibaren her an eğitim alıyoruz. Eğitim informal ortamlarda da gerçekleşebilirken öğretimin planlı ve programlı yani formal olması gerekir. Eğitim dediğimizde bireyin davranış değişikliğini kastederken, masallar ile çocuğa aktarılmak istenen dolaylı yollarla verilen mesajlar ile sağlanır. Kimi zaman masallardaki çocuk, dinleyen kişi olabilir veya yaramaz bir çocuğa doğrudan uyarı vermek yerine masal ile verilmek istenen ders aktarılır. Çocuk bundan da hayal gücü ve sonuçları ile mukayese (karşılaştırma) yapabilecek durma gelir. Böylelikle sözel-dilsel zekası ile dil gelişimini, çevresi ile arasındaki karşılıklı alışverişin en önemli araçlarından bir tanesi haline getirirken geliştirir. Geliştiği ölçüde de düşünebilme ortaya çıkar.

Masalda amaç sadece mesaj vermek değil, yukarıda belirttiğim gibi zekayı da ön plana çıkararak özellikle dil gelişimi ile düşünebilme ve konuşmaya da katkısı vardır. Sözleri anlamak ve söz söylemek insanın diğer canlılardan belki de en önemli farkıdır. Çünkü dil becerisi, düşünebilmenin önkoşuludur. Burada üzerinde durulan nokta çocukta dil gelişimidir. Masalların tekerleme ile başlaması çocuğun dikkatini toplamasına, kulağa hoş geldiği için tekerlemeyi bir süre sonra kendisinin de söylemeye çalışması ile dil gelişimine, masalın içine girdikçe hayal dünyasında, hayal kurmasına yani görsel olarak zekasını kullanmasına, dinleyerek duyusal zekasına hitap etmeye başlarız.

S.D, özellikle Lefkoşa krallara, kraliçelere ev sahipliği yapmış, kralların, kraliçelerin taç giyme törenleri Kıbrıs'ta yapılmış, Katerin Cornaro gibi bir kraliçe başlık etmiş. Tarihlere imza atmış Aphrodite gibi bir güzellik ve aşk tanrıçasının Kıbrıs'ta yaşadığını mitolojide olsa da biliyoruz cümleleri ile çok geniş bir kültüre sahip olduğumuzu vurgulamaktadır.

S.D'ye eğitim ile ilgili düşüncelerini sorduğumda ise "Benim eğitimim İngiliz döneminde geçti. Herkesin aksine milli bayramlarımız 23 Nisan , 19 Mayıs (kaldı ki bu Anavatan'ın bayramı) diye kutlamazdık ama sınıfların ilk dersinde bize izni vardı ve o kutlamayı şiir okuyarak, Atatürk'ü anarak çok güzel yapabiliyorduk. Bugün Kıbrıs'ta din dersi yoktur diyenler bile cumaları 11'e kadar ders yapardık, 11'den sonra serbesttik. Öğretmenler camiye götürürdü namazı, abdesti öğrenme gibi kitaplar elde etmiştik onalı okurduk. Kaldı ki ben ilkokuldayken 6 seneydi ilkokullar. İlkokul okuduğum zaman 6 yıl orda ben tarih, coğrafya, geometri okudum. Fransız İhtilali, Kıbrıs Tarihi, Osmanlı Tarihi okudum. Ben o zamanki eğitimi bugünkü ile ölçtüğüm zaman bizim orta düzeyin hatta lise çağlarında

olduğunu görebiliyorum. Hakikaten marifet olsun diye söylemem konuştuğum zaman lise 1 öğrencinin bizden fazla olarak Fizik, Kimya okuduğunu görüyorum." diyor.

Okul hayatı yanında evdeki eğitimin nasıl olduğu konusunda ise; "Geceleri masal anlatılırdı, gündüz bizim okulumuz iki defaydı. Sabah 7'de giderdik 12'de gelirdik, öğleden sonra 2'de gene giderdik. Öğleden sonra ev idaresi, el işi, müzik gibi konular... O zamanın imkanları ile küçük bir mutfağımız vardı. Tüm malzemeleri (önlük, tava gibi) ile çalışıyorduk, yaparak öğreniyorduk. Bugün bunları göremiyorum. Çocuklara öğretip de ne olacak diye düşünmekten eğitime ve öğretime destek çıkamıyor, çocukları gelecek hayatta karşılarına çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda iyi yönlendiremediğimizi çıkarıyoruz... Okuldan geldiğimizde saat 4.30'u bulurdu ve o zaman en çok sokağa çıkıp oynamayı özlerdik. O zamanlar herkes arkadaştı ve iyi ile kötüyü ayırt etmede sorunları çözmede şansımız vardı. Çünkü çocuklar okul dışında her şeyi yapabiliyor ve geceleyin toplandığımızda tabiki TV yoktu. Köye teyzemlere veya misafirliğe gittiğim zaman lamba ışığı vardı ve lambayı orda tanıdım. Masalları o zamanda anlatırlardı. Köyde masalları yengemiz, o zaman genabla derdik çok severdik çok sayardık o anlatırdı bize masalları."

"Mesela bir tanesini hem babamdan dinledim 2-3 defa hem köyde dinedim. İçinde farklı motifler olan birkaç nokta dışında masal aynıdır. Kimisinin *"Mavi Melek"* kimisinin de *"Yeşil Melek"* olarak adlandırdığı bir masalı anlatayım. Mantık alamayacağı bir şekilde günümüzdeki çocukları düşünürsek ve onlara böyle bir şeyi anlatsak gülüp geçerler. Ama bizim hem bir arada olduğumuz hem de gecelerimizi geçirdiğimiz anlatılardı bunlar."

MAVİ/YEŞİL MELEK

Bir padişahın üç kızı varmış. Kızlar evlenme çağına gelmiş. Herkes çok istemiş ama padişah haksızlık olsun diye kızlarını evlendirmemiş. Demiş ki; "Herkes gelip birer çadır kuracak, ben kızlarıma oklarını vereceğim, gözlerini kapatacağım kim okunu nereye düşürürse onunla evlendireceğim." demiş. Çünkü kızları isteyenlerin hepsi çok iyi aile insanları. Padişah da yok deyip arayı bozmak istememiş. Gün gelmiş büyük bir meydanlığa herkes çadırını kurmuş. Çağırmış en büyük kızını, gözlerini bağlamış, eline vermiş yayı-oku. Çekmiş okunu, gitmiş bir bey çadırına düşmüş. Açmış gözlerini, götürdü kızı, burda kim varsa Allah'ın emri peygamberin kavli diyerek onu sahiplenmiş. Sonra ortanca kızına çağırmış. Onunda iyi bir yere rastlamış oku. Onu da ona vermiş (tabiî ki düğünleri daha sonra olacak). En küçüklerine gelince vermiş oku gendine çekmiş gız, atmış gitmişler bakmışlar bir ahırın kapısına düştü. İçinde de bir at. Uyuz bir at (tabi ben onların kelimeleri ile anlatıyorum). Demişler ki olmadı bir daha atmış. Aynı ahırın arka tarafına düşmüş. Demişler gene olmadı. Kimse yok onun içinde. Üçüncü oku attığında bu sefer pençerenin altına düşmüş ok. Demişler ki başka çare yok, sen bu ahırda galacan. Öbür gızlarını almış gitmiş. Geceleyin gızı ahıra goymuşlar. Padişah gızı da olsa yasadır koymuşlar oraya kendini. Gız otururken uyuyakalmış. Ah benim ne kara bahtım var da ben buralara düştüm. Ben ne yapacağım bu ahırda bir de uyuz at. İçerisi de kokar sabaha gadar dayanamam ama başka çare yok. Gitmiş atın yanına büzülmüş yatmış derken gece yarısını devirdikten sonra bir kişneme duymuş. Hemen uyanmış, bakmış at kişniyor. Bir silkinmiş at pırıl pırıl ayın on dördü gibi bir deliganlı olmuş. Demiş "Sus, kimseye bir şey söyleme!", "Aman!" demiş gız "Sen kimsin?", "Ben.." demiş "Yeşil Meleğim, bir beyin da oğluyum. Beni büyülediler ve buraya goydular ve sen benim kısmetimsin ama, beni birine söylersan ben yok olurum." demiş. "Ha, söylemezsan biz burada yaşarık." Kız çok mutlu oldu. Aradan üç gün geçtikten sonra düğünler guruldu, yemekler hazırlandı. Tabi gızı da çağırdılar düğüne. Demiş ki oğlan "Ben gelirsem düğüne geleceğim ama sensiz geleceğim. Sakın ağzından kaçırtma bişey!". "Tamam!" demiş. Düğün gurulmuş düğünde otururken yarışma olmuş gençler arasında bir bakmışlar, kırmızı at. Kırmızılar giyinmiş bir de genç üsdünde ama gıza hemen kız kardeşleri demiş; "Hani ya senin uyuz at! Ne getirmedin onu da yarışa?", o demiş galdı, hasdadır evde. Hemen büyük gız; aman ne yakışıklı oğlan! Keşke benim olsaydı. Aman sana ne gerek! Sen buldun, keşke benim olsa... Kız da demiş; "Bırakın bu da bana galsın! Keşke benim olsa."

-"Hade sen de git uyuz atının yanına." demişler. Gitmiş. Ertesi gün, ikinci gün düğünün (üç gün üç gece düğün yaparlar) yine aynı olay oldu. Yeşil Melek bu defa mavi

giyinmiş. Siyaha yakın mavi renkte bir at üzerine binili geçince aynı sözler konuşulmuş. Küçük kız; ah benim olsaydı demiş. O da gitti. Üçüncü gün arık oğlan yeşillerini giymiş, simsiyah bir ata binmiş tam geçerken kızlar sakın gene beni olsun deme, bu demiş nerden senin olacak. Oğlan ilk gece bir da yüzük vermiş gıza demiş ki bu yüzük benden hatıra sana.

-Aman, demiş. Ne istersanız söyleyin benimdir, benimdir demiş gız. Hayretle bakmışlar. Nasıl senindir! O da demiş ki; ahırdaki at büyülüydü onun için Yeşil Melek'dir adı. Bu yeşil da benimdir. Kimse inanmamış gülmüşler. Düğün bitmiş, herkes evlerine gitmiş. Gız da baktığında ahıra at yok. Günlerce ağlamış, beklemiş, ne gelen var ne giden...

"Ahhh!" demiş ben büyük bir hata yaptım, naptım da Yeşil Meleğim gitti. Ondan sonra 40 günden sonra babasına; baba demiş. Sen bana demir bir çarık, demir bir da asa ver. Ben demiş Yeşil Meleğimi bulmaya gideceğim.

Gızım nerde bulacan? diyen padişaha, ben bulacağım demiş. Binmiş atına gız çıkmış. Günlerce dere tepe dümdüz bu dağ senin o dağ benim gezer her yerde gördüğüne sorar. Kimse bilmez. Bir gün bakmış bir gız. Elinde bakır bir tas, su doldurur. Demiş gendine; bakır dağdan inen gız, bakır maşrabba* tutan gız, yeşil melek nerdedir sen bilirmin?

O da demiş bu suyu ona götürüyorum. Gız hemen arkasından gelmeye çalışmış ama kaybetmiş kendini. İkinci gün beklemiş, bu sefer elinde gümüş tas! Gümüş dağdan inen gız, gümüş maşrabba dutan gız! Yeşil Meleğin nerde olduğunu bilirmin?

Dedim ya sana bu suyu ona götürürüm ama sen gelemen. Ertesi gün gözde gaybettiği için kız saklanıp, takip etmeyi, düşünmüş. Bir işaret, parmağından yüzüğünü çıkartarak bu sefer altın bir maşrapba*.

"Altın dağdan inen gız altın maşrapba dutan gız! Beni Yeşil Meleğe götürürmün?" demiş.

Götüremem demiş, gız gizlice yüzüğünü suyun içine atmış, gız gittiğinde de Yeşil Melek oturur, yüzüğü görünce Yeşil Melek gıza; kimi gördün bugün? diye sormuş. Kız da "Kimseyi efendim!, bir kız gördüm. O da sizi sordu ama ben getirmedim gendini." demiş.

"Çabuk!" demiş, "git bana bul, getir gendini."

Gitmiş, bulmuş, getirmiş gendine. Yeşil Melek, demiş gedine ben sana söylemedim mi beni kimseye söyleme, büyü bozulur ben böyle olurum! Gakdın sen söyledin ben yok oldum. Şimdi napacayık demiş! Annem gelirse seni yer, annem bir dev. Dev anası. Bir tokat vurmuş gıza bir toplu iğne yapmış, goymuş göğsüne, gelmiş dev anası.

-Yeşil Meleğim nerdesin?

-Burdayım anam, demiş.

-Bana, burnuma insan kokusu gelir, nerde bu? Üzerindeyse çıkart at gendini yoksa mahvederim.

Yeşil Melek inat eddi, göstermedi. Dev anası gidip uyuduktan sonra, "Yarın kaçarız başka çaremiz yoktur."demiş.

-Tamam, demiş gızda. Çünkü Yeşil Melek de gızı sevmiş. Ertesi gün şafak sökerken kimse uyanmadan Yeşil Melek at olur, gız da üzerine biner, fırtına gibi yola çıkarlar. Yola çıktıklarında Yeşil Melek, ikide birde "Bak bakalım arkana ne var? Bakmış, "Amman" demiş. "Bir gırmızı bulut gagdı üsdümüze doğru gelir."

-Amman, demiş. O benim halamdır.

Gıza bir tokat vurmuş. Gızı bir gül yapmış, gendi de bir yılan olup sarılmış gızın üsdüne. Gelmiş.

-Yeşil Melek senin olduğunu biliyorum, in o gül ağacından aşağıya o gülü ben keseyim.

Tıslamış yılan.

-O gadar ısrar eddi. Anlaşıldı, sizi kimse ayıramaz, demiş. Dönmüş, gaçmış. Bunlar tekrar yola çıkmışlar. Yolda gelirken tekrar, bak bakayım demiş gendine, (yalnız bunlar üç taneydi ben sanırım sadece ikisini hatırlarım) bakmış bir gara bulut gelir.

-Amman, demiş. Annemdir. Napacayık derken hemen gıza bir tokat vurur. Bir çeşme yapar gendi de su olup akmış. Gürleyerek çakarak gara bulut durmuş çeşmenin önünde.

-Suyu kes Yeşil Melek. Senin su olup aktığını çok iyi bilirim, demiş gendine. Su daha da gürleyerek akmaya başlamış. (Çünkü biliyor çeşmeyi yıkarsa su kaybolacak.) Onunla beraber onun için bin türlü yalvarmış yakarmış cevap hiç çıkmayınca anlaşılmış, demiş. Sizi artık ben bile ayıramam güle güle gidin gittiğiniz yere, demiş.

Annesi ayrılmış. Yeşil Melek de hemen kalkıp bir at bulmuş. Bu sefer ikisi birden üzerine binip, padişahın sarayına gelmişler herkes toplandığında demiş ki; "O benim helalimdir. Allahın emrine, peygamberin kavliyle ben bu gızı isderim." demiş.

Bütün kız kardeşler kıskanmış. Çok yakışıklı bir oğlan o gün yine yeşillerini giymiş ve gızlar anlamış, demek Yeşil Melek hakikaten bunundu. Bu sefer bunlar da kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Bu düğünden sonra masalın birinde;

"Gökden elma düştü biri benim başıma, biri anlatanın, biri dinleyicinin başına." diye geçer.

Veya "Benda bıragdım da geldim." der.

"Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine."

Bunun gibi şeylerle veya "Gökden üç elma düştü. Aldım o elmaları yolda gelirken kurbağalar vrak vrak dedi, benda bırak anladım, bırakdım da geldim."

Yukarıdaki tekerlemeler gibi masalın sonuna uygun olanı veya o an anlatanın durumuna göre bir de tekerleme girer ve masal son bulur.

S.D ile görüşmemin sonunda "Çağımız bilgisayar çağı oldu. Ben torunlarıma masalı tattırdım." diyor.

Herkesin bu zevki yaşaması dileklerini de dile getirirken, ikili görüşmeler sırasında hem çocukluğuna hem de anılarına yolculuk yapan kaynak kişimin mutluluğu gözlerinden okunuyordu.

Mesleğinden dolayı da "Kıbrıs kültürüne elimden geldiğince hizmet etmeye çalışan bir vatandaşım." diyerek görüşmemizi tamamlıyoruz.

S.Destur görüşme sonrası eşi ve torunu Açelya ile

Kaynak kişi
Sueda ÇARKICI

Yaş
76

Doğum Yeri
Serdarlı

Öğrenim durumu
İlkokul

Derlendiği Tarih ve Yer
1 Mayıs 2009 - Girne

Söğüda teyze ikili görüşmeler sırasında Pastelli, Köse, Nar Tanesi adlı masalları anlattı.

İlk başta biraz tedirgin olarak Nar Tanesi aklımda olan. Tamamdır, onu anladayım diyerek anlatmaya başlar.

NAR TANESİ

Evel zaman içinde galır saman içinde, develer lingiri oynar eski hamam içinde bize bir söz söylediler doğrudur diye, bize bir kakma vurdular geri dur diye. Bizi torladılar topladılar bu odaya goydular delidir diye...

Bir varımış bir yokmuş. İllallahdan başga kimse yokmuş. Bir padişah oğluynan bir padişah gızı nişan olmuş. Düğünler olmuş. Padişah oğlu da duyar bir nar danesi yerden eğilip aldığında çok sevaptır.

Gelin güveyinin golunda giderkan padişah oğlu yerde bir nar tanesi görür. Eğilmiş almış onu. Gelin demiş; yahu bu gadar cinganedir bu bir nar danesine tenezzül etdi da eğildi aldı. Çıkarır atar yüzüğü. Gelinliği yollar oğlana. Oğlan galır napsın derdinden deli divane olmuş. Gız barışmaz. Bir gün duyar ki gızın bubası işçi arar, bahçeci arar. O padişah oğlu ama hiç kimse bilmez. Yerleri ayrı. Görür ilanda gakar geyer bir iş urubası padişah oğlu gider bulur bahçayı gider çalar kapıyı ta açsınlar yatır uyur. Sabahdan padişah gızı açar bakar biri yatır balkonda. Sabahdan der ki oğlan; işçi arardınız da işçi olarak geldim. Alırlar işe. Oğlan yatır gece, o gadar yalvarır aşık, hak aşığı oldu bir dönüm beyaz gülolur sabaha. Başlar oğlan alır hortumu eline. Açsın güller dedi mi hepsi açıyor. Saçsın güller dedi mi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden gaçıyor. Gız çıkar balkona yanık sesi duyar. Bakar bakar girer içeri ertesi gün gene yatır oğlan yalvarır bir dönüm gırmızı gül olur. Gene oğlan alır eline hortumu, suvarır. Sabahdan başlar gene açsın güller dedi mi hepsi açıyor, saçsın güllerdedi mi hepsi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden kaçıyor.

Gız gene bakar bakar gene kapadır balkonun kapısını gene girer içeri. Üçüncü gün sarı açar gene oğlanın elinde hortum gene başlar, açsın güller dedi mi hepsi açıyor, saçsın güllerdedi mi hepsi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden kaçıyor.

Gız dayanamaz bu defa oğlanın yanık sesine. Dolaşır gelir yanına. Başlar gonuşmaya. Bir gün iki gün derken ben seni sevdim, demiş. "Ben bir işçi sen bir padişah gızı! Nasıl?" demiş.

"Bubang bana verecek seni?!"

"Gaçarık!" demiş gız. "Gaçarık.."

"E tamam, hazırla gendini." demiş. Ertesi gün gaçarlar ama oğlan giderkan yola atmış, bir eski gırık darak yarım da tor (peşkir parçası) atmış, bir gırıg ayna parçası atmış. Gızınan çıkarlar giderken yolda görür. Demiş gendine; al o darağı da saçlarını darang.

"Benim fil dişi daraklarım var." demiş gız.

-Ama bubangın evinde galdı, demiş. Gideceğin yerde yogdur.

Alır gız o gırıg darağı biraz daha gideller görür bir tor, peşkir parçası. "Al o peşkiri demiş da elingi yüzüngü ikadığında silen." demiş.

"Benim sırmalı peşkirlerim, sileceklerim var." demiş.

"Ama bubanıng evinde galdı, gideceğin yerde yok."

O peşgiri da alır biraz daha gideler bulur bir ayna. "Al o aynayı da." demiş, yüzünge bakang da saçlarıngı daran.

"Benim çok aynalarım var." demiş, "ben yerden ayna alacam?!"

"Gideceğin yerde yogdur." demiş gendine. "Bubanıng evinde galdı."

Aynayı da alır, götürür köyün dışında bir gulubeciğin içine sokar gızı. Benim evim bu. Had sabahdan çıkar gider. İşe gider oğlan. Bir gün, iki gün gız gebe olur. Demiş; yahu doğuracang, napacan dört duvarın ortasında.

"Aha" demiş gendine "iş yeri var, terzihane var. Gid demiş birgaç guruş alın." (Meğer terzihane da padişah oğlunun, evini döşettirir.)

Gider bir gün, iki gün gız akşam üsdü adam gider işini yapar, gene geyer fellah urubacığını, çantacıkda ekmeciği gelir gıza yahu demiş "eyidir işing?"

-Eh, demiş.

- Bak biraz parçacık marçacık sok goynuna, demiş gendine da yarın doğuracan ne geydireceng?

-Yaa, demiş. Hırsız desingler banga.

-Kim görecek yahu, demiş. Sok goynuna.

Ertesi gün bir parçacık sokar goynuna. Bir ilanat verir padişah, "böğün iççiler yoklanacak."

Hepsi yoklanır gızın goynunda çıkar parça. Uhh hırsızsın hırsızsın, durdurdurlar gızı işden. Gocası gelir akşam eve işçi urubasıynan, çantacığıynan.

Oğlan; ne oldu?

E demiş gız; en sana dedim böyün yoklandık, hırız çıkardılar beni.

Bişey değil, demiş gendine. Gene sabahdan geyer işçi urubasını gider. Padişah oğlu dayar döşer, meğer ki o işçiler evini dayar döşerdi gızzım. Padişah oğlu bir bilmece soracak kim bilirsa onu alacak. Ama duldur, küldür... bilmeceyi kim bilirsa onu alacak. Bütün köyün gızzı, dulu hepsi geldi. Tabağın içine gor bir nar danesi, bir de gül bir da tiken, gelir; bu nedir? Bilmeng, geç. Öbürü gelir; bu nedir? Geç. Bütün köyün gızları, dulları hepsi geldi geçdi hiç kimse bilemedi.

-Yahu başga gadın yog mu? diye sormuş padişah.

-E yogdur demişler. Kadının biri; bir köyün dışında bir gulübede, bir cingane, bir işçinin garısı var. Bir o galdı.

-Giding, getiring! Emri vermiş padişah.

Gideler gızı alırlar gebe garnı, getirirler. "Bu nedir?" demiş padişah. Gız durmuş, bu ben demiş gülü çekmiş tabağın içinden. Bu sebeb oldu demiş, nar danesi. Şimdi demiş böyle tiken oldum insannarın gözünde, hırsız oldum.

U! Bildi, bildi, bildi. (S.Ç bunu anlatırken dizlerine vurarak dövünür)

Padişah oğlu alacak, gız ağlar, dövünür, benim gocam var, ben gebeyim, olmaz. Bilding bilmeceyi padişah oğlu alacak. (Ne eşşeg gızdı o da tanımazdı, der güler...)

Bu defa gız ağlar, dövünür, bağırır. Ben evime gidecem, gocam geldi işden.

Çok zorlamadan, gorgdu heralde çocug da düşeceg gızın bağırıp çağırmasından gider çıkarır işçi urubalarını da geyer, alır çantacığı da eline gelir.

-Ama nerde galdın yahu, demiş garısı. Getirdiler beni demiş, bıragmazlar, gideyim. İşçi urubasıynan olunca tanıdı gocasını o vakıd. Suçunu anar. Sen demiş ben bir nar danesi aldım yerden bana o acıyı çektirdin. Ben de sana bu acıları çekdirdim.

Tekrar kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Muradına ereler... (davul, zurna da yemegler da)

O yemelerden ben de aldım getireyim ama göletlik vardı bizim köyde. Gurbağalar vardı. "Vrak vrak" öterdi. Duydğumnan gurbağaların sesini ben annadım bırag bırag, bıragdım yemegleri da geldim.

Bumbarı anlatayım diyerek gülümseyen kaynak kişim, bu masal ile özellikle yalan konusuna değinir.

Gaynanaynan gelin -biri masal söyle deyinca aklıma gelmez-

Gocagarının da oğlu gidmiş dışarı işlemeye. Bir Yahudi gelmiş (şive ile) "Ala şişelerim var, ala tabaklarım var." genç gelin galmış gaynanaynan.

-E kaça vering Yahudi? demiş gocagari.

-Bir şefdaliye, demiş Yahudi. Kısık sesle geline seslenir gel bir öpsün seni, kim görecek da alalım.

-Olmaz ana der gız.

-Kim görecek, çağırır Yahudi'yi öpdürür gızı, alır tencereyi oturtur irafa*.

E Yahudi dadandı. "Her geldiğinde kaça vering?"

Çağırır; "Ala şişelerim var, ala tabaklarım var."

Gocagari: Kaça vering? der, bir şefdaliye cevabı gelir.

Doldurur gocagarı ortalığı. Oğlu çıkar gelsin...

E gocagarının garnında tavuk ayağı var. garışdırır, söyleycek oğluna. Başlamış cıvınmaya, söyleycek.

E gız naspın! Bumbar isdemiş herif, giddi aldı getirdi. Gız doldurdu bumbarı gaynatdı, çıkardı, gaynar gaynar sokdu gocagarının gırtlağına (işaret ederek anlatırken gösterir) burasına gadar oturtdu tuvalete gocagarıyı. Gocası geldi. "Hani bişirding?"

-Bişiridim.

-Hani anam?

-E bilmem, evdeydi?

Ondan ararlar, bundan ararlar bulamazlar. Gocagarı tuvalette, bumbar gırtlağına gadar sokulu yandı gurgurasına* gadar.

-E da anacığım demiş gız, vermeyceğdik sana da gizling aldın? demiş da boğuldung. Gel göresing, demiş anangı. Gelir, görür. Gocagarı baslamış (eskiden iraflar varıdı ya duvarlarda) lölölölölö yaparmış yani Yahudi öpdü da verdi bunları.

-Nedir ana söylediğin? dermiş. Öleceg da hep bu şişeler, tabaglar benimdir, der gelin.

-E onundur ana, dermiş oğlu.

Gocagarı yandı, geberdi, gelin da gurtuldu.

Diğer masala geçmeden hatırladığınız tekerleme varsa söyleyebilir misiniz dediğim zaman, yanımızda bulunan yeğeni ile bilmece sorardık biz daha çok deyip;

Bir garışdan uzunca, başı kerticik, hem gıllıdır hem deri, bütün alem ona müşderi utanmazlık değil der ve güler. Çözümü nedir?

Bir süre bekledikten sonra, guzu ayağı der ve herkesin aklına başga şey gelir, gülerler. Burada aslında hem dilimizin hem de ürünlerimizin zenginliği vurgulanmaktadır.

S.Ç'nin o anda aklına gelen bir bilmece daha;

Anası yaylan gadın
Bubası bükmen hoca
Gızı gayeden güzel
Oğlu sohbetlerde gezer
(Asma, asmanın yaprağı)

Burada da görüldüğü gibi günümüzde eskiler hatırlanırken, daha çok insanın aklında kalan, çocukluğundan hatırladığı bilmeceler hem o zamanda dil gelişimlerine yardım eder hem de zekayı geliştirerek sözcük dağarcıkları zenginleştirirdi. Günümüzde bu geleneğe çok uyulmasa da küçük yaşlardaki çocuklar (6-11) bilmeceleri sevmektedir. Hem eğlendiren hem düşündüren bir türün olan bilmece eğitime önemli derece yardımcı olmaktadır.

Köse'yi annadayım sana, ma çok uzun sürer diyen kaynak kişimle masala geçmeden önce sohbet ettiğimde, "Şimdi nerde masal dinleyen! Kalmadı artık." demesi üzerine uzunluğu konusunda vurgu yapma ihtiyacı duymuştur.

KÖSE MESELİ

Bir zaman 10-12 yaşlarında bir çocuk. Değirmende öğüdürler buğdayı, unu. Babası hasdalanır, çocuğa der ki, git oğlum sen öğüd unu ama köseyi yolda görürsan der gendine, dön arkaya gitme. Tamam der çocuk. Anası yügledir buğdayı. Çıkar çocuk eşşeğinan gitsin kösenin de omzunda iki ogga gadar buğday gider önüngde. Döner çocuk gelir eve. Ertesi gün gene. Üçüncü gün evde egmek yok. Gidecem olan, demiş çocuk. Da ne olursa olsun gider. Köse önüngde çocuk arkada eşşeğinan giderler değirmeni bulurlar. Bir yağmur bir yağmur e dönemezler köye. Ee demiş köse hade unu ben goyum, uğrayı da sen go. Bircez hamır yapalım, demiş da küllük yapalım yeylim demiş çocuğa. Tamam demiş çocuk gider. Köse bir avuç un gor teknenin içine, çocuk görmeden tutar oluğu akar su altına. Getir çocuk, demiş da suyu çok geldi, uğra* getir. Alır çocuk getirir. Gene çocuk göreden gene gor , döker suyu. Torbada un biter, olur bir böyük hamır. Köse aklına godu hamırı alacak. Çocuk demiş; birer yalan söyeyceyik. Hangimizin yalanı üsdün gelirsa küllük onun olacak, demiş. Köse çocuğu ahmacıg zaneddi.

-E, tamam köse der gendine, köse başlar.

-Benim bbamın bir devesi varıdı demiş köse, gendi demiş, beşbarmag dağında otururdu, boynu Mesarya'da yayılırdı, demiş.

Hade çocuk sende sıra demiş gendine.

-Benim anamın bir tavığı varıdı. ..... olsun bir sürüsü varıdı, demiş. Çocuk bir ucu demiş sağılırdı. Bir ucu da çıkardı giderdi yerdi doyardı akşam olurdu gelirdi, bitmezdi, sağılır. "Endir olan demiş o goyunnarı yüze a pez....", "Sen endir sana o deveyi düze." demiş. Ben de endireyim goyunları yüze.

U beraber giddik, beraber giddik. Başdan başlaylım. Köse başlar gene, işde demişbenim bubamın bir tavığı varıdı, saklanırdı demiş, bulamazdı. Bir gün demiş giddi bagdı anam buldu. Samanlık dolu, körüdü savırdı atdı hepsi bulli oldu. Hade çocuk sen söyle, demiş. Köse da demiş; benim bubamın bir bosdanı varıdı, demiş. Gendi Girne'de denizin üsdünde Antalya'da bosdan verirmiş dedi. Hade der çocuğa sıra sende. Çocuk da der benim anamın bir tavuğu varıdı. Her gün ortadan gaybolurdu. Anam garışdırdı, garışdırdı buldu ki bir samanlık yumurta, bubam singirlendi. Kürüdü addı, kürüdü addı bir samanlık yumurta. Hepsi bulli. Benda arkasına çoban oldum, demiş çocuk. İçinde varıdı bir al horoz bir da çil horoz, demiş. Senin bosdanın üsdünden, demiş bir gün bakarım, enim al horozunan çl horoz Antalya'da düvene* koşdular da harman süreler. Giddi senin o bosdanın üsdünden... başga

bir horozu aldım demiş. Bir avıç da hurma cebime godum. Hem yedim hem gittim bosdanın üsdünde buldum adamı, harman sürer demiş.

-Ne bu yahu demiş benim hayvanlar seninnan!

-Gendileri geldi, demiş. Adam sinirlenme demiş gendine, al sana buyday vereyim kirasına horozlarnıng.

Aldım o üç kilo buydayı, demiş. Tekrar bindim horoza gelirkan o hurmayı yedim demiş. Yüksekde hurma verdi, demiş. Bakarım guşlar üsdünde yer. Eğildim, demiş yerden aldım üç dane tezek* savurdum guşlara. Üç dönüm tarla oldu demiş, furmanın* üsdünde o tezekler. Tekrar döndüm al horozunan çil horozu aldım adamdan getirdim demiş. Çıgdım koşdum demiş. O buğdayı da demiş tohum edim, saşdım, dmiş çocuk. Geldim demiş günü geldi giderim bakarım, bizim buğday oldu kapı gibi. Orag elimde demiş, çıgdım bakarım bir domuz yatar içinde. Salmamda demiş orag girdi domuzun g...üne**. Domuz döndü demiş orag kesdi buğdayları. Domuz döndü, orag kesdi, demiş. Ben de arkasına düz iççi oldum. Üç dönüm buğdayı demiş demet bağladım. Bir da çegdiysam demiş orağın sapında "biling be köse ne yazardı?" demiş.

-Ne yazardı oğlum? demiş köse.

-Köse b.g** yesin da küllük oğlanındır yazardı, demiş.

-E senindir oğlum, senindir, demiş gendine...

(S.Ç, masalın sonunda kahkaha artarak güler)

PASTELLİ

Gocagarı yeri süpüre süpüre bir onluk bulmuş. Nere vereyim bu onlucuğu*, nere vereyim... İncire versem demiş gabuğu çıkacak. Fındığa versem gabuğu çıkacak, üzüme versem çekirdeği çıkacak. Gideyim demiş alayım basdelli* dişime göre da yeyim. Gider gocagarı alır baggaldan* basdelliyi. Nere saklayım demiş. Bir küpü varmış götürür gocagarı gor küpün içine, örter ağzını. Çocuklar oynarkana gelirler bulur alırlar, yerler basdelliyi. Dönerler küpün içine s.çallar** (güler), yere da çakallar gazık (şeytan çocuk vardı). U defa yukarı da asallar bir horoz, galiba duvara da sokalar iğne...

Gocagarı gelir akşama, demiş alayım o basdelliyi yeyim. E gözü görmezdi (galiba benim gibi), sokar elini gocagarı küpün içine da daldırır b.k* dolar aman Allahım demiş, duvara sürmüş iğne batmış eline. Aman Allahım demiş, napayım derken başını galdırır, nedir Allahım bu hal! Horoz s.çmış** ağzına gocagarının başı dönmüşş, düşdüğüynan yere g..üne** bu defa gazzıg batmış. (güler)

S.Ç masal anlatırken aklına tekerleme gibi söylenen bir bilmeceyi sorar ve benden cevap bekler.

Denizin ortasında bir gül biddi, dalsız budaksız!
Üsdüne bir guş gondu golsuz, ganadsız.
O guşu ben vurdum tüfeksiz nacaksız
O guşu ben bişirdim ateşsiz ocaksız
O guşu ben yedim dadsız duzsuz.
Bil bakalım nedir?
(Sevda)

Aklına babasının anlattığı başka bir anlatı gelir.

Bubamın hikayesiydi, onu anlatayım sana diyerek başladı.

Bir tilki varmış, guyruğu kopuk bütün tilkiler gülermiş gendine. Guyrugsuz tilki, guyruksuz tilki. Tilki demiş guyrukuzum ama incirin en iyisini yerim.

-E nerdedir bu incir?

-Filan yerde. (yerini söylemez tilkilere)

-E götür, bizi da...

-Götürecem, demiş ama sonra bırakırsınız beni da gaçarsınız, guyruklarınızı hep birbirinize bağlaycam. Bütün tilkileri toplar, guyruklarını biribirine bağlar, tilki gendi çıkar incirin üsdüne. Eyisini yermiş bir tane atarmış aşşa. O tilki salarmış, öbürü salarmış, o çeker öbürü çeker, vayık vayık bağırırlarken mal sahibi çıkar gelir. Gördüğümnan bağrışırlar. Vay da sizsiniz benim incirlerimi yeyen! Derken alır sopayı, vura vura hepsinin guyruğu kopar. Galırlar guyruksuz.

-Haa, demiş bana gülerdiniz da hepsiniz guyrukuz tilki oldunuz.

"Bubamın deyzesi anladırdı devli masallar. Esgiden TV yogdu. (şeytan kutuları, gece geçerdi.)

Gündüz masal anladırsan "donunu çalalar" derlerdi bize. Çocuğukan nenemizin evine toplanırdık, dayı çocukları ile. Öyle şimdiki gibi değil duvar. (Kimse birbirini görmez.) Eğlenmek, gece geçirmek için buluşurduk.

S.Ç ile ikili görüşmelerimde masalların ve kültürün günümüzde teknolojiden sonra geldiğini, eski ilişkilerin komşulukların kalmadğını, duvarların örüldüğünü, kapıların kapandığını "şeytan kutusu" olarak adlandırdığı televizyonların insanları kendine bağladığını böylelikle anne-babaların kendi aralarında iletişimsizliğin yanında en büyük zararı da çocukların gördüğünü onaylamaktadır.

Kaynak Kişi

Dervişe KUTLU

Mesleği
Öğretmen

Derleme Tarihi
Mart 2009

Derleme Yeri
Mağusa

D.K ile masallar üzerine konuşurken kendisinin de masalları olduğundan bahsetti. Konu alanıma girdiği için, sorarak öğrendim. Öğretmen olan kaynak kişim daha önce yaptığı etkinliklerin ardından masal yazmaya başlaması, bakanlıkça; "Neden Mevlana'nın öğütlerine masal yazmayı denemediniz?" sorusuna cevap niteliğinde olur.

Mevlana'nın yedi öğüdüne ayrı ayrı masallar oluşturur. Kendisi masallarını kitaplaştırmadan önce tezimde bu masallara yer verdim ve M.H.Y'nin, masalların iletileri kısmında yer verdiği iletiler ile inceledim. Masalları incelemeden önce masalların oluşmasına sebep olan, yedi öğüdün sahibi Mevlana'ya değindim.

MEVLANA CELALEDDİN RUMİ
HAYATI

Mevlâna 30 Eylül 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan yöresinde, Belh şehrinde doğmuştur. Mevlâna'nın babası Belh şehrinin ileri gelenlerinden olup sağlığında "Bilginlerin Sultanı" ünvanını almış olan Hüseyin Hatibî oğlu Bahaeddin Veled'dir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled, bazı siyasi olaylar ve yaklaşmakta olan Moğol istilası nedeniyle Belh'ten ayrılmak zorunda kalmıştır. Sultânü'l-Ulemâ 1212 veya 1213 yıllarında aile fertleri ve yakın dostları ile birlikte Belh'ten ayrıldı.

Sultânü'l-Ulemâ'nın ilk durağı Nişâbur olmuştur. Nişâbur şehrinde tanınmış Mutasavvıf Ferîdüddin Attar ile de karşılaşmıştır. Mevlâna burada küçük yaşına rağmen Ferîdüddin Attar'ın ilgisini çekmiş ve takdirlerini kazanmıştır.

Sultânü'l-Ulemâ Nişâbur'dan Bağdat'a ve daha sonra Kûfe yolu ile Kâbe'ye hareket etti. Hac farizasını yerine getirdikten sonra dönüşte Şam'a uğradı. Şam'dan sonra Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde yolu ile Lârende'ye (Karaman) geldi. Karaman'da Subaşı Emir Musa'nın yaptırdıkları medreseye yerleşti.

1222 yılında Karaman'a gelen Sultânü'l-Ulemâ ve ailesi burada 7 yıl kaldı. Mevlâna 1225 yılında Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile Karaman'da evlendi. Bu evlilikten Mevlâna'nın Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi adında iki oğlu oldu. Yıllar sonra Gevher Hatun' u kaybeden Mevlâna bir çocuklu dul olan Kerra Hatun ile ikinci evliliğini yaptı. Mevlâna'nın bu evlilikten de Muzaffereddin ve Emir Alim Çelebi adlı iki oğlu ve Melike Hatun adlı bir kızı dünyaya geldi.

Bu yıllarda Anadolu'nun büyük bir kısmı Selçuklu Devletinin egemenliği altında idi. Konya ise bu devletin başşehri idi. Konya sanat eserleri ile donatılmış, ilim adamları ve sanatkarlarla dolup taşmıştı. Kısaca Selçuklu Devleti en parlak devrini yaşıyordu ve devletin hükümdarı Alâeddin Keykubad idi. Alâeddin Keykubad, Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled'i Karaman'dan Konya'ya davet etti ve Konya'ya yerleşmesini istedi. Bahaeddin Veled, sultanın davetini kabul etti ve Konya'ya 3 Mayıs 1228 yılında ailesi ve dostları ile geldi. Sultan Alâeddin onu muhteşem bir törenle karşıladı ve ona ikametgâh olarak Altunapa (İplikçi) Medresesi'ni tahsis etti. Sultânü'l-Ulemâ, 12 Ocak 1231 yılında Konya'da vefat etti. Mezar yeri olarak Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi seçildi. Günümüzde müze olarak kullanılan Mevlâna Dergâhı'na bugünkü yerine defnedildi. Sultânü'l-Ulemâ ölünce talebeleri ve müridleri bu defa Mevlâna'nın çevresinde toplandılar. Mevlâna'yı babasının tek varisi olarak gördüler. Gerçekten de Mevlâna büyük bir ilim ve din bilgini olmuş, İplikçi Medresesi'nde vaazlar veriyordu. Medrese kendisini dinlemeye gelenlerle dolup taşıyordu. Mevlâna 15 Kasım 1244 yılında Şems-i Tebrizî ile karşılaştı. Mevlâna Şems'te "mutlak kemâlin varlığını" cemalinde de "Tanrı nurlarını" görmüştü. Ancak beraberlikleri uzun sürmedi. Şems aniden öldü. Mevlâna Şems'in ölümünden sonra uzun yıllar inzivaya çekildi. Daha sonraki yıllarda Selâhaddin Zerkubi ve Hüsameddin Çelebi, Şems-i Tebrizî'nin yerini doldurmaya çalıştılar.

Yaşamını "Hamdım, piştim, yandım" sözleri ile özetleyen Mevlâna 17 Aralık 1273 pazar günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Mevlâna'nın cenaze namazını vasiyeti üzerine Sadrettin Konevi kıldıracaktı. Ancak Sadreddin Konevi çok sevdiği Mevlâna'yı kaybetmeye dayanamayıp cenazede bayıldı. Bunun üzerine Mevlâna'nın cenaze namazını Kadı Siraceddin kıldırdı.

Mevlâna ölüm gününü yeniden doğuş günü olarak kabul ediyordu. O öldüğü zaman sevdiğine, yani Allah'ına kavuşacaktı. Onun için Mevlâna ölüm gününe düğün günü veya gelin gecesi manasına gelen "Şeb-i Arûs" diyordu ve dostlarına ölümünün ardından ah-ah, vah-vah edip ağlamayın diyerek vasiyet ediyordu.

www.mevlanavakfi.com

Mevlana

Mevlana'nın eğitim anlayışını yapılmış bir ropörtajdan da yararlanarak burada Mevlana'nın hem eğitim anlayışını hem de insanlara yaklaşımını da yakından gördük.

"Mevlânâ'nın eğitim anlayışından söz edebilir miyiz? İnsanları eğitmek için yazdığı anlaşılan Mesnevî'de nasıl bir eğitim anlayışı veya yöntemi izlenmiştir?"

Elbette Mevlevîliğin insanları eğitmekte kullandığı kendine özgü bir yöntemi vardır. Ancak Mevlevîlik de kaynağını dinden, İslâm'dan alır. Tasavvuf, İslâmın yorumlanmasından, insanı yükseltecek yeni erdemler kazanılması için harcanan çabadan başka bir şey değildir. Orta Asya'da AhmetYesevî, Müslümanlığı yeni kabul etmiş insanları eğitmek için şiirler yazmıyor muydu? Mevlânâ da işte bu geleneği devam ettirerek insanlara doğru yolu, iyiyi, güzeli göstermek için şiirler yazmış, eserler vermiştir. Hikâye ile anlatılan konular hem daha iyi anlaşılır hem de ilgi çekici olur. Bu yöntem elbette sadece Mevlânâ'ya has bir yöntem değildir. O, belki bu yöntemi kendisinden önce yazılmış olan mesnevîlerden almıştı, belki de doğrudan doğruya Kur'an'ın yöntemini alıp uygulamıştı. Kur'an'da da verilmek istenen mesajlar, çoğu zaman olaylarla ve kıssalarla verilir. Bu, bir anlamda karmaşık olanı basitleştirmek, soyut olanı somuta dönüştürmektir.

Mevlânâ'nın hikâyelerinin sonunda vermek istediği dersler, kendisine gelinceye kadar hiçbir edebî eserde görülemeyecek derecede bir bilgi birikimini, kıyaslama (sentez) gücünü, duyuş ve düşünüş zenginliğini yansıtır. Mevlânâ, günlük basit yaşantılara dayanan olaylardan akıllara durgunluk verecek ibretler ve dersler çıkarmasını bilir. Onu anlamayanlar, konu gereği anlattığı bazı hikâyeleri dillerine dolayarak edep dışı şeyler söylemekle suçlarlar. Bu ithamlar yersiz ve haksızdır. Mevlevîlikte edep en önde gelen davranış biçimlerindendir. Ancak insanların anlama kapasiteleri ve ilgileri birbirinden çok farklıdır. Üstat, değişik mizaçtaki insanlara da ulaşabilmek için her üslûpta hikâyeye yer vermiştir.

Mesnevî'de zamanı için geçerliliği olan felsefeye, tıbba, astronomiye, dine ve geleneklere ait zengin bilgiler vardır. Mevlânâ'yı diğer tasavvuf büyüklerinden ayrıcalıklı bir eğitimci yapan belki de hem müsbet bilimlere hem de manevî bilimlere, en yüksek dereceden sahip olmasıdır. Mevlânâ, kimseyi dışlamaz, herkese kucak açar. Hoşgörülüdür, herkesi dinler. Ben eğitimci değilim ama Mevlânâ'nın dikkate aldığı ve insanları eğitmek için kullandığı yöntemler, bugün için de geçerlidir diye düşünüyorum. Eğitimde karmaşık olanı basitleştirerek anlatmak, herkesin kavrayabileceği biçimde somutlaştırarak bilgi sunmak, bütün bunları yaparken de hitap ettiğimiz kimselerin hiçbirisini dışlamamak, onların her türlü kapasitesini göz önünde tutmak düşüncesi, bugünün eğitim anlayışına da uygundur.

MEVLANA'NIN 7 ÖĞÜDÜ

***Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol**

***Şevkat ve merhamette güneş gibi ol**

***Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol**

***Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol**

***Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol**

*** Hoşgörürlükte deniz gibi ol**

*** Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol**

AKARSU

"Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Cömertliğe hiç rastlanmayan, yardımseverliğin yok, bencilliğin çok olduğu bir ülke varmış. Bu ülkedeki insanlar yüreklerini evlerinde bırakarak dışarıya çıkarlarmış. Evlerine misafirliğe gelen biri olduğunda da yüreklerini kırk siyah sandığın içine saklar, misafirlerine kapılarını öyle açarlarmış. Ev sahipleri, cömertliğin olmadığı yollardan gelen misafirlerini çok soğuk karşılar; ikram olarak da dolaplarında her zaman bulundurdukları bencilliği kırık bardaklarına doldurup sunarlarmış. O gelen misafir ise bencilliği içtikten sonra o evden ayrılır ve bir daha o eve gitmezmiş.

Gel zaman git zaman bencillik o ülkeye öyle yayılmış ki, komşular dahi birbirine misafirliğe gitmez; kimse kimsenin halini hatırını sormaz olmuş. İnsanlar evlerinde sakladıkları yüreklerini sandıklarında bırakmış ve hayatlarını yürekleri olmadan sürdürmeye başlamışlar. Ülkeye kara sandıklar hükmetmeye başlamış. Akan gözyaşları görülmez; atılan yardım çığlıkları duyulmaz; verilen hayırdualar anlatılmaz; paylaşılan dostluklar tadılmaz olmuş.

Derken bir gün ülkeye simsiyah giysili bir yabancı gelmiş. Bu yabancının yüzü beyaz bir örtüyle kapalı; elleri beyaz eldivenlerle sarılı; göğsü beyaz bir tülle örülüymüş. Siyahların arasında beyazlar öyle ışık saçıyormuş ki; yabancı geçtiği her yolda dikkatleri üzerine çekmiş. Bu yabancıyı merak eden halk, birbiriyle hiçbir şeyini paylaşmadığı için merakını da paylaşamamış. Gece olmuş, yabancı geldiği yoldan geri dönerek gitmiş. Halk, yapayalnız evine çekilmiş. O gece uzun yıllardan sonra ilk defa herkes aynı düşüncenin içinde kıvranmış. İnsanlar evlerinde, odalarında bir aşağı bir yukarı dolaşıp yabancının kim olduğunu bulmaya çalışmışlar. Yabancıyı düşünürken teker teker yüreklerini sakladıkları kırk siyah sandığın olduğu odalarına gitmişler. Bir anda, unuttukları sandıklarla karşılaşınca duraklamışlar. Yüreklerini hatırlamak içlerini öyle acıtmış ki, hemen oradan çıkmışlar ve yabancıyı da, sandıklardaki yürekleri de o odada bırakmışlar. Yatıp uyumuşlar.

Ertesi gün, yabancı yine gelmiş. Bu kez elinde bir beyaz sepet varmış. O yürüdükçe, halk da peşinden gitmiş. Herkes bencil ve tek başına yaşamaya o kadar alışmış ki, birbirine değil konuşmak, selam bile vermemiş; yabancının arkasından birer yabancı olarak yürüyüp gitmiş. Yabancı, sepeti, bir zamanlar gürül gürül akan ama şimdi kuraklıktan toprakları çatır çatır eden ülkenin en büyük kurumuş akarsuyunun yanına bırakmış ve ortadan kaybolmuş. Herkes kaybolan yabancının ardından şaşkınlıkla bakakalmış. Ardından sepette ne olduğunu

merak etmeye başlamış ama kimse uzanıp sepeti açmaya cesaret edememiş. Gece olmuş; herkes çaresizlik içinde evine dönmüş. Yabancıyı ve sepeti düşünürken kendilerini yine yüreklerini sakladıkları odada, kırk siyah sandığın önünde bulmuşlar ve hışımla odalarına çekilip uyumuşlar.

Yine gün doğmuş; halk erkenden uyanıp, anlaşmış gibi yollara dökülmüş. Akarsuyun yanına gidip yabancıyı beklemeye ve sepette ne olduğunu düşünmeye koyulmuş. Gözler artık birbirine bakmaya başlamış. Yabancı gelmiş; sepetin içine bir parça ıslatılmış ve ezilmiş ekmek bırakıp geri gitmiş.

Halk artık, her gece evine gittiğinde siyah sandığındaki yüreğine bakmaya, ertesi günü yabancıyı görmek üzere kurumuş akarsuyun yanında toplanmaya ve meraklarını bakışları aracılığıyla birbirleriyle paylaşmaya başlamış. Yabancı, her gün ıslatılmış ekmek getirip sepete bırakmış ve gitmiş. Halk, her gün aynı saatlerde buluşup aynı merakla bekleşip durmuş. Aradan yedi gün geçmiş. Sekizinci gün herkes aynı saatte meraklı bakışlarla birbirini karşılarken yabancı gelmek bilmemiş. Herkes tarif edilemez bir telaşın içine girmiş. Dokuzuncu gün gelmiş; yabancı yine gelmemiş. Derken sepette bir ağlama sesi duyulmaya başlanmış.

Halkın arasından bir ses yükselmeye başlamış: "Bu sepette ne olduğuna bakmalıyız."

Herkes sepete bakmak istiyormuş ama kimse buna cesaret edemiyormuş. Birden bir rüzgâr çıkmış ve sepeti ters çevirmiş. Sepet sallanmaya, ağlama sesi çoğalmaya başlamış. Halk merak duygusuna daha fazla dayanamayarak sepeti açmış; bir de ne görsün! Yüreği olmayan bir bebek! Göğsü delik olan, yüreği olmayan bu bebek acı çığlıklar atıyormuş.

Gece olduğu için, her zamanki gibi eve gitme vakti gelmiş. Kimse gururundan vazgeçemediği, yardımseverlik yapamadığı ve cömertlik gösteremediği için bebeğe yardım etmemiş. Herkes evine gitmiş.

İnsanlar evlerine gitmişler gitmesine de, kendilerini yüreklerini sakladıkları siyah sandıklarının başucunda bulmuşlar. Bebeğin ağlayan, gönülleri dağlayan, yüreksiz hali içlerine öyle dayanılmaz bir acı vermiş ki, hiç düşünmeden kırk siyah sandığı açıp yüreklerini oradan almışlar ve kurumuş akarsuyun yolunu tutmuşlar. Anlaşmış gibi bütün ülke halkı ellerinde yürekleriyle bebeğin yanında buluşmuşlar.

Değil yüreklerini, ceplerindeki bir kuruşu dahi paylaşmayan; değil ölmek üzere olan bir hayvana; insana bile bakmayan bu halk, tek tek sandıklara sakladıkları en değerli varlıklarını, yani yüreklerini o bebeğe sunmuş. Bebek, yürekleri aldıkça sakinleşmeye, gülümsemeye, kendine gelmeye başlamış. Gecenin karanlığında her yürek toprağa bir ışık huzmesi vermiş. Bebeğin bulunduğu toprak ışık demetine dönüşmüş. Ardından bir şırıltı sesi

duyulmaya başlanmış. Yıllarca kurak kalan akarsu yine gürül gürül akmaya başlamış. Ülkenin kurak, karanlık ve asık suratlı halkının yüzünde gülücükler açmış. Herkes mutluluktan birbirine sarılmış. İşte o anda, siyahlar içindeki yabancı siyahlarından arınmış, beyazlara bürünmüş halde çıkagelmiş. Bebeği almış, bebeğin tamamlanan yüreğine mutlulukla bakmış, halka dönmüş ve "Teşekkür ederim. Yardım etmeseydiniz bebeğim ölecekti." demiş ve bebeği alıp gün ışığıyla birlikte oradan ayrılmış. Ayrılırken dilinden şu sözler dökülmüş:

- İnsan cömertlik ve yardımla insan olur; bencillik insanı sadece kurutur.

Yüreklerini veren insanlar, giden bebeğin ardından yüreklerinin de gittiğini samışlar ama yürekleri içlerine dolmuş, akarsu aktıkça içlerindeki yürekleri de büyümüş, çoğalmış. İnsanların yüreklerine insanlık taşımış.

Evlerine gittiklerinde ne siyah sandıklar ne de sandıkları sakladıkları odalar canlarını yakmış. Herkes gün ağardıktan sonra yepyeni ve ışıl ışıl bir güne başlamış. Arkadaşlarını, tanıdıklarını, dostlarını özlediklerini hissetmiş ve büyük bir özlemle misafirliklerine yeniden başlamış. Ama bu sefer, misafirler güler yüzle karşılanmış, kırık bardaklar çöplere atılmış, en güzel bardaklarda şerbetler, tatlılar ikram edilmiş. Yardıma ihtiyacı olanlara yardım eli uzatılmış. Bir daha o ülkeye ne kuraklık ne de bencillik gelmiş.

GÜNEŞ

"Şefkat ve merhamette güneş gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Kimi yürekler sımsıcak, kimi yürekler sopsoğukmuş. İnsan bir masalın içinde hem var hem yokmuş. Masalların içinde gerçekler gün yüzü gibi aydınlıkmış. Bunu görebilen ancak gönlü sıcak insanlarmış. Söz kısa gerek, demiş gönlü sıcak dervişin biri. Derviş, çok konuşmaz ama çocuklar etrafına toplanıp da "Masal! Masal!" diye bağrıştıklarında onları kıramayıp hiç duyulmamış, gizemli masallar anlatırmış.

Yine günlerden bir gün çocuklar, dervişin etrafına toplanıp masal dinlemek istemişler. Dervişin dilinden şu masal dökülmüş:

- Bir varmış, bir yokmuş. Gönlü kurak, yüzü soluk pek çok insanın bulunduğu bir ülkenin sarayında çok büyük bir bağ varmış. Bu bağın bahçıvanı da asık suratlı, çatık kaşlı bir adammış. Bu adamın hiç kimsesi yokmuş. Zaten onu tanıyan da asık suratı yüzünden yanında durmak istemezmiş. Bu adam, ülkenin en güzel güllerini yetiştirirmiş. Bu güllerin benzeri hiçbir yerde yokmuş. Görünüşleri görkemli, renkleri kan rengi imiş, fakat bir kusurları varmış. Bu güllerin hiç kokusu yokmuş. Adam, onlara gül kokusu vermek için elinden geleni yapıyormuş ama bir türlü başaramıyormuş. Gülleri adeta yapma çiçeklere benziyormuş.

Bağın sahibi kral her gün bu bağa gider gülleri seyre dalarmış. Güzellikleri karşısında sarhoş olur, onlara dokunmak, onları koklamak arzusuyla dolar taşar ve kendini güllerin içinde bulurmuş. Ama güllerin yaprakları soğuk, kokuları ise hiç yokmuş. Kral güllerin arasına her dalışında büyük bir hayalkırıklığıyla geri çekilir ve bahçıvana "Heyhat! Bu nasıl iştir ey bahçıvan, hem ülkemin en güzel güllerini yetiştirirsin hem de bu güllere kokusunu veremezsin." deyip hayalkırıklığıyla sarayına geri dönermiş. Asık suratlı bahçıvanın suratı daha bir asılır, çatık kaşları daha da çatılırmış ama yine de hiçbir şey güllerin kokusuz oluşuna engel olamazmış.

Bir gün, bahçıvan hastalanmış. Bağına bakamaz hale gelmiş, yatak döşek yatmış. Kral, ülkesine tellalları salmış ve ülkenin en iyi bahçıvanını bulmak istediği haberini yaymış. Üstelik bu bahçıvan, hem hasta bahçıvanı iyileştirecek hem de kokusuz güllere büyülü bir koku verecekmiş. Güllerin ününü duyan bahçıvanlar akın akın saraya gelmişler ama hiçbiri bahçıvanı nasıl iyileştireceklerini, güllere nasıl koku vereceklerini bulamamışlar. Kral da onları sarayından kovmuş. Derken bir gün bir çocuk çıkagelmiş. Saçları dağınık, üstü başı yırtık, yüzü gözü kirli olan bu çocuk güleryüzlü, neşeli bir şekilde kralın huzuruna çıkmış. Saygıyla önünde eğildikten sonra, "Kralım, ben sizin güllerinizin neden kokmadığını ve

bahçıvanınızın neden hasta olduğunu biliyorum. Onların ilacı bende." demiş. Kral, çocuğu pek ciddiye almamakla birlikte çözümünü de merak etmiş ve "Söyle bakalım çocuk." demiş. Çocuk, cebinden bir küçük şişe çıkarmış. "İşte güllerin ve bahçıvanın ilacı bu şişede kralım. Ama size nasıl yapıldığını ancak kırk gün sonra söyleyebilirim." demiş. "Yalnız kırk gün boyunca, ben sarayınızın bahçıvanıyla aynı odada kalacağım. Ve siz kırk gün boyunca güllerin ve bahçıvanın yanına gelmeyeceksiniz. Kırk gün sonra hem bahçıvan sapasağlam olacak, hem de gülleriniz eşsiz bir kokuya kavuşacak." Kral, dudaklarını büzmüş, kaşlarını çatmış, çocuğu şöyle bir süzmüş. Sonunda çocuğun teklifini kabul ettiğini başıyla onaylamış. Çocuk gülümseyen bir yüz ifadesiyle kralın karşısında saygıyla eğilmiş.

Hizmetliler, çocuğu bahçıvanın odasına götürmüşler. Çocuk hizmetlilerden her gün kendisine iki tabak çorba yapmalarını ve kendisine vermelerini istemiş. Hizmetliler ertesi günden itibaren her gün çocuğa iki tabak çorba getirmeye başlamışlar. Çocuk çorbalardan birini bahçıvanın önüne, diğerini ise kendi önüne koymuş. Bahçıvan ilk anda çorbayı içmek istememiş, çocuğun kendisini öldürüp yerine geçmek istediğini düşünmüş ama çocuğun elindeki şişeyi her iki tabağa da serptiğini ve çocuğun da aynı çorbayı içtiğini görünce içi biraz rahatlamış ve çorbayı içmeye razı olmuş. Çorbayı ağzına aldığında, inanılmaz bir tatla karşılamış. Bu, hayatında içtiği en güzel çorbaymış. Asık suratı bir anda aydınlanmış, şevkatle çocuğa bakmış ama teşekkür edecekken hemen toparlanıp suratını yine asmış, burnunu bükmüş. Çocuk, çorbasını içen bahçıvana "Afiyet olsun efendim." demiş ve bağın yolunu tutmuş. Bağa gittiğinde, bir süre görkemli ve kokusuz güllerin arasında dolaşmış. Sonra onları sulamak için kullandığı su deposunun yanına gitmiş ve elindeki şişeyi oraya serpmiş.

Çocuk, kırk gün boyunca çorbaya ve çiçeklerin sulandığı depoya aynı işlemi yapmış. Kırkıncı gün dolduğunda kral büyük bir merak içinde bağına gitmiş. Bahçıvanını iyileşmiş bir halde bulmuş; çiçeklerinden ise inanılmaz kokular çıkıyormuş. Fakat güller eskisi kadar büyük ve görkemli görünmüyormuş. Sanki boyutları küçülmüş. Üstelik kokuları da gittikçe yok olmaya başlamış. Asabi kral, büyük bir hiddetle "Güllerime ne yaptın çocuk! Boyutları küçülmüş! Üstelik bu kokular da sahte, güllerime koku da veremedin. Senin başını vurdurtayım da gör!" diye bağırmış. İşte o anda ne olduysa olmuş. O asık suratlı, kimsenin sevmediği bahçıvan kralın dizlerine kapanıp yalvarmaya başlamış:

"Etmeyin eylemeyin kralım. O, cansız bedenime can verdi. Benim canıma karşılık onun canını bağışlayın. Ona merhamet edin."

Kral, neye uğradığını şaşırmış. Çünkü kendisi gibi asık suratlı, gururlu olarak bildiği bahçıvanı, kendisine bir çocuğun canını bağışlaması için yalvarıyormuş. O anda içinden bir şeyler akıp gitmiş. Yüzü yumuşamış, yüreğine merhamet ışığı vurmuş. Çocuğun canını

bağışlamış. O anda çocuk cebindeki şişeyi çıkarmış ve hiç düşünmeden yere fırlatmış. Şişe yere çarpıp kırılır kırılmaz gökyüzünde asılı duran güneş bağın içine düşmüş. Güneş ışığından göz gözü görmez hale gelmiş. Birkaç saniye sonra güneş yine eski yerine dönmüş. Kralın ve bahçıvanın gözleri şaşkınlıktan fal taşı gibi açılmış. Güller eskisinden daha görkemli duruyor, güneş gibi ışıklar saçıyormuş; üstelik etrafa hayatlarında kokusunu almadıkları büyülü bir koku yaymaya başlamış. Kralın gözleri ışıl ışıl parlamış. Bahçıvan şevkat ve sevgiyle çocuğa sarılmış. Çocuk etrafa gülücükler saçıyormuş. Kral, dönüp çocuğa sormuş:

"O şişede ne vardı?"

Çocuk:

"Benim sevgim, sizin de merhametiniz vardı kralım." diye karşılık vermiş.

GECE

"Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. İnsanların kusurları da varmış, güzellikleri de. Güzellikleri görmek çok kolayken, kusurları görüp anlatmak moda olmuş. Bu modayı herkes pek sevmiş.

Bir varmış dedik ama her insanda birden fazla kusur aranmaya başlanmış. Bir yokmuş dedik ama köyde kusurları görüp de anlatmayan kalmamış.

Bu olanlardan hoşnut olmayan tek bir insan varmış; o da Ali. Ali, on yaşında zeki ve başarılı bir çocukmuş. Köydeki hayvanlarıyla vakit geçirmekten, onları beslemekten ve onlarla oynamaktan çok ama çok keyif alırmış. Sabah uyandığında annesiyle komşuların sesini duymuş. Yine birilerinin kusurları ballandıra ballandıra anlatılıyormuş. Ali, her gün insanların kusurlarını duymaktan o kadar sıkılmış ki, annesine seslenmeden, arka kapıdan dışarıya çıkmış ve çok sevdiği atı Rüzgar'ın yanına gitmiş. Eline aldığı samanları atına uzatmış. Rüzgâr, usulca samanları yemeye başlamış.

Ali, "Of! Rüzgâr, canım çok sıkılıyor. İnsanlar neden her gün birbirlerinin kusurlarını bulmaya çalışıyorlar? Neden bunları çok güzel şeylermiş gibi anlatıyorlar?" diye şikayet etmeye başlamış. Bir ses, "İnsanoğlu, kendi kusurlarının görünmesinden korktuğu için başkalarının kusurlarını bulmaya çalışır." demiş. Ali, atından gelen bu ses karşısında irkilmiş. Heyecanla, "Ama sen, sen nasıl konuşuyorsun Rüzgâr?" diye sormuş. "Konuşan o değil, benim" diye yanıt vermiş ses. Ali daha da şaşırmış. Görünürde atından başka hiçbir şey yokmuş. "Yaklaş, çok sevdiğin atının yelelerinin arasına bak."

Ali yaklaşmış, dikkatlice Rüzgâr'ın yelelerine bakmış. Az sonra "Bu da ne?" diye hafif bir çığlık koparmış. Rüzgâr'ın yeleleri arasında, elinde ayna olan parmak büyüklüğünde bir cüce varmış. Cüce, bir çırpıda atlayıp Ali'nin eline zıplamış. Ali hayretler içinde kalmış. Hiçbir şey diyememiş.

"Merhaba Ali, gördüğün gibi ben bir cüceyim. Ama sadece boyu kısa olan cücelerden değilim. Uyku perisinin sağ kolu olan Aynalı Cüce'yim. Uyku Perisi, bana senin çok üzgün olduğunu, uykunu bile alamamaya başladığını söyledi. Sana yardım etmem için de beni görevlendirdi.

Ali sadece "Merhaba" diyebilmiş. Cüce konuşmaya devam etmiş:

- Ben dünyanın aynasıyım. Kendi kusurlarını görmek isteyene kusurlarını, güzelliklerini görmek isteyene ise güzelliklerini gösteririm. Ve bugün bu gücümü senin için kullanmaya hazırım.

Ali, Aynalı Cüce'ye dikkatlice bakmış. Söylediklerini iyice düşünmüş. Bir anda yüzü aydınlanmış. Gülümsemeye başlamış:

- Aynalı Cüce, bana gerçekten yardım edecek misin?

- Evet, tabi ki.

- O halde senden bir isteğim olacak. Üç gün boyunca bu köyde kusurları görüp de anlatanlara aynanı tutacaksın ve onlara kendi kusurlarını göstereceksin. Tamam mı?

- Tamam.

- Aynalı Cüce, önce benim evimden başla. Üç gün sonra, aynı saatte yine burada Rüzgâr atımın olduğu yerde buluşalım.

- Tamam Ali. Üç gün sonra görüşmek üzere.

Ali mutlu bir şekilde eve girmiş. Annesi ve komşuları mutfakta birilerini anlatmaya devam ediyorlarmış. Ali de mutfağa girmiş. Ellerini yıkamış, masadan çörek ve hellim alıp sessizce odasına çıkmış.

Aynalı Cüce hemen işe koyulmuş. Kendi kendine çoğalmaya başlamış. Aynalar ve cüceler bölünmüş, çoğalmış, yüzlerce Aynalı Cüce ortaya çıkmış. Herkes büyük bir hızla köye dağılmış, köydeki tüm insanların saçlarının arasına saklanmış.

Köydeki insanlar her zamanki gibi yeni kusurlar öğrenme hevesiyle birbirlerinde buluşmuşlar. Kahvelerini içmişler, fallarına bakmışlar. Sonra da köydeki diğer insanları çekiştirmeye, kusurlarını anlatmaya başlamışlar. Ama o da ne! Birisinin kusurunu anlattıkları anda, gözlerine bir ayna düşmüş ve herkes kendi kusurlarından birini görmüş. Köydeki insanlar çok şaşırmışlar. Moda haline gelen kusurları anlatmak ilk defa hoşlarına gitmemiş. Yine de alıştıkları için hemen susmamışlar. Birkaç kusur daha anlatmışlar. Ama her kusur anlatışlarında ayna gözlerinin önüne düşmüş. Başkalarının kusurunu söylemek güzelmiş ama kendi kusurlarını böyle görmek canlarını sıkmış.

İnsanlar üç gün boyunca kusurları anlatmışlar; Aynalı Cüce üç gün boyunca kendi kusurlarını onların yüzlerine vurmuş. Üçüncü günün sonunda artık kimse birbirinin kusurunu anlatmak istemiyormuş. Dördüncü günün sabahı köydeki kimse birbirinin evine gitmemiş. Ali, sabah çok büyük bir sessizlik içinde uyanmış. Annesi mutfaktaymış ama ne gelen varmış ne de konuşan biri. Ali "Günaydın anne" diye seslenmiş. Annesi, üzgün bir şekilde Ali'ye bakmış ve sadece başını sallamış. Annesi gerçekten çok mutsuz görünüyormuş. Ali, annesini böyle gördüğü için hüzünlenmiş. Arka kapıdan dışarıya çıkmış, düşünceli düşünceli Rüzgâr'ın yanına gitmiş. Atının yelelerine göz gezdirmiş. Aynalı Cüce, elinde aynasıyla Ali'yi bekliyormuş.

- Evet Ali, söylediğini yaptım. Benden istediğin başka bir şey yoksa ben gideyim.

- Dur Aynalı Cüce. Sana çok teşekkür ederim. Köyümün insanlarına kusurları dedikodu gibi anlatmanın ne kadar kötü olduğunu gösterdin. Fakat bu yeterli değil. Kusurları anlatmanın çirkinliğinin yanında, güzellikleri anlatmanın da ne kadar hoş olduğunu herkesin anlamasını istiyorum. Bunun için senden son bir şey isteyeceğim.

- Tabi ki Ali. Senin gibi akıllı ve güzel dilekleri olan bir çocuğa yardım etmek benim için bir zevktir. Söyle bakalım, dileğin nedir?

- Üç gün boyunca bu köyde güzellikleri görüp de anlatanlara yine aynanı tutacaksın ve onlara kendi güzelliklerini göstereceksin. Dördüncü gün de yine buluşacağız. Tamam mı?

- Tamam.

Aynalı Cüce, Ali'nin istediğini yapmış. Yine kendini ve aynasını çoğaltıp köye yayılmış. Köydeki insanların saçlarının arasına saklanmış.

"Bugün ne güzel bir gün" diye aklından geçirmiş Fatma Teyze. Günün güzelliğini görmenin ödülünü hemen vermiş Aynalı Cüce. Aynasıyla Fatma Teyzeye güzel bir yönünü göstermiş. Fatma Teyzenin üç gündür süren mutsuzluğu bir anda gitmiş. Kendini çok mutlu hissetmiş ve büyük bir hevesle eline aldığı su kovasıyla çiçeklerini sulamış. Bu esnada karşı komşusu Narin Hanım, onun neşeli neşeli şarkı söylediğini duymuş. "Fatma Teyze ne kadar güzel şarkı söylüyor" diye düşünmüş. Aynalı Cüce Narin Hanıma da ödülünü vermiş. Derken bu güzel düşünceler ve güzel sözler bir anda köye yayılmaya başlamış. Üç gün önce kötü sözler ve kusurlar havada uçuşurken şimdi her yeri güzel sözler sarmış. Üç gün boyunca güzellikler artarak anlatılmaya devam etmiş. Her güzellik anlatışlarında insanların gözlerinin önüne ayna düşmüş, kendi güzellikleri yansımış.

Köy dördüncü gün bambaşka bir havaya bürünmüş. O eski kusurlu köy gitmiş, yerine adeta güzellikler köyü gelmiş.

Dördüncü günün sabahı Aynalı Cüce, Ali'yle buluşmuş ve ardından ortadan kaybolmuş. Fakat insanlar güzellikleri anlatmaktan vazgeçmemişler. Çünkü kendi yaptıkları güzellikleri görmenin değil, karşılarındaki insanların güzelliklerini görüp paylaşmanın zevkini tatmışlar.

Ali, Aynalı Cüce'yi uğurladığı günün gecesi, rüyasında Uyku Perisi'ni görmüş. Uyku Perisi, Ali'yi bu güzel dileklerinden dolayı tebrik etmiş ve ona, insanların kusurlarını gece gibi örtmesine yardımcı olduğu için teşekkür etmiş.

Ali sabah uyanmış. Mutfaktan yine annesinin ve komşuların sesi geliyormuş. Ama bu defa Ali'nin kulağına gelen sesler gülüşmelerin sesi ve güzelliklerin anlatıldığı cümleler olmuş.

"İşte gerçek hayat bu." diye düşünmüş Ali. Arka kapıdan çıkıp Rüzgâr'ın yanına gitmiş, yelelerini okşarken, hayatın ne kadar güzel olduğunu bir kez daha anlamış. Çünkü hayat, güzellikleri görebildiğimiz kadar güzelmiş.

HİDDET

"Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Herkes, herkesten pek çok şey ister olmuş. İstekler arttıkça sabır tükenmiş, saygı yürekleri terk etmeye başlamış.

Salamis, çok yakışıklı ve güçlü bir prens imiş. Pek çok şey isteyenlerden biri de oymuş. İçinde taşıdığı güç her işi başarmasına yetecek kadarmış. Fakat o, elindeki gücün kıymetini bilmeyerek her gün Tanrı'dan daha çok güç istemeye başlamış. Tanrı'nın en sonunda canı sıkılmış ve "Sana daha fazla güç vermeyeceğim Salamis!" demiş. Salamis hemen sinirlenmiş ve "Bana daha fazla güç vermek zorundasın." diyerek Tanrı'ya karşı gelmiş. Tanrı, Salamis'in bu asabi davranışı karşısında; "Bana kızmaya cüret ediyorsun, o halde hiddete yenik düştüğün bir anda bir böcek kadar küçül!" demiş ve Salamis'in yanından ayrılmış.

Salamis, Tanrı'nın söylediklerini pek önemsememiş. Sinir içinde odasına gitmiş. Banyo yapmak istemiş, su sıcak değilmiş. Hizmetçisine bağırmaya başlamış. Banyodan sonra yemek yemek için salonuna gitmiş, yemeği beğenmemiş, yine hizmetçilere bağırmış. Kızgınlıkla dışarıya çıkmış. Bu sırada, sarayın bahçesinde oynayan çocuklardan biri yanlışlıkla Salamis'e çarpmış. Salamis, daha çok hiddetlenerek çocuğu itmiş, ona bağırmış ve oradan uzaklaşmış.

İşte o anda ne olduysa olmuş. Salamis, çocukların yanından uzaklaşır uzaklaşmaz titremeye başlamış. Titredikçe küçülmüş. Önünde küçücük duran çiçekler gözüne kocaman görünür olmuş. Salamis o kadar küçülmüş ki, bir böceğin boyuna gelmiş. Çocuklar sağa sola koşuştukları için ezilmekten korkan Salamis, yakınında bulunan ilk çiçeğe yönelmiş. Tam bu sırada sarayın bekçisi olan kara köpek Salamis'i fark etmiş ve ona doğru hiddetle koşmaya başlamış. Salamis, köpeğin hiddetinden ve havlamasından öyle korkmuş ki, ne yapacağını bilememiş. Köpek en sonunda Salamis'e yetişmiş, tam onu ısıracağı vakit, az önce bağırdığı çocuk köpeği tutmuş, "Ne oldu Kara? Böyle hiddetli olmana ne gerek var? Yoksa sen de Prens Salamis gibi asabi misin?" demiş ve köpeği oradan uzaklaştırmış. Salamis, korkuyla en yakın çiçeğin dalına tırmanmış ve yaprağına ulaşıp, oraya saklanmış. Çocuğun söyledikleri yüzünde tokat tesiri yaratmış. Köpeğin hiddetini ve verebileceği zararı düşününce dehşete kapılmış. Demek ki, kendisi de o kadar acımasız olabiliyormuş.

Az sonra bağırdığı çocuk geri gelmiş ve çiçeğin yakınına oturmuş. Çok mutsuz görünüyormuş. Yerdeki otlarla oynamaya, ardından da ağlamaya başlamış. Ağlarken, "Niye

bana bağırdı ki? Ben onu görseydim hiç çarpar mıydım? Prens Salamis hiç çocuk olmadı mı?" diye kendi kendine söylenmiş. Bunları duyan Salamis, çocuğa bağırdığı için pişman olmuş ama elinden hiçbir şey gelmiyormuş. Çünkü bir böcek kadar küçükmüş.

Çocuk, biraz sakinleşir sakinleşmez kalkmış ve arkadaşlarına bile seslenmeden oradan ayrılmış. Salamis'in yüreği ezilmiş. Derken, sabah bağırdığı iki hizmetçiyi görmüş. Kadınlar sakin bir şekilde bahçeye gelmişler ve oradaki banklardan birine oturmuşlar. Salamis'e çok yakın değillermiş ama o, kadınları net bir şekilde görüp duyabiliyormuş. Hizmetçi Anora:

- Safir, insanlar neden böyle düşüncesiz?

- Bilmiyorum Anora. Benim bildiğim tek şey, biz hizmetçi olmamıza rağmen kimseye asabi davranmıyoruz ama başkaları prenslik sıfatından dolayı, kendilerinde, bize insan değilmişiz gibi davranma hakkını buluyorlar. Su sıcak değil diye azar işittik, yemek beğenilmedi diye hakaret duyduk. Sanki biz, insan değil de mükemmel makineler olmalıyız.

- Safir, keşke elimde sihirli bir değnek olsaydı ve Prens Salamis'e dokundursaydım. Anne ve babasına bağırdığında, arkadaşlarına hiddetle konuştuğunda, bizleri asabi tavırlarla azarladığında bir böcek kadar küçülseydi!

Kadınlar bu kısa konuşmadan sonra bahçeden ayrılıp içeriye girmişler. Salamis, duyduklarından çok etkilenmiş. Bir anda Tanrı'nın söyledikleri aklına gelmiş. Tanrı'nın kendisini cezalandırdığını anlamış. Anlamış ama nasıl eski haline döneceğini de bilmiyormuş.

Prens Salamis, hayatında ilk defa hırçın davranışlarından dolayı pişmanlık duymuş. Çiçeğin yaprağına sarılmış ve oracıkta öylece kalakalmış. Kendisi gibi asabi olan köpeği düşünmüş, hizmetçilere ve çocuğa nasıl davrandığını düşünmüş; düşünmüş, düşünmüş ve çok büyük bir üzüntü hissetmiş.

Gece olmuş, anne ve babası Prens Salamis'i bulamadıkları için onu aramaya başlamışlar. Kimse prensin nerede olduğunu bilmiyormuş. Sarayda bir telaş başlamış. Hizmetçiler, çocuklar, prensin anne ve babası; kısaca herkes prensi arıyormuş. Prens ise utancından kimseye görünmek istemiyormuş. Kimseye insan gibi davranamadığı için Tanrı onu bir böcek kadar küçültmüş. Prens, bu utanç içinde çiçeğin yaprağına daha da sokulmuş.

Az sonra saray halkı, sarayın bahçesinde toplanmış. Prensin anne ve babası konuşma yapacaklarmış. Bu sırada Salamis'in kulağına hizmetçilerin konuşmaları gelmiş:

- Prens asabiydi, sinirliydi ama iyi biriydi.

- Evet, tek hatası karşısındaki insanlara saygılı davranmamasıydı.

- Haklısın. Belki de büyüdükçe saygının ne kadar önemli olduğunu anlardı.

- Kimbilir, insanlığın erdemlerinden birinin saygı, diğerinin ise sabır olduğunu belki öğrenirdi.

- Ah Anora, bana bağırmış olabilir ama prensimize bir zarar gelmesini istemem. Ben aslında hiçbir insana, hatta canlıya zarar gelmesini istemem. Umarım Prens Salamis'i buluruz.

Salamis, duyduğu bu sözler karşısında yine sarsılmaya, titremeye başlamış. İnsanın, insan olabilmek için saygı ve sabır erdemlerine sahip olması gerektiğini anlamış. Oysa kendisi geleceğin kralı olacakken, insan bile olmayı becerememiş. Gittikçe daha çok titremiş, titremiş. En sonunda büyük bir çığlık kopmuş. Safir, "Prensimiz bulundu, prensimiz bulunbu!" diye bağırıyormuş. Prens, baygınmış, çok yorgun ve bitkin görünüyormuş. Onu hemen almışlar.

Güzel bir banyo ve sıcak bir çorbanın ardından prensin gözleri açılmış. Prens kısa sürede sağlığına kavuşmuş. Yaşadıklarının ardından bir daha hiddetine yenik düşmemiş. Çünkü insan olmak en büyük erdemmiş. Saygı ve sabır, insanlığı yücelten değerlermiş.

Salamis büyümüş, ülkenin kralı olmuş. Fakat o, bir kraldan önce insan olmuş; insanlık erdemine ulaşmış. Bu erdem onun çok daha yüce bir kral olmasını sağlamış.

TOPRAK

"Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. İnsanoğlu pek çok güzel ve özel yeteneklerle doğarmış. Her doğanın kendine has özellikleri varmış. Kimisi güzelmiş, kimisi cesur; kimisi hızlıymış, kimisi zeki.

Bir gün bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş. Tanrı, bu çocuğa hem güzellik, hem cesaret, hem hız, hem de zeka vermiş. Çocuğun adı, Ada'ymış. Ada büyüdükçe etrafındaki insanlardan daha yetenekli olduğunu fark etmiş. Bunu fark ettikçe her şeyi yapabilecek güce sahip olduğunu anlamış. Herkesten daha iyi ata biniyor, daha iyi ok atıyor, daha hızlı koşuyor, daha erken düşünüp soruların yanıtlarını bulabiliyormuş.

Yapılan hiçbir yarışta kaybetmiyor, hep birinci geliyormuş. Bu yüzden arkadaşlarıyla hep dalga geçiyormuş. Kimsenin onu yenemeyeceğini söylüyormuş. Ada aslında iyi bir gençmiş ama insanlar onun kendini beğenmiş hallerini hiç sevmiyorlarmış. Bu yüzden Ada'nın hiç arkadaşı yokmuş. Oysa Ada için bunun bir önemi yokmuş. Elindeki yeteneklerle istediği her şeyi elde edebilecek güçte olduğunu ve kimseye ihtiyacı olmadığını düşünüyormuş.

Ada, bir gün Yazgı Ülkesi'nde bir yarışma düzenlendiğini duymuş. Yarışmayı kazanacak olan kişi, ülkenin kralı olacakmış. Hemen annesine ve babasına koşmuş. Onlara, "Ben bu yarışmayı kazanıp Yazgı Ülkesi'nin kralı olacağım." demiş. Anne ve babası, oğullarının ne kadar güçlü ve zeki olduğunu biliyorlarmış ama onun ne kadar kendini beğendiğinin de farkındalarmış. Annesi, oğlunu yolcu ederken, "Oğlum bak, bu yarışma çok büyük bir yarışma. Kral olmayı gerçekten istiyorsan kendini beğenmişliği bir kenara bırakmalısın, ancak o zaman gerçek bir kral olabilirsin." demiş. Ada, gururlu bir tavırla, "Sen merak etme anneciğim, bu ülkenin kralı ancak ben olabilirim." diyerek evinden ayrılmış.

Atıyla son sürat Yazgı Ülkesi'nin yolunu tutmuş. Ülkenin sınırlarına yaklaştığında elinde değneği olan, beyaz sakallı, yaşlı bir adama rastlamış. Adam, Ada'nın geçeceği yolun üzerinde durmaktaymış. Ada, atıyla çok hızlı gittiği için adama çarpmadan durmakta çok zorlanmış ve adam geri adım atayım derken yere düşmüş. Ada, atından yere inip adama yardım etmemiş. Adam, yavaşça ayağa kalkmış, üstünü başını silkelemiş. Ada:

- Hey, yaşlı adam. Yolun ortasında böyle durma. Birisi seni ezecek, hiç yoktan hayatından olacaksın.

Yaşlı adam:

- Hey, genç adam. Yolların tek hakimi senmişsin gibi atını koşturma. Birisi karşına çıkacak, aslında en büyük güce sahip olmadığını ondan öğreneceksin.

Ada:

- Bu ne cürret! Ben bu ülkenin gelecekteki kralıyım. Bana böyle konuşamazsın ve kimse benim gücümü elimden alamaz!

Yaşlı adam, Ada'nın yüzüne dikkatlice bakmış. Ada'ya sırtını dönmüş ve ülkenin kapısından içeriye girmiş. Ada, hiçbir şey olmamış gibi atını sürmüş ve o da ülkeye girmiş. Ülke kapısından içeriye girdiğinde yaşlı adamı görememiş. Sanki adam, yer yarılıp içine girmiş.

Bu ülkenin evleri ve sokakları çok güzelmiş. Evlerin önünde oturan, konuşan, çalışan insanlar varmış. Ada yoldan geçerken herkes durup Ada'ya bakmış. Ada, içinden, "Ey halk, bana iyi bakın, ben sizin gelecekteki mükemmel kralınız olacağım." demiş. Görkemli görünüşünden dolayı insanların kendisine bakmasına çok alışıkmış. En sonunda ülkenin sarayının olduğu yere varmış. Kapıda iki bekçi nöbet tutuyormuş. Ada, kapıya gelmiş, atından inmeden, "Ben buraya yarışma için geldim. Kapıyı açın." demiş. Nöbetçiler Ada'ya kapıyı açmışlar.

Yarışma alanına giden Ada, hemen kılıcını, okunu hazırlamış, yarışma kıyafetlerini giymiş ve diğer yarışmacıların olduğu yere varmış. Yarışma az sonra başlamış. Ada, koşu yarışmasında birinci gelmiş. Kılıç dövüşünde, ok atışında ve güreşte de birinciliği elden bırakmamış. Ada'dan sonra ikinci sırada yer alan Toprak isimli bir gençmiş. Toprak, Ada gibi hızlı ve çevik bir gençmiş, Ada'yı hep arkadan takip ediyormuş. En sonunda sıra son yarışa gelmiş. Diğer yarışları kazanıp ilk üç dereceye giren gençler bu son yarışta yarışacak ve kazanan ülkenin kralı olacakmış.

Tellal, son duyurusunu yapmış: "Duyduk duymadık demeyin, hellim ekmek yemeyin. Ülkemizin kral adayını seçmek için düzenlediğimiz yarışların sonuna geldik. En çok puan alan üç yarışmacı bu son yarışa katılacaktır. Bu yarışı kazanan ülkenin kralı olacaktır."

Ada, büyük bir rahatlıkla son yarışı beklerken kulağına gelen bu duyuru canını sıkmış. Bütün yarışların birincisi kendisi olduğu için, kral olmayı sadece kendisinin hak ettiğini düşünüyormuş. Diğer yarışmacılara küçümseyen gözlerle bakmış. Ondaki güce ve zekaya kimsenin ulaşamayacağına inandığı için kimsenin kral olma şansının olmadığından eminmiş. O yüzden tellalın duyurusunu da kısa sürede aklından çıkarmış.

Son yarış için Ada, Toprak ve Su isimli üç genç kalmışlar. Son yarış bir zeka sorusuymuş. Burada çalışacak olan beden kası değil, beyin kasıymış. Ada, zekasına güvendiği

için bu yarışı da rahatlıkla aşacağına eminmiş. Kral, tellalına sorulacak soruyu söylemiş. Tellal, en sonunda soruyu sormuş:

"Duyduk duymadık demeyin, hellim ekmek yemeyin. Ey Ada, ey Toprak, ey Su... Ey su ve toprakla çevrili bu küçük adada yaşayan insanlar; tek başınıza yapamayacağınız şey nedir? Söyleyin. Önce sen söyle Ada!"

Ada, her işini tek başına yapmaya o kadar alışmış ki böyle bir soru karşısında ister istemez şaşırmış. Bir insanın hayatında tek başına yapamayacağı bir şeyin olmadığını düşünüyormuş. Ada, kendini beğenmiş bir ifadeyle, "Hiçbir şey." demiş. Cevabı duyan kral, "Neden?" diye sormuş. Ada, "Kralım, çünkü insan güçlüyse her şeyi tek başına yapabilir. Tıpkı benim gibi." cevabını vermiş. Kral, Toprak'a dönmüş; "Peki sen! Ne diyorsun bakalım?" diye sormuş. Toprak, saygıyla kralın önünde eğilmiş, "Saygıdeğer kralım, insan tek başına pek çok şey yapabilir, ama tek başına yapılamayacak ve yapılmadığında da anlamı olmayacak bir şey var; o da paylaşmaktır." Kral, Su'ya da dönmüş. Su, sorunun cevabını bulamadığını söylemiş. Kral, yarışmayı izleyen halkına dönmüş ve "İşte yeni kralınız" diyerek Toprak'ın elini tutmuş. Ada, gördüklerine ve duyduklarına inanamamış, kendine engel olamayarak bağırmaya başlamış:

- En iyi ok atan benim, en hızlı koşan benim, en iyi kılıç dövüşçüsü benim. Bütün yarışmaları tek başıma kazandım. Kral olmak benim hakkım! Hem benim kimseyle hiçbir şey paylaşmaya ihtiyacım yok, her şeye kendim yeterim. Bu saçma cevabı vermedim diye nasıl hak ettiğim krallığı benden alıp şu zavallıya verirsiniz?

Kral:

- Verdiğin bu cevaptan dolayı kral olmayı hak etmiyorsun genç. Belki Toprak'tan daha güçlü ve zekisin ama bir kralda olması gereken sadece bu değildir. Kral olacak kişinin her şeyden önce insan olması ve ekmeğini, sözünü, kalbini, zekasını, gücünü paylaşabilen birisi olması gerekir. Sen paylaşmayı bilmiyorsun. Beden gücünü ve beyin gücünü kullanmayı biliyorsun ama gönül gücünü kullanamıyorsun.

Bu sırada Ada'nın yolda karşılaştığı beyaz saçlı, yaşlı adam oraya gelmiş. Kral ve halk, hemen saygıyla adamın önünde eğilmiş ve saygı gösterisinde bulunmuş. Toprak da tıpkı kral ve halkın yaptığı gibi saygıyla eğilmiş ama Ada yerinden bile kıpırdamamış. Kral:

- Sevgili efendim, hoş geldiniz. Yaşlı adam:

- Hoşbuldum vezirim.

Ada, "Siz! Siz gerçek kralsınız!" diye çığlık atmış. Yaşlı adam, "Evet" diye cevap vermiş. "Delikanlı, sen ülkeme gireceğinde beni atınla yere düşürdün. Gücünü benimle

paylaşmadın; benim ayağa kalkmama yardım etmedin. Şimdi de vezirime ben neden kral olamam diye mi soruyorsun!"

Bunları duyan Ada, o anda kendisindeki büyük eksikliği anlamış. Kralın önünde eğilmiş ve "Affedin kralım, siz olduğunuzu bilseydim size yardım ederdim." demiş. Kral, daha da hiddetlenmiş:

"Bana kral olduğum için değil, insan olduğum için yardım etmeliydin ey yabancı! Bu nasıl bir özürdür! Hemen atın bu genci ülkemizden. Biz ülkemizde böyle insanları istemeyiz." demiş. Nöbetçiler gelmiş ve Ada'yı tutup yaka paça saraydan çıkarmış ve ülkeden uzaklaştırmış.

Ada'ya bir daha o ülkeye gelmeme cezası verilmiş. Ada, büyük bir hayal kırıklığıyla ülkesine dönmüş. Annesi ve babası onu kapıda bekliyorlarmış. Oğullarını gördükleri anda, "Hoş geldin oğlum, yarışmayı sen kazandın değil mi?" diye sormuşlar. Ada, belki de hayatında ilk defa hıçkırıklar içinde ağlamaya başlamış:

- Hayır ben kazanmadım anne. Her şeye gücü yeten biri olduğumu sanıyordum, oysa yanılmışım. Bugüne kadar en hızlı koşan ben oldum, oku en iyi atan ben oldum, sorulara en hızlı cevap veren ben oldum, kılıçla en iyi dövüşen ben oldum ama bir şeyi başaramadım; insan olmayı.

Ada, kendini beğenmişliğin cezasını ödemiş ama, insan olmanın önemini anlamış ve kibirli olmanın hiçbir yarar sağlamadığını öğrenmiş.

DENİZ

"Hoşgörülükte deniz gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Hoşgörü bir deniz imiş. Hoşgörü ne kadar büyük olursa deniz de o kadar temiz görünürmüş. Hoşgörü azaldıkça masmavi deniz kapkara bir çirkef haline gelirmiş. Bu çirkefin kokusu insanlara nefret taşırmış.

Günlerden bir gün bir anne evini temizlerken, oğlunun odasında bulunan motorlu arabasını yere düşürmüş ve kırmış. Bu, oğlunun en sevdiği oyuncağıymış. Bunu gören çocuk büyük bir kızgınlıkla annesine bağırmaya başlamış. Etrafı yine çirkef kokusu sarmış. Çocuk:

"Sen zaten hep böyle sakarsın. Annesin ama her şeyi kırıyorsun." demiş. Annesine küsmüş ve kapıyı çarpıp hızlıca evden ayrılmış. Yürümüş, yürümüş. Kendisini kubbeli bir binanın önünde bulmuş. Adı Alper olan çocuk, bu yapıyı daha önce hiç görmemiş. Binanın kapısından geçmiş. Girişte eski ve değerli taşlar, taşların üzerinde ise okuyamadığı yazılar varmış. Taşların yanından yürüyerek kubbeli binanın içine girmiş. Bu binanın küçük ama farklı bir görünümü varmış. Bir adam içeride bir müzik aletini üflüyormuş. Müzik aletinden çok güzel ve sakinleştirici bir melodi çıkıyormuş. Gidip adamın yanına oturmuş ve büyük bir hayranlıkla onu dinlemeye başlamış. Müziğin sesi kısa sürede Alper'i sakinleştirmiş, çirkef kokusu azalmaya başlamış. Alper'in içine huzur dolmuş.

Bir süre daha müzik sesi devam etmiş. Sonra da adam, durmuş:

- Bu aletin adını biliyor musun?

- Hayır. Nedir?

- Ney.

- Çok güzel bir alet.

- Evet, insanın ruhunu arındıran ve sevgiyle donatan bir müzik aletidir ney.

- Haklısınız, buraya geldiğimde çok sinirliydim ama şimdi kendimi çok daha huzurlu ve sakinleşmiş hissediyorum.

Alper, ayağa kalkmış. Binanın içinde dolaşmaya başlamış. Binanın ortasında büyük bir boşluk varmış. Boşluğun hemen yanında ise merdivenlerle yapılmış bir yükselti duruyormuş. Bu yükseltinin üzerinde bir balkon, balkonda ise siyah giyimli heykeller varmış. Onların da ellerinde ney varmış. Alper odayı göstererek adama sormuş:

- Burası neresi?

- Burası insanların geldikleri ve sevgiyi, hoşgörüyü buldukları bir yerdir.

- Buranın özel bir adı var mıdır?

- Evet, buranın adı Mevlevi Tekkesi'dir. Eskiden burada dervişler yetişirmiş. Bu dervişler, burada yıllarca eğitim görür ve içlerindeki kızgınlıklardan, kinden, bencillikten ve hoşgörüsüzlükten kurtulur, adaletli insanlar olurlarmış. Hatta burada eğitilen insanlar ülkenin dört bir yanına gönderilir ve adaleti sağlamakla görevlendirilirlermiş.

- Çok ilginç. Peki neden Mevlevi deniyor?

- Mevlâna'dan dolayı.

Bu cevabı duyar duymaz, binanın içinde dumanlar oluşmaya ve derinlerden ney sesi duyulmaya başlamış. Dumanların ve ney sesinin arasından siyah giyimli adamlar gelmişler ve binanın ortasındaki boş alanda dönmeye başlamışlar. Alper de kendini kaptırmış ve adamlarla birlikte boş alanda dönmeye başlamış. Döndükçe içine huzur ve sevgi gelmiş. Ayaklarının yerden kesildiğini hissetmiş. Sanki bulutlara doğru bir yolculuğa çıkmış. Gözlerini açtığında gökyüzünde, bir bulutun üzerindeymiş. Ülkesi minicik bir nokta gibi görünüyormuş. Bulutun az ilerisinde bir kapı duruyormuş. Alper, büyük bir şaşkınlıkla bu kapıya yönelmiş. Kapı sonuna kadar açılmış. Işıklı bir yol çocuğu kendine çekmiş. Çocuk, heyecanla ışıklı yolda yürümüş. Kulağına yine ney sesi gelmeye başlamış. Bu çok büyülü bir sesmiş.

Alper yürümüş, yürümüş. Önüne yine kocaman bir kapı çıkmış. Kapı sonuna kadar açılmış. İçeride siyah giyimli, ak saçlı bir adam oturuyormuş. Alper'e seslenmiş:

- Gel çocuk. Yanıma otur.

- Siz kimsiniz?

- Ben Mevlâna'yım.

- Neden sizin için bir bina yapılmış?

- Çünkü ben insanlığa öğütler veren ve büyük erdemler öğreten biriyim. Benim için yapılan binalarda da bu erdemler ve öğütler öğretiliyor.

- Peki senin öğütlerin nelerdir Mevlâna?

- Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol. Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol. Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol. Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol. Hoşgörülükte deniz gibi ol. Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol.

- Bunlar çok güzel öğütler Mevlâna. Biliyor musun, sen bu öğütleri sayarken aklıma annemle bir kavgam geldi. Sanırım ona bağırdım ve onu çok üzdüm.

- Neden çocuk?

- Çünkü en sevdiğim oyuncağı kırdı. Bu benim için çok büyük bir hataydı.

- Peki şu an onu affedebileceğini düşünüyor musun?

- Tabi ki. Madem ki senin yanındayım ve senden bu öğütleri dinliyorum. Senin öğüdüne kulak vereceğim. Yalnız anlamadığım bir şey var, hoşgörüde nasıl deniz gibi olabilirim?

Gökyzünde oturan Mevlâna yeri işaret etmiş:

- Yeryüzünde ne kadar çok deniz olduğunu görüyor musun?

- Evet.

- İnsanların bu denizlerin genişliğinde büyük bir hoşgörüsüzlüğe sahip olduklarını düşün. Kimsenin, karşısındakinin hatasını affetmediğini, birbirlerini hoş görmediklerini düşün. Sence dünya nasıl bir yer olur?

- Yaşanılmaz bir yer olur.

- Neden?

- Çünkü kimse kimseye anlayışlı olmaz ve kavga çıkar. Kavga da savaşa dönüşür. Ve dünya tıpkı denizlerle çevrili olduğu gibi nefretle dolar.

- Peki çocuk, insanların bu denizlerin genişliğinde bir hoşgörüye sahip olduklarını düşün. Herkesin birbirine anlayışlı davrandığını, hatalarını affedebildiğini ve birbirlerini hoş gördüklerini düşün. Sence dünya nasıl bir yer olur?

- Cennet gibi bir yer olur.

- Neden?

- Çünkü herkes birbirine anlayışla ve hoşgörüyle yaklaşır. Bu hoşgörü sayesinde herkes birbirini daha çok sever ve hiç kavgalar olmaz. Birbirimizin hatalarını affedebilirsek kavga da etmeyiz ve dünya çok güzel bir yer olur.

- Evet çocuk. İşte hoşgörüde deniz gibi olmak da böyle bir şey. Geniş bir hoşgörüye sahip ol ki, nefret ve kavga hiç çoğalmasın.

- Evet. Artık kimseye hoşgörüsüzlük yapmayacağım.

- Aferin çocuk. Artık evine dönme zamanın geldi. Annen seni merak etmiştir. Sana bu anlattıklarımı unutma. Birisi bir hata yaptığı zaman kızmak yerine o kişiye hoşgörüyle yaklaş ve sevgiyle hatasını düzeltmesine yardımcı ol, tamam mı?

- Tamam.

Yine her yeri dumanlar kaplamış. Çocuğun etrafında bulutlar oluşmuş. Bulutlar dönmüş, dönmüş, dönmüş. Çocuk dönüşün hızıyla gözlerini kapamış. Gözlerini açtığında kendini Mevlevi Tekkesi'nde, ney üfleyen adamın yanında bulmuş. Adam, hâlâ ney üflemekteymiş.

Adam neyi üflemeyi bıraktığında Alper ona çok teşekkür etmiş ve büyük bir neşeyle evine gitmiş.

NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

KKTC

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI

KIBRIS TÜRK EĞİTİMİNDE SÖZLÜ ÜRÜNLERİNİN YERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fikriye İYİCAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ

LEFKOŞA, 2009

NEAR EAST UNIVERSITY
LIBRARY
1988 - LEFKOŞA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Fikriye İYİCAN'a ait "Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı çalışmanın, jürimiz tarafından Halk Bilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Orhan ÇİFTÇİ: .....

Üye: Prof.Dr. Habib DERZİNEVESİ: .....

Üye: Dr. Ahmet GÜNEYLİ: .....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

..29.../.03.../2009

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
1988

Doç. Dr. Cem BİROL
Enstitü Müdürlüğü

ÖZET

Tezin konusu ve amacı Kıbrıs Türk geleneği içinde masal, tekerleme, bilmece, ninni, gölge oyunu- Karagöz ve kukla ile çocuk eğitimine yeni bir bakış açısıyla yorum getirmektir. Masallar, toplumsal yapının değerlerini nesilden nesile aktarırken çocukları sözlü kültür ürünleri ile donatıp geleceğini kontrol altına alarak yetiştirip yönlendirmesi açısından önem taşımaktadır.

Masallarda verilmek istenen bazı iletiler M. Helimoğlu YAVUZ'un iletiler dizinine göre ele alınmış ve incelenmiştir.

Tez, kaynak taraması ve alan çalışmasıdır. Nitel araştırma yöntemiyle 10 kişi_üzerinde gözlem ve mülakat tekniğiyle toplam 23 masal üzerinde inceleme yapılmıştır. Masal anlatan kişinin eğitimi, masalları hatırlayışı, dili kullanım yeteneği, vermek istediği mesajlar hem kendi hem de dinleyen için önemlidir. Eski dönemlerde bu bağlamın geceleyin kadınların ve çocukların bir araya gelerek çeşitli çerezler yiyerek işlevleri aktaran ürünlerden oluşu da birlikteliğin ve paylaşımın önemini vurgulamaktadır.

Günümüze kadar gelen masalların ve tekerlemelerin varyantları bulunmakta, adada yaşayan halkın Kıbrıs'a gelirken yanlarında getirdikleri kültür ile devam etmektedir. Bugün teknolojinin yani TV, DVD, CD, PC gibi çeşitli oyuncakların varlığı ile üretim yerine tüketim toplumu olduğumuzun yanısıra sözlü ürünlerin eğitimi destekleyici, insan ilişkilerini bağlayıcı unsurlar olmaktan çıkıp, önemini yitirmeye başlaması somut olarak görülmektedir.

Eğitimin başladığı yer ailedir. Çocuk gelişiminde de eğitimin, sosyalleşmedeki önemini anlayabilirsek özellikle masal anlatım geleneğinin devam ettirilmesi gerekmektedir.

Böylelikle çocuğun hem dil gelişimi hem de hayal gücünün vereceği üretkenlik ile büyümesi sağlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Sözlü kültür, masal, gelenek

ABSTRACT

The aim of the thesis is to make a comment about the education of young children by using tales, tongue twisters, reddles lullabies shadow play (Karagöz) and puppets with a new a point of view.

While tales transfer the vaules of the social structure from generation to generation, they inform the young children with verbal culture so that the children are raised properly.

I gathered the tales according to the index of "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" by M. Helimoğlu YAVUZ.

The thesis is a source scan and regional study. I used the qualitative survey method to observe and interview ten people for my reconnoitering the twenty three tales. The tale taller's education, his recall, ability to we the language and themessages he intends to give is important both for him and the listeners.

In the past, this medium caused women and children come together and share happy times while enjoying some nuts and soft drinks and this emphasizes the importance of it when compared with today.

There are different versions of the tales and the reddles that has come up to now and this occasion continues because of the different cultures brought to the island by the immigrrants from the other cultures. Nowadays we turned out to be a consumptive society because of the tecnology products such as TVs, computers, etc. and this cause the verbal culture to lose interst. Education begins within the family.Tales have got an important role in young children's education. Children should listen to tales inorder to get better socialized while growing up.

By this way, the children will develope their language and imagination and became skilful and productive.

Key words: Verbal culture, tales, tradition

ÖNSÖZ

Bu tez çocuk eğitimi ve sözlü edebiyat ürünlerinden masal, tekerleme, bilmece, gölge oyunu "Karagöz", kukla ve çocuğun bebekliğinde kullanılan ninni üzerine çoklu zeka kuramı teorisi ele alınarak hazırlanmıştır. Tezimin temel amacı gelenek ve göreneklerimizin eskiden aktarım yolu olarak seçilen masallar, dile katkıda bulunan tekerlemeler, hem eğlendirirken güldürüp düşündüren hem de zeka gelişimine katkıda bulunan bilmeceler, geleneksel Türk tiyatrosu içerisinde büyük yer tutan gölge oyunun bugün günümüzde "Karagöz"ün geçmişten yansımaları ile atasözleri ve deyimlerden yararlanılarak oluşturan çocuk eğitiminin sunulmasıdır.

Tezin ana 7 bölümü olup içerisinde alt başlıklara da yer verilmiştir. Tez içerisinde yer alan genel tanımlar edebiyat ve eğitim içeriklidir. Tezde; önsöz, özet - abstract, giriş ve sözlük ile kaynakçanın bulunduğu bölümler de bulunmaktadır. Girişten sonra bölüm birde Kıbrıs'ın coğrafi konumu, siyasi yapısı ve Kıbrıs Adası'nın genel kültürü hakkında bilgi bulunmaktadır.

Bölüm ikide çalışmanın yöntemi alt başlıklar halinde bulunmaktadır. Bölüm üç ise araştırmada bulunan tanımları içermektedir.

Bölüm dörtte, ninni ve kısaca ninniden faydalanma konusu; atasözleri, tekerleme ve tekerlemenin dilin işlev kazanmasındaki yeri, dil gelişimi, bilmece ve Karagöz (geleneksel halk tiyatrosunda gölge oyunu "Karagöz"ün doğuşundan perdedeki yansımalarına ve geçmişteki yeri ile günümüzdeki yeri) sunulmuştur; masal, masal anası ve masal tekerlemesi verilmiştir. Bölüm beşte ise masalların M.H.Yavuz'a göre oluşan iletiler, sosyolojik iletilerde saptanan noktalar, etik iletilerde saptanan noktalar, ekonomik iletilerde saptanan noktalar ve psikolojik iletilerde saptanan noktalar yer almaktadır. Bölüm altıda masal metinleri ve iletilere göre saptanan noktalar, bölüm yedide ise değerlendirme ve sonuç bulunmaktadır. Son olarak bölüm sekizde de sözlük ve kaynakça yer almaktadır.

Tez çalışmam boyunca sabır gösteren ve desteğini esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Öncelikle anneme, manevi anneme (G.GÖKDEMİR), yazar – şair Neriman CAHİT'e, Mehmet ERTUĞ'a her zaman yanımda olup özellikle de manevi yönden beni destekledikleri için sonsuz teşekkür ederim. Tezimin özetini İngilizceye çevirmeme yardımcı olan meslektaşım Hasan ÖZGÜVENLİ'ye de sonsuz teşekkür ederim.

Tez danışmanım; Halk Bilimi Ana Bilim Dalı başkanı Sn. Prof. Dr. Habib DERZİNEVESİ'ye de teşekkürler...

F.İ.

KISALTMALAR DİZİNİ

D.K	Dervişe KUTLU
E.A	Emir Ayşe YAHAT
K.Ö	Kezban ÖVGÜN
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.E	Mehmet Ertuğ
M.G	Mustafa GÖKÇEOĞLU
N.C	Neriman CAHİT
S.Ç	Söğüda ÇARKICI
S.D	Sadiye DESTUR
S.H	Sultan HERAN
s.	Sayfa
*	Sözlük (bilinmeyen kelime)
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
( )	Kaynak kişinin masalda yaptığı açıklamalar
-.....-	Masalları anlatan kaynak kişinin arada verdiği ek bilgiler
<.....>	Kaynak kişinin anlatısı sırasındaki tavrı

İÇİNDEKİLER

Özet i
Abstract ii
Önsöz iii
Kısaltmalar Dizini iv
İçindekiler v
Giriş viii

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı 1
Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü 1
KKTC'nin Kültürü 1
Gelenek, Görenek ve Adetler 2
Halk Dansları 2
Geleneksel El Sanatları / Yemeniler 2
Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi 2
Geleneksel El Sanatları / İpek İşi 2
Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük 3
Kuzey Kıbrıs Mutfağı 3

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli 4
Araştırmanın Evreni 4
Araştırmanın Örneklemi 4
Verilerin Toplanması ve Analizi 5
Araştırmanın Amacı 5
Araştırmanın Sınırlılıkları 5
Saptamalar ve Öneriler 6

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ GENEL TANIMLAR

Edebiyat..... 7
Edebiyat – Dil – Kültür..... 7
Eğitim..... 8
Eğitim Bilimi..... 8
Eğitimci..... 9
Eğitimin Önemi..... 9
Edebiyat – Eğitim..... 9
Halk Edebiyatı..... 9
Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı..... 10
Halk Bilimi..... 10
Halk Tiyatrosu..... 10
Kültür..... 10
Halk Kültürü..... 11

BÖLÜM IV

Ninni Nedir? 12
Ninniden Faydalanma Yöntemleri..... 12
Bilmece Nedir? 13
Atasözleri 13
Tekerleme..... 14
Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri..... 15
Dil Gelişimi..... 16
Karagöz..... 17
Masal..... 24
Masal Anası..... 24
Masal Tekerlemesi..... 24

BÖLÜM V

Masal Metinleri ve İletilere Göre Saptanan Noktalar

Masalların M.H.Y.'a Göre Oluşan İletiler..... 25
Etik İletilerde Saptanan Noktalar..... 25
Psikolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 26
Sosyolojik İletilerde Saptanan Noktalar..... 28
Ekonomik İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Öteki İletilerde Saptanan Noktalar..... 30
Kaynak Kişiler ve Metinler..... 31
Masalların İletileri..... 111

BÖLÜM VI

Değerlendirme..... 150
Sonuç..... 150

BÖLÜM VIII

Sözlük..... 151

KAYNAKÇA..... 152

GİRİŞ

"Kıbrıs Türk Eğitiminde Sözlü Ürünlerin Yeri" adlı tez çalışmamın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde kültürün eğitime kattığı değerleri ortaya koymaktır. Bunu yaparken değerli araştırmacı Sayın Mustafa Gökçeoğlu'nun kitaplarından, Sayın Neriman Cahit'in değerli bilgilerinden, öğretmenlik mesleğimde çeşitli yaş grupları ile yaptığım çalışmalardan, derlediğim ürünlerden özellikle masaldan yararlanmış bulunmaktayım.

Çalışmamda geçmiş dönemlerdeki çocuk eğitimini etkileyen unsurlar, sözlü ürünlerden başta masal, masalların içinde önemli bir yer tutan tekerlemeler, tekerlemeler gibi karmaşık bir takım bilgilerden oluşan bilmeceler, halk tiyatrosu içinde önemli bir yer tutan Gölge Oyunu "Karagöz" KKTC'de bu işe gönül vermiş şu anda tek temsilcimiz değerli Mehmet Ertuğ, eğitime önemli bir ışık tutan ve meslek hayatımda da kullandığım atasözleri irdelenmiştir.

İnsanın varoluşu, kültürün varlığını da işaret etmektedir. Çünkü insanları hayvanlardan ayıran en büyük özelliği olan konuşması, en gelişmiş iletişim aracı olan dil ile sağlanır. Kültür, geçmişten günümüze kadar olan anlatıları içine alan örf - adet, gelenek – görenek, inançlar, sözlü ürünler (masal, ninni, vs...) gibi birçok edebiyat eserlerini içerir. Bu anlatılar günümüze nesilden nesle, kulaktan kulağa anlatılarak gelmiştir. Kültür hem görsel hem de duyusaldır. Gardner'ın çoklu zeka kuramında insanın birden fazla zekaya sahip olduğu görüşü savunulmuştur. Gerek çocuklarda, gerek gençlerde, gerekse yetişkinlerde bu zeka türleri bulunmaktadır. Kültürü bir bütün olarak ele alacak olursak yerine oturtmamız gereken bir takım taşlar vardır ve en önemlisi de bize kültürü taşıyan dildir. Kendimizi ifade edebilmek, anlatabilmek en iyi konuşmayla gerçekleşir. Böylelikle insanlar yavaş yavaş sosyalleşmeye, gelişmeye başlamış ve sosyoloji biliminin de uğraşları arasında yer almıştır.

Dil, doğduğumuz andan itibaren kendini geliştirmeye başlar. Bunu yaparken etrafta duyduğu sesleri önce kaydeder, sonra taklit yoluyla hafızasında biriktirdiği sesleri çıkarır ve sözcük dağarcığının zenginliğini genişletir.

Edebiyat dediğimiz zaman dili destekleyen ikinci bir kavram ortaya çıkmaktadır. Sözlü ürünlerin toplanması yılları almış değerli ürünler arasında yer almaktadırlar. Sözlü ürünleri yazıya geçirerek yazın edebiyatı dediğimiz yazılı edebiyat ortaya çıkmıştır. Böylelikle geçen zamanda toprak olan değerlerimiz (yaşlılarımız) ölümsüzleşmiş olur.

Toplumun yapısı dil ve edebiyat sayesinde ortaya çıkmaktadır.

İnsan doğduğu andan itibaren ninni ile büyümeye başlar. Bu da bebekken bize söylenen tüm ninnileri, manileri belleğimize yerleştirip daha sonra bu sözlü ürünlere kulağımız doyduğu için kullanıma geçirerek ilk eğitimleri almış oluruz.

Halk bilimi dediğimiz edebiyat ürünlerinin bütünü düşleyerek, yaparak, dokunarak, hissederek yaşamımızda kalıcılaşmaya başlar. Zamanla zeka türlerini de geliştirir.

Edebiyatın çeşitli türlerde eserlerle toplumu ve toplum hayatını yansıtan dille nesilden nesle aktarılan kültür yansıtılmaktadır. Bu türler arasında hem manzum hem mensur hem de manzum-mensur eserler yer alır. Bu eserlerin en bilindik olanları, mani, ninni, türkü, ağıt, masal, destan, atasözü-deyimler, dua-beddualardır.

Halk edebiyatı ürünlerinin günümüzden geleceğe aktarılabilmesi, eğitimle birbirini desteklemesi toplum ve sosyal yaşam için son derece ince bir nokta olup bütünlük içerisinde incelenmelidir. Bu çalışmada masal, tekerleme, bilmece, atasözleri, ninniler ve tiyatro içinde yer alan Karagöz ve kuklanın eğitimle ilişkilendirilmesi irdelenmiş ve günümüzdeki eğitim sisteminde artıları ve eksileri gözlemlenmiştir.

BÖLÜM I

ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

Siyasi Yapı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin toplam nüfusu ortalama 265.000 civarındadır. Başlıca kentleri; Başkent Lefkoşa, Gazi Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele'dir. Resmi dili Türkçe olup bunun yanında İngilizce ve Almanca konuşulmaktadır. 2004 Nisan ayında kapıların açılması ve barikatlardan karşılıklı geçişler ile esnaf veya yaşlılar arada bir de olsa Rumca da kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dini İslam dinidir. Kuzeyde yaşayanların %98'i Müslüman, %2'si ise Ortodoks, Maronit, Anglikan ve diğerleridir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye arasında Avrupa ülkeleriyle olduğu gibi zaman farkı yoktur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hür iradesiyle yönetilen, halkın egemenliğine dayalı parlementosu "Cumhuriyet Meclisi"nde, 50 milletvekili görev yapar.

Coğrafi Konumu, İklimi ve Bitki Örtüsü

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır. İklimi, tipik Akdeniz iklimidir. Yazları uzun ve kurak, kışları ise kısa ve yağışlıdır. Girne Sıra Dağları'nın kuzey etekleri çamlarla kaplıdır. Güney etekleri ada içlerine doğru, devamlı yeşil görünümü olan yaban mersini, yabani zeytin ve bu tip bitkilerle örtülüdür.

KKTC'nin Kültürü

Gelenek, Görenek ve Adetler

Toplum hayatında gelenek, görenek ve adetlerin en güzel yansıdığı ve ortaya çıktığı ortamlar çeşitli törenler ve kutlama günleridir. Bunlar arasında düğünler, sünnet törenleri, bayram törenleri, çocuk doğumu, çocukların okula başlaması yer almaktadır. Düğün yapılmadan önce kız evinde kına gecesi yapılır. Kına yakılırken erkek tarafı kahvede ya da kendi evlerinde kız evinden gelen kınayı dağıtılır. Sele içinde bulunan kına misafirlere ikram edilirken dileyen içine para bırakır. Kıbrıs Türk toplumunun karakteristiklerinden biri de "Konuk Ağırlama" tarzıdır. Bu durum, tüm dünyada bilinen geleneksel Türk konukseverliğinin bir yansımasıdır. İkram yapılırken her zaman yaşlı kişilere öncelik tanınması adettendir. Kıbrıs insanı, ikramda önceliği daima kahveye vermiş, bunun yanı sıra şerbetler de tercih edilmiştir. Bunlar arasında bal, gül, şeker, harup ve macun şerbetleri baştadır.

Halk Dansları

Kıbrıs Türk halkı, çeşitli etkinliklerde (düğün, kına gecesi, ekin kaldırma gibi) halk dansları oynamaktadır. Bu danslar genellikle Karşılamalar, Mendil Oyunları, Zeybekler, Kadın Oyunları, Dramatize Oyunlar ve Kasap Oyunları sırası izlenerek oynanılır. Karşılamalar, "Kadın ve Erkek Karşılamaları" olarak gruplandırılır. Kadınların oyunun temposu genellikle daha ağırdır. Karşılamalar dört kısımdan oluşmakta olup, dört ayrı ritme sahiptirler. Mendil oyunları veya sirtolar; orta hızda, neşeli ve erkekçe figürler içermektedir. Başlıca sirtolar olarak; Aziziye sirtosu, İskele sirtosu, Karagözlü sirtosu, Kına sirtosu sayılabilir.

Geleneksel El Sanatları / Yemeniler

Geçmişte yemenilerin kullanımı oldukça yaygın olup, çeşitli süslemeleriyle kadınların zenginliğini ortaya koymaktaydı. Kıbrıs'ta kullanılan yemeniler genelde tam kare biçiminde olup; önceleri sadece kenarlarına motif işlenir, iç kısımları sade bırakılırdı. Sonra yemenilere dal ve çiçek motifleri basılmaya başlandı. Günümüzde yemeni modern anlamda eşarp olarak gelenek başka bir düzlemde sürdürülmektedir.

Geleneksel El Sanatları / Lefkara İşi

Lefkara işi Kıbrıs'ta yapılan yerel el sanatlarının en önemlilerinden birisidir. İlk olarak, Lefkara köyünden çıktığı için bu adı almıştır. Lefkara işi; "Keten üzerine Lefkara işi" ve "İğne işi Lefkara" olarak isimler alır. İkisinin de işlemesi sırasında yastık kullanılır.

Geleneksel El Sanatları / Hesap İşi

Bu iş daha çok Lapta ve Kazafana bölgesinde yaygın olarak yapılan bir el sanatı türüdür.

Geleneksel El Sanatları / İpek İşi

İpek Böceği kozalarından işlemeler.

Geleneksel El Sanatları / Bitkisel Örücülük

Kendiliğinden yetişen veya kültürü yapılan bazı bitkilerin sapını, yapraklarını, ince dallarını ya olduğu gibi ya da yararak ince şeritler haline getirdikten sonra çeşitli şekillerde değerlendirme işidir. Kıbrıs'ta en yaygın olduğu yerler; Mesarya ve Karpaz bölgeleridir.

Kuzey Kıbrıs Mutfağı

Kıbrıs mutfağı, tarih boyunca değişik kültürlerden etkilenmiştir. Bu yüzden tamamen Kıbrıs' a ait herhangi bir yemek yoktur. Fakat orijinlerinde yapılan ufak değişikliklerle Kıbrıslılar lezzetli yemekler yaratmayı başarmışlardır. Her yemek kendine özgü bir lezzet taşır, yemeğin pişirilmesi ve sunumu Kıbrıs insanın karakterini yansıtır. ' Molohiya ' Arap orijinli bir yemek olmasına rağmen hazırlanışı lezzeti ve sunumu ile Kıbrıs lezzetlerindendir. Bazı yemeklerin adı, hazırlanışı ve lezzeti bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Kuzey Kıbrıs damak zevki olanların uğrak yeridir. Çeşitli sebze yemekleri, ızgaralar, hamur işleri, balık, çorbalar, kebaplar, lahmacun ve pideler Kıbrıs mutfağının sadece bir kısmıdır. (http://www.akgunlerturizm.com/kibris/kultur.html)

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel bir araştırma yöntemiyle çalışılmış, betimleyici bir model esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili veriler gözlem, kaynak tarama ve alan çalışmasında (derleme) ikili görüşmeler ile elde edilmiştir.

Araştırmanın Evreni

Çalışmada yer alan evren, KKTC'deki çocuk eğitim sisteminde çocuk nasıl yetiştirilerek hayata hazırlanır, ailenin işlevi, nenelik kurumu, halkbilimi ve halk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlanıldığı ve günlük yaşama etkileridir. Bunun yanı sıra bu ürünlerin geçmişten günümüze, nesilden nesile aktarılarak hem günlük hayatımızda hem de okul hayatımızda yansımalarıdır.

Görüşme yapılan kişiler;

Dervişe KUTLU, Emir Ayşe YAHAT, Kezban ÖVGÜN, Mehmet ERTUĞ, Mustafa GÖKÇEOĞLU, Neriman CAHİT, Sadiye DESTUR, Söğüda ÇARKICI, Sultan HERAN

Araştırmanın Örneklemi

Örneklem olarak, KKTC'de anlatılan masalların çocuklara kattığı değerler (saygı, sevgi, hoşgörü, örf ve adetler gibi), masalların içinde yer alan tekerlemelerin dile kattığı gelişim, zeka gelişimi ile ilgili olarak bilmecelerin hem düşündürücü hem de eğlendirici yönleriyle çoklu zeka kuramının yeri ve dünya üzerindeki ikinci sahnemiz olan tiyatro oyunlarından geleneksel Türk halk tiyatosrunun içinde önemli bir yer tutan gölge oyunu; Karagöz ile kuklaların eğitimdeki yerini öğrenmek amacıyla gölge oyunu sanatçısı M.E'nin bilgileri ve sanatı, şair-yazar N.C'nin tecrübeleri, araştırmacı yazar M.G'nin kendisi ve eserlerinden bilgiler, alan çalışmalarımda bildikleri ve hatırladıkları masalları anlatan kaynak kişiler, kaynak kitaplar ele alınarak çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması, sorun olarak belirlenen geçmişten günümüze gelemeyen değerlerin yaşatılmasıdır. Araştırmada yer alan verilere ulaşıp analiz edebilmek için kaynak taraması ve alan çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanırken ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve not tutma sistemi de kullanılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmadaki temel amaç, Kıbrıs Türk kültüründe sözlü ürünlerden özellikle masal ve tekerlemeler yanında atasözleri ile sağlanan çocuk eğitimidir. Eğitimde "Atasözleri, masallar, tekerlemeler, bilmeceler, halk tiyatrosu karagöz ve kukla"nın yeri ve önemi irdelenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Kıbrıs Türk çocuk eğitimi, değişen değerler ve teknolojinin gelişmesiyle kaybolan kültürel mirasın yanında genel eğitimdeki özellikle doğumdan liseye kadar olan süreç içinde yaşanılan eğitim ve öğretimin içinde önemli bir rol üstlenen anne ve babaların geçmişten günümüze kadar olan değerleri bugün çocuklarına aktaramamaları; aktarmak isteyen yaşlılar - genellikle nine, dede, büyük teyzeler olurken komşu nineler ve komşu teyzeler de olabiliyor- ise bu fırsatı teknolojinin getirdiği artılar yanında yaşamımıza katmış olduğu yüz yüze etkileşim yani iletişimin bozulması ile sağlayamamaktadır.

Halk kültürü içinde yer alan ürünler böylelikle zaman aşımına uğrayıp değerlerini yitirmektedir. Araştırmanın önemi anonim edebiyat ürünleri ve eğitim ilişkisi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kültürün aktarımı yüzyıllardır yaşatılan değerlerin üzerinde kuruludur. Toplum, kültürün önemini ortaya koymaktadır. Folklor ise toplumsal değerlerin nesillere aktarılmasıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Konum itibariyle çalışma sınırlarım çocuklar ve özellikle ilköğretim yanında ortaöğretim dönemindeki çocuklar üzerindeki etkilerdir. Ürünlerden özellikle tekerlemeler dil gelişimi açısından çok önemli olup iletişimi içermektedir. Yapılan çalışmada elde edilen verilerden dolayı belli başlı türler ele alınarak sınırlar çizilmiştir. Bu sınırlar; ninni ile başlayıp, tekerleme, masal, eğitim ve edebiyatı genel tanımları yanında derlenen masallar üzerinde M.H.Y'e göre belirlenen iletiler ile çalışılmış olmasıdır.

Saptamalar ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara bazı öneriler sunulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi bölümünde de incelendiği gibi halk edebiyatı, halkbilimi, eğitim, kültür, sosyal yaşam ve toplum bir bütündür. Toplumun bu bilinçle kendi toprakları üzerinde yaşamaları geçmişten geleceğe aktarımın sağlanmasında kolay olabilmesi için değerlerine sahip çıkmalıdır. Masallar da toplumun yaşamını yönlendirirken gelecek nesilleri eğitip, koruma işlevini üstlenmiştir.

Eğer biz değerlerimize sahip çıkamazsak başkaları sahip çıkar.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMADAKİ TANIMLAR

Edebiyat

Yazılı metinlerin tümüne edebiyat denir. Çeşitli tarz ve türlerde meydana getirilerek oluşturulmuş sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserler bütünüdür. Edebi eserin güzelliği, konusundan önce onu ele alma ve anlatma becerisinden kaynaklanır. Aslında yazılı olan metinler sözlü, görüntülü, resimli, sesli olmak üzere aktarılma biçimlerine göre isimler alır. Sanat değeri taşıyan sözlü ve yazılı eserlerin kurallarını öğreten ve inceleyen bilim dalıdır.

Edebiyat – Dil Kültür

"Edebiyatın ana malzemesi dildir. Yazarlar ve şairler, herkesin gördüğü veya bildiği bir olayı, ustalıkla kullandıkları dil aracılığıyla daha canlı ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar.

Dil, aynı zamanda kişiliği ve kültürü yansıtan bir aynadır. Aynı toplumda yaşayan kişiler, dil aracılığıyla ortak birtakım değerlere sahip olurlar. Ortak değerlerin bütünü, aynı zamanda o toplumda yaşayan insanların kültürünü oluşturmaktadır. Toplumsal değerlerin bir kısmı evrensel değerlere örtüştüğü gibi önemli bir kısmı da başka milletlere göre farklılık arz eder. Biz buna "*milli kültür*" adını veriyoruz. Milli kültürün gelişmesine ve nesillere aktarılmasında dil önemli bir araçtır.

Dil, edebiyat ve kültür arasında doğal bir ilişki olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir milletin geleceğini emanet edeceği nesiller bu üç kavram arsındaki doğal bir ilişkiden ne kadar olumlu yönde etkilenirse, o millet sonsuza kadar bağımsız yaşayacaktır.

Sözlü ifade

Duygu ve düşüncelerimizi konuşma yoluyla anlatmaya sözlü anlatım denir. Dil kavramı dört temel beceriyi içine almaktadır: okuma, dinleme, konuşma ve yazma. Sözlü ifade de bu dil becerilerinden konuşma ile ilgilidir. Dil becerilerinin hepsi bir diğeri kadar önemlidir. Önceliği ve önemi ise yazının bulunmasından önce insanlar arasındaki anlaşma söze dayalı olarak gerçekleşmekteydi. Bu yönüyle düşünüldüğünde sözlü anlatım insanlığın varoluşundan bu yana kullandığı bir anlaşma biçimi olarak değerlendirilebilir.

Konuşma

İnsanın kendisini, sağladığı birikimlerden de yararlanarak kusursuz bir söz diliyle dinleyicilere yansıtmasıdır. Bu yansıtmadaki başarı kişinin yaşamındaki başarıyı da doğrudan etkilemektedir. Konuşma, kişiliğin, bilginin, zarafetin ve kültür düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle konuşma, bir ihtiyaçtan ziyade zevk haline gelmiştir.

Yazılı ifade

Yazının kullanılmaya başlamasının ardından söze dayalı anlatmanın yanında yazıyla anlayım da doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bugün, hayatın her anında çok önemli bir yere sahip olan yazılı anlatım, eğitim sürecinde de üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur.

Türkçenin Öğretiminde Halk Edebiyatı Türlerinden Faydalanma Yöntemleri

Türk Halk Edebiyatı'na ait "ninni, mani, türkü, destan, atasözü, masal, tekerleme, deyim, hikaye vb." türlerle Türkçenin, çocuklara öğretilmesi daha kolaydır. Böylece hem çocuğun hayal dünyası zenginleşir, hem de doğruluk, güzellik, yardımseverlik, hayvan sevgisi, adalet gibi kavramların öğrenmesi kolaylaşır. Ayrıca bu türlerin çocuğun kelime haznesini zenginleştireceği, cümle yapısını geliştireceği de düşünülmelidir.

Bu yöntemler kullanılarak çocuğa öyle bir eğitim verilmelidir ki çocuk kopya kabul etmemeli kendi kendine öğrenmiş olmalıdır. Bunun da başlama yaşı "ilköğretimin ilk sınıfları" dır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Eğitim

Bireylerin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirilen kasıtlı ve istendik davranış geliştirme. Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalına yetiştirme ve geliştirme, eğitme işi.

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye. Eğitim bilimi.

Eğitim Bilimi

Öğretim ve eğitimi kurallara bağlayan bilim kolu, pedagoji. Öğretmenlik sanatı, uygulaması veya mesleği için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran bilim dalı.

Eğitimci

Eğitim iş ile uğraşan kimse, terbiyeci, pedagog.

Eğitimin Önemi

Eğitim almış kimseler toplum hayatında önemli katkılarda bulunurlar. Çünkü yaratıcı ve üretken oldukları için geniş bir pencereden bakıp, insan ilişkilerinde başarılı olarak hayatlarına devam ederler. Herkesi kendileri gibi kabullenip kendi görüşleri üzerinde dayatmazlar.

Sorun ve süreçte yoğunlaşırken düşünce ve davranışlarında içten, insancıl amaçlara duyarlık göstererek yaşamın gerçekçi yönlerine ilgi duyarlar. Bireyin bebekliğinden almaya başladığı eğitimde sadece kişisel gelişim değil, ileriki yıllarında toplumsal yararlar içerisinde toplumun ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişimine de katkıda bulunur.

Edebiyat- Eğitim

İnsan her şeyden önce düşünen ve yaratan bir varlıktır. Düşünme, yorumlama ve yaratıcılık özelliği, onu öteki canlılardan ayıran temel niteliklerin başında gelir. Gerçekten insanı hayvandan ayıran ana özellik, güzellik yaratma ve güzellik aramadır. İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır.

Edebiyatla eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve "terbiye=eğitim" anlamına gelen "edeb" kelimesi de bunu açıkça gösterir.

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da, eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden aynı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar.

Halk Edebiyatı

Belli bir ülkede geleneksel değerlerle yaşayan yaygın kitlelerin sözlü-yazılı, anonim-ferdi nitelikteki edebiyat eserleri. Bu terim 20. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanılmıştır. Maddi ve manevi yönlerinin araştırılmasıyla ortaya çıkan folklorun kapsamında edebiyat eserleri kullanılmaya başlanmıştır. Halk edebiyatı eserlerinin dili, önemin konuşma dilidir. Bu

eserler ağırlıklı olarak anonim halk edebiyatı, aşık edebiyatı ve tekke (dini-tasavvufi) edebiyatı olarak üç ana grupta toplanır. Manzum ürünler, manzum-mensur ürünler (bilmece, vs.), mensur-manzum anlatmalar (destan, halk hikayesi, vs.), mensur anlatmalar (masal, efsane, menkıbe, fıkra, vs.), kalıp sözler (atasözü, deyim, alkış, kargış, vs.), seyirlik oyunlar (karagöz, kukla, orta oyunu, vs.) olarak gruplandırılırlar.

Halk Edebiyatı Ürünlerinin Eğitimdeki Varlığı

Edebiyat, duygu ve düşünceleri çoğu zaman kurgusal olarak gerçekçi bir biçimde halka kendi diliyle aktarmasıdır. Böylece bu unsurlar hem eğitime hem de gündelik yaşama birçok değer katmaktadır. (Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

Halk Bilimi

Halkiyat

Halk Tiyatrosu

Seyirlik oyun. Halk tiyatrosu dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; 'Köy Seyirlik oyunları, Meddah, Karagöz ve Orta Oyunu'dur.

Kültür

Kültür kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Kültür toplumsal bir olaydır. Toplumun; sanatı, edebiyatı, bilimi, folkloru, gelenekleri içeren ve bunların karşılıklı ilişki ve bağıntı içinde oluşturdukları bütünü kastetmek üzere yapılan kültür tanımları ele alınabilir.

Kültür, "otobüs beklerden, yemek yerken, müzik dinlerken, ders çalışırken, eğlenmek ya da dinlenmek için bir yerlere gider ya da bir şeyler satın alırken, barınmak, örtünmek için ihtiyaç duyduğumuz maddeleri tüketirken girdiğimiz her ilişki, bizi çevreleyen her şey, bizi kurulu, devralınmış ve yeniden üretilen bir yapıya yönelten her bağ, kültür kavramıyla ifade edilebilir."

Kültürün etkisini ve gücünü görebilmemiz için gündelik hayat içindeki yapısıyla ve her an yaşanılan ilişkiler bütünü içinde irdelemeliyiz.

Kültür, cultum fiilinden gelir; bu da yetiştirmek, korumak ve göz kulak olmak anlamındadır. Dahası bir topluluğun tüm faaliyetlerini yansıtan ve onu diğer tüm toplumlardan ayıran eylem ve düşünceler sistemi olarak ifade edilebilir kültür. Kimine göre kültür; toplum, insanlığın, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar

arasındaki karmaşık ilişkilerin bir bütünü ve işlevidir. "Demek ki kültür kapsamlı bir alanı içerir ve bilgi, inanış, sanat, ahlak kuralları, kanun, gelenek ve görenek, ayrıca topluluğun bir üyesi olarak insan tarafından kazanılan, geliştirilen daha birçok yetenek ve becerileri içeren karmaşık bir bütünü bünyesinde taşır." diye tanımlanmaktadır. Kısaca, kültür inanların her şeyidir.

Halk Kültürü

Halk biliminin (folklor) derleme ve inceleme konusu yaptığı ürünlerdir. Nesilden nesle geçerek halk arasında yaşayan veya yürürlükten kalkmış her türden gelenek, inanış gibi kültür ürünleridir. Halk kültürü, bir milleti diğer milletlerden ayıran kültürel özelliklerin tamamını oluşturur. Milli kültür, halk kültüründen kaynaklanır ve toplumun özünü yansıtır. Kültür ürünlerinin halk kültürü ürünü sayılabilmesi için anonim, sözlü geleneksel nitelikte (nesilden nesle) ve az da olsa eski (en azından çeyrek asırlık) olması gerekir. Çeşitli ürünler sonradan sözlü-yazılı kültür ilişkisi ile ferdi eserlerle karışarak anonim özelliği göstermiştir. Halk edebiyatı kapsamında bulunan bütün eserler aynı zamanda halk kültürü ürünü sayılır. Böylece, eserlerin hem malzemesi, hem de oluşum ve yaygınlaşması sağlanmaktadır. Bu ürünler, yazılı kültür ve halk arasında yayılıp değişmesiyle de oluşur. Yaşadığımız ortamlarda halk kültürü değerlerini zamanla yitirir. Toplumların son asırlarda yaşadığı büyük değişimlerden biri olan ve olumsuz etkenlerin başında gelen sanayileşme ve ferdîleşmedir. Bu ürünleri "tarihî" bir değer olarak müzelerde koruyarak daha sonraki nesillere bırakmak mümkün olur. Bazı ürünler dinamik, hareketli, yaşayan ve sürekli yenilenen bir yapıya sahiptir. Halk kültürü ürünleri özelliklerine göre bilgi halinde (halk ilaçları), uygulama halinde (inanışlar, örf ve adetler, gelenek ve görenekler) ve sanat halinde (müzik eserleri, halk oyunları, edebiyat eserleri, el sanatları) olarak 3 grupta toplanır.
(Erşahin, 2005 – Elçin, 2000 – Güzel-Torun 2004)

BÖLÜM IV

Ninni Nedir?

Ninni, henüz konuşmaya başlamamış çocukları avutmak, uyutmak, veya ağlarken susturmak için söylenir. Çocuğun uyumasının sağlanması ya da ağlamasının durması için, sade bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur. En ezgili anonim şiir türüdür. Çocuğun ağlamasının durması için, sadece bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur.

Ninniden Faydalanma Yöntemleri

Ninniler, bizi anadilimizle tanıştıran musiki zevkini tattıran en hoş ve çocuk benliğine en tesir eden ilk ürünlerdir. Ninnilerin şairi bestekarı annelerimizdir.

"Ninni; annelerimizin çocukları uyutmak için söyledikleri ürkülerdir ki, sabit şekli ve bir edebi kıymeti yoktur."

"Annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum ve mensur sözleridir."

A.Güzel: "en az iki – üç aylıktan üç – dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında yada beşikte sallayarak daha çabuk ve daha kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki ruh durumunu yansıtan bir dörtlükten meydana gelir.

Ninnilerin Ana Dili Eğitimindeki Önemi: Çocukların beyinlerindeki dil'le ilgili merkezlerin gelişmesi, diğer bütün bilişsel fonksiyonların gelişmesi gibi uyarıcılar vasıtası ile olmaktadır. Ninnilerde bebeklerin dil merkezlerinin harekete geçmesinde ve oluşmasında büyük öneme sahiptir.

Ninnilerin çocukluktaki dil bilincinin yerleşmesinde önemli katkıları olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Çocuklarımızı büyütürken bu geleneğimizden onları mahrum bırakmamaya özen göstermeliyiz. Ninnilerimizle büyüyen çocuklarımız, hem daha erken konuşmaya başlar, hem de ilerde konuşması kusursuz olur.

Ninni: halk şiirinde anonim eserlerdendir. Çocukları uyutmak için anneleri veya dadıları tarafından söylenir. Tek dörtlük halinde olur. Ninni, bir yönü itibariyle de öğretici

niteliktedir. Özellikle çocuklar, ninnilerle anadillerini daha kolay öğrenirler. Çünkü çocuk, bu ninniyi dinledikten ve anladıktan sonra uyur. Bu sebeple edebiyatımız da ninni geleneği uzun zamanlardan bu yana devam etmektedir. Türkçenin öğretiminde de ninninin yeri son derece önemlidir."

Ninniye örnek olarak en bilindik olanını verebilirim.

Dandini dandini dasdana / danalar girdi bosdana / kov bosdancı danayı / yemesin lahanayı... şeklindedir.

Bilmece Nedir?

Bilmece; somut veya soyut bir varlığı, doğadaki herhangi bir nesneyi adını anmadan, onu hatırlatacak, çağrıştıracak, başka şeyleri kısa ve yoğun şekilde anlatarak bilinmesini dinleyene bırakan eğlenceli sözdür.

Bilmecenin kökü eylem olan bilmektir. Genellikle bilmece - bulmaca ikisi birlikte anılır. Yani eylemin tanımı olan bir iş yapılmaktadır. Düşündürücü yönüyle insan zekasını harekete geçiren ve geliştiren bir türdür. Gökçeoğlu'nun da "Bilmecelerimiz" adlı eserine yazmış olduğu önsözde de "geçmişin geleneksel aile yapısı ve üretim araçlarının özelliğinden dolayı çok sayıdaki küçük topluluklar bir araya gelme olanağı bulurdu. Topluluğu oluşturan bireylerin eğlenme gereksinimleri öz konusu olduğunda başvurulanlardan biri de bilmecedir." dediği gibi toplumun sosyalleşmesine büyük etkenleri vardır.

Bir milletin folklorunun en önemli öğelerinden biri bilmecelerdir. Bilmeceler, bir halkın zekasının da düzeyini gösterir. Çünkü bilmecelerin ifadesi, tertip ve düzeni bir zeka ürünüdür. Türk bilmeceleri bu bakımdan yüksek bir zekaya, dil ve anlatım gücüne delalet etmektedir. Atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. İfade şekli değiştirilemez. Bilmeceler; eğlenmek, hoş vakit geçirmektir. Bunun için düzenlenmiştir. Fakat dolaylı olarak dikkatli, çabuk anlama ve kavrama yeteneğini geliştirmek: daha açık anlatımla zihin sporu yapmak amacı güder. Çocukların dünyasında bilmecelerin unutulmaz yeri vardır. Sayısız eğlence araçlarına sahip günümüz çocukları için de geçerlidir. Her türlü bilmece çocukların ilgisini çekiyor. Bilmece sormayı ve bilmece cevaplandırmayı zevkli bir meşguliyet olarak görüyorlar.

Atasözleri

"İlk söyleyenleri belirleyemediğimiz atasözleri hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, gelenek görenek ile tabiat olaylarından teknikten vb.

çıkacak kuralların somuttan soyuta giden bir yolla söz ve yazıyla nesilden nesile aktarılan hikmetli cümlelerdir."

Normal olarak atasözlerinin bir görün anlamı, bir de bu görünen anlamını zihnimize aktarmak suretiyle elde ettiğimiz ikinci anlamı vardır. Nazım, nesir veya her iki şekil birden olabilir.

Atasözleri az kelimeyle çok şey anlatan sözlerdir. atasözleri isminden de anlaşılacağı gibi atalarımızın tecrübelerinden oluşmuş, günümüze ulaşmış eski sözlerdir. Anonim olarak günümüze kadar gelen sözler, sadeliği ve Türkçe'nin zengin kelime dağarcı ile aktarıldığında birçok gerçeklere öncülük etmektedir. Atasözleri kurallar bütünü olup hayatımıza ışık tutar. Meslek hayatında en çok öğretmenlerin kullandığı atasözleri unutulmaya yüz tutmuş sözlü kültürü de yaşatırken öğrencileri hem düşündüren hem de eğiten bir işleve sahiptir. Geçmişte kalmış nesillerin bugünün gençlerine miras bıraktığı bu öğütler engin bir deniz gibi bilgi yüklüdür.

Ne oldum dememeli ne olacağım demeli

İyilik yap denize at,balık bilmezse halik bilir

İnsan kazdığı kuyuya kendisi düşer

Ava giden avlanır, vb. atasözleri bulunmaktadır. Masallar kısmında iletilerle ilgili sonuçlardan buradaki atasözlerine de varabileceğim bir kez daha görülmüştür.

Tekerleme

A.Güzel: "Tekerlemeler şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bu durum, müstakil bir tür özelliğinden ziyade bilmece, aşık şiiri, masal, ninni, oyun halk hikayesi, halk tiyatrosu gibi pek çok ürünün içinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Diğer türle karmaşık ilişkisine rağmen şekil, muhteva ve anlatım özellikleri gibi birtakım özellikleriyle de onlardan ayrılmaktadır.

Tekerleme kavramına kaynaklarda "masallara başlarken söylenilen yarı anlamı yarı anlamsız sözler."; "saçma sapan mukaddime. Masal tekerlemesi"; "çoğunlukla masalların başında bulunan kafiyeli giriş sözleri, saz şairleri arasında yapılan değiş yarışı, orta oyununda özellikle kavuklu'nun kullandığı sözler."; "karşıdakini yanıltıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde düzenlenmiş söz"; "süratle söylenirken yanılmaması güç olan tabir ki, bilmece gibi oyun şeklinde söylenir."gibi anlamlar yüklenmiştir.

Tekerlemelerin temel özellikleri şu başlıklar halinde toparlamak mümkündür."

1. Tekerlemeler belirli bir konudan yoksundur. Bağlı oldukları türle ilişkileri itibariyle anlamından ziyade ziyade fonksiyonu arz eder.
2. Tekerlemeler, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayal ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.
3. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık veya güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.
4. Diğer halk edebiyatı ürünlerinden farklı olarak muhteva daha kaypak, kararsız ve tutarsızdır. Bir yerde şekil ve fonksiyon muhtevanın önüne geçmiştir.
5. Bazı tekerlemeler karşılıklı soru-cevap biçiminde zincirleme diyalog halinde gider.

Tekerlemeler içeriklerine bağlı olarak şu ana başlıklarla tasnif edilebilir:

A) Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler
   a) Çocuk oyunları tekerlemeleri
   b) Tören ve inanç tekerlemeleri
   c) Halk edebiyatı türlerine bağlı tekerlemeler
   d) Seyirlik oyunlar ve halk sporlarına bağlı tekerlemeler

B) Yazılı veya gelişmiş edebiyat tekerlemeleri

C) Diğer tekerlemeler

Tekerlemeler ve Eğitimdeki İşlevleri

Tekerlemeler masalların içinde uygun yerlerde bulunur. Bazıları kalıplaşmış, yerine göre uzunca ya da kısa sözlerdir. Bu sözleri gerektiğinde kullanmak üzere masal anlatan kişi dağarcığında hazır bulundurur ve masalın akışına göre genellikle başına, sonuna veya ortasına ekleyerek hem dinleyicinin dikkatini çekmek için hem de güzel bir tat vermek için kullanırlar. Masalcı, masala başlamadan önce karışık, şaşırtıcı, olayları sanki kendisi yaşamış gibi anlatır ve masalın konusuna geçer. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi;

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde..." diye başlayıp farklılaşan sonlarla devam etmektedir.

Masalın en can alıcı öğesi olan tekerlemede başlıca öğeler; yinelemeler (derken, derken), uyaklar (uçarken, koşarken) ve olağanüstü durumlardır (eski hamamın içinde cinlerin cirit oynaması gibi). Bunlar dil konusunda sözcük dağarcığını hem güçlendirmekte hem de zenginleştirmektedir.

Dil Gelişimi

Dil geliştirilir ve öğretilirken masalların önemi büyüktür. Bir insan doğduğu andan itibaren çevresindeki sesleri kayda almaya başlar. Anadili, ikilemeler, benzetmeler gibi seslerle kullanmaya başlar. Bu dönem içinde ninninde söylenmesi bunu desteklemektedir. Atasözleri ve deyimlerle bezenmiş masallar, sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri arasında en önemli yeri tutmaktadır. Dil gelişimi ile ilgili;

Dil gelişiminin basamakları	Ortalama yaş
Ana dilin fonolojik özelliklerini algılayabilme	Doğumdan itibaren
Sese dönme, iletişimde sırasını bekleme, karşılık olarak agulama	Doğumdan kısa süre sonra
Heceleme	4-9 ay
Tek tek kelimelerin anlamlarını öğrenmeye başlama	6-10 ay
İstek belirtmek amacıyla işaret etme	10-16 ay
Anlamlı tek tek sözcükler çıkarmaya başlama	10-16 ay
Sorulduğunda vücut kısımlarını gösterme	10-16 ay
Çok sayıda sözcüğün anlamını bilme	15-18 ay
Söylediği sözcük sayısında ani artış	16-24 ay
Basit cümleleri anlama	20-30 ay
İki sözcüklü cümle kurma	18-24 ay
Dil kurallarını kavramaya başlama, basit cümleler kurma	24-36 ay
Söylediklerinin anlaşılırlığının artması	3 yaş
Olayları ya da masalları anlatmaya başlama, konu ile ilgili sorulara yanıt verebilme	30-42 ay
Gramer kurallarına uygun ve düzgün konuşma	4 yaş
Tüm seslerin doğru çıkarılması	5-7 yaş
Karmaşık cümleler kurulması	5-7 yaş

Dönemlerini de burada görebiliyoruz.

KARAGÖZ

KIBRIS'TA GÖLGE OYUNU

Ünlü edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı, gölge oyununun doğuşunu şöyle anlatır:

1. a)Çin Rivayeti:

M.Ö 2. yüzyıla ait. Çin İmparatoru Wu, çok sevdiği eşinin ölümü üzerine büyük üzüntüye kapılır ve hiçbir şeyle avunmaz duruma gelir. Bir Çin sanatçısı, ölen imparatoriçeye benzer bir kadın resmini perde arkasından geçirerek bu hayalin ölen imparatoriçenin ruhu olduğunu söyleyip imparatoru avutmaya çalışır. Bu buluş da gölge oyununun doğmasına sebep olur...

1. b)Türk Rivayeti:

Sultan Orhan, Bursa'da cami yaptırırken işçilerin arasında Hacivat ve Karagöz'de varmış. Bu ikisi öyle gülünç öyküler anlatırlar, öyle meddahlıklar yaparlarmış ki, işçiler onları dinlemekten işlerini yapamaz olmuşlar.

Cami yapımının ilerlemediğini görüp kızan Sultan Orhan, bunun nedenini öğrenince ikisini de idam ettirmiş.

Sonradan bu yaptığına pişman olup büyük üzüntü duymuş. Şeyh Küşteri adlı bir sanatçı onun üzüntüsünü gidermek amacı ile Karagöz ve Hacivat'ın hayallerini beyaz perdeye yansıtmış ve hükümdarı avutmayı başarmış. (bu yüzden Karagöz perdesine Şeyh Küşteri perdesi de denir.)

1. c)Sonuç:

Şöyle veya böyle, gerçek olan şudur ki; Karagöz oyunu tarihsel süreç içerisinde tümüyle Türklere özgü bir sanat haline gelmiş, gerek biçim, gerekse içerik yönünden Türk'ün elinde güzelliğinin doruğuna ulaşmış, Türk halk zekasının bir anlatım aracı olmuştur.

Suretlerindeki güzellik, oyunlardaki çarpıcılık bunun en belirgin kanıtlarıdır.

2. KIBRIS'A NASIL GELDİ?

1571'de Kıbrıs fethinin tamamlanmasından sonra adaya Anadolu'nun türlü yörelerinden birçok Türk'ün yerleştirildiği bilinen bir gerçektir. Bu insanlar, beraberlerinde getirdikleri kendi gelenek ve görenekleri gibi zamanla eğlence ve sanatlarını da getirmiş olmaları doğaldır.

Bunların biri de Karagöz oyunudur.

Karagöz oyunu, meddahlık ve orta oyunu ile birlikte asırlarca Kıbrıs Türk'lerinin başlıca eğlence ve düşünce kaynağı olmuştur. Özellikle Karagöz, Kıbrıs'ta çok tutulmuş ve sevilmiş; Ramazan aylarının dışında da bütün yıl boyunca kent ve köylerde halkı güldürmüş, eğlendirmiş, düşündürmüş, sosyal yaşantıya renk katmıştır. Radyo ve sinemanın olumsuz etkileriyle etkinliğini gittikçe yitirerek 1960'lı yıllara kadar gelebilmiştir.

Bunun yanında mutluluk veren diğer bir şey de, yaşlıların bu yayınlara gösterdikleri ilgi sayesinde çocukların da Karagöz'e beğenisi olmuştur." diyor Mehmet Ertuğ. Bundan çıkan sonuç: Karagöz, bizim kendi öz malımızdır, her şeyiyle bize özgüdür. Aradan yıllar geçse bile özelliğini yitirmeyen Karagöz'ün, esprileri bile hiçbir zaman aşımına uğramamış, klasikleşerek bugünün insanını güldürüp düşündürmüştür. Bu yönü ile Karagöz, küçümsenmeyecek kadar güçlü bir halk tiyatrosu örneğidir.

3. KIBRIS'TA OYNATILAN OYUNLARIN İÇERİĞİ:

Oyun ramazan gecelerinin vazgeçilmez eğlencesi idi. Karagöz oyunlarının sayısı yirmi dokuzdur. Bazı yerlerde de otuz olarak varsayılır. Daha sonraki zamanlarda ise bu oyunlara çeşitli yenilikler eklenerek çoğaltılmıştır.

Kıbrıs'taki oyunlar gerek içerik, gerekse esprileri yönünden kültürel özelliklere bürünerek Kıbrıs'a özgü bir hal almıştır. Elimizde yazılı kaynaklar olmadığı için (o dönemde henüz yazılı sistem yok) yaşlı kişilerden edinilen bilgiler ışığında bunları söyleyebiliriz. Mehmet Ertuğ'un bize ışık tutan çalışmalarında, yaptığı son araştırmalara bakacak olursak yerel özellik kazanan bir oyun da Karagöz'ün Babalığı'dır. Bu oyunda Karagöz kimseyi dinlemeyen, kadın kaçıran, üvey babası sayesinde yola gelen bir tiptir. Oyun içerisindeki şive ve espriler Kıbrıs'a özgüdür.

4. KARAGÖZ'ÜN İZLEYİCİLERİ:

Karagöz, genelde erkeklere oynatılırdı. Bunun yanında kadınların yanı sıra küçük çocuklarında terbiyelerinin bozulmaması için izlettirilmezdi. Çünkü oyunların içerisinde bol tarafından küfür ve kabaca espriler kullanılıyordu. Bu Karagözcüye bağlı değişken durum ortama bağlı olarak belirlenirdi. Durum böyle olunca köylerde bazen kadınlar ve kız çocukları kahvehanelerin açık kapı ve pencerelerinden gizlice oyunu seyretmeye çalışırlardı. Daha sonraları Karagözcü Mehmet Efendi'nin karısından edinilen bilgilere bakacak olursak, kadınlar için gösteriler düzenlemiş, dil gayet açık ve temiz olarak kullanılmıştır.

5. NERELERDE OYNATILIRDI?

Kasabalarda büyük kahvehanelerde oynatılırdı. Bunun yanında köy kahvelerinde de sergilenirdi. Kahvenin uygun bir köşesinde yer alan beyaz perde üzerinde oynatılırdı.

Işık olarak ise öncelerde mum ardından yağ lambası, gaz lambası ve en sonda elektrik lambası perdenin arka tarafından yansıtılarak kullanılır.

6. NASIL OYNATILIRDI?

Karagözcüye düşen büyük görev ile oynatılan suretler, bütün hareketlerinden seslerine kadar ona bağlıdır. Bazı Karagözcülerin yardımcıları bulunup onlara suretleri sırasıyla verme, tef çalma, efektleri yapma, perde gazellerini söyleme gibi işler yapardı. Fakat bizim ülkemizde şuanda Mehmet Ertuğ tüm bunları tek başına yapmaktadır. Oyun sırasında yerine göre doğaçlamalar yapılarak seyircinin dikkati çekilir ve sonraki oyunlara katılımı çoğaltmaya gayret edilirdi.

Eskiden bir sonraki oyun hakkında "yarın gece ölmez da sağ kalırsak ..... oyunu" diye reklam yapılırdı. Beğenilen oyuna göre otuz veya kırk kez tekrar yapılırdı. Günümüzde oynatılan Karagöz aslen Cumartesi günleri saat on birde Büyük Han'da oynatılıyor. Bunun her hafta tekrarı yanında isteğe göre veya gelen turiste göre değişerek randevu ile hafta içinde de oynatılmaktadır.

Daha önceki zamanlarda Karagözcüler geçimlerini bu işten sağlayan insanlardı. Bununla birlikte kuru üzüm, çitlenbik veya leblebi gibi çerezleri de satarları. Esas olarak ise oyun sırasında toplanan para geçimi oluştururdu. Para toplama işi giriş veya muhavereden hemen sonra asıl oyuna geçilmeden olurdu. Parayı kendileri veya çırakları bir tepsinin içine toplarlardı. Şimdi ise Mehmet Bey'in küçüklüğünde annesinden dinlediği masalları küçük kitapçık haline getirerek girişte bilet yerine çok cüzi miktarda vermektedir. Genelde oynattığı oyunun ismi Karagöz'ün Akıl Satması'dır. Bu oyunu cd'ye çekmiş ve dileyen kişiler oyun haricinde bu cd'leri de alabiliyor. Mehmet Bey'in yardımcısı olmadığı için tüm işler ona aittir.

7. SOSYAL YAŞAMA KATTIKLARI:

Köylünün durgun yaşamı için büyük etki idi. Usta Karagözcüler köydeki sorunları perdeye ince bir mizahla yansıtarak çok beğeni toplardı. Yapılan güzel ve oturaklı espriler halkın dilinden düşmezdi. Kaba espriler ise falanın dediği olarak değişirdi. Köydeki halkın ilgisi büyük olduğu içinde tiplere benzerlik gösteren kişilere oyundaki suretlerin isimleri lakap olarak takılırdı.

7. a) Karagöz ve Hacivat'ın Kimliği:

Karagöz: Sanatı demircilik olan, tahsil görmemiş, neşeli, şakacı, açık sözlü, bazen de kaba bir tiplemedir.
Hacivat ise: Kültürlü, iyi yetişmiş, sofu, Osmanlı kibar zümresinin görgüsüne sahiptir.

8. KARAGÖZCÜLER:

Karagöz oynatanların çoğu yaşadıkları döneme göre okumuş kişilerdi. Bunların arasında emekli öğretmen ve mollalar yer alıyordu. Bu kişiler ağzı laf yapan, çabuk düşünen ve hazır cevap, espri gücüne sahip kişilerdi. Son zamanlara kadar Karagöz oynatanlardan bazıları:

1. Polemityalı Ali Hoca
2. Polili Hasan
3. Hoca (Emekli öğretmen)
4. Mağusalı Mulla Hüseyin
5. Mağusalı Mehmet Efendi
6. Kuklalı Karagözcü Sadık
7. Karagözcü Kani Dayı
8. Koca İbrahim
9. Çatozlu Zihni Usta
10. Mulla Hasan
11. Karagözcü Mehmet Efendi
12. Rum Karagözcüler

8. a)Karagözcüler hakkında:

1. Karagözcü Mehmet Efendi:

1922'de Dağaşan (Vreçça) köyünde doğmuş, Lefke'ye yerleşmiş, Hacı İzzet Ağa tarafından büyütülmüştür.

Karagöz oynatmayı ve suret kesmeyi Polili Hasan'dan öğrenmiştir.

Küçük yaşta evlenmiş, okuma-yazma bilen Mehmet Efendi, uzun süre madende çalışmış, geceleri de Karagöz oynatmıştır.

Mulla Hasan'dan bir şeyler öğrenmiş, birçok yerde oyunlarını oynatmıştır. Suretlerini mika, karton ve deri gibi malzemeleri kullanarak yapmıştır. Suretleri elimize geçmiş tek Karagözcümüz olup tam takıma sahipti. 19.yüzyıla ait suretleri bulunmuştur. Mehmet Efendi en usta sanatçılardan olup hiç çırak kullanmadan 8-10 sureti yalnız başına oynatabilirdi. Suretleri ile ilgili karısına tek söylediği "Bunlardan bir tekini bile kaybetme" demiş olmasıdır. 1963'lere kadar Karagöz oynatmış, 1968'de vefat etmiştir. Eşine göre suretler onun için çok önemliydi.

"(Kaynak: Eşi; Feriha Karagözcü)"

2. Rum Karagözcüler:

Halen günümüzde Karagözcülük yapmakta olan Rumlar vardır. Rumlar bu oyunları Türklerden almış, hatta onları taklit etmişlerdir. Suretlerdeki tiplere kendi efsanevi tiplerini eklemişlerdir.

Oyunların içeriklerinde kendi kahramanlıkları yer almaktadır. Kıbrıs'ta Türklere göre ulaştıkları üstün yaşam seviyesi, oyunlarına da yansımıştır. Kısacası tarihsel süreci perdeye yansıtmayı başarmışlardır.

Oyunlarda Karagöz hep horlanır, dövülür ama gerçekte bunun bu şekilde olmadığı bilinir. Sebebini sorduğu zaman ise cevap olarak şunu alır:

" - Ne yapayım be ahbap! Seyircilerimin böyle hoşuna gider. Yoksa kimse seyretmez ve ben de para kazanamam."

9. ŞUANKİ KARAGÖZCÜMÜZ MEHMET ERTUĞ HAKKINDA:

14 Mart 1939'da Yiğitler Köyü'nde doğmuş, ilk ve orta öğreniminden sonra Öğretmen Koleji'ni bitirip ilkokul öğretmeni oldu.(1959)

1959'da burslu olarak Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe-Edebiyat bölümüne girmiş, 1960-61 öğretim yılında buradan mezun olmuştur.

Küçük yaşlarında merakla izlediği ve sevdiği Türk Seyirlik oyunları üzerinde araştırmalar yapmış, özellikle Karagöz'ün Kıbrıs'ta yaşatılması için çalışmış ve halen daha da emeklerini acımadan bu sanata vermektedir.

Radyo, televizyon ve türlü kültür etkinliklerinde Karagöz oynatmış, meddahlık yapmış, Kıbrıslı sanatçıların geçmişte yarattıkları suretlerden oluşan "Kıbrıs Türk Gölge Oyunundan 40 Suret" adlı bir de sergi açmıştır.(27.03.1987)

Şu anda Büyük Han (Lefkoşa'da) her Cumartesi gösteri yaptığı oda, Han'ın başodası olup burayı önceleri sadece sergi amaçlı olarak kullanmıştı. Şimdilerde ise hem sergi hem gösteri amaçlı kullanmaktadır. Elinde bulunan suretlerin resimleri Mehmet Efendi'den kalanlar olup sergilemektedir. Kullandığı suretleri kendisi çizip, renklendirmektedir.

10. KARAGÖZ'ÜN BÖLÜMLERİ

10. a)Giriş

İlk olarak müzik eşliğinde perdeye bir göstermelik nene yerleştirilir. Genelde bu nesnenin (ağaç, saksı,vs..) oyun ile bir ilgisi yoktur. Belli bir süreden sonra dilli düdüğün sesi ile nesne perdeden kaldırılır. Hemen ardına perdenin solundan tefin eşliğinde Hacivat gelir ve semai okur. Bitince de perde gazeline başlar. Girişin (mukaddimenin) en önemli unsuru perde gazelidir.

Gazel de bitince Hacivat "Yar bana bir eğlence, aman bana bir eğlence, Karagöz'üm nerde" der ve perdenin sağından Karagöz gelerek Hacivat'la dövüşmeye başlarlar.

10. b)Muhavere

Karagöz ile Hacivat'ın arasında geçen söyleşiden oluşur. Asıl oyunla ilgilidir. Bölüm, Karagöz'le Hacivat'ın birbirlerini yanlış anlamadan doğmasından başlayarak asıl oyuna geçiş için Hacivat perdeden gider ve Karagöz de şunları söyler; " Sen gidersen beni de buraya pamuk ipliğiyle bağlamadılar ya..."

10. c)Fasıl

Asıl bölüm olan fasıl, Hacivat ve Karagöz'den başkalarının da oyuna girdiği perdedir. Karagöz oyundaki temel sahne adı ile anılmaktadır.

10. d)Bitiş

Karagöz'le Hacivat'ın kısa bir konuşmasından oluşur. Karagöz Hacivat'ı yine döver ve Hacivat şunları söyler:

" Yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman!"

Karagöz perdede yalnız kalır ve ertesi gün oynanacak oyunun reklamı yapıldıktan sonra şu sözler söylenir "Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola!" ve ışığın kapatılması ile oyun sona erer.

Karagöz oyun Malzemeleri:

Eskiden boyutları 2 m. ile 2,5 m. olarak değişen bir duvardan bir duvara ip ile gerdirilen eski usul perde, taşınması ve kurulması zaman almayan bir özellik taşırdı.

Şimdilerde ise Nev-i icad (yeni buluş) olarak isim verilen paravana şeklinde sahnenin yapıldığını görüyoruz. Karagöz'ün oynatıldığı beyaz perdeye "ayna" adı verilir. Patiskadan Ayna ismi verilen bezin ölçüleri 110 cm x 80 cm. olarak yapılıyor. Perdenin hemen arkasına Peş tahtası veya Destgah (bir nevi raf) ismi verilen parça eklenir. Bunun üzerine def, ışık kaynağı, zil, nareke (kamış düdük) vs. konulur. Elektrik ışığı olmadan çok önceleri ışık kaynağı olarak hayal perdesinde mum ışığı veya şem'a kullanılırdı. Şem'a çanak içerisine konulan beziryağı, zeytinyağı gibi maddeler içerisine sarkıtılan fitilin yakılmasıyla elde edilen ışığın adıdır. Alevin parlamaması için, yağı soğutmak amacıyla yağ içerisine zincir daldırılırdı.

Oynatma çubukları gürgen ağacından yapılma boyları 50-60 cm. arasında değişir. Bu çubukların şekillerden çıkmaması için uçları ısıtılır veya mum kabına batırılır ya da hafif ıslatılırdı. Perdeler önceleri 2 x 2,5m iken sonraları 110 x 80 cm ebadında yapılmaya başlanmıştır. İç tarafta perdenin altında kurulmuş "peş tahtası" vardır. Eskiden peş tahtası üstüne tasvirler, hayal ağacı, def, şem'a, oyun metni vb. konulurdu. Karagöz oyununda tasvirlerin yanı sıra tasvir sopaları, zil, def, nâreke (kamış düdük), perdeyi aydınlatan ışık kaynağı kullanılır.

Ertuğ, Karagöz

NEAR EAST UNIVERSITY LIBRARY 1988 LEFKOŞA

Masal

Masal sözlü edebiyat ürünü olup halk tarafından çeşitli zamanlarda çeşitli bağlamlarda anlatılan bir türdür. Sonradan nesilden nesile aktarılarak derleme çalışmaları ile yazıya geçirilmiştir. Masallarda olaylar tamamen hayal ürünüdür. Yer ve zaman belli değildir. Kahramanlar insanüstü özellikler gösterir. İyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. İyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Masallarda eğiticilik esastır.

Oğuz YORGANCIOĞLU: "Masal olağanüstü hikaye"

M.H.Y: "Yaratıcısı belli olmayan hayal, hayali yaratılar"

Kamus-i Türki: "Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili, olağan ve olağandışı olaylara dayanan, öğüt verici hikaye"

Meydan Larousee: "Olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verile, konusu hayali, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikayesi"

Ana Britanica. "Olağanüstü öğe, kahraman ve olaylara yer veren öykü" diye tanımlamaktadır.

Masallar kendi içinde iyi vakit geçirip eğlendirirken aslında bizleri iyiye doğruya yönlendirmektedir. Masalların sonunda her zaman iyi olan kazanır. Hayat bir masal gibi düşünüldüğünde herkes iyiyi bulsa kötülükler yok olur. Eskiden olduğu gibi herkes birbiri ile dost olarak yaşar.

Masal Anası

Çok fazla masal bilen ve anlatan yaşlı kadın.

Masal Tekerlemesi

Masalın içinde (başında, ortasında ve sonunda) kalıplaşmış unsurlar olarak kullanılan tekerlemelerdir.

Tekerlemeler, masal için çok önemli bir rolde olup yalanlama kısmını içermektedir.

BÖLÜM V

MASAL METİNLERİ VE İLETİLERE GÖRE SAPTANAN NOKTALAR

Masalları anlatan kaynak kişilerin künye bilgileri anlatılarından önce bulunmaktadır. Bazı kaynak kişilerim ile geçen görüşmelerde kendi anıları da yer almaktadır. Eğer kaynak kişilerim ile ikili görüşmelerde genel olarak eğitime, kendi çocukluluklarına dair hatırladıkları anıları bulunmaktaysa künyenin altında buna da yer verilmiştir.

Bu da anlatılarla iletileri çıkarıp incelemenin yanı sıra desteklediği, "çocuk eğitimi nasıldı ve şimdi nasıl" olduğu hakkında yapılan eleştirileri içeriyor olması ile tezin amacına uygunluğu verilmek istenmiştir.

Masalların hiçbiri anlatım, kelime ve şive özelliğinin değişikliği yapılmadan aktarılmıştır.

Masalların M.H.Y.'na Göre Oluşan İletiler

Masallar ve iletilerine genel bakış;

Muhsine Helimoğlu Yavuz'un ***"Masallar ve Eğitimsel İşlevleri"*** adlı kitabında yer vermiş olduğu 'Masalların Eğitimsel İşlevleri ve İleti Dizini'nde yer alan başlıklara (etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve öteki iletiler) göre derlenen masallara genel bir bakıştan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir. Masalların içermediği iletilere yer verilmemiştir. Konuların içerdiği iletiler başlıklar halinde bulunmaktadır.

Etik İletilerde Saptanan Noktalar;

Yalan

• Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

• Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

• Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

• Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.

• Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdırlar.

• Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile iftira atabilirler.

Dürüstlük

• İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır.

• Kimseye karşı kötü söz söylememeli kötü niyet beslememelidir. Çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler."

• Alınan borç ödenmelidir.

• Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.

• İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır.

• İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir.

• Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler.

Psikolojik İletilerde;

Sabır, Kararlılık

• Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. "Sabreden derviş, muradına ermiş."

• Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

• Başlanılan iş bitirilmelidir.

• Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir.

• İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde emek için, büyük bir uğraş verir.

• Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.

• Sınavlara sabırla katlamalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınalar dizgesidir.

Umut, Şans

• Alın yazısı, kader değişmez.

• Mutluluk sürekli değildir.

• Şans iyi değerlendirilmelidir.

• Şans en beklenmedik anda insana gülebilir.

• İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir.

Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

• Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner.

• Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir.

• Korku ve baskı, insanları yalana iter.

• Korkunun ecele faydası yoktur.

• Fazla evham, insanı huzursuz eder.

Özeleştiri

• Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir.

• Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

• Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır.

• Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener.

• İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

• İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir.

• İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür.

• Helal mal çalınsa bile, döner – dolaşır yine asıl sahibini bulur.

• Altın çamura düşse de yine altındır, değeri er geç anlaşılır.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

• İnsan, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz.

• Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.

• Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır.

• Yabancıların yardım önerileri kuşku ile karşılanmamalıdır.

• İnsan, tanımadığı kimselere özel yaşamından söz etmemelidir.

• İnsan ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.

• Zeka ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir."

• Akıllı olmayanlar sır saklayamazlar.

Paylaşım

• Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.

• Çok bencil, hırslı ve açıkgöz olmak insanı canından edebilir.

• İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.

Bağışlayıcılık- İncelik

• Bağışlamak, yüce bir duygudur.

• Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlılık yüklüdürler.

Dostluk, Özveri, Saygı

• Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır.

• Bazen, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.

Sosyolojik İletilere;

Aile

• Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazen ihanet ve felaket getirebilirler.

• Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdır.

• Kadınlar her zaman, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.

• Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmektedir.

• Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.

• Kadını olmayan evin tadı – tuzu, dirliği – düzeni olmaz.

• Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir.

• Bir ailede hem kız hem de erkek çocuklar olmalıdır.

Hukuk, Adalet

• Her suçun bir cezası vardır.

Yönetim, Yönetici

• İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır.

• Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir.

Öteki İnsan İlişkileri

• İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir.

• Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur.

• İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır."

• Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır.

• İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir. Bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir.

• Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

• İnsan düşmanıyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.

• İnsaların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılabiliriz.

• Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır."

• Büyüklerin öğütleri, bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.

• Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.

• En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir.

• Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir.

• Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

• İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir.

• Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp – verme üstüne kurulmuştur.

• Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

• İnsanlar arasında yapılan, bazı yarışların kuralları alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışan, yarışı da kazanır.

• İnsaları fazla sınamak, felaket getirebilir.

Ekonomik İletiler

Paranın Gücü

• Para statü belirler.

• Para bazen felaket getirebilir.

• Para hırsına kapılanlar, ölülere bile rahat vermezler.

• Parasız aile dağılır.

• Çalışan kazanır, para çalışanındır.

Ekonomik Dayanışma

• Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır.

• Her şeyin bir bedeli vardır.

Öteki İletiler

• Tam mutlak güzellik yoktur, aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.

• Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.

Kaynak Kişiler ve Metinler

Kaynak Kişi
Emir Ayşe YAHAT

Derlendiği Tarih
Ağustos 2007

Derlendiği Yer
Kurtuluş Köyü

"Radyo yoktu. Nenelerimizden, dedelerimizden duyduk."

Masalları babasından veya büyüklerinden dinlediğini ama bana anlattığı masalların hangisini kimden dinlediğini unuttuğunu söyleyen E.A.Y, "torunlar dinlemez bir tek en büyük torunum Ebru dinledi." diyerek "şimdi televizyonlar var esgisi gibi hatır bilmez kimse, uzag durur." Emir Ayşe, eşini savaş zamanı kaybetmiş bu yüzden kendi çocuklarına masal anlatamamış. En çok da babasın anlattığı masalları hatırlayıp anlattı.

OĞLU TARAFINDAN SUYA ATILAN YAŞLI ADAM

Adamın biri evlenmiş, oğluynan geliniynan bir evde oturmuş. Günün birinde gelini gaynatasından bıgmış. Şey garı demiş, yahu demiş ben bu babamı isdemem demiş, artık evde usandım, demiş. Ee napalım? Götür bir yere at geni, demiş. Yau nereye götüreyim. Başga bir evladı, yok yalnız ben. Onu yolladmassan demiş, ben gaçacayım evden, demiş. Almış babasını bindirmiş sırtına. Gidmiş bir yerde, bir böyük daş varmış. Gomuş ihdiyarı, üsdüne oturmuş. Ondan sonra almış gene ihdiyarı sırtına, gidmiş. Böyük bir ırmak varmışdı, göyvermiş ihdiyarı ona, o ırmağa, gelmiş eve. O göyveren adamın çocugları olmuş. Bu sefer onun da garısı ölmüş. O da galmış evlatlarının evinde. O da ihdiyar oldu galdı. Onun da garısı, bubanı admazssan, bırakıp seni gaçacam... O da sırtlamış ihdiyarı almış gider. O babasını addığı için da, oğlu da germi godu sırtına alır gider, demiş germe oğlum, demiş. Annadı bu olacağı meseleyi. Demiş gene oğlum, demiş. Falan yerde bir böyük daş var, go beni onun üsdüne dinneneyim. Sen da diğnen, sana bir söz söyleyim. Tegrar al beni git demiş, gene götüreceying yere götür. Tamam demiş, oğlu genne. Gidmiş o daşın üsdüne, dediği yere gomuş babasını, dinnendi gendi da babası da. Demiş gene, oğlum, garım demiş isdemedi babamı. Aldım sırtıma demiş, bu daşın üsdünde diğnendim* ve götürdüm babamı o ırmağa goyverdim. Attım demiş. Geldim eve ve garımınan rahat yaşadık. Benden sen doğdun, demiş. Şimdik demiş sen da garınga gulag verding, sen da beni alıyong gidesin o ırmağa göveresing*, demiş gendine. Senin evladların da seni göverecek, atacak demiş. Bizi demiş sülalece, hepsimizi bu ırmag yeyceg. Diğnemiş oğlan bu sözleri. Tegrar bindirmiş babasını, gelmiş eve. Demiş garı, ne demiş götürdüng da getirding? Babamı ben hişbir yere bıragmam, demiş. İsdersang sen da gal, isdersang sen gid demiş gendine. Durmuş geçindi adamınan. Yanii şu deller. Etme bulma dünyası. Etti da buldu, o da etti. Evladı yaptı onun evladı da ona yaptı, böyle gideceydi. Etme bulma dünyasıdır da...

RÜZGAR, SU, SAYGI

Zamanın birinde. -Bu rüzgar şu eser, su saygı, saygı olduğu zaman aklıma gelir da, şimdi saygıdan da fazla gonuşdug- Saygı, su, rüzgar inadlaşmışlar. -Bilmem bunları bilirsang?-

Demiş biz saglanalım bizi hişbiri bulmasın. Bir yere saglanalım demişler. Hişbiri bizi bulmasıng. Nereciğe gidersaydıng şu basardıng, öyle yerlerden su fışgırımış. Her yerden su fışgırdı. O gadar bir bol su varıdı. Demişler saglanalım bizi bulmasın, insannar bizi bulmasın. Tamam demişler. Almışlar koşdurmayı, koşdur koşdur, saglansınlar. Sumuş bir yarıg bulmuş böyle, düşmüş içine su. Düşmüş onun içine. Rüzgar da gidmiş bir tepenin bucağna, guyultusuna, singmiş, oracığa. Saygı da sağlanmış. Gez gez gez, ara ara gidmişler çıgmışlar teppenin üsdüne, bagmışlar tepenin arkası eser. Buyanısı esmez, oyanısı eser. Seni buldug demişler genne, rüzgara. Çıgmış meydana, başlamış her yeri dalgalanmaya esmeye. Bulundu, çıgdı, saglanacag gücü galmadı. Suyu, aramışlar bulmamışlar. Almışlar paltaları, başlamışlar yerleri gazmaya. Nereye gitti da gayboldu bu? Gaza gaza, gaza gaza suyu yerin altında, derinde bulmuşlar. Yani düştü su aşşağa gitti. -Yani yeryüzündeydi ve düştü aşşağa, gaza gaza yanii ondan gelmemiş bu yerin altında su aramag-. Yerin altında buldular suyu. Saygıyı aramışlar hiş bulmamışlar.

-Gagdı yogdur saygı. Agrabang olmadıgdan sonra mesela da sen yaşlısın, ya pissin, yaaa afeden bir şeysin hasdasın. Senin yüzüne bakan, soran seni yok. Yani gücükler böyüğü saymaz. Saygı yok.- <sert ve eleştirel bir şekilde> Yogdur!. Var saygı? Esgi saygı var? Yogdur? Yogdur! Saygı yogdur!

HIZIR VE GUYUDAN ÇIKAN ALTINLAR

Bir küçük kövde* yaşarmışdı garı gocaaa, o kövde iş azzz. Böyün* işler, egmeğni alır, ertesi gün yağını alır. Öyle bişey. -Böyün işler ya bir iki kilo badadez öyle bişeyler yani- Böyün işler bir parça bişeyciğni alıır, yer. Hörgün öylee . O gün işler adam o gün yeller. Gadın demiş, gidelim başga böyük memlekete, demiş. Belki onda daha fazla iş bulun da... Kimin yanında işlersaydı az bir para verirdi. Belki demiş onda daha çok işleng, daha çok para gazanın, demiş. Daha rahat yaşan. Adaaam garısına uymuuuş. Yorgancığını urubacıglarınıı, goymuşlar eşeğin heybesinee, yorganım da eşeğin üsdünee, bindirmiş garısını daa, aldı gideller. -Gidelleeer, böyük bir memleket bulacaglar da gidsinner. -Çıgmışlar gideller, ne gadar yol aldıysalar, çıgmış önüne da bir ihdiyarcıg sakalllıı. Demiş, neree giden oğlum demişşş gendine. Demiş olduğmuz yerde demiş böyün işlerig böyün yerig, demiş ihdiyara. Gidelim bir böyük memlekete, demişş. Belki daha eyi yaşantımız olur demiş gendine. Ee oğlum demiş o daa. Gidin ammaa, endirmiş garısını eşşegden. Gel demiş seni bindireyim. Nere gideceysang bırakalım seni, bindirmiş ihdiyarı üsdüne, gittiler -ne gadar yer giddiysalar- uzaglaşdıysalar, ihdiyar demiş, beni buracıgda endiring da ben gideceyim yere artık varırım, demiş gendine. Siz giding yolunguza. Endirmişler ihdiyarı, gittiler garannıg oldu, bir köve vardılar. Gidmişler çaldılar bir kapuyu. Ev sahibi demiş ne vardır. Dermiş tangrı misafiriyig. Bir yercig göstering bize bu akşamlıg galalım. Yarın sabah galkıp başga bir yere gideceyig. Amma bu akşam dinnenelim bir yerde yatalım. Gösdermiş gennere bir boş evv. Bunnarın yorgancıgları şeyleri var. Aha bunun içinde yatın, demiş gennere. Girmişleeer, yattılar. Adam hökmetmiş* garıgoca oldular o gecee. Garı itiraz eddiysa bile adam dinnememiş. Yani böyle biz temiz deyilik. Nasıl gideceğimiz yere gideceyik, demiş genneee. Adam demiş ben havlıda bir guy gördüm. İçinde su var. Ev sahibi gagmadan gidelim çekelim o sudan ikanalım. Gidmişş, doldurulmuş govayı su, çekeer. Teee gova çıksınmış yokarı olurmuş govada altın. Dökermiş şeyin yanınaaa -ille su isder o- dökermiş guyun yan tarafına oracığaaa. Çeeg, dök, yığmış goca bir tepe. Gova takırdısını duymuş ev sahıbı. Nedir bunarın yabdığı demiş, gak bakalım napallar? Gelmiiş bakallar, garı goca guyun başında, su çekeller te çıksın su atın olur. Demiş naparsıngız?

-Aha demiş su ararıg çekelim, demiş. Sening bu guyun suyu altındır? demiş ev sahıbına*. Yok demiş. Bak demiş biz doldururuk suyu ta çıksın altın olur, demiş gendine. Hep altın. Ev sahibi demiş. Çekin dökün, çekin dökün. Alın alacağnızıı, gerisini da bırakın bana. Çekmişler dögdüler çegdiler dögdüler. Su alamadılar ikansınnar. Çegdiler dögdüler, çegdiler dögdüler. Doldurmuşlar heybelerninin gözlerini altın. Demiş garı artık demiş, hem adaaam.

Ne iş isderig neee işlemek. Gidelim kövümüze bir iş guralım, demiş. Doldurdular heybenin gözüne da paraları, godular yorgancıglarmıı döndüler geriii, aldılar kövlernin yollarnı. Giddigleri yere gene aynı yerde gene çıgmış garşılarna ihdiyaaar. Gene bindirmişler geni eşşeğeee, gittiler davaraaa, neçin oğlum demiş döndünüz geriii? Gidmediniz? O da demiş. Giddig demiş bir ev sahıbına misafir olduug, o evdeee, demiş. Guydan su çegdik, altın olduuu, zengin olduk, demiş. Bak demiş bir sürü paraaa. Para ihdiyacımız yok artık. El yanında işlemeye yaniii. O da demiş gene ihdiyaaar. Siz demiş olduğnuz yerde akşam garı goca oldunguz, demiş gene. Sening garın hamile olduuu. O çocuğun kısmetidir bu para, demiş gennere. Biraz daha gidmiş ihdiyar. Endirmişler ihdiyarıı, gayboldu.

-Temiz yürekli insan, gittiği yere temiz yürekliysan kötülük düşünmezsan nereye gitsen yüzün güler. Azınan yetinen insan. Benim evimde azdır da birinin çokdur da gözünü dikmezsan isdediğin şeye ulaşın sana tangrı yardım eder. Ama eğer o insanın gözü göğnü arsızsa, onu aldım da onu daha çalayım onu daha çalayım. O insan kötülük yapar ne gadar gazanırsa eninde sonunda bütün gazandığını da gaybeder. Helali olmaz. Hani den annımın teriminan gazandım bir malı yeyim. Bazısı öyle yapmaz helali olmaz. Gazandığnın hayrını görmez ne evladı görür ne gendi-

HIZIR ve EBE

Vahdın birinde bir şey, ebe hanım varımış. -Esgiden ebeler hayvannan giderdi kövden köve. Araba yoğudu. Ben etişdim yoğudu.- Gündüz gece, edrafın ebesimişdi, gelir alıllardı gendini, gidellerdi. Hiç evlenmemiş. Birkaş gişi isdemiş gendini, hiç evlenmemiş. Başga şehirden bir oğlan gelmiş. Güzel mi güzel -Masal bu ya- talip çıgmış ebe hanıma. Demiş ben evlenmem çünkü ben senininan ilgilenemeycem. Gece olur, bazan gündüz olur, ben gaçarım. Demiş senininan ilgilenmeycem, onun için evlenmem. Ben demiş her şeye razıyım. Şu beniminan evlen. Nere isdersang git, ben razıyım. Gabul edmiş. Evlenmişler o gün. Gece, gelmiş bir gişi çalar kapuyu*, demiş garım doğuruyor heman gidelim. Yog demiş, bugün düğünüm oldu. Ben bu agşam bir yere gidmem. Demiş gene gocası, git. Ee bıraayım seni gideyim demiş ilg geceden ? Gid gid, demiş. Ben sana bir ayna verecem. Al bu aynayı demiş, gid. Ama demiş çocug doğacağı sahat, hemen başçığı çocuğun gözüğür*, bu aynayı go* içine bag demiş, aynanın içine bag. Garşı go, içine bak. Gomuş, dediği gibi almış o aynayı gitmiş. Çocuk hemen başçığı gözüğüyormuşdu, doğacak çocuk, gomuş garşı aynanın içine bagmış. Bagmış o çocug ipde sallanır. Öyle gözüğür aynada, ipde asılı çocuk. Gelmiş, bu üzüntülü. Tabi gece giddi, sabah geldi. Noldung demiş gene, ne gördüng, demiş genne. Demiş çocuğu gördüm ipde asılı demiş, da moralim bozuldu. Bu çocuğun demiş, annının yazısı odur. Anına yazıldı demiş, ipden olacak ölümü demiş. -Yani ne olursa olsun, kimse önleymez o şekilde ipde ölecek, asacaglar genni ipde ölecek-. Ertesi gece, gene hazırlanıllar yatsınlar, gene gelmişler çağırıllar gendine, genem isdemez gidsin. Git demiş genne. Ama al bu aynayı da git. Almış gitti gene, dediği gibi yapmış. Bagmış bir ateş, çocuk içinde yanar. Gelmiş. Demiş ne gördüng? Demiş çocug, ateşde yandı demiş genne ve bunun da ölümü ondan olacag. Yani, dovar dovmaz demiş annının yazısı budur, demiş. Kimse öngleyemez. Ertesi gece gene yatacaglar, gene gelmiş. Eee garı isdemez gidsin. Git git dermiş genne, git da ben seni beglerim. Almış gene aynayı gene gitti. Bir su, çocug atladı suya, su aldı gitti çocuğu, çocug gayboldu çocug boğuldu. Gelmiş, verdi adama aynayı. Demiş ne gördüng? Eee çocug demiş adladı suya, ee çocug gayboldu demiş. Onun da demiş ölümü, sudan olacag, suda boğulacag. Verdii aynayıı, daha ertesi gece gene çağırmışlar geni. Gitti geldi, adamı evde bulmadı. Adam aldı aynayı gaşdı. Adamı bulmadı. O gadar her tarafa soruşdurdu, bulmadı. Gidmiş hocaya, demiş, hoca efendi, gocam gayboldu. Niçin, demiş gene. Üş gecedir demiş, bir ayna verir bana, böyle böyle, giderim gelirim verir, giderim gelirim verir. Gızım demiş gene, o demiş Hızır'ıdı demiş gendine. Hiş demiş gene, beniminan beraber olmadı demiş.. Yatağa da girmedik.. O bir bilgi vermek için geldi sana demiş gene ve sana bilgisini öğreti ve ortadan gayboldu. Arama geni da bulmang demiş genne..

GURTLU KÖPEK

Bir gurtlu köpek bile olsaymış ona bile yüz çevirmeycen. Çünkü o gurtlu hayvan... Padişah, çağırmış padişah hizmetçilerni yanına... Demiş gidecegsiniz bana sizden aşşağı birini bulup getireceksiniz. Gitmiş üçü da gezdiler sabahdan agşama gadar. İki danesi hiç bişey bulmamış, bir tanesi bir gurtlu köpek bulmuş, yani biri sakatladı genni* gırıldı ayağı, böyle galdı yatır yerde. Demiş, bu bizden aşağıdır. O şu dedi genne sizden aşağı birini bulup getireceksiniz bağa, o da demiş bu köpek bizden daha aşağıdır. Alayım bunu padişaha götüreyim. Obirine demiş sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Hiç. Sen ne buldun? Aha ben demiş gurtlu bir köpek buldum, geldim demiş gendine. Almış getirmiş. Sen bilirming demiş gendine, sen bundan daha iyi olduğna demiş. Da bu senden aşağıdır, demiş. Bu köpek senden aşağıdır? demiş. Bu demiş, senden daha üsdündür, çünkü yediği yeri bilir. -Yani ne yapsang gendine, yediği yeri bilir- <üstüne basa basa söylediği an> -İnsan var yediring yediring geni, gelir böyle ahbapça görünür sana, meğerisam galbini bilmen da sana kötülük yapar. Ama o köpek yapmaz-. Bu demiş, muhdaç bir hayvandır, demiş gene. Bu senden daha eyidir, demiş. Al bunu götür eyi bir yere go, demiş. Bunu tedavi edin, demiş gene.

-Yani o vakit gazanacag insanığını. Yani ona, bakarsa da tedavi eder o vakit insanlığını gazanacag-.

Onun içi kimseye yüz çevirme.

YILAN ve ÇOBAN

Vahdın birinde bir çoban varmış Bir çoban ovanın içine mandıra. Davarım onda begler ovada. Şey gün... Geceleri o mandıraya götürür. Sabahtan gider, davarını sağar. Südünü alır gelir köve. Gündüz begler gene davarını, gene gece kapar oraya. O mandıra çalladığı yerde - bir böyle- gayang yer varmış. Böyüg bir ilan varımış oracıgda. Bu sağdığı zaman südü, südün kokusundan o ilan gelirmişdi. O çuban* dökermişdi süd, bir gabın içine, dökermişdi gendine. O ilan* içer giderdi. Yatırmışdı, ertesi gün süt sahatı* geldiğinan gene çıkar gelirmişdi. Gene dökermişdi gendine hör* gün. Bir gün çuban uzag yere gidmiş goyunnarıynan. O mandıraya gelib süd sağmamış. Demiş çocuğna, oğlum demiş böyün mandıraya gidip süd sağmadıg, dökeyim sana bir bardağın içine süt, git dök ilanın gabına, da gel. Tamam demiş çocug. Sağdı südü, adam aldı geldi köve. Bardağa dögdü yolladı çocuğu dögsün ilanın gabına. Gidmiş dögdü gendine. Çağırırmış gendine ... gelmiş ilan içer. Gidmiş çocug, almış bir daş ilan içerkana vurmuş, kesmiş, ilanın guyruğu kopmuş. -Ne gadar kobduysa işde- guyrug tarafı kopmuş. O da dönmüş çocuğu sırdı. Çocug öldü. Adam begler begler, çocug gelmez. Demiş gideyim bakayım noldular. Gidmiş bagınmış çocug ölü. Çağırmış gendine. Demiş bag guyruğuma. Artık demiş genne, "sende evlat acısı varkan, bende da bu guyrug acısı varıkan, artık demiş arkadaş olamayıg, arkadaşlığımız bozuldu".

GÜNAHINI AFFETTİREN ADAM

<Evlilik, iyi geçinme kendisi için çok önemli olduğundan birkaç kez bu konu üzerinde durmuştur.>

Adam katil idi. -Katil dediğim sana yani, biri bişey söylersa öfgelenirdi ya döverdi ya, öldürüdü. Ee adaam, çok öldürdü.- Demiş Allah'ına yalvarmış doğa edmiş. Ey Allah'ım demiş ben bu günahlarını? Nasıl affedecen beni, demiş. Bu gadar günah işlediiim. O daa, tangrı şeyinden bir seda gelmiş gene. Yolun kenarına bir guy gazacan, su bulacan, bir guru ağaç ekecen, o guru odunu, o ağacı suvaracan*, eğer o ağaç açılırsaaa.. Yani açılacak kölge yapacak, altına masa goycan demişşş, geleniii gideni yedirecen, oracıgda. O yolun yanında yedişdirecen. Büyüdmüş ağacın, altına gomuş masaaa, heeer gün gakaaar, yiyecegler ongarır alır gider. Bişirir ongarır, kısmet neyisa hazırlaar, geleni gideni çevirir yedirir. Adamın biri, adda geçermiş koşduruur. Gidmiş demiş gendine, sen böyle geçemen, yeycen buracıgda, kısmet neyisa yeyecen, ondan sonra gideceyin yere gidecen. Adam zorlamış. Gendi yemez gendinin işi aceledir, gideceg. O da almış tüfeği, demiş doksan dokuz kişi öldürdüm bir da bu demiş. Onu da vurmuş, -yani vurdu adam geni- gene tekrar Allah'ın huzuruna şey edmiş, yalvarmış dova edmiş. Demiş bu gadar gün hani işledim, günahlarını çabalarkan affedesin beni, tekrar günah işledim, demiş adam. Tekrar bir daha günah işledim, bir gişi daha öldürdüm demiş oldu yüz gişiii. Demiş gene bütün günahların affolduuu, bu giden demiş, bir gıza düngürcü gitdileer, demiş gene bu gızı giderdi kötülemeye işini bozsun evlenmesin. Ve bu gızın düngürcülüğünü bozsun. Alamasınnar bu gızıı, onun içi demiş sen bunu öldürdüğün için bütün günahların affolundu, sevap da gazandıng demiş gennee.

SÜPÜRGECİ KIZ

Bir fakir süpürgeci gızı - babası süpürge yaparmışıdı.- Gız da annesi yog, bir güçüg* gulubecigde* otururmuşdu büttün gün. O süpürgeleri satardı. O gulubecigleri da padişahın gonağnın yanındamışdı. Gız her gün gendi halinde oturur, o süpürgeleri satar, babası da gakar sabah gider ovaya, toplar süpürge, çalı toplar, süpürge bağlar. Gız otururkan bir gün, falcı geçermişdi. -Şimdig da geçerler da önemsemeyig-. Demiş gıza, gızım demiş, uzad elini sana falına bakayım, demiş genne. Eee gız da eyi niyedli, inandı. Uzadmış elini. Padişahın oğlunun gonağının yanında olduğu için, o da pençeredenmiş gızı seyreder falcı gene ne söyleyceg. Merak eder. Bagmış gızın avcuna, falına. Demiş gendine, gıza, bu gonağı görüng? demiş, böylee güzel gonaglara demiş sen, gelin gideceng, demiş gıza. Söyledi ne söyediysa, gaşmışşş. O gaçınca gelmiş şey, padişahın oğlu. -Yaniii süpürgeci gızı fakir, kim alacag? Da gideceg gonaglara gelin deyi gızınan alay eder-. Ne söyledi sağa demiş genne falcı? Söyledi bana böyle güzel gonaglara gelin gidecem. Eee padişahın evinin yanında olduğu için gulube, oğlan alaya dutdu gızı. Her gün, her gün geçermiş. Her gün aynı sözü gız oğlana söyler. Oğlan büyüdü, evlenme çağına geldii. Padişah oğlu olduğu için, padişah garısı bulacaglar ... gızı da evlendirsinler gendini. Gidmiş başka memlekedden bir padişah gizi bulmuşlar. Oğlanı evlendirileeer. Ama... padişahın gızımış başka bir adama ganmış. Başga bir sevgilisi varmışdı, ganmış onaaa. 'Temiz değil'. Oğlanın anasıynan, gızın anası annaşdı. İlle da padişah gızı olacag. demişş.... Benim gızım demiş böyle böyle <anlatmak istemediğinde bu ikilemeyi kullanıyor> -Esgiden kına gecesi yapallardı, ertesi gün da düğünn alırdı geni-... Demiş, napacayıg? Demiş aha bu süpürgeci gız paraya ihdiyaşlı*, verelim gendine para... Lambaları da söndürelim, hiş gonuşmasın, böylece birligde olsun oğluynan, sabah erkenden alsınlar gendinii... Gelmişler çaldılar kapusunu süpürgeci gızın, kimsesi yok bir ihdiyar babası... Demişler gendine, sana vereceyig bir kese altın Bu agşam gireceng gerdeğe padişahın oğluynan. Ama kim olduğungu hiş gonuşmaycang, açıklamaycag, demiş. Sana vereceyig bir kese altın <vurgu ile söyler> ve buracıgdan da gaçacang.

-Tamam? Tamam. Gabul edmiş şey, gız. Gece oldu, garanlıg olmuş, gızı almışlar. Lambaları söndürdüler. Garanlıg odaya, gızı padişahın oğluna verdiler. Yadmışlar gagdı, beraber onuynan. Tabi o çıkardı, gızlığı isdeller. Demiş gene oğlan gece. Sana demiş bir elmaz iğne verecem, demiş göğsüne dakasın. Bir da hançer verecem sana, elmaz. Oğlumuz olursa, onu da göğsüne dakasın, demiş gıza. Gız almış hançeri, saglamış onu. Elmaz iğneyi, oğlanın anasıynan gızın anası geldi kapuya, çığırdı, aldı gızı garanıgdan gaşdılar. Demiş ne verdi sanga* oğlum? Bu elmaz iğneyi verdi, demiş gız. Almışlar elinden gızın o iğneyi. Gıza

vermişler bir kese dolu para. Gidmiş köyün göbeğinden bir ev satın almış güzel bir ev. Almış babasını gittiler o evde yaşamaya başladılar. Oğlan da evlendiii.. Geşti bir iki sene aradan. Hatırlamış gızı nereye gitti. Oraşda otururdu süpürge satardı da şimdik nereye gitti? Gideceg incidsin genni. Gidmiş soruşdurmuş, bulmuş gendini. Gidmiş bagmış, güzel bir, bahçeli bir ev. Gız hamile olduu. Doğurduu bir oğlan. Evin ortasında birleşik, iğneyi da çocuğun göğsüne dağdı, o verdiği hançeri da, çocuğun göğsüne dağdı oğlanın dediği gibi...Gidmiş alay edsin geni gene. Napang süpürgeci gızı? Eyi. Evlendimin? Evlendim demiş. Eee nere gittin? Gonaglara gelin gittim, demiş gendine, oğlana. Gidmiş, almış gendini içeri. Eeee demiş, çocuğum da oldu. Gidmiş oğlan aşmış çocuğun yüzünü, bagmış nur topu gibi bir oğlan çocuğu, göğsünde da oğlanın verdiği hançer dakılı. Demiş gene, sen bunu nerde buldung? Demiş gıza. Gız da demiş gene senininan evlendiğmiz gece, sen verding bana bunu demiş. Söyleding demiş oğlumuz olursa göğsüne dakayım, oğlumuz oldu ben da göğsüne dağdım. Eee başga ben sana ne verdim, demiş gendine. Bir elmaz iğne verding. Eee onu nabdıng? Onu demiş aldılar elimden, bunu vermedim sagladım. Gidmiş eve çağırmış anasını, garısnı çağırmış Demiş demek ki gız değilidi, bana yuturdunuz, demiş gendine. Onu demiş aşşağa gördüngüz, fakir gızı aşşağa gördüngüz. Aldıngız bana bunu ama, bu demiş ondan daha aşşağadır. O daha temizidi demiş gendine. Bu aldığım temiz değilidi.

Seni demiş bugünden bura boşayıyorum demiş gene, gıza. Ne isden demiş sana, bindireyim seni da yolladayım gidesin. Ad mı idsen, gılış mı..

Kaynak Kişi
Sultan HERAN

Derlendiği Tarih
2008 Mayıs

Derlendiği Yer
Boğaz (Girne)

Sultan teyze ile görüşmem sırasında eskiden çok fazla masal anlatmadıklarını ve dinlemediklerini söyledikten sonra, eğitimi ele aldığımız zaman, "çocukken kimseden bir şey almamamızı, başımıza bir iş gelirse kendimizi nasıl koruyacağımızı öğredirlerdi. Şimdi açık açık öğredirler her şeyi. Bir isdeğimiz olduğunda da gidip isdeyecen derlerdi. İsdeyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü garaa. Gizlin alınmaz çalınmazdı."

Evlatlarımızın çocuklarına baktık; hepsi de dinlerdi beni. Büyük torunum ve onun bir küçüğü eve gelir gelmez yaparlardı ödevlerini. Onların zamanına kitaplar çıktı diye onlara da masal anlatmadım." diye konuyu sadece küçüklüğünde yaşadığı bir olay ile bağladı.

Çocukken yemekleri beğenmedikleri için gece geç vakit acıkırlardı. Bir gece pişen yemeği kardeşi de kendi de beğenmeyince babaları öfkelenip "Bu akşam aç kalın, size yemek yok. Ananız da size yemek vermeyecek." deyince korkularından bir kenara sinmişler. Gecenin geç vaktinde herkes yatınca çok acıktıkları için uyanıp, odalarındaki karpuzu gizlice kesip yemişler.

Bu olayı anlattıktan sonra "Yoğudu şimdiki gibi beğenmedi, yemesin da başga bir şey hazırlansın. Evde bişen neyisa oydu yeyceğmiz. Şimdi her şey değişdi. Eskiden sıkıydı. Büyüğe karşı da gelemezdik."

ATASÖZÜ

"İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara."

Toplum içinde her kişi tanıdıklarından her zaman her şeyi isteyemez. Çok zor durumda kalıp da bir tanıdığından gerekli şeyi isterse ona yardımcı olmak, istediğini imkanlarımız varsa vermek doğrudur. Eğer imkanlarımız var da vermiyor, dostumuzun zor durumda kalmasına göz yumuyorsak utanması gereken kişi o zaman biz oluruz. Vermeyen olur. (Sf223)

(Büyük sözü dinlenirdi. İstedikleri şey yabancıların dahi olsa izinsiz hiçbir şey yapmazlardı. Hemen alınmaz, sorulurdu.)

Kaynak Kişi

Kezban ÖVGÜN

Derlendiği Yer
Girne- Esentepe

Derlendiği Tarih
1 Mayıs 2009

Doğum Yılı - Yaşı
1923 - 85

"Masalları gış gecelerinde çocuklara, komşulara annadırdılar. Yaz gecelerinde annatmazlardı. Sucuk, guru üzüm vs. yerdik. (Şimdi çeşit çeşit yemiş var.)

Anlatılan masalların bazıları ders verici olurdu, kızardık gennere uslu durun diye..." anlatıyor çocukları ile birlikteyken. Kendilerine de yaşlı insanlar büyüdükten sonra anlattı.

İkili görüşmeler esnasında masal bilip bilmediğini hatırladığı masalları anımsadığı kadar anlattı.

Masalları kış gecelerinde yaşlı insanlar kendi çocuklarına, komşu çocuklarına anlatırdı. Gündüz herkes çalıştığı için her gece başka birinin evinde toplanıp sucuk, üzüm, pekmez gibi eğlencelik materyaller ile vakit geçirirlerdi.

Eskilerde kalmış bu geleneği daha sonraları kendi çocuklarına ve torunlarına anlatmış fakat günümüzde çocukları ve torunları bunları hatırlamamaktadır. Bağlam olarak bizi evinin bahçesinde karşılayan Kezban Nene yoldan gelen geçen komşularının da selam vererek hatır almasını yüzündeki tebessümle belirtiyor.

Kezban Neneye hangi masalları hatırladığını ve etkilendiği noktaları soruyorum. Cevap olarak pek masal hatırlamadığını birçoğunu anlatmadığı için unuttuğunu artık kimsenin masalları dinlemediğini televizyon izlemeyi tercih ettiğini eskisi gibi komşuluk ilişkilerinin kalmadığını söyleyerek biraz düşünüyor ve ardından bildiğimi tahmin ettiği "**Pastelli**" masalını anlatayım diyerek tebessüm ediyor. Bu sırada yanımızda komşu kadın, Kezban nenenin yeğeni ve yeğenin kızı bulunmaktadır. Başta çekinerek anlatıp anlatmama arasında kalırken, ortamı sohbet havasına bürüyerek doğal ortamda anlatmaya başlayarak hiçbir değişiklik yapmadan masalını anlatıyor. Birçok varyantı olan "Pastelli" masalını derlediğim şekliyle yazıya geçirip birkaç yerde farklı anlatıları olan Pastelli masalını Muhsine HELİMOĞLU YAVUZ'un *"Masalların Eğitimsel İşlevleri"* adlı kitabındaki ileti dizinine göre ve vermek istediği mesajlara göre irdelenmiştir.

Sırasıyla Kezban nenenin anlattığı masalların listesi şöyledir;

1. Pastelli
2. Bakla
3. Fatmacık- Hüseyincik

PASTELLİ

Vahdın birinde varıdı bir gocagari. Süpürdü havlısını. Süpüre süpüre buldu bir onnucuk. Aldı gocagarı paracıı ne alayım, ne alayım derken "fısdık alsam gabuğu çıkar, alsam ceviz gabuğu var. padem* alsam gabuğu var. Gideyim alayım azacık pastelli." demiş.

Pasdelliyi alayım da yeyim. Gitti gocagarı (zavallı), aldı bir parça pastelli yedi, biraz galanı da godu bir tabağın içine. Onu da godu bir küpün içine. Çıgdı. (tesdisi* boşandı, suyu galmadı) Aldı bardacını gider doldursun. Kiliklemiş kapuyu da asdı anihdarı* da kedinin bağzına*. Çıgdı, giderkan üç dane çocuk oynardı kapıdan dışarı. Demiş gennere* "be çocuklar, yok gidersiniz da anihdar kedinin bağzındadır da alasınız bana basdelliyi küpden da yeyesiniz!"

Çocuklar duydu. Gocagarı etdi oyanı. Çocuklar gider alır basdelliyi yerler, sonra da pislerler gendine tabağa. Godular aynı yere çocuklar kilitlediler kapıyı goydular aynı yere. E gocagarı gelmiş kedinin bağzında buldu anihdarı. Gocagarı almış açmış kapuyu. Demiş gideyim yeyim azacık basdelli, gider açar küpü alır tabağı. Bu görmedi battı alsın basdelli battı elleri kirlendi. Aradı bagsın yukarı garga s.çdı** ağzına. Döndü aradı otursun yere gocagarı girdi g..üne** gazık, öldü. Benda bıragdım da geldim.

GOCAGARİ

Varıdı bir gocagari gene -deyim sana öbür gocagariyi da- bir pakla* buldu yerde gagdı egdi geni bir tenekecin içine. Pakla böyüdü, böyüdü hazır çıgsın gögyüzüne yülgü pakla -canım gızım-. Gocagarı paklayı toplardı da satardı. Günün birinde bir yere gideceğdi gocagarı -bilmem nere- yazdı bir kahıt da yapışdırdı paklanın üsdüne -çalmasın gene paklaları, giden da görecek şu-.

"Pakla hamdır, begcisi .mdır**" da godu üsdüne, gaşdı giddi. Biri uzandı kessin paklaları, o seslendi gene; hep (hop) demiş gene*. "Pakla hamdır, begçisi .mdır. Tokanma!"

Adam bakar bakar birini görmez. Tekrar başgası görür, gene aynısı -canım gızım-. Başka biri duymadı, uzandı kesdi bir pakla...

Adam başına gelene çare aramış ama bulamamış. En sonunda gocagarı ona yardım etmiş ve kurtulmuş

Burada irdelenen aslında; söylenene inanmayıp da "yapılmaması" söylenen şeyi yapmanın karşılığında meydana gelen sorunlar ve düzeltmek için çarenin aranmasının anlatılmasıdır.

K.Ö hem çok yaşlı olduğu için hem de aklına gelen masalların tümünü hatırlamadığından, ders çıkabilecek bu kısa anlatıyı da görüşmemiz sırasında aktarmıştır.

FATMACIK- HÜSEYİNCİK

Bir varıdı, bir yoğudu. Varıdı bir adam iki dane da çocuğu. Öldü garısı galdı çocukları. Biri Fatmacık biri da Hüseyincik. Bulmuş adam başga garı da evlenmiş.

Garı isdemez çocukları. Ya çocukları gaçırt ya da ben gaçacam, dermiş bubalarına. Günün birinde, doldurdu bir çanta yeyecek, onu bunu. Demiş gennere götürecem sizi gezmeye. Doldurdu bir bidon da su gabacı. Aldı genneri gitdi dağın birine. Yazıdı da oturdular. Çocuklar yattı uyuya galdı çamın altında. E adam bekler genneri, bakar uyudular. Asdı gabacığıda -guyruglu, su gabağı derdik- çamın üsdüne, bıragdı çocukları gaçdı.

Uyandı oğlancık -Hüseyincik- duydu gabaca ki vurur rüzgar sallanır çamın üsdünde. çocuk bakar bubası yok çağırdı ablasına; Fatmabacık, Fatmabacık! Ta tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Uyandı o da bakar, gakallar gel dedi gene dutacayık bir yol nere gidersak. Duttular bir yol -canım gızım- gideler önlü arkalı. Fatma önünde Hüseyincik da arkada. E yazıdı, susadılar. Bakar bulur bir eşek ayağı (ki eşek ölür da galır öle dırnakları) dolu su, yağmurdan galiba doldu su.

-Fatmabacık, Fatmabacık! Susadım, napacayık? İçecem bu sudan!

-İçme (anam) da eşek olun demiş, eşeg ayağıdır.

Gittiler, gittiler buldu öküz malayı*.

-Onda da içecem, demiş gene* çok susadım.

-İçme anam da öküz olacan, demiş abası.

Hepeyi gittiler biraz daha, bir goyun ayacığı bulmuş yerde dolu su. –hani ki yamur eder da dolar su-

Demiş gene; Fatmabacık, Fatmabacık! İçecem.

-İçme anam da guzu olacan, goyun olacan.

Eğilmiş çocuk içmiş, olmuş bir guzucuk! (inanıng buna deyip güler)

Çocuk guzu olunca, "demedim sana içme da guzzu olacan!" demiş gız. Fatma önünde, Hüseyincik arkada gideler. Gittiler gittiler buldular bir maraa*. Girmişler o maaranın içine oturdular, ağlalar ikisi da.

Padişah oğlu da bagdı onun içine iki gişi oturur mağrada. Demiş gennere naparsınız bunun içinde!

Hiç dediler gendine. Aha giderdik da yorulduk oturduk.

-Nerden gelirsiniz? demiş. –demediler bubaları götürdü da bıragdı genneri-

-Yoruldug da oturdug.

-Hade gelin da götürecem sizi bizim eve demiş gennere. Alır padişah oğlu götürür evine. Almış gıçcazı, garısı etti. Günün birinde hamile oldu garı. Kuzucuk da yanında. Gocası sorar gıza; bu guzuyu ne gezdiring? ama!

-E dedi gene gardeşimdir.

-Guzudur gardaşıng?

-Guzudur, demiş. -annatmadı gerçeği-

Günün birinde padişah oğlu gidecek seferine, başga yere. Almış bir da halayık, gıza gebeydi ta ki gendi gelsin. Padişah oğlu her şeyi onardı ve gitti. Her gün aramış garısını, napa diye. Halayık günün birinde gel hanım aba gezelim azacık bu havızın* kenarında hava alalım. Yiter halayık gıççazı düşdü. Galır guzucuk havızın başında. Gıççazı yutmuş balık, balığın garnında doğurmuş. Padişahın oğlu gelmiş dışarıdan. Halayık süslenir.

Kuzucuk her sabah çıkar gider gonuşur aplasıynan döner gider eve.

Halayık hasda oldu, geberecek. Adam da der genne "benim garı pambık gibiydi noldu?"

-Hanım benim, demiş halayık.

-E hanım sensan hizmetçi nere giddi?

-Gaçdı bana, demiş.

(Halayık hasda öleceg ya güya doktora gitti. Doktor; var guzucung, var? demiş, bazla da ganından iç, iyi olacang.)

İnleyerek gelmiş, guzucuğu bazlamak için gasabı isdemiş, gasap gelmiş. Guzu bunu görünca beş tayka demiş. -hiç gonuşur guzu-

Gitmiş havuzun başına, "Fatmabacık, Fatmabacık! Tak tak eder gabacık, aldattı bizi bubacık. Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor."

-Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın gözüne girsin.

Guzucuk gider yatırırlar geni, kesecekler, bıçag gasabın gözüne girmiş, çıkmış gasabın gözü. Birkaç gün sonra halayık gene başka kasap getirmiş. Guzucuk gene çağırır aplasına. "Fatmabacık, Fatmabacık! Bıçaklar bileniyor, bağzıma dolanıyor. Kesecekler beni."

- Bıçaklar ki bilenir oğlum, gasabın ciğerine."

Kesecekler geni dönmüş bıçak oturmuş ciğerine. Kasap ölmüş. Padişah oğlu bu defa düşmüş guzun peşine, duymuş gonuşur abasıynan. Padişah duyunca şu balığın garnındadır garısı doğurdu da çocuğu, alır asgerlerini enmişler havuza. Çıkarmışlar balığı, yırttıkları zaman garnından çıkarırlar garıyı, padişah alır genneri eve giderler.

Halayık da bekler evde kuzucu yesin. Halayığa anlatmış ki her şeyi bilir.

-At mı isden, cellat mı? demiş.

"At isderim, seyrana çıkayım."

Çekegmiş oraşdan bir at bindirmiş geni üsdüne, vurmuşlar ata. Halayık parçalanmış, ölmüş.

Ben da bıragdım da geldim. Onarda geçindi garısıynan hem çocuğuynan...

Kezban Övgün

Kaynak Kişi

Sadiye DESTUR

Kaynak Kişinin Mesleği
Terzi
(Kıbrıs Türk kıyafetlerini araştırma geliştirme ve yapım işleri)

Doğum Tarihi ve Yeri
1943-Lefkoşa

Medeni Durumu
Evli

Öğrenim Durumu
İlkokul Mezunu

Derlendiği Yer
Lefkoşa – Surlariçi

Derlendiği Tarih
3 Mayıs 2009 Pazar

Hatırlarım bize masal anlatan biri varıdı. Hasan Aba derlerdi gendine. Erkeğidi ama. Güçüklüğüme giddiim zaman ben 1943 doğumluyum. En az 6 – 7 yaşlarmı hatırlıyorum (Lefkoşa'da, doğma büyüme burdayım.). Çocukluğuma gittiğim zaman masalların çoğunu babamın anlattığını hatırlarım. Annem Vadilili, ço tutucu, zor geçim sağlayanbir ailenin kızıydı. Babam, Baflı'ydı. İlginç olan şey, o zaman bir besleme olayı varıdı ve babam Tera köyünden Lefkoşa'ya bir besleme olarak verdiler. İyi davranılmamış, işçi gibi kullanılmış, 6 yaşında bırakılmış Lşa'ya hatta Türkçe bilmiyormuş da manamu diye ağlarmış çıkarmış köşeye eve. Okula göndermediler, kendi gayreti ile gazete okuyacak kadar adını yazacak kadar bir yazı öğrendi. Hep işçi oldu. Kendi iş yaptı. Buzcu Enver adıyla bugün

Gökçeoğlu'nun kitabında bile Lakaplarıyla Türkler, *Kıbrıs Türkleri'nde Lakaplar*. O kitapta da adı geçer. Fakir idik bir şeyimiz yoktu ama o kadarı da oldu o zaman tahta buzluklar vardı Kıbrıs'ta ve babam da buz satardı işte. Yarım keserdi, urup keserdi, bütünü tabikii çok büyük bir metreye yakın buz buz kalıplarıyla. Ben de çok zaman onunla beraber gezdiğimi bilirim babamla. Çok sevecen bir kişiydi tabi yalnız cahil olduğundan dolayı her masal anlatışında işte hayalinden mi yoksa yaratıcılığından mı veya bize anlatacak bir şey bulamadığından mı aynı masalın içinde ya başka bir kişi olurdu ya biraz uzardı ya kısalırdı, farklı versiyonları vardı.

S.D.'nin burada anlattığı olay birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Gerek daha önceden derlenen masallarda gerekse tez için yapılan derlemede özellikle 7'den 77'ye herkesin bildiği Pastelli masalının 4 varyantına burada yazıya aktardım.

S.D.'nin babasına da masalın anlatılıp anlatılmadığını sorduğumda, herhalde çocuk olduğu için geceleyin oturulduğu zaman Şakir'in Bahçe dedikleri, Bıyıklının Bahçe'si şimdi yerine apartmanlar yapılır, tam Lşa'dan çıkarken, surların karşısında, sarı taştan bir evdi bu. Çok büyük bir bahçesi vardı. İşte merak. Ekilir, biçilir, havuzu varıdı. Aşağı yukarı 6 – 7 bin metrelik bir alana sahipti. Zengin bir aileydi. Bu da kaldı ki teyzem oldu. Teyzemin beslemesi oldu babam, annemle de kısmetmiş evlendiler. Bir yakınlık var onun yaşadığı yeri çok iyi gördüm, yaşadım. Teyzem tam bir hanımağaydı. O anlatırdı Kıbrıs'tan Hacce gidenlerden ilkiydi. Beyaz uzun elbise ve beyaz baş örtüsü, tülbet... Kapalılık, tutuculuk olayı, dediğim gibi 50 sene evvel bile görmedim. Neydii, içinde pullu veya boncuklu takardı saçlarını içine almak için onun uzun tülbendi vardı, tülbedi ağzına kapatırdı. Bugünkü kapalılıkla o günkü kapalılık farklı şeydi, daha doğrusu biz daha modern olmak için Atatürk devrimlerini beklemedik. Çünkü benim babamın bir resmi vardı. 1932'lerde takım elbise... Gayet şık giyinmiş çocukları (ilk eşinden bahsediyorum). İşte babam böyle bir kişiydi. Bize masal anlatırdı. Muhtemelen de işte, bayanlarnan kalabalık bir evde, bahçede ve herkes bir şeyler anlatırdı, muhakkak duymuştur yani. Kendi anne – babasından değil ama hanımından veya ağasından...

Bir da çok ilginç bir tip, bizim evimizden 5 – 6 hane uzakta Hasan Aba diye bahsettikleri bir kişi vardı. Şu anda hayalime getiririm da daima beyaz bir pantolon, pijama gibi bol, ben onu hafif kır saçlı, saçları çok kısa kesilmiş sürekli ev işi yapan bir erkek... Yani onun için mahallede lakabı Hasan Aba idi. Çok ilginç tipler vardı, şu an gözümün önünde çok

canlanır ve çocuklar ona çok ilgi gösterirdi. Çocuklara yemişler verirdi, yapacak bir şeyi yoktu. Ev işi yapar, yemek yapar kapı önünü süpürürdü... Tavrı ile Aba, Hasan Aba derdik o zamanlar yadırgamazdık biz de öyle bahsederdik. Çoğu zaman o da anlatırdı bize. Onun anlattıkları kısa kısa güncel masallardı. Bugün herkesin bildiği (tabi kusura bakmayın o zaman argo kelimeler de kullanılırdı yani...) kötü denmezdi. En çok bize her gün süpürdüğü için yorulunca hade oturung deyip başlardı...

Bir zamanlar, bir gocagarı varmış... Süpüre süpüre bir onluk bulmuş. Bu onluğu ne yapayım, ne yapayım demiş, gitmiş pastelli almış bir küpe koymuş. Çocuklarda devam takip ettikleri için gendini nereye koyduğunu görmüşler ve gidip o pastelliyi almak istemiş çocuklar ve yerine bir şey koymak istemişler. Pastelliyi aldıktan sonra bir güzelll kakalarını yaparlar ve o küpün içine goyarlar. İşte gocagarıda eve gelince elini uzamış pastelliyi alması için tabiki eli bulaştı ve koşarak govalamış çocukları (işte siz yaptınız gibi yani).

Böyle sonu olmayan küçük şeylerden bahsederdi bize arada uzun şeyler (şimdi dediğim gibi biribirine karıştı 55-56 yıl geçmiş üzerinden ki ben o mahalleden 11 yaşında ayrıldım ne kadar hatırladığımı tahmin edebilirsiniz öyle bir tip vardı. Bir de şundan bahsedeceğim bundan 5-6 yıl evvel öldü, gazetelere de çıktı. İki ayağı, iki eli tutmayan Hasan. Onun da adı Hasan. Yerde sürünen bir tip bu kişi ama o kadar kendisini seviyordum ki yani işte geceotururken bize hayatı anlatırdı. Yoldan geçenlerin bıraktığı (asla dilenmezdi ama yoldan geçen herkes biliyordu kıçının üzerinde ve bir elinin yardımı ile sürüklenirdi. Ölümünden sonra hala hatırlananlar bölümünde gazetede yer almıştı. Lefkoşa'nın ilginç bir tipiydi. Bize türküler söylerdi. En çok söylediği de Harman sonu diye bir film vardı onun müziğini ağzıynan darbuka çalar arkasından gezdiğim dikenli aşk yollardan diye bir türküde söylerdi çoğu zaman onun yanına da otururduk. Ailece iyi ilişkiler vardı. Babam onu arabaya koyar, spor alanlarının yanına götürür o da kendine göre topladığı paraları günlük yiyecek haline getirirdi. Son iki gözüde görmez oldu ama kendisine seslendiğim zaman; senmin Sadiye diye tanırdı beni sesimden... Sağolun eskilere hem rahmet okumak hem de hatırlamak açısından hayatımda çok ilginç tipler vardı yalnız bunları düşündüğüm zaman o zaman, kimse kimseyi dışlamıyordu ne fiziği ile ne kazancı ile... O kadar güzel ilişkiler olmuş ki, bugün de ise insanın çok değiştiğini Nasrettin Hoca'nın "Ye kürküm ye" demeye getirdiğini ve insanları mevkileri ile ölçtüğünü görüyorum. Mesela benim evim eski, Surlar içinde tamamen ve herkes bana diyor ki; "Niye Lefkoşa'nın dışında daha iyi bir yere taşınmadınız?" Ben şöyle düşünürüm, acaba bugün folklor camiasının yani halk biliminde tanıdığım bütün camianın Sadiye Ablasıyım, bu bana gurur verir. Sen de buradasın, daha büyük mutluluk ne isterim ben! Acaba oraya gittiğimde ben Sadiye Hanımefendi mi olacaktım diye hep düşündüm. Ve

şunu da söyleyim hepimiz aynı düşüncede olsaydık ne bugün Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz ne biz ne de eğitimimiz böyle olmazdı... (Eğitim derken insanların birden noldum delisi olup da çocuklarını bir kenara kendilerini başka bir kenara koymalarından bahsediyorum.))

Sadiye Destur ile yaptığım bu görüşmede eğitim derken genele dayandığımızı, öğretimden bahsetmediğimizi tekrarlamak istiyorum. Çünkü ada halkı; "Eğitim düzeyimiz çok yüksektir." demektedir. Halbuki yüksek olan okur- yazar sayısının fazla oluşu ve hemen hemen herkesin üniversiteye gidiyor oluşu öğretimin yüksek bir seviyede oluşudur. Eğitimin tanımını yaptığım gibi öğretimin de tanımını, tanımlar bölümünde vermiştim. Burada yaptığımız en büyük hata okula giden,okuma yazma bilen herkesin eğitimli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu olan insanlara soracak olursak çok azı bunun farkındadır. Eğitim dediğimiz şeyin temeli evde başlar ve sonra okul ile devam eder. Tezimin konusu olan sözlü ürünler bunlardan sadece birkaçını içermektedir. Örneğin bebeklikte annenin çocuğuna uyuması için söylediği ninni, küçük yaşlarda anlatılmaya başlanan masallar, masalların içindeki tekerlemeler eğitimi içeren belli başlı ürünlerdir. Bu ürünler günümüze yazılı edebiyat ile girmiş ve çok fazla değişikliğe uğramadan nesilden nesile aktarılmıştır. Sözlü ürünler arasında yer alan masal türü yazıdan önce kulaktan kulağa nesilden nesile aktarılırken aynı masal çeşitli varyantlarla aktarıldı. Örneğin S.D'nin anlattığı "Üç Turunçlar" masalı, M.G'nin "Tezler ve Sözler 3" eserinde daha farklı anlatılmıştır.

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

S.D'nin çocukluğundan hatırladığı masal.

Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar bir padişahın tek bir oğlu varmış. Padişahın gözbebeği. Gün geldi çattı padişahın oğlu sıkıldı.

-Baba demiş gendine ben sıkıldım. "Napalım oğlum?"

-Bana demiş, sen bir ev yaptır. Altında da çeşme olsun bir çeşmeden yağ aksın, bir çeşmeden de bal aksın. Herkes ihtiyacı olan gelip aldık sonra demiş bende vakit geçireyim.

-Tamam, demiş padişah, depo yaptırayım.

Birinden yağ akar birinden de bal. Onun üzerinde de pencereleri cam küçük bir şato yaptı gendine. Oğlan çıktı onun üzerine oturdu, pencereden gelip gidenleri seyreder.

Bir gün bir goca garı gelmiş. Tesdisine yağ doldursun. Çocuğun canı sıkıldı. Pençereden bir şey admış ilişsin goca garıyı diye tesdisi gırılmış. Galdırmış başını, "Ne diyeyim oğlum sana dilerim üç turunçların ateşine yanan inşallah."

"Tamam" demiş. Kahkahalar atmış çocuk ama içine de bir ateş düşmüş. Nedir bu üç turunçlar? Nedir bu üç turunçlar...

Hemen gitmiş babasına. "Baba nedir bu üç turunçlar?" diye sormuş.

Babası, ben de bilmem oğlum demiş. Şimdi duydum benda. Epey zaman geçtikten sonra çocuk cayır cayır yanmaya başlamış. (Beddua dutdu, ahı dutdu gocagarının, demiş.)

Ben bu üç turunçları bulmaya gideceğim baba!

"Aman oğlum etme, yapma nasıl gidecen sen." demiş.

"Bana demir bir çarık, demir asa bul, ben bunları bulmaya gideceğim."

Demir çarık yapıldı, üzerine bir sürü de peksemet alındı (peksemet gurudur ya bir şey olmaz). Yolda hem yer hem asasına dayana dayana gider. Günler, aylar geçmiş herkese sorar kimse bilmez. Bir gün bir dağın eteğine gelmiş, bakmış ki ak sakallı dede.

Demiş gendine "Ak sakallı dedem, sen bilirmin üç turunçlar nerededir?"

"Aman oğlum!" demiş gendine "Sakın!!!, sen bu yoldan geri dön, üç turunçları bugüne kadar kimse elde edemedi. Senda onun naarına yanmayasın."

"Yok demiş yanmam."

Israr edince "tamam" demiş. "Ben sana tarif edeyim, ondan sonrası senin. Geçecen, demiş gendine bu dağı, dağın eteğine geldiğinde bakacan bir gurtlu dere var. Bu gurtlu dereden bir avuç su alıp içecen, dönüp atlaycan, bu dere sana yol verecek, geçecen. Gidecen bir kapı görecen kapının önünde bir at ve bir köpek var. Köpeğin önünde ot, atın önünde da et vardır. Sen bu yeycekleri değiştirecen, atın önüne otu; köpeğin önüne eti koycan. Bakacan onlarda seslenmeyecek sana geçecen bir kapı yerde, bir kapı ayakda. Yerdekini kaldıracan,

ayakdakini da indirecen." demiş. "Ondan sonra gidecen bulacan bir bahçe, arayıp bulduğunda, çok yüksek bir ağacın üsdünde üç tane turunç görecen, üç ok vereceğim sana." demiş. Bu okunan vuramazsan, demiş gendine daşdan bir heykel olup galın, demiş. Vururşan da hayatını gurtarın.

-Tamam, demiş çocuk. Dönmüş dağı aşmış bakmış gurtlu bir dere, içmiş suyu. Bakmış dere ikiye ayrıldı yol verdi gendine geçsin. Geçtiğinde atın önündeki eti köpeğe, köpeğin önündeki otu da ata verdi. Kapalı kapıyı açtı (yatırdı), açık kapıyı da galdırdı. Gitmiş bakmış üç tane mis gibi turunç ağaçda. "Ya Allah!" demiş çekmiş okunun birini vuramamış. Birden ayakları hareketsizleşti, dizlerine gadar daş olmuş ama orada da bir sürü insan heykeli. "Haaa!" demiş, demek benden önce gelenlerde oldu. Bir ok daha addı gene vuramadı. Göbeğine gadar daş oldu. "Allahım artık sen bilin." demiş "yeter çektiğim, bismillah" diyerek çekmiş oku, üç turuncun üçünü birden düşürmüş. Her tarafı çözülünce üç turunçları goydu goynuna koşmaya başladı. Bahçenin sahibi, dev uyanmış. "Kimdir benim üç turunçlarımı alan!" diyerek "Tut kapım, tut!" demiş gendine.

"Ya yıllardan beri yatırık, kemiğimiz gurudu. Birimiz ayagda birimiz yatmagda. Sen bizi gıbırdatdın mı?" demiş. "Ben tutmam!"

"Tut köpeğim, tut atım!"

At demiş; ben et yermizdim da goydun önüme, köpek da aynısını söylemiş. "Biz tutamayık, o bize eylik eddi."

En nihayet "Tut derem, tut!" demiş gendine. Dere demiş; her geçdiğinde tüpürdün sen benim içime ama o çocuk aldı benden bir avuç su içdi da geçdi. Onun için demiş dere, hemen açıldı çocuk geçdikten sonra kapandı.

Çocuk bir müddet gitmiş, susamış. Demiş; bu turunçlardan birini keseyim da yeyim. Kesmiş turuncu bir bakmış içinde ay parçası gibi bir gız çıkmış. "Su deliganlı, su!" demiş gendine. "Suyu bulsam seni kesmezdim!" demiş. Güvercin olmuş uçmuş turuncun biri. Eyvah! Demiş, napacayık şimdi gene dayanmış çocuk epey geldikten sonra ikinci turuncu da kesmiş. İkinci turunç da aynısı olunca, "Susuzlukdan ölsem üçüncüyü kesmeyeceğim." demiş. Ta ki su başına gideyim. Gelmiş bir su başına demiş keseyim şimdi su istersa ona da var, bana da var. Kesmiş turuncu içinden çıkmış bir gız. Hepsinden güzel. Demiş ki; su deliganlı, su. Hemen bir avuç su vermiş gendine oturmuş. Demiş ki kız; hele şükür bizi devin elinden gurtardın. "Üç daneydiniz ama ikisi uçtu gitti. Şimdi ne olacak?" demiş oğlan.

-Üç gızıdık. Dev bizi esir eddi, üç turunçlara bağladı. Kim isdersa da bizi daş oldu galdı. Sen gurtardın. (ama gız tabi çıplak)

-Tamam, demiş gendine sen bu ağacın üstüne çık. Yerlere gadar da uzanan sapsarı saçları var gızın, gaymag gibi da bembeyaz. Demiş oğlan gendine, hiç seslenme. Babamın evi buradan yakındır, gidecem bir düğün alayı alayım da geleyim alayım seni gidelim. Gız da tamam demiş. Çıkmış ağaçların arasına saklanmış. Tam o saat halayık gelmiş elinde iki testi pınardan su dolduracak. Bir bakmış suyun içinde gızın yüzünü görmüş.

-Vaaayy, demiş. Ben bu kadar güzel gadınım da hizmetçilik yaptırırlar bana!

Testiyi vururandan gırmış, ben artık hizmetçilik yapmam. Ben çok güzelim!

Gız kahkahalarla gülünce bakmış yukarı, "Senmizdin?" demiş gendine. "Benim ya!" demiş.

-Tamam, demiş gendine saçlarını uzat da yanına geleyim. Uzadır. Asılıp çıkmış yanına oturmuş.

Kıza, kimsin nesin diye sorunca hepsini anladır. Başlarında toplu iğne var o çıkarsa, su içmezlersa gaybolurlar diye. Halayığın aklından cin gibi fikirler geçmiş.

-Tamam, demiş. Padişahın oğlu gelene kadar sen yat dinlen, demiş de ben onu hallederim. Gız başını goymuş guağına. Okşaya okşaya o ince toplu iğneyi bulmuş halayık. Çekmiş gızın saçlarının arasından. Çıkarkandan gız bir güvercin oldu, uçdu gidi.

Padişah oğlu ertesi gün davul zurna, düğün dernek geldi. Ağacın altında durmuş. "Güzel prensesim en aşağıya." demiş. Halayık endi aşşa. Padişahın oğlu; "Nolduu sana?!" demiş gendine.

"Ahhh, ah!" demiş. Ben demiş gaymag gibiyken hiç güneş görmezdim. Güneş vurdu ten yarasıdır, demiş.

-E yüzündeki çiller? demiş gendine. Zülfün değdi onun yarasıdır demiş. Bu gadar ince yara demek ki gerçektir! Ama çok bozulmuş. Neysa, padişahın oğlu onu geydirir, gelinlkler içinde, ata bindirler, saraya gelin gider.

Ama padişahın oğlunu da bir hüzün kaplar ki sorma gitsin. "Benim gızım nerdeeee, bu nerdeee... derken bir gün, bir güvercin gelmiş bahçeye.

Konduğum dallar kurusun, konduğum dallar kurusun deye deye bütün dallar kurumaya başlamış. Padişahın garısı anlamış, bu turunç güzelidir. İkinci, üçüncü gün hamilelik numarası yapar. Güvercin canı çekti. Aş erer güvercine. Nerde bulayım güvercini demiş. Bir tane var her gün bahçeye gelir. Avcılara hemen emir verilir. Güvercin gelir. Konduğum dallar kurusun deye deye, dutallar güvercini. Gollar, keseller, verirler etini yesin halayığa.

Oohhh demiş, halayık "canıma yetdi. Çünkü aş ererdim." dedi. Bir müddet sonra kanın aktığı yerlerde derecikler oluştu, bir ağaç oluştu. Dal, budak vermeye başladı. Tam pencerenin altına zaman geçtikçe, dallar büyüdükçe esintiden o dallar ses vermeye başlamış.

"Gölgeme düşen sular kurusun, gölgeme düşen sular kurusun." deye deye derecikler kurmaya başlamış. Halayık bunu da anlamış ki odur. Başlamış fenalıklar geçirmeye. "Hayırdır Sultanım? Noldu?" demiş.

-Aman! demiş, bu ağaç gölgelik yapar bana güneşimi de engeller, ben sararıp soldum bunun içinde hemen bu ağacı kesin, herkese dağıdın demiş. Ormancılar gelip ağacı bir güzel kökünden kesip parçalara ayırıp verdiler. Epey zaman geçer hiç ses yok. Halayık rahatladı. Hah demiş giddi. Bu ağacın parçalarından herkes aldı. Bir parça gocagarıcık da kimsesiz, fakir o da aldı birkaç odun götürdü evine. Bir yeşil yapracık odunun bir tanesinde. "Goyum ocağın oracığı da gurusun." demiş. Yakmadı gurumaya bırakmış. Ertesi gün çıkmış birkaç guruş ekme parası gazanmak için geldiğinde bakmış evi silinmiş, süpürülmüş. Bir masada da yemekler hazır. Yaradanın bir hikmeti demiş. İkinci gün gene aynı olunca, üçüncü gün gider gibi yapmış, gitmemiş. Bagdı bıragdığı o yeşil yaprak yeşerir, silkinir bir gız olur. O yemekleri sihirli elleri ile yapar gendine. Tam odunun içine girip saklanacağında duduş elinden gendini. Demiş dur. Anlat bana hikayeni, gız anladır hikayesini. Tamam da unu padişaha nasıl duyuracaklar! İnanmaz ki gız gocagarıynan yaşamaya başlar. Bir müddet (süre) sonra bir duyuru yapılır. Bunalımlara girdi padişahın oğlu. Günün geçmesi için, sırf halayığın yanında olmasın diye "herkes başından geçen bir hikayeyi anlatsın bana." demiş.

Hah demiş gocagarı tam sırası! Gız demiş; sakın gitme sonra beni bulur gene mahveder.

"Tamam merak edme sen, ben gidmem." demiş. Ama gitmiş padişahın sarayına.

Padişahın oğlu; e be deyze çok gocagarısın, nerey gidin da ne geldi senin başına!

"Aaahh, benim başıma gelen ile senin başına gelen arasında çok da bir fark yoktur oğlum." demiş. "Olduğu yerde buldun genç gızı turunç oldu. Turunçdan güvercin oldu. Sular gurudu, ağaçlar kesildi odu oldu ama bir yeşil yaprakdan hayat bulan insan sen bilirmin?" demiş gendine.

Üç turunç zaten adamın derdiydi. "Dur!" demiş deyze, bana bu hikayenin, hepsini anlat. Gocagarı da olanı biteni anlattı.

"Bir güvercin geldi; gonduğu dallar gurudu, kesdiniz. Ağaç oldu; gölgeme düşen sular gurusun, dedi, onlarda gurudu. En nihayet ağaçta kesildi bir parçası da bana geldi. İşte bu üç turunç güzeli de o ağaç dalının içindedir."

"Hemen bana getir gendini." der.

"Yo, öyle golay değil." der gocagarı da. "Bak yukarda halayık var. Ben ona garışmam." Tamam der oğlan sen bana bırak. Ertesi gün davul zurna eşliği gider gocagarının kapısına. Gızı bir güzel allalar, pullarlar ata bindirirler.

"Aaaaa" demiş halayık da düğün dernek var galiba diyerek pencereden uzanır. Yedi tane cellat başı gelir. Der gendine; kırk katır mı isten, kırk satır mı?

"Yoook!" demiş "kırk satırı napayım, kırk katır isderim yurduma gideyim." Kırk katırın guyruğuna bağlarlar halayığı veri verirler dağlara. Gız da üç gün üç gece düğün yaparlar ve turunç güzeli saraya gelir.

İşdee, onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine...

M.G'nin "Üç Turunlar"derlemesi ise;

ÜÇ TURUNÇLAR MASALI

Kimler geldi, kimler gerçti felekten
Kömür yüklü deve geçti elekten

Bir varmış, bir yogmuş. Zemanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın bir da oğlu varmış padişah oğlunu evledirmek isdermiş. Dellal çağıdmış. Herkes gelsin, demiş. Bir olugdan yağ bir olugdan da bal akıdacag, demiş. İsdeyen isdediği gadar gelsin alsın. Gocagarıcıgda almış gabını gidmiş. Padişahın oğlunun ilgisini çegmiş. Gocagarının gabları yumurta gabıymış. Bir daş admış, gocagarının gabına girmiş. Gocagarı başını galdırmış, bagmış padişahın oğlu. "Sana beddua edmem" demiş. "Ama üç turunşların sevdasına düşesin."

Padişahın oğlu gidmiş bubasına:

-Buba gocagarını gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Bubası atını yüglemiş, oğlan çıgmış yola. Az gidmiş, uz gitmiş bir dağa varmış. Bir ihdiyar görmüş.

-Nere gidiyon, diye sormuş oğlana.

-Bir gocagarının gabını gırdım. Bana üç turunçların sevdasına düşesing, dedi. Çıgdım yola onnarı bulmaya. İhdiyar:

- üç turunçlar bu devin yanındadır demiş. Gideceng, bakacang. Bir kapı vardır. Bir ganadı açıg, bir ganadı kapalı. Köpeğinan eşek vardır. Köpeğin önünde ot, eşeğin önünde et vardır. Açıg kapyı kapayacang, kapalı kapayı da açacang. Köpeğin önündeki otu eşeğe, eşeğin önündeki eti köpeğe vereceng. Bakacang devin gözüne. Gözleri açığısa uyur, kapalıysa

uyanıgdır. Giddiğinde turunçların üçünü birden koparacang. Koparmassang oraşda daş olup galacang.

Oğlan gider devin gözleri açıg.

-Uyur, der.

Kapalı kapıyı açar, açıg kapıyı da kapar. Eşeğin önüne otu, köpeğin önüne de eti gor. Gider bahçaya turunçların üçünü birden koparır. Tam gaçacağı sırada dev uyanır. Köpeğe "koş, dud gendini" der.

Köpek: yog, ben senelerdir önümde otunan yaşadım, dudmam.

Eşeğe söyler. Eşeg da aynısını söyler. Açıg kapıya der "sen dud gendini."

-Ben senelerdir kapalıyım, beni açdı. Ben dutamam.

Kapalı kapıya söyler sen dud.

-Ben da dutamam. Ben senelerdir açoğım, beni kapaddı.

Oğlan kaçarkan iki koç gelir. Biri gara, biri beyaz. İhdiyar der gendine beyaz koça binersang. Seni yedi gad yukarı çıkaracag, gara koça binersang seni yedi gad yer altına endireceg. Beyaz koça bineceng diye gara koça biner. Yedi gad yer altına ener. Bakar aşağıdan bir gız gelir. Suyun başında begler. Gıza sorar:

-Neçin burdasıng?

-Köye su agmaz. Dev suyu keser. Her gün bir gız getirirler deve. Onu yeyene gadar suyu bırakır. Oğlan gıza der:

-Bana bir gılınç ver.

Oğlana verir gılıcı. Oğlan bakar dev gelir. Bir vurur devin bir başını koparır. Dev der gendine:

-Eğerlim bir daha vurursang bana, seni bırakacam. Oğlan da der gendine:

-Beni anam bir kere doğurdu. Devi öldürür. Oğlan isder dışarı çıgsın. Bir Anka guşu çıkar garşısına. Banga bir tulum dolusu et, bir tulum dolusu su yügleyceng sırtıma. Sen da bineceng. Hag dediğimde su, hug dediğimde de et goycang ağzıma.

Hag dediğinde su, hug dediğinde de et goydu ağzına. Tam gelecegleri saad et biter. Oğlan budundan bir parça keser verir ağzına. Guş annar etin değişik olduğunu. Dilinin üsdünde dutar, yemez. Endiğinde aşağı Anka guşuna "hadi güle güle" der oğlan.

Anka guşu der:

-Sen yürü da ben giderim. Sen yürüyeyceng da sonra yürüyeyim ben.

Oğlan yürümeye başlayınca topallar. Guş parçayı ağzından çıkarır. Oğlanın ayağına yapıştırır. Uçar gider. Gelir oğlan bir ağacın altına. Turunçların bir tanesini keser. İçinden çıakr bir güzel gız. "Susadım, susadım" der. Su bulamaz, ölür. İkinciyi da keser. O da susadım

susadım, der, ölür. Üçüncüyü bir su başında keseceğim, der. Derenin başına gelir, keser. Bir güzel gız çıkar. Derenin yanındaki ağacın üsdüne çıkarır gızı. Gider köye uruba alsın da gelsin. Padişahın halayığı da suyu almaya gelir. Eğilir tesdiyi doldursun, gızın gölgesini görür suyun içinde. Testiyi atar, gırar. Ben bu gadar güzelim da gidip halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı:

-Hani su, der.

O da der gendine:

-Ben bu gadar güzelim de halayıglıg mı yapacam?

Padişahın garısı gızar gendine. Gene tesdiyi verir goluna. Gider, aynı gızı görür. Gırar tesdiyi, ondan sonra galdırır başını yukarı. Gızı görür. Gıza der:

-Nasıl çıgdın ora?

-Beni padişahın oğlu çıkardı. Giddi uruba alsın da gelsin.

-Gıza der uzad saçlarını. Ben da geleyim yanına da sana arkadaşlıg edeyim.

Gız inanır, saçlarını uzadır, yanına çıkar. Gızın başına bir toplu iğne sokar. Gız gumru olur, uçar. Oğlan gelir bu tarafdan bakar garşısında bir halayıg.

- Ne oldu sana böyle?

-Ne olacag beni bıragdın gidin güneşin altında der.

- Dudaglarna ne oldu böyle? Güvercinlere bu bu deycem diye dudaglarım böyle oldu. Oğlan gızı isder isdemez alır gider eve. Kırg gün kırg gece düğün yapalar evlenirler. Bu yandan gumru gelir bir gölün başına gonar. Bahcıvana sorar:

-Padişahın oğlu ne yapar? Bahcivan:

-Uyur.

-Uyusun da uyansın mis kokulara boyansın.

-Halayığı ne yapar?

-Uyur.

-Uyusun da uyansın, o gadar daha halayıg olsun. Bu gonduğum dal gurusun, der uçar gider. Bir gün iki gün sonra oğlan bahcaya ener. Bahcıvana sorar:

-Bu güllere ne oldu?

Bahcivan anladır. Her gün bir gumru gelir, gül dalına gonar, seni sorar. Ben uyur derim. Gumru da der, uyusun da uyansın mis kokulara boyansın. Garını sorar. Uyur, derim. Uyusun da uyansın daha da gararsın der. Oğlan ertesi gün sabahdan begler. Gumru gene gelir, aynı sözleri söyler. Sözü bitip da uçacağı zaman oğlan yakalar gendini. Eve geldiğinde halayıg annar.halayığı hasdalanır. Oğalana der bu gumruyu keseceng. Suyuna çorba yapacaglar da eğleşeyim. Oğlan isdemeyereg gumruyu keser. Ganın agdığı yere bir ağac biter.

Halayıg ağacı annar, o gandan bittiğini. Ağacı da kesdirir. Kütüğün bir danesi da gendine beddua eden gocagarı alır. Kütüğün içinden bir gız çıkar. Gocagarının işlerni yapar, gene saklanır. Bir gün gocagarı gızı iş yaparken bulur. Aşından geçenleri anladır gocagarıya. Gocagarı gider padişahın oğluna haber verir. Gızı alır, gider padişah oğlu. Halayığa der kırg gatır mı isden gırg satır mı isdeng?

-Kırg katır isderim, gezeyim dünyayı göreyim.

Halayığı katırın arkasına bağlar. Her etinin parçası bir dağa atılır. Gızınan da kırg gün kırg gece düğün yapallar. Muradlarna ererler. Yolda gelirkena bana bir sini baglava verdiler. Dereden geçerkan gurbağalar vrak vrak dedi. Ben da anandım bırag bırag derler. Tepsiynan baglavaları bıragdım da geldiğim. (Tezler Sözler III; M.Gökçeoğlu)

S.D'nin "Lefkoşa ve diğer bölgelerimiz böyle olmazdı." demesi ise Kıbrıs'ın birçok kültürü ağırlaması ve ev sahipliği yapmasından sonra her yeni gelen nesil yukarıda bahsettiğimiz eskiye sahip çıkmama/çıkamama, günümüzde yitirdiğimiz ve zaman aşımı ile yitirmekte olduğumuz birçok değerlerimizin yanında tarihi eserler, edebiyat ürünleri bünyesinde bulanan sözlü anonim ürünlerin (masal, tekerleme, vs.) farkında olunamaması yeni gelen kuşaklara aktarmamız gereken kültür mirasımız yerine tüm imkanları ile sunulan teknolojinden kaynaklanmaktadır. Çok fazla imkana sahip olan çocuklar doyumsuzluğa ulaştığında "Eğitim bozulmuş, şartlar değişmiş..." diyerek yakınan bir aile, kendisine çocuğuna verdiği eğitime, sevgiye, iletişime bakmalıdır. Çocuk doğduğu andan okula başlayıncaya kadar ailesinin yanındadır. Eğer anne-baba çalışıyor ve çocuğa nene bakıyorsa, masal anlatılarak çocuk uyutulur veya zaman geçirilirdi. "Eskiden her evde televizyon yoktu." diyor S.D ve M.E bu dönemlerde özellikle geceleri bayanlar ve çocuklar bir evde toplanır, çerez (kavrulmuş bakla, fıstık gibi) yer ve masallar anlatılardı.

O zamanlarda gündüz herkes çalıştığı için (köylerde özellikle bahçelerde) çocuklara neneler bakardı ve böylelikle Sayın Dr. Gönül GÖKDEMİR'in doktora tezinde de belirtmiş olduğu nenelik kurumu ortaya çıkmıştır.

Burada geçmişteki ilişkileri anlatan S.D çok az insanın farkında olduğunuve bilinçli olduğunu söylerken, "Ye kürküm ye!" sözünden de anlaşılacağı gibi eskiden bu kadar olmayan menfaatların, günümüzde bebeklikten başladığını şu örnkle açıklayabilirim: 1-3 yaşındaki bir çocuğa şunu yaparsan bunu yapacağız diyerek bir şartlanma mekanizmasını oluşturuyoruz. Çocuk her geçen günde büyürken buşartlanmanın yanında bencilleşmeye başlayarak üretim yerine sadece tüketim mekanizmasını geliştirmeye, doyumsuzlaşmaya ve

nerede duracağını bilememeye başlamaktadır. Tezimin konusu olan eğitimde önemli yer tutan şeylerin başında eski dönemlerde saygının önemine baktığımızda yavaş yavaş ilerleyen yaşlarla büyüdük sonra ihtiyaçlarında değişmesiyle yaptırımlar azalıyor hatta hiç denecek duruma geliyor. Eğitimin ailede başladığını söylemiştik, doğduğumuz andan itibaren her an eğitim alıyoruz. Eğitim informal ortamlarda da gerçekleşebilirken öğretimin planlı ve programlı yani formal olması gerekir. Eğitim dediğimizde bireyin davranış değişikliğini kastederken, masallar ile çocuğa aktarılmak istenen dolaylı yollarla verilen mesajlar ile sağlanır. Kimi zaman masallardaki çocuk, dinleyen kişi olabilir veya yaramaz bir çocuğa doğrudan uyarı vermek yerine masal ile verilmek istenen ders aktarılır. Çocuk bundan da hayal gücü ve sonuçları ile mukayese (karşılaştırma) yapabilecek durma gelir. Böylelikle sözel-dilsel zekası ile dil gelişimini, çevresi ile arasındaki karşılıklı alışverişin en önemli araçlarından bir tanesi haline getirirken geliştirir. Geliştiği ölçüde de düşünebilme ortaya çıkar.

Masalda amaç sadece mesaj vermek değil, yukarıda belirttiğim gibi zekayı da ön plana çıkararak özellikle dil gelişimi ile düşünebilme ve konuşmaya da katkısı vardır. Sözleri anlamak ve söz söylemek insanın diğer canlılardan belki de en önemli farkıdır. Çünkü dil becerisi, düşünebilmenin önkoşuludur. Burada üzerinde durulan nokta çocukta dil gelişimidir. Masalların tekerleme ile başlaması çocuğun dikkatini toplamasına, kulağa hoş geldiği için tekerlemeyi bir süre sonra kendisinin de söylemeye çalışması ile dil gelişimine, masalın içine girdikçe hayal dünyasında, hayal kurmasına yani görsel olarak zekasını kullanmasına, dinleyerek duyusal zekasına hitap etmeye başlarız.

S.D, özellikle Lefkoşa krallara, kraliçelere ev sahipliği yapmış, kralların, kraliçelerin taç giyme törenleri Kıbrıs'ta yapılmış, Katerin Cornaro gibi bir kraliçe başlık etmiş. Tarihlere imza atmış Aphrodite gibi bir güzellik ve aşk tanrıçasının Kıbrıs'ta yaşadığını mitolojide olsa da biliyoruz cümleleri ile çok geniş bir kültüre sahip olduğumuzu vurgulamaktadır.

S.D'ye eğitim ile ilgili düşüncelerini sorduğumda ise "Benim eğitimim İngiliz döneminde geçti. Herkesin aksine milli bayramlarımız 23 Nisan , 19 Mayıs (kaldı ki bu Anavatan'ın bayramı) diye kutlamazdık ama sınıfların ilk dersinde bize izni vardı ve o kutlamayı şiir okuyarak, Atatürk'ü anarak çok güzel yapabiliyorduk. Bugün Kıbrıs'ta din dersi yoktur diyenler bile cumaları 11'e kadar ders yapardık, 11'den sonra serbesttik. Öğretmenler camiye götürürdü namazı, abdesti öğrenme gibi kitaplar elde etmiştik onalı okurduk. Kaldı ki ben ilkokuldayken 6 seneydi ilkokullar. İlkokul okuduğum zaman 6 yıl orda ben tarih, coğrafya, geometri okudum. Fransız İhtilali, Kıbrıs Tarihi, Osmanlı Tarihi okudum. Ben o zamanki eğitimi bugünkü ile ölçtüğüm zaman bizim orta düzeyin hatta lise çağlarında

olduğunu görebiliyorum. Hakikaten marifet olsun diye söylemem konuştuğum zaman lise 1 öğrencinin bizden fazla olarak Fizik, Kimya okuduğunu görüyorum." diyor.

Okul hayatı yanında evdeki eğitimin nasıl olduğu konusunda ise; "Geceleri masal anlatılırdı, gündüz bizim okulumuz iki defaydı. Sabah 7'de giderdik 12'de gelirdik, öğleden sonra 2'de gene giderdik. Öğleden sonra ev idaresi, el işi, müzik gibi konular... O zamanın imkanları ile küçük bir mutfağımız vardı. Tüm malzemeleri (önlük, tava gibi) ile çalışıyorduk, yaparak öğreniyorduk. Bugün bunları göremiyorum. Çocuklara öğretip de ne olacak diye düşünmekten eğitime ve öğretime destek çıkamıyor, çocukları gelecek hayatta karşılarına çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda iyi yönlendiremediğimizi çıkarıyoruz... Okuldan geldiğimizde saat 4.30'u bulurdu ve o zaman en çok sokağa çıkıp oynamayı özlerdik. O zamanlar herkes arkadaştı ve iyi ile kötüyü ayırt etmede sorunları çözmede şansımız vardı. Çünkü çocuklar okul dışında her şeyi yapabiliyor ve geceleyin toplandığımızda tabiki TV yoktu. Köye teyzemlere veya misafirliğe gittiğim zaman lamba ışığı vardı ve lambayı orda tanıdım. Masalları o zamanda anlatırlardı. Köyde masalları yengemiz, o zaman genabla derdik çok severdik çok sayardık o anlatırdı bize masalları."

"Mesela bir tanesini hem babamdan dinledim 2-3 defa hem köyde dinedim. İçinde farklı motifler olan birkaç nokta dışında masal aynıdır. Kimisinin *"Mavi Melek"* kimisinin de *"Yeşil Melek"* olarak adlandırdığı bir masalı anlatayım. Mantık alamayacağı bir şekilde günümüzdeki çocukları düşünürsek ve onlara böyle bir şeyi anlatsak gülüp geçerler. Ama bizim hem bir arada olduğumuz hem de gecelerimizi geçirdiğimiz anlatılardı bunlar."

MAVİ/YEŞİL MELEK

Bir padişahın üç kızı varmış. Kızlar evlenme çağına gelmiş. Herkes çok istemiş ama padişah haksızlık olsun diye kızlarını evlendirmemiş. Demiş ki; "Herkes gelip birer çadır kuracak, ben kızlarıma oklarını vereceğim, gözlerini kapatacağım kim okunu nereye düşürürse onunla evlendireceğim." demiş. Çünkü kızları isteyenlerin hepsi çok iyi aile insanları. Padişah da yok deyip arayı bozmak istememiş. Gün gelmiş büyük bir meydanlığa herkes çadırını kurmuş. Çağırmış en büyük kızını, gözlerini bağlamış, eline vermiş yayı-oku. Çekmiş okunu, gitmiş bir bey çadırına düşmüş. Açmış gözlerini, götürdü kızı, burda kim varsa Allah'ın emri peygamberin kavli diyerek onu sahiplenmiş. Sonra ortanca kızına çağırmış. Onunda iyi bir yere rastlamış oku. Onu da ona vermiş (tabiî ki düğünleri daha sonra olacak). En küçüklerine gelince vermiş oku gendine çekmiş gız, atmış gitmişler bakmışlar bir ahırın kapısına düştü. İçinde de bir at. Uyuz bir at (tabi ben onların kelimeleri ile anlatıyorum). Demişler ki olmadı bir daha atmış. Aynı ahırın arka tarafına düşmüş. Demişler gene olmadı. Kimse yok onun içinde. Üçüncü oku attığında bu sefer pençerenin altına düşmüş ok. Demişler ki başka çare yok, sen bu ahırda galacan. Öbür gızlarını almış gitmiş. Geceleyin gızı ahıra goymuşlar. Padişah gızı da olsa yasadır koymuşlar oraya kendini. Gız otururken uyuyakalmış. Ah benim ne kara bahtım var da ben buralara düştüm. Ben ne yapacağım bu ahırda bir de uyuz at. İçerisi de kokar sabaha gadar dayanamam ama başka çare yok. Gitmiş atın yanına büzülmüş yatmış derken gece yarısını devirdikten sonra bir kişneme duymuş. Hemen uyanmış, bakmış at kişniyor. Bir silkinmiş at pırıl pırıl ayın on dördü gibi bir deliganlı olmuş. Demiş "Sus, kimseye bir şey söyleme!", "Aman!" demiş gız "Sen kimsin?", "Ben.." demiş "Yeşil Meleğim, bir beyin da oğluyum. Beni büyülediler ve buraya goydular ve sen benim kısmetimsin ama, beni birine söylersan ben yok olurum." demiş. "Ha, söylemezsan biz burada yaşarık." Kız çok mutlu oldu. Aradan üç gün geçtikten sonra düğünler guruldu, yemekler hazırlandı. Tabi gızı da çağırdılar düğüne. Demiş ki oğlan "Ben gelirsem düğüne geleceğim ama sensiz geleceğim. Sakın ağzından kaçırtma bişey!". "Tamam!" demiş. Düğün gurulmuş düğünde otururken yarışma olmuş gençler arasında bir bakmışlar, kırmızı at. Kırmızılar giyinmiş bir de genç üsdünde ama gıza hemen kız kardeşleri demiş; "Hani ya senin uyuz at! Ne getirmedin onu da yarışa?", o demiş galdı, hasdadır evde. Hemen büyük gız; aman ne yakışıklı oğlan! Keşke benim olsaydı. Aman sana ne gerek! Sen buldun, keşke benim olsa... Kız da demiş; "Bırakın bu da bana galsın! Keşke benim olsa."

-"Hade sen de git uyuz atının yanına." demişler. Gitmiş. Ertesi gün, ikinci gün düğünün (üç gün üç gece düğün yaparlar) yine aynı olay oldu. Yeşil Melek bu defa mavi

giyinmiş. Siyaha yakın mavi renkte bir at üzerine binili geçince aynı sözler konuşulmuş. Küçük kız; ah benim olsaydı demiş. O da gitti. Üçüncü gün arık oğlan yeşillerini giymiş, simsiyah bir ata binmiş tam geçerken kızlar sakın gene beni olsun deme, bu demiş nerden senin olacak. Oğlan ilk gece bir da yüzük vermiş gıza demiş ki bu yüzük benden hatıra sana.

-Aman, demiş. Ne istersanız söyleyin benimdir, benimdir demiş gız. Hayretle bakmışlar. Nasıl senindir! O da demiş ki; ahırdaki at büyülüydü onun için Yeşil Melek'dir adı. Bu yeşil da benimdir. Kimse inanmamış gülmüşler. Düğün bitmiş, herkes evlerine gitmiş. Gız da baktığında ahıra at yok. Günlerce ağlamış, beklemiş, ne gelen var ne giden...

"Ahhh!" demiş ben büyük bir hata yaptım, naptım da Yeşil Meleğim gitti. Ondan sonra 40 günden sonra babasına; baba demiş. Sen bana demir bir çarık, demir bir da asa ver. Ben demiş Yeşil Meleğimi bulmaya gideceğim.

Gızım nerde bulacan? diyen padişaha, ben bulacağım demiş. Binmiş atına gız çıkmış. Günlerce dere tepe dümdüz bu dağ senin o dağ benim gezer her yerde gördüğüne sorar. Kimse bilmez. Bir gün bakmış bir gız. Elinde bakır bir tas, su doldurur. Demiş gendine; bakır dağdan inen gız, bakır maşrabba* tutan gız, yeşil melek nerdedir sen bilirmin?

O da demiş bu suyu ona götürüyorum. Gız hemen arkasından gelmeye çalışmış ama kaybetmiş kendini. İkinci gün beklemiş, bu sefer elinde gümüş tas! Gümüş dağdan inen gız, gümüş maşrabba dutan gız! Yeşil Meleğin nerde olduğunu bilirmin?

Dedim ya sana bu suyu ona götürürüm ama sen gelemen. Ertesi gün gözde gaybettiği için kız saklanıp, takip etmeyi, düşünmüş. Bir işaret, parmağından yüzüğünü çıkartarak bu sefer altın bir maşrapba*.

"Altın dağdan inen gız altın maşrapba dutan gız! Beni Yeşil Meleğe götürürmün?" demiş.

Götüremem demiş, gız gizlice yüzüğünü suyun içine atmış, gız gittiğinde de Yeşil Melek oturur, yüzüğü görünce Yeşil Melek gıza; kimi gördün bugün? diye sormuş. Kız da "Kimseyi efendim!, bir kız gördüm. O da sizi sordu ama ben getirmedim gendini." demiş.

"Çabuk!" demiş, "git bana bul, getir gendini."

Gitmiş, bulmuş, getirmiş gendine. Yeşil Melek, demiş gedine ben sana söylemedim mi beni kimseye söyleme, büyü bozulur ben böyle olurum! Gakdın sen söyledin ben yok oldum. Şimdi napacayık demiş! Annem gelirse seni yer, annem bir dev. Dev anası. Bir tokat vurmuş gıza bir toplu iğne yapmış, goymuş göğsüne, gelmiş dev anası.

-Yeşil Meleğim nerdesin?

-Burdayım anam, demiş.

-Bana, burnuma insan kokusu gelir, nerde bu? Üzerindeyse çıkart at gendini yoksa mahvederim.

Yeşil Melek inat eddi, göstermedi. Dev anası gidip uyuduktan sonra, "Yarın kaçarız başka çaremiz yoktur."demiş.

-Tamam, demiş gızda. Çünkü Yeşil Melek de gızı sevmiş. Ertesi gün şafak sökerken kimse uyanmadan Yeşil Melek at olur, gız da üzerine biner, fırtına gibi yola çıkarlar. Yola çıktıklarında Yeşil Melek, ikide birde "Bak bakalım arkana ne var? Bakmış, "Amman" demiş. "Bir gırmızı bulut gagdı üsdümüze doğru gelir."

-Amman, demiş. O benim halamdır.

Gıza bir tokat vurmuş. Gızı bir gül yapmış, gendi de bir yılan olup sarılmış gızın üsdüne. Gelmiş.

-Yeşil Melek senin olduğunu biliyorum, in o gül ağacından aşağıya o gülü ben keseyim.

Tıslamış yılan.

-O gadar ısrar eddi. Anlaşıldı, sizi kimse ayıramaz, demiş. Dönmüş, gaçmış. Bunlar tekrar yola çıkmışlar. Yolda gelirken tekrar, bak bakayım demiş gendine, (yalnız bunlar üç taneydi ben sanırım sadece ikisini hatırlarım) bakmış bir gara bulut gelir.

-Amman, demiş. Annemdir. Napacayık derken hemen gıza bir tokat vurur. Bir çeşme yapar gendi de su olup akmış. Gürleyerek çakarak gara bulut durmuş çeşmenin önünde.

-Suyu kes Yeşil Melek. Senin su olup aktığını çok iyi bilirim, demiş gendine. Su daha da gürleyerek akmaya başlamış. (Çünkü biliyor çeşmeyi yıkarsa su kaybolacak.) Onunla beraber onun için bin türlü yalvarmış yakarmış cevap hiç çıkmayınca anlaşılmış, demiş. Sizi artık ben bile ayıramam güle güle gidin gittiğiniz yere, demiş.

Annesi ayrılmış. Yeşil Melek de hemen kalkıp bir at bulmuş. Bu sefer ikisi birden üzerine binip, padişahın sarayına gelmişler herkes toplandığında demiş ki; "O benim helalimdir. Allahın emrine, peygamberin kavliyle ben bu gızı isderim." demiş.

Bütün kız kardeşler kıskanmış. Çok yakışıklı bir oğlan o gün yine yeşillerini giymiş ve gızlar anlamış, demek Yeşil Melek hakikaten bunundu. Bu sefer bunlar da kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Bu düğünden sonra masalın birinde;

"Gökden elma düştü biri benim başıma, biri anlatanın, biri dinleyicinin başına." diye geçer.

Veya "Benda bıragdım da geldim." der.

"Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine."

Bunun gibi şeylerle veya "Gökden üç elma düştü. Aldım o elmaları yolda gelirken kurbağalar vrak vrak dedi, benda bırak anladım, bırakdım da geldim."

Yukarıdaki tekerlemeler gibi masalın sonuna uygun olanı veya o an anlatanın durumuna göre bir de tekerleme girer ve masal son bulur.

S.D ile görüşmemin sonunda "Çağımız bilgisayar çağı oldu. Ben torunlarıma masalı tattırdım." diyor.

Herkesin bu zevki yaşaması dileklerini de dile getirirken, ikili görüşmeler sırasında hem çocukluğuna hem de anılarına yolculuk yapan kaynak kişimin mutluluğu gözlerinden okunuyordu.

Mesleğinden dolayı da "Kıbrıs kültürüne elimden geldiğince hizmet etmeye çalışan bir vatandaşım." diyerek görüşmemizi tamamlıyoruz.

S.Destur görüşme sonrası eşi ve torunu Açelya ile

Kaynak kişi
Sueda ÇARKICI

Yaş
76

Doğum Yeri
Serdarlı

Öğrenim durumu
İlkokul

Derlendiği Tarih ve Yer
1 Mayıs 2009 - Girne

Söğüda teyze ikili görüşmeler sırasında Pastelli, Köse, Nar Tanesi adlı masalları anlattı.

İlk başta biraz tedirgin olarak Nar Tanesi aklımda olan. Tamamdır, onu anladayım diyerek anlatmaya başlar.

NAR TANESİ

Evel zaman içinde galır saman içinde, develer lingiri oynar eski hamam içinde bize bir söz söylediler doğrudur diye, bize bir kakma vurdular geri dur diye. Bizi torladılar topladılar bu odaya goydular delidir diye...

Bir varımış bir yokmuş. İllallahdan başga kimse yokmuş. Bir padişah oğluynan bir padişah gızı nişan olmuş. Düğünler olmuş. Padişah oğlu da duyar bir nar danesi yerden eğilip aldığında çok sevaptır.

Gelin güveyinin golunda giderkan padişah oğlu yerde bir nar tanesi görür. Eğilmiş almış onu. Gelin demiş; yahu bu gadar cinganedir bu bir nar danesine tenezzül etdi da eğildi aldı. Çıkarır atar yüzüğü. Gelinliği yollar oğlana. Oğlan galır napsın derdinden deli divane olmuş. Gız barışmaz. Bir gün duyar ki gızın bubası işçi arar, bahçeci arar. O padişah oğlu ama hiç kimse bilmez. Yerleri ayrı. Görür ilanda gakar geyer bir iş urubası padişah oğlu gider bulur bahçayı gider çalar kapıyı ta açsınlar yatır uyur. Sabahdan padişah gızı açar bakar biri yatır balkonda. Sabahdan der ki oğlan; işçi arardınız da işçi olarak geldim. Alırlar işe. Oğlan yatır gece, o gadar yalvarır aşık, hak aşığı oldu bir dönüm beyaz gülolur sabaha. Başlar oğlan alır hortumu eline. Açsın güller dedi mi hepsi açıyor. Saçsın güller dedi mi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden gaçıyor. Gız çıkar balkona yanık sesi duyar. Bakar bakar girer içeri ertesi gün gene yatır oğlan yalvarır bir dönüm gırmızı gül olur. Gene oğlan alır eline hortumu, suvarır. Sabahdan başlar gene açsın güller dedi mi hepsi açıyor, saçsın güllerdedi mi hepsi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden kaçıyor.

Gız gene bakar bakar gene kapadır balkonun kapısını gene girer içeri. Üçüncü gün sarı açar gene oğlanın elinde hortum gene başlar, açsın güller dedi mi hepsi açıyor, saçsın güllerdedi mi hepsi koku saçıyor fakat hiçbirisi de hoşuma gelmez çünkü benim gülüm benden kaçıyor.

Gız dayanamaz bu defa oğlanın yanık sesine. Dolaşır gelir yanına. Başlar gonuşmaya. Bir gün iki gün derken ben seni sevdim, demiş. "Ben bir işçi sen bir padişah gızı! Nasıl?" demiş.

"Bubang bana verecek seni?!"

"Gaçarık!" demiş gız. "Gaçarık.."

"E tamam, hazırla gendini." demiş. Ertesi gün gaçarlar ama oğlan giderkan yola atmış, bir eski gırık darak yarım da tor (peşkir parçası) atmış, bir gırıg ayna parçası atmış. Gızınan çıkarlar giderken yolda görür. Demiş gendine; al o darağı da saçlarını darang.

"Benim fil dişi daraklarım var." demiş gız.

-Ama bubangın evinde galdı, demiş. Gideceğin yerde yogdur.

Alır gız o gırıg darağı biraz daha gideller görür bir tor, peşkir parçası. "Al o peşkiri demiş da elingi yüzüngü ikadığında silen." demiş.

"Benim sırmalı peşkirlerim, sileceklerim var." demiş.

"Ama bubanıng evinde galdı, gideceğin yerde yok."

O peşgiri da alır biraz daha gideler bulur bir ayna. "Al o aynayı da." demiş, yüzünge bakang da saçlarıngı daran.

"Benim çok aynalarım var." demiş, "ben yerden ayna alacam?!"

"Gideceğin yerde yogdur." demiş gendine. "Bubanıng evinde galdı."

Aynayı da alır, götürür köyün dışında bir gulubeciğin içine sokar gızı. Benim evim bu. Had sabahdan çıkar gider. İşe gider oğlan. Bir gün, iki gün gız gebe olur. Demiş; yahu doğuracang, napacan dört duvarın ortasında.

"Aha" demiş gendine "iş yeri var, terzihane var. Gid demiş birgaç guruş alın." (Meğer terzihane da padişah oğlunun, evini döşettirir.)

Gider bir gün, iki gün gız akşam üsdü adam gider işini yapar, gene geyer fellah urubacığını, çantacıkda ekmeciği gelir gıza yahu demiş "eyidir işing?"

-Eh, demiş.

- Bak biraz parçacık marçacık sok goynuna, demiş gendine da yarın doğuracan ne geydireceng?

-Yaa, demiş. Hırsız desingler banga.

-Kim görecek yahu, demiş. Sok goynuna.

Ertesi gün bir parçacık sokar goynuna. Bir ilanat verir padişah, "böğün iççiler yoklanacak."

Hepsi yoklanır gızın goynunda çıkar parça. Uhh hırsızsın hırsızsın, durdurdurlar gızı işden. Gocası gelir akşam eve işçi urubasıynan, çantacığıynan.

Oğlan; ne oldu?

E demiş gız; en sana dedim böyün yoklandık, hırız çıkardılar beni.

Bişey değil, demiş gendine. Gene sabahdan geyer işçi urubasını gider. Padişah oğlu dayar döşer, meğer ki o işçiler evini dayar döşerdi gızzım. Padişah oğlu bir bilmece soracak kim bilirsa onu alacak. Ama duldur, küldür... bilmeceyi kim bilirsa onu alacak. Bütün köyün gızzı, dulu hepsi geldi. Tabağın içine gor bir nar danesi, bir de gül bir da tiken, gelir; bu nedir? Bilmeng, geç. Öbürü gelir; bu nedir? Geç. Bütün köyün gızları, dulları hepsi geldi geçdi hiç kimse bilemedi.

-Yahu başga gadın yog mu? diye sormuş padişah.

-E yogdur demişler. Kadının biri; bir köyün dışında bir gulübede, bir cingane, bir işçinin garısı var. Bir o galdı.

-Giding, getiring! Emri vermiş padişah.

Gideler gızı alırlar gebe garnı, getirirler. "Bu nedir?" demiş padişah. Gız durmuş, bu ben demiş gülü çekmiş tabağın içinden. Bu sebeb oldu demiş, nar danesi. Şimdi demiş böyle tiken oldum insannarın gözünde, hırsız oldum.

U! Bildi, bildi, bildi. (S.Ç bunu anlatırken dizlerine vurarak dövünür)

Padişah oğlu alacak, gız ağlar, dövünür, benim gocam var, ben gebeyim, olmaz. Bilding bilmeceyi padişah oğlu alacak. (Ne eşşeg gızdı o da tanımazdı, der güler...)

Bu defa gız ağlar, dövünür, bağırır. Ben evime gidecem, gocam geldi işden.

Çok zorlamadan, gorgdu heralde çocug da düşeceg gızın bağırıp çağırmasından gider çıkarır işçi urubalarını da geyer, alır çantacığı da eline gelir.

-Ama nerde galdın yahu, demiş garısı. Getirdiler beni demiş, bıragmazlar, gideyim. İşçi urubasıynan olunca tanıdı gocasını o vakıd. Suçunu anar. Sen demiş ben bir nar danesi aldım yerden bana o acıyı çektirdin. Ben de sana bu acıları çekdirdim.

Tekrar kırk gün kırk gece düğün yaparlar. Muradına ereler... (davul, zurna da yemegler da)

O yemelerden ben de aldım getireyim ama göletlik vardı bizim köyde. Gurbağalar vardı. "Vrak vrak" öterdi. Duydğumnan gurbağaların sesini ben annadım bırag bırag, bıragdım yemegleri da geldim.

Bumbarı anlatayım diyerek gülümseyen kaynak kişim, bu masal ile özellikle yalan konusuna değinir.

Gaynanaynan gelin -biri masal söyle deyinca aklıma gelmez-

Gocagarının da oğlu gidmiş dışarı işlemeye. Bir Yahudi gelmiş (şive ile) "Ala şişelerim var, ala tabaklarım var." genç gelin galmış gaynanaynan.

-E kaça vering Yahudi? demiş gocagari.

-Bir şefdaliye, demiş Yahudi. Kısık sesle geline seslenir gel bir öpsün seni, kim görecek da alalım.

-Olmaz ana der gız.

-Kim görecek, çağırır Yahudi'yi öpdürür gızı, alır tencereyi oturtur irafa*.

E Yahudi dadandı. "Her geldiğinde kaça vering?"

Çağırır; "Ala şişelerim var, ala tabaklarım var."

Gocagari: Kaça vering? der, bir şefdaliye cevabı gelir.

Doldurur gocagarı ortalığı. Oğlu çıkar gelsin...

E gocagarının garnında tavuk ayağı var. garışdırır, söyleycek oğluna. Başlamış cıvınmaya, söyleycek.

E gız naspın! Bumbar isdemiş herif, giddi aldı getirdi. Gız doldurdu bumbarı gaynatdı, çıkardı, gaynar gaynar sokdu gocagarının gırtlağına (işaret ederek anlatırken gösterir) burasına gadar oturtdu tuvalete gocagarıyı. Gocası geldi. "Hani bişirding?"

-Bişiridim.

-Hani anam?

-E bilmem, evdeydi?

Ondan ararlar, bundan ararlar bulamazlar. Gocagarı tuvalette, bumbar gırtlağına gadar sokulu yandı gurgurasına* gadar.

-E da anacığım demiş gız, vermeyceğdik sana da gizling aldın? demiş da boğuldung. Gel göresing, demiş anangı. Gelir, görür. Gocagarı baslamış (eskiden iraflar varıdı ya duvarlarda) lölölölölö yaparmış yani Yahudi öpdü da verdi bunları.

-Nedir ana söylediğin? dermiş. Öleceg da hep bu şişeler, tabaglar benimdir, der gelin.

-E onundur ana, dermiş oğlu.

Gocagarı yandı, geberdi, gelin da gurtuldu.

Diğer masala geçmeden hatırladığınız tekerleme varsa söyleyebilir misiniz dediğim zaman, yanımızda bulunan yeğeni ile bilmece sorardık biz daha çok deyip;

Bir garışdan uzunca, başı kerticik, hem gıllıdır hem deri, bütün alem ona müşderi utanmazlık değil der ve güler. Çözümü nedir?

Bir süre bekledikten sonra, guzu ayağı der ve herkesin aklına başga şey gelir, gülerler. Burada aslında hem dilimizin hem de ürünlerimizin zenginliği vurgulanmaktadır.

S.Ç'nin o anda aklına gelen bir bilmece daha;

Anası yaylan gadın
Bubası bükmen hoca
Gızı gayeden güzel
Oğlu sohbetlerde gezer
(Asma, asmanın yaprağı)

Burada da görüldüğü gibi günümüzde eskiler hatırlanırken, daha çok insanın aklında kalan, çocukluğundan hatırladığı bilmeceler hem o zamanda dil gelişimlerine yardım eder hem de zekayı geliştirerek sözcük dağarcıkları zenginleştirirdi. Günümüzde bu geleneğe çok uyulmasa da küçük yaşlardaki çocuklar (6-11) bilmeceleri sevmektedir. Hem eğlendiren hem düşündüren bir türün olan bilmece eğitime önemli derece yardımcı olmaktadır.

Köse'yi annadayım sana, ma çok uzun sürer diyen kaynak kişimle masala geçmeden önce sohbet ettiğimde, "Şimdi nerde masal dinleyen! Kalmadı artık." demesi üzerine uzunluğu konusunda vurgu yapma ihtiyacı duymuştur.

KÖSE MESELİ

Bir zaman 10-12 yaşlarında bir çocuk. Değirmende öğüdürler buğdayı, unu. Babası hasdalanır, çocuğa der ki, git oğlum sen öğüd unu ama köseyi yolda görürsan der gendine, dön arkaya gitme. Tamam der çocuk. Anası yügledir buğdayı. Çıkar çocuk eşşeğinan gitsin kösenin de omzunda iki ogga gadar buğday gider önüngde. Döner çocuk gelir eve. Ertesi gün gene. Üçüncü gün evde egmek yok. Gidecem olan, demiş çocuk. Da ne olursa olsun gider. Köse önüngde çocuk arkada eşşeğinan giderler değirmeni bulurlar. Bir yağmur bir yağmur e dönemezler köye. Ee demiş köse hade unu ben goyum, uğrayı da sen go. Bircez hamır yapalım, demiş da küllük yapalım yeylim demiş çocuğa. Tamam demiş çocuk gider. Köse bir avuç un gor teknenin içine, çocuk görmeden tutar oluğu akar su altına. Getir çocuk, demiş da suyu çok geldi, uğra* getir. Alır çocuk getirir. Gene çocuk göreden gene gor , döker suyu. Torbada un biter, olur bir böyük hamır. Köse aklına godu hamırı alacak. Çocuk demiş; birer yalan söyeyceyik. Hangimizin yalanı üsdün gelirsa küllük onun olacak, demiş. Köse çocuğu ahmacıg zaneddi.

-E, tamam köse der gendine, köse başlar.

-Benim bbamın bir devesi varıdı demiş köse, gendi demiş, beşbarmag dağında otururdu, boynu Mesarya'da yayılırdı, demiş.

Hade çocuk sende sıra demiş gendine.

-Benim anamın bir tavığı varıdı. ..... olsun bir sürüsü varıdı, demiş. Çocuk bir ucu demiş sağılırdı. Bir ucu da çıkardı giderdi yerdi doyardı akşam olurdu gelirdi, bitmezdi, sağılır. "Endir olan demiş o goyunnarı yüze a pez....", "Sen endir sana o deveyi düze." demiş. Ben de endireyim goyunları yüze.

U beraber giddik, beraber giddik. Başdan başlaylım. Köse başlar gene, işde demişbenim bubamın bir tavığı varıdı, saklanırdı demiş, bulamazdı. Bir gün demiş giddi bagdı anam buldu. Samanlık dolu, körüdü savırdı atdı hepsi bulli oldu. Hade çocuk sen söyle, demiş. Köse da demiş; benim bubamın bir bosdanı varıdı, demiş. Gendi Girne'de denizin üsdünde Antalya'da bosdan verirmiş dedi. Hade der çocuğa sıra sende. Çocuk da der benim anamın bir tavuğu varıdı. Her gün ortadan gaybolurdu. Anam garışdırdı, garışdırdı buldu ki bir samanlık yumurta, bubam singirlendi. Kürüdü addı, kürüdü addı bir samanlık yumurta. Hepsi bulli. Benda arkasına çoban oldum, demiş çocuk. İçinde varıdı bir al horoz bir da çil horoz, demiş. Senin bosdanın üsdünden, demiş bir gün bakarım, enim al horozunan çl horoz Antalya'da düvene* koşdular da harman süreler. Giddi senin o bosdanın üsdünden... başga

bir horozu aldım demiş. Bir avıç da hurma cebime godum. Hem yedim hem gittim bosdanın üsdünde buldum adamı, harman sürer demiş.

-Ne bu yahu demiş benim hayvanlar seninnan!

-Gendileri geldi, demiş. Adam sinirlenme demiş gendine, al sana buyday vereyim kirasına horozlarnıng.

Aldım o üç kilo buydayı, demiş. Tekrar bindim horoza gelirkan o hurmayı yedim demiş. Yüksekde hurma verdi, demiş. Bakarım guşlar üsdünde yer. Eğildim, demiş yerden aldım üç dane tezek* savurdum guşlara. Üç dönüm tarla oldu demiş, furmanın* üsdünde o tezekler. Tekrar döndüm al horozunan çil horozu aldım adamdan getirdim demiş. Çıgdım koşdum demiş. O buğdayı da demiş tohum edim, saşdım, dmiş çocuk. Geldim demiş günü geldi giderim bakarım, bizim buğday oldu kapı gibi. Orag elimde demiş, çıgdım bakarım bir domuz yatar içinde. Salmamda demiş orag girdi domuzun g...üne**. Domuz döndü demiş orag kesdi buğdayları. Domuz döndü, orag kesdi, demiş. Ben de arkasına düz iççi oldum. Üç dönüm buğdayı demiş demet bağladım. Bir da çegdiysam demiş orağın sapında "biling be köse ne yazardı?" demiş.

-Ne yazardı oğlum? demiş köse.

-Köse b.g** yesin da küllük oğlanındır yazardı, demiş.

-E senindir oğlum, senindir, demiş gendine...

(S.Ç, masalın sonunda kahkaha artarak güler)

PASTELLİ

Gocagarı yeri süpüre süpüre bir onluk bulmuş. Nere vereyim bu onlucuğu*, nere vereyim... İncire versem demiş gabuğu çıkacak. Fındığa versem gabuğu çıkacak, üzüme versem çekirdeği çıkacak. Gideyim demiş alayım basdelli* dişime göre da yeyim. Gider gocagarı alır baggaldan* basdelliyi. Nere saklayım demiş. Bir küpü varmış götürür gocagarı gor küpün içine, örter ağzını. Çocuklar oynarkana gelirler bulur alırlar, yerler basdelliyi. Dönerler küpün içine s.çallar** (güler), yere da çakallar gazık (şeytan çocuk vardı). U defa yukarı da asallar bir horoz, galiba duvara da sokalar iğne...

Gocagarı gelir akşama, demiş alayım o basdelliyi yeyim. E gözü görmezdi (galiba benim gibi), sokar elini gocagarı küpün içine da daldırır b.k* dolar aman Allahım demiş, duvara sürmüş iğne batmış eline. Aman Allahım demiş, napayım derken başını galdırır, nedir Allahım bu hal! Horoz s.çmış** ağzına gocagarının başı dönmüşş, düşdüğüynan yere g..üne** bu defa gazzıg batmış. (güler)

S.Ç masal anlatırken aklına tekerleme gibi söylenen bir bilmeceyi sorar ve benden cevap bekler.

Denizin ortasında bir gül biddi, dalsız budaksız!
Üsdüne bir guş gondu golsuz, ganadsız.
O guşu ben vurdum tüfeksiz nacaksız
O guşu ben bişirdim ateşsiz ocaksız
O guşu ben yedim dadsız duzsuz.
Bil bakalım nedir?
(Sevda)

Aklına babasının anlattığı başka bir anlatı gelir.

Bubamın hikayesiydi, onu anlatayım sana diyerek başladı.

Bir tilki varmış, guyruğu kopuk bütün tilkiler gülermiş gendine. Guyrugsuz tilki, guyruksuz tilki. Tilki demiş guyrukuzum ama incirin en iyisini yerim.

-E nerdedir bu incir?

-Filan yerde. (yerini söylemez tilkilere)

-E götür, bizi da...

-Götürecem, demiş ama sonra bırakırsınız beni da gaçarsınız, guyruklarınızı hep birbirinize bağlaycam. Bütün tilkileri toplar, guyruklarını biribirine bağlar, tilki gendi çıkar incirin üsdüne. Eyisini yermiş bir tane atarmış aşşa. O tilki salarmış, öbürü salarmış, o çeker öbürü çeker, vayık vayık bağırırlarken mal sahibi çıkar gelir. Gördüğümnan bağrışırlar. Vay da sizsiniz benim incirlerimi yeyen! Derken alır sopayı, vura vura hepsinin guyruğu kopar. Galırlar guyruksuz.

-Haa, demiş bana gülerdiniz da hepsiniz guyrukuz tilki oldunuz.

"Bubamın deyzesi anladırdı devli masallar. Esgiden TV yogdu. (şeytan kutuları, gece geçerdi.)

Gündüz masal anladırsan "donunu çalalar" derlerdi bize. Çocuğukan nenemizin evine toplanırdık, dayı çocukları ile. Öyle şimdiki gibi değil duvar. (Kimse birbirini görmez.) Eğlenmek, gece geçirmek için buluşurduk.

S.Ç ile ikili görüşmelerimde masalların ve kültürün günümüzde teknolojiden sonra geldiğini, eski ilişkilerin komşulukların kalmadğını, duvarların örüldüğünü, kapıların kapandığını "şeytan kutusu" olarak adlandırdığı televizyonların insanları kendine bağladığını böylelikle anne-babaların kendi aralarında iletişimsizliğin yanında en büyük zararı da çocukların gördüğünü onaylamaktadır.

Kaynak Kişi

Dervişe KUTLU

Mesleği
Öğretmen

Derleme Tarihi
Mart 2009

Derleme Yeri
Mağusa

D.K ile masallar üzerine konuşurken kendisinin de masalları olduğundan bahsetti. Konu alanıma girdiği için, sorarak öğrendim. Öğretmen olan kaynak kişim daha önce yaptığı etkinliklerin ardından masal yazmaya başlaması, bakanlıkça; "Neden Mevlana'nın öğütlerine masal yazmayı denemediniz?" sorusuna cevap niteliğinde olur.

Mevlana'nın yedi öğüdüne ayrı ayrı masallar oluşturur. Kendisi masallarını kitaplaştırmadan önce tezimde bu masallara yer verdim ve M.H.Y'nin, masalların iletileri kısmında yer verdiği iletiler ile inceledim. Masalları incelemeden önce masalların oluşmasına sebep olan, yedi öğüdün sahibi Mevlana'ya değindim.

MEVLANA CELALEDDİN RUMİ
HAYATI

Mevlâna 30 Eylül 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan yöresinde, Belh şehrinde doğmuştur. Mevlâna'nın babası Belh şehrinin ileri gelenlerinden olup sağlığında "Bilginlerin Sultanı" ünvanını almış olan Hüseyin Hatibî oğlu Bahaeddin Veled'dir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled, bazı siyasi olaylar ve yaklaşmakta olan Moğol istilası nedeniyle Belh'ten ayrılmak zorunda kalmıştır. Sultânü'l-Ulemâ 1212 veya 1213 yıllarında aile fertleri ve yakın dostları ile birlikte Belh'ten ayrıldı.

Sultânü'l-Ulemâ'nın ilk durağı Nişâbur olmuştur. Nişâbur şehrinde tanınmış Mutasavvıf Ferîdüddin Attar ile de karşılaşmıştır. Mevlâna burada küçük yaşına rağmen Ferîdüddin Attar'ın ilgisini çekmiş ve takdirlerini kazanmıştır.

Sultânü'l-Ulemâ Nişâbur'dan Bağdat'a ve daha sonra Kûfe yolu ile Kâbe'ye hareket etti. Hac farizasını yerine getirdikten sonra dönüşte Şam'a uğradı. Şam'dan sonra Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde yolu ile Lârende'ye (Karaman) geldi. Karaman'da Subaşı Emir Musa'nın yaptırdıkları medreseye yerleşti.

1222 yılında Karaman'a gelen Sultânü'l-Ulemâ ve ailesi burada 7 yıl kaldı. Mevlâna 1225 yılında Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile Karaman'da evlendi. Bu evlilikten Mevlâna'nın Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi adında iki oğlu oldu. Yıllar sonra Gevher Hatun' u kaybeden Mevlâna bir çocuklu dul olan Kerra Hatun ile ikinci evliliğini yaptı. Mevlâna'nın bu evlilikten de Muzaffereddin ve Emir Alim Çelebi adlı iki oğlu ve Melike Hatun adlı bir kızı dünyaya geldi.

Bu yıllarda Anadolu'nun büyük bir kısmı Selçuklu Devletinin egemenliği altında idi. Konya ise bu devletin başşehri idi. Konya sanat eserleri ile donatılmış, ilim adamları ve sanatkarlarla dolup taşmıştı. Kısaca Selçuklu Devleti en parlak devrini yaşıyordu ve devletin hükümdarı Alâeddin Keykubad idi. Alâeddin Keykubad, Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled'i Karaman'dan Konya'ya davet etti ve Konya'ya yerleşmesini istedi. Bahaeddin Veled, sultanın davetini kabul etti ve Konya'ya 3 Mayıs 1228 yılında ailesi ve dostları ile geldi. Sultan Alâeddin onu muhteşem bir törenle karşıladı ve ona ikametgâh olarak Altunapa (İplikçi) Medresesi'ni tahsis etti. Sultânü'l-Ulemâ, 12 Ocak 1231 yılında Konya'da vefat etti. Mezar yeri olarak Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi seçildi. Günümüzde müze olarak kullanılan Mevlâna Dergâhı'na bugünkü yerine defnedildi. Sultânü'l-Ulemâ ölünce talebeleri ve müridleri bu defa Mevlâna'nın çevresinde toplandılar. Mevlâna'yı babasının tek varisi olarak gördüler. Gerçekten de Mevlâna büyük bir ilim ve din bilgini olmuş, İplikçi Medresesi'nde vaazlar veriyordu. Medrese kendisini dinlemeye gelenlerle dolup taşıyordu. Mevlâna 15 Kasım 1244 yılında Şems-i Tebrizî ile karşılaştı. Mevlâna Şems'te "mutlak kemâlin varlığını" cemalinde de "Tanrı nurlarını" görmüştü. Ancak beraberlikleri uzun sürmedi. Şems aniden öldü. Mevlâna Şems'in ölümünden sonra uzun yıllar inzivaya çekildi. Daha sonraki yıllarda Selâhaddin Zerkubi ve Hüsameddin Çelebi, Şems-i Tebrizî'nin yerini doldurmaya çalıştılar.

Yaşamını "Hamdım, piştim, yandım" sözleri ile özetleyen Mevlâna 17 Aralık 1273 pazar günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Mevlâna'nın cenaze namazını vasiyeti üzerine Sadrettin Konevi kıldıracaktı. Ancak Sadreddin Konevi çok sevdiği Mevlâna'yı kaybetmeye dayanamayıp cenazede bayıldı. Bunun üzerine Mevlâna'nın cenaze namazını Kadı Siraceddin kıldırdı.

Mevlâna ölüm gününü yeniden doğuş günü olarak kabul ediyordu. O öldüğü zaman sevdiğine, yani Allah'ına kavuşacaktı. Onun için Mevlâna ölüm gününe düğün günü veya gelin gecesi manasına gelen "Şeb-i Arûs" diyordu ve dostlarına ölümünün ardından ah-ah, vah-vah edip ağlamayın diyerek vasiyet ediyordu.

www.mevlanavakfi.com

Mevlana

Mevlana'nın eğitim anlayışını yapılmış bir ropörtajdan da yararlanarak burada Mevlana'nın hem eğitim anlayışını hem de insanlara yaklaşımını da yakından gördük.

"Mevlânâ'nın eğitim anlayışından söz edebilir miyiz? İnsanları eğitmek için yazdığı anlaşılan Mesnevî'de nasıl bir eğitim anlayışı veya yöntemi izlenmiştir?"

Elbette Mevlevîliğin insanları eğitmekte kullandığı kendine özgü bir yöntemi vardır. Ancak Mevlevîlik de kaynağını dinden, İslâm'dan alır. Tasavvuf, İslâmın yorumlanmasından, insanı yükseltecek yeni erdemler kazanılması için harcanan çabadan başka bir şey değildir. Orta Asya'da AhmetYesevî, Müslümanlığı yeni kabul etmiş insanları eğitmek için şiirler yazmıyor muydu? Mevlânâ da işte bu geleneği devam ettirerek insanlara doğru yolu, iyiyi, güzeli göstermek için şiirler yazmış, eserler vermiştir. Hikâye ile anlatılan konular hem daha iyi anlaşılır hem de ilgi çekici olur. Bu yöntem elbette sadece Mevlânâ'ya has bir yöntem değildir. O, belki bu yöntemi kendisinden önce yazılmış olan mesnevîlerden almıştı, belki de doğrudan doğruya Kur'an'ın yöntemini alıp uygulamıştı. Kur'an'da da verilmek istenen mesajlar, çoğu zaman olaylarla ve kıssalarla verilir. Bu, bir anlamda karmaşık olanı basitleştirmek, soyut olanı somuta dönüştürmektir.

Mevlânâ'nın hikâyelerinin sonunda vermek istediği dersler, kendisine gelinceye kadar hiçbir edebî eserde görülemeyecek derecede bir bilgi birikimini, kıyaslama (sentez) gücünü, duyuş ve düşünüş zenginliğini yansıtır. Mevlânâ, günlük basit yaşantılara dayanan olaylardan akıllara durgunluk verecek ibretler ve dersler çıkarmasını bilir. Onu anlamayanlar, konu gereği anlattığı bazı hikâyeleri dillerine dolayarak edep dışı şeyler söylemekle suçlarlar. Bu ithamlar yersiz ve haksızdır. Mevlevîlikte edep en önde gelen davranış biçimlerindendir. Ancak insanların anlama kapasiteleri ve ilgileri birbirinden çok farklıdır. Üstat, değişik mizaçtaki insanlara da ulaşabilmek için her üslûpta hikâyeye yer vermiştir.

Mesnevî'de zamanı için geçerliliği olan felsefeye, tıbba, astronomiye, dine ve geleneklere ait zengin bilgiler vardır. Mevlânâ'yı diğer tasavvuf büyüklerinden ayrıcalıklı bir eğitimci yapan belki de hem müsbet bilimlere hem de manevî bilimlere, en yüksek dereceden sahip olmasıdır. Mevlânâ, kimseyi dışlamaz, herkese kucak açar. Hoşgörülüdür, herkesi dinler. Ben eğitimci değilim ama Mevlânâ'nın dikkate aldığı ve insanları eğitmek için kullandığı yöntemler, bugün için de geçerlidir diye düşünüyorum. Eğitimde karmaşık olanı basitleştirerek anlatmak, herkesin kavrayabileceği biçimde somutlaştırarak bilgi sunmak, bütün bunları yaparken de hitap ettiğimiz kimselerin hiçbirisini dışlamamak, onların her türlü kapasitesini göz önünde tutmak düşüncesi, bugünün eğitim anlayışına da uygundur.

MEVLANA'NIN 7 ÖĞÜDÜ

***Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol**

***Şevkat ve merhamette güneş gibi ol**

***Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol**

***Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol**

***Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol**

*** Hoşgörürlükte deniz gibi ol**

*** Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol**

AKARSU

"Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Cömertliğe hiç rastlanmayan, yardımseverliğin yok, bencilliğin çok olduğu bir ülke varmış. Bu ülkedeki insanlar yüreklerini evlerinde bırakarak dışarıya çıkarlarmış. Evlerine misafirliğe gelen biri olduğunda da yüreklerini kırk siyah sandığın içine saklar, misafirlerine kapılarını öyle açarlarmış. Ev sahipleri, cömertliğin olmadığı yollardan gelen misafirlerini çok soğuk karşılar; ikram olarak da dolaplarında her zaman bulundurdukları bencilliği kırık bardaklarına doldurup sunarlarmış. O gelen misafir ise bencilliği içtikten sonra o evden ayrılır ve bir daha o eve gitmezmiş.

Gel zaman git zaman bencillik o ülkeye öyle yayılmış ki, komşular dahi birbirine misafirliğe gitmez; kimse kimsenin halini hatırını sormaz olmuş. İnsanlar evlerinde sakladıkları yüreklerini sandıklarında bırakmış ve hayatlarını yürekleri olmadan sürdürmeye başlamışlar. Ülkeye kara sandıklar hükmetmeye başlamış. Akan gözyaşları görülmez; atılan yardım çığlıkları duyulmaz; verilen hayırdualar anlatılmaz; paylaşılan dostluklar tadılmaz olmuş.

Derken bir gün ülkeye simsiyah giysili bir yabancı gelmiş. Bu yabancının yüzü beyaz bir örtüyle kapalı; elleri beyaz eldivenlerle sarılı; göğsü beyaz bir tülle örülüymüş. Siyahların arasında beyazlar öyle ışık saçıyormuş ki; yabancı geçtiği her yolda dikkatleri üzerine çekmiş. Bu yabancıyı merak eden halk, birbiriyle hiçbir şeyini paylaşmadığı için merakını da paylaşamamış. Gece olmuş, yabancı geldiği yoldan geri dönerek gitmiş. Halk, yapayalnız evine çekilmiş. O gece uzun yıllardan sonra ilk defa herkes aynı düşüncenin içinde kıvranmış. İnsanlar evlerinde, odalarında bir aşağı bir yukarı dolaşıp yabancının kim olduğunu bulmaya çalışmışlar. Yabancıyı düşünürken teker teker yüreklerini sakladıkları kırk siyah sandığın olduğu odalarına gitmişler. Bir anda, unuttukları sandıklarla karşılaşınca duraklamışlar. Yüreklerini hatırlamak içlerini öyle acıtmış ki, hemen oradan çıkmışlar ve yabancıyı da, sandıklardaki yürekleri de o odada bırakmışlar. Yatıp uyumuşlar.

Ertesi gün, yabancı yine gelmiş. Bu kez elinde bir beyaz sepet varmış. O yürüdükçe, halk da peşinden gitmiş. Herkes bencil ve tek başına yaşamaya o kadar alışmış ki, birbirine değil konuşmak, selam bile vermemiş; yabancının arkasından birer yabancı olarak yürüyüp gitmiş. Yabancı, sepeti, bir zamanlar gürül gürül akan ama şimdi kuraklıktan toprakları çatır çatır eden ülkenin en büyük kurumuş akarsuyunun yanına bırakmış ve ortadan kaybolmuş. Herkes kaybolan yabancının ardından şaşkınlıkla bakakalmış. Ardından sepette ne olduğunu

merak etmeye başlamış ama kimse uzanıp sepeti açmaya cesaret edememiş. Gece olmuş; herkes çaresizlik içinde evine dönmüş. Yabancıyı ve sepeti düşünürken kendilerini yine yüreklerini sakladıkları odada, kırk siyah sandığın önünde bulmuşlar ve hışımla odalarına çekilip uyumuşlar.

Yine gün doğmuş; halk erkenden uyanıp, anlaşmış gibi yollara dökülmüş. Akarsuyun yanına gidip yabancıyı beklemeye ve sepette ne olduğunu düşünmeye koyulmuş. Gözler artık birbirine bakmaya başlamış. Yabancı gelmiş; sepetin içine bir parça ıslatılmış ve ezilmiş ekmek bırakıp geri gitmiş.

Halk artık, her gece evine gittiğinde siyah sandığındaki yüreğine bakmaya, ertesi günü yabancıyı görmek üzere kurumuş akarsuyun yanında toplanmaya ve meraklarını bakışları aracılığıyla birbirleriyle paylaşmaya başlamış. Yabancı, her gün ıslatılmış ekmek getirip sepete bırakmış ve gitmiş. Halk, her gün aynı saatlerde buluşup aynı merakla bekleşip durmuş. Aradan yedi gün geçmiş. Sekizinci gün herkes aynı saatte meraklı bakışlarla birbirini karşılarken yabancı gelmek bilmemiş. Herkes tarif edilemez bir telaşın içine girmiş. Dokuzuncu gün gelmiş; yabancı yine gelmemiş. Derken sepette bir ağlama sesi duyulmaya başlanmış.

Halkın arasından bir ses yükselmeye başlamış: "Bu sepette ne olduğuna bakmalıyız."

Herkes sepete bakmak istiyormuş ama kimse buna cesaret edemiyormuş. Birden bir rüzgâr çıkmış ve sepeti ters çevirmiş. Sepet sallanmaya, ağlama sesi çoğalmaya başlamış. Halk merak duygusuna daha fazla dayanamayarak sepeti açmış; bir de ne görsün! Yüreği olmayan bir bebek! Göğsü delik olan, yüreği olmayan bu bebek acı çığlıklar atıyormuş.

Gece olduğu için, her zamanki gibi eve gitme vakti gelmiş. Kimse gururundan vazgeçemediği, yardımseverlik yapamadığı ve cömertlik gösteremediği için bebeğe yardım etmemiş. Herkes evine gitmiş.

İnsanlar evlerine gitmişler gitmesine de, kendilerini yüreklerini sakladıkları siyah sandıklarının başucunda bulmuşlar. Bebeğin ağlayan, gönülleri dağlayan, yüreksiz hali içlerine öyle dayanılmaz bir acı vermiş ki, hiç düşünmeden kırk siyah sandığı açıp yüreklerini oradan almışlar ve kurumuş akarsuyun yolunu tutmuşlar. Anlaşmış gibi bütün ülke halkı ellerinde yürekleriyle bebeğin yanında buluşmuşlar.

Değil yüreklerini, ceplerindeki bir kuruşu dahi paylaşmayan; değil ölmek üzere olan bir hayvana; insana bile bakmayan bu halk, tek tek sandıklara sakladıkları en değerli varlıklarını, yani yüreklerini o bebeğe sunmuş. Bebek, yürekleri aldıkça sakinleşmeye, gülümsemeye, kendine gelmeye başlamış. Gecenin karanlığında her yürek toprağa bir ışık huzmesi vermiş. Bebeğin bulunduğu toprak ışık demetine dönüşmüş. Ardından bir şırıltı sesi

duyulmaya başlanmış. Yıllarca kurak kalan akarsu yine gürül gürül akmaya başlamış. Ülkenin kurak, karanlık ve asık suratlı halkının yüzünde gülücükler açmış. Herkes mutluluktan birbirine sarılmış. İşte o anda, siyahlar içindeki yabancı siyahlarından arınmış, beyazlara bürünmüş halde çıkagelmiş. Bebeği almış, bebeğin tamamlanan yüreğine mutlulukla bakmış, halka dönmüş ve "Teşekkür ederim. Yardım etmeseydiniz bebeğim ölecekti." demiş ve bebeği alıp gün ışığıyla birlikte oradan ayrılmış. Ayrılırken dilinden şu sözler dökülmüş:

- İnsan cömertlik ve yardımla insan olur; bencillik insanı sadece kurutur.

Yüreklerini veren insanlar, giden bebeğin ardından yüreklerinin de gittiğini samışlar ama yürekleri içlerine dolmuş, akarsu aktıkça içlerindeki yürekleri de büyümüş, çoğalmış. İnsanların yüreklerine insanlık taşımış.

Evlerine gittiklerinde ne siyah sandıklar ne de sandıkları sakladıkları odalar canlarını yakmış. Herkes gün ağardıktan sonra yepyeni ve ışıl ışıl bir güne başlamış. Arkadaşlarını, tanıdıklarını, dostlarını özlediklerini hissetmiş ve büyük bir özlemle misafirliklerine yeniden başlamış. Ama bu sefer, misafirler güler yüzle karşılanmış, kırık bardaklar çöplere atılmış, en güzel bardaklarda şerbetler, tatlılar ikram edilmiş. Yardıma ihtiyacı olanlara yardım eli uzatılmış. Bir daha o ülkeye ne kuraklık ne de bencillik gelmiş.

GÜNEŞ

"Şefkat ve merhamette güneş gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Kimi yürekler sımsıcak, kimi yürekler sopsoğukmuş. İnsan bir masalın içinde hem var hem yokmuş. Masalların içinde gerçekler gün yüzü gibi aydınlıkmış. Bunu görebilen ancak gönlü sıcak insanlarmış. Söz kısa gerek, demiş gönlü sıcak dervişin biri. Derviş, çok konuşmaz ama çocuklar etrafına toplanıp da "Masal! Masal!" diye bağrıştıklarında onları kıramayıp hiç duyulmamış, gizemli masallar anlatırmış.

Yine günlerden bir gün çocuklar, dervişin etrafına toplanıp masal dinlemek istemişler. Dervişin dilinden şu masal dökülmüş:

- Bir varmış, bir yokmuş. Gönlü kurak, yüzü soluk pek çok insanın bulunduğu bir ülkenin sarayında çok büyük bir bağ varmış. Bu bağın bahçıvanı da asık suratlı, çatık kaşlı bir adammış. Bu adamın hiç kimsesi yokmuş. Zaten onu tanıyan da asık suratı yüzünden yanında durmak istemezmiş. Bu adam, ülkenin en güzel güllerini yetiştirirmiş. Bu güllerin benzeri hiçbir yerde yokmuş. Görünüşleri görkemli, renkleri kan rengi imiş, fakat bir kusurları varmış. Bu güllerin hiç kokusu yokmuş. Adam, onlara gül kokusu vermek için elinden geleni yapıyormuş ama bir türlü başaramıyormuş. Gülleri adeta yapma çiçeklere benziyormuş.

Bağın sahibi kral her gün bu bağa gider gülleri seyre dalarmış. Güzellikleri karşısında sarhoş olur, onlara dokunmak, onları koklamak arzusuyla dolar taşar ve kendini güllerin içinde bulurmuş. Ama güllerin yaprakları soğuk, kokuları ise hiç yokmuş. Kral güllerin arasına her dalışında büyük bir hayalkırıklığıyla geri çekilir ve bahçıvana "Heyhat! Bu nasıl iştir ey bahçıvan, hem ülkemin en güzel güllerini yetiştirirsin hem de bu güllere kokusunu veremezsin." deyip hayalkırıklığıyla sarayına geri dönermiş. Asık suratlı bahçıvanın suratı daha bir asılır, çatık kaşları daha da çatılırmış ama yine de hiçbir şey güllerin kokusuz oluşuna engel olamazmış.

Bir gün, bahçıvan hastalanmış. Bağına bakamaz hale gelmiş, yatak döşek yatmış. Kral, ülkesine tellalları salmış ve ülkenin en iyi bahçıvanını bulmak istediği haberini yaymış. Üstelik bu bahçıvan, hem hasta bahçıvanı iyileştirecek hem de kokusuz güllere büyülü bir koku verecekmiş. Güllerin ününü duyan bahçıvanlar akın akın saraya gelmişler ama hiçbiri bahçıvanı nasıl iyileştireceklerini, güllere nasıl koku vereceklerini bulamamışlar. Kral da onları sarayından kovmuş. Derken bir gün bir çocuk çıkagelmiş. Saçları dağınık, üstü başı yırtık, yüzü gözü kirli olan bu çocuk güleryüzlü, neşeli bir şekilde kralın huzuruna çıkmış. Saygıyla önünde eğildikten sonra, "Kralım, ben sizin güllerinizin neden kokmadığını ve

bahçıvanınızın neden hasta olduğunu biliyorum. Onların ilacı bende." demiş. Kral, çocuğu pek ciddiye almamakla birlikte çözümünü de merak etmiş ve "Söyle bakalım çocuk." demiş. Çocuk, cebinden bir küçük şişe çıkarmış. "İşte güllerin ve bahçıvanın ilacı bu şişede kralım. Ama size nasıl yapıldığını ancak kırk gün sonra söyleyebilirim." demiş. "Yalnız kırk gün boyunca, ben sarayınızın bahçıvanıyla aynı odada kalacağım. Ve siz kırk gün boyunca güllerin ve bahçıvanın yanına gelmeyeceksiniz. Kırk gün sonra hem bahçıvan sapasağlam olacak, hem de gülleriniz eşsiz bir kokuya kavuşacak." Kral, dudaklarını büzmüş, kaşlarını çatmış, çocuğu şöyle bir süzmüş. Sonunda çocuğun teklifini kabul ettiğini başıyla onaylamış. Çocuk gülümseyen bir yüz ifadesiyle kralın karşısında saygıyla eğilmiş.

Hizmetliler, çocuğu bahçıvanın odasına götürmüşler. Çocuk hizmetlilerden her gün kendisine iki tabak çorba yapmalarını ve kendisine vermelerini istemiş. Hizmetliler ertesi günden itibaren her gün çocuğa iki tabak çorba getirmeye başlamışlar. Çocuk çorbalardan birini bahçıvanın önüne, diğerini ise kendi önüne koymuş. Bahçıvan ilk anda çorbayı içmek istememiş, çocuğun kendisini öldürüp yerine geçmek istediğini düşünmüş ama çocuğun elindeki şişeyi her iki tabağa da serptiğini ve çocuğun da aynı çorbayı içtiğini görünce içi biraz rahatlamış ve çorbayı içmeye razı olmuş. Çorbayı ağzına aldığında, inanılmaz bir tatla karşılamış. Bu, hayatında içtiği en güzel çorbaymış. Asık suratı bir anda aydınlanmış, şevkatle çocuğa bakmış ama teşekkür edecekken hemen toparlanıp suratını yine asmış, burnunu bükmüş. Çocuk, çorbasını içen bahçıvana "Afiyet olsun efendim." demiş ve bağın yolunu tutmuş. Bağa gittiğinde, bir süre görkemli ve kokusuz güllerin arasında dolaşmış. Sonra onları sulamak için kullandığı su deposunun yanına gitmiş ve elindeki şişeyi oraya serpmiş.

Çocuk, kırk gün boyunca çorbaya ve çiçeklerin sulandığı depoya aynı işlemi yapmış. Kırkıncı gün dolduğunda kral büyük bir merak içinde bağına gitmiş. Bahçıvanını iyileşmiş bir halde bulmuş; çiçeklerinden ise inanılmaz kokular çıkıyormuş. Fakat güller eskisi kadar büyük ve görkemli görünmüyormuş. Sanki boyutları küçülmüş. Üstelik kokuları da gittikçe yok olmaya başlamış. Asabi kral, büyük bir hiddetle "Güllerime ne yaptın çocuk! Boyutları küçülmüş! Üstelik bu kokular da sahte, güllerime koku da veremedin. Senin başını vurdurtayım da gör!" diye bağırmış. İşte o anda ne olduysa olmuş. O asık suratlı, kimsenin sevmediği bahçıvan kralın dizlerine kapanıp yalvarmaya başlamış:

"Etmeyin eylemeyin kralım. O, cansız bedenime can verdi. Benim canıma karşılık onun canını bağışlayın. Ona merhamet edin."

Kral, neye uğradığını şaşırmış. Çünkü kendisi gibi asık suratlı, gururlu olarak bildiği bahçıvanı, kendisine bir çocuğun canını bağışlaması için yalvarıyormuş. O anda içinden bir şeyler akıp gitmiş. Yüzü yumuşamış, yüreğine merhamet ışığı vurmuş. Çocuğun canını

bağışlamış. O anda çocuk cebindeki şişeyi çıkarmış ve hiç düşünmeden yere fırlatmış. Şişe yere çarpıp kırılır kırılmaz gökyüzünde asılı duran güneş bağın içine düşmüş. Güneş ışığından göz gözü görmez hale gelmiş. Birkaç saniye sonra güneş yine eski yerine dönmüş. Kralın ve bahçıvanın gözleri şaşkınlıktan fal taşı gibi açılmış. Güller eskisinden daha görkemli duruyor, güneş gibi ışıklar saçıyormuş; üstelik etrafa hayatlarında kokusunu almadıkları büyülü bir koku yaymaya başlamış. Kralın gözleri ışıl ışıl parlamış. Bahçıvan şevkat ve sevgiyle çocuğa sarılmış. Çocuk etrafa gülücükler saçıyormuş. Kral, dönüp çocuğa sormuş:

"O şişede ne vardı?"

Çocuk:

"Benim sevgim, sizin de merhametiniz vardı kralım." diye karşılık vermiş.

GECE

"Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. İnsanların kusurları da varmış, güzellikleri de. Güzellikleri görmek çok kolayken, kusurları görüp anlatmak moda olmuş. Bu modayı herkes pek sevmiş.

Bir varmış dedik ama her insanda birden fazla kusur aranmaya başlanmış. Bir yokmuş dedik ama köyde kusurları görüp de anlatmayan kalmamış.

Bu olanlardan hoşnut olmayan tek bir insan varmış; o da Ali. Ali, on yaşında zeki ve başarılı bir çocukmuş. Köydeki hayvanlarıyla vakit geçirmekten, onları beslemekten ve onlarla oynamaktan çok ama çok keyif alırmış. Sabah uyandığında annesiyle komşuların sesini duymuş. Yine birilerinin kusurları ballandıra ballandıra anlatılıyormuş. Ali, her gün insanların kusurlarını duymaktan o kadar sıkılmış ki, annesine seslenmeden, arka kapıdan dışarıya çıkmış ve çok sevdiği atı Rüzgar'ın yanına gitmiş. Eline aldığı samanları atına uzatmış. Rüzgâr, usulca samanları yemeye başlamış.

Ali, "Of! Rüzgâr, canım çok sıkılıyor. İnsanlar neden her gün birbirlerinin kusurlarını bulmaya çalışıyorlar? Neden bunları çok güzel şeylermiş gibi anlatıyorlar?" diye şikayet etmeye başlamış. Bir ses, "İnsanoğlu, kendi kusurlarının görünmesinden korktuğu için başkalarının kusurlarını bulmaya çalışır." demiş. Ali, atından gelen bu ses karşısında irkilmiş. Heyecanla, "Ama sen, sen nasıl konuşuyorsun Rüzgâr?" diye sormuş. "Konuşan o değil, benim" diye yanıt vermiş ses. Ali daha da şaşırmış. Görünürde atından başka hiçbir şey yokmuş. "Yaklaş, çok sevdiğin atının yelelerinin arasına bak."

Ali yaklaşmış, dikkatlice Rüzgâr'ın yelelerine bakmış. Az sonra "Bu da ne?" diye hafif bir çığlık koparmış. Rüzgâr'ın yeleleri arasında, elinde ayna olan parmak büyüklüğünde bir cüce varmış. Cüce, bir çırpıda atlayıp Ali'nin eline zıplamış. Ali hayretler içinde kalmış. Hiçbir şey diyememiş.

"Merhaba Ali, gördüğün gibi ben bir cüceyim. Ama sadece boyu kısa olan cücelerden değilim. Uyku perisinin sağ kolu olan Aynalı Cüce'yim. Uyku Perisi, bana senin çok üzgün olduğunu, uykunu bile alamamaya başladığını söyledi. Sana yardım etmem için de beni görevlendirdi.

Ali sadece "Merhaba" diyebilmiş. Cüce konuşmaya devam etmiş:

- Ben dünyanın aynasıyım. Kendi kusurlarını görmek isteyene kusurlarını, güzelliklerini görmek isteyene ise güzelliklerini gösteririm. Ve bugün bu gücümü senin için kullanmaya hazırım.

Ali, Aynalı Cüce'ye dikkatlice bakmış. Söylediklerini iyice düşünmüş. Bir anda yüzü aydınlanmış. Gülümsemeye başlamış:

- Aynalı Cüce, bana gerçekten yardım edecek misin?

- Evet, tabi ki.

- O halde senden bir isteğim olacak. Üç gün boyunca bu köyde kusurları görüp de anlatanlara aynanı tutacaksın ve onlara kendi kusurlarını göstereceksin. Tamam mı?

- Tamam.

- Aynalı Cüce, önce benim evimden başla. Üç gün sonra, aynı saatte yine burada Rüzgâr atımın olduğu yerde buluşalım.

- Tamam Ali. Üç gün sonra görüşmek üzere.

Ali mutlu bir şekilde eve girmiş. Annesi ve komşuları mutfakta birilerini anlatmaya devam ediyorlarmış. Ali de mutfağa girmiş. Ellerini yıkamış, masadan çörek ve hellim alıp sessizce odasına çıkmış.

Aynalı Cüce hemen işe koyulmuş. Kendi kendine çoğalmaya başlamış. Aynalar ve cüceler bölünmüş, çoğalmış, yüzlerce Aynalı Cüce ortaya çıkmış. Herkes büyük bir hızla köye dağılmış, köydeki tüm insanların saçlarının arasına saklanmış.

Köydeki insanlar her zamanki gibi yeni kusurlar öğrenme hevesiyle birbirlerinde buluşmuşlar. Kahvelerini içmişler, fallarına bakmışlar. Sonra da köydeki diğer insanları çekiştirmeye, kusurlarını anlatmaya başlamışlar. Ama o da ne! Birisinin kusurunu anlattıkları anda, gözlerine bir ayna düşmüş ve herkes kendi kusurlarından birini görmüş. Köydeki insanlar çok şaşırmışlar. Moda haline gelen kusurları anlatmak ilk defa hoşlarına gitmemiş. Yine de alıştıkları için hemen susmamışlar. Birkaç kusur daha anlatmışlar. Ama her kusur anlatışlarında ayna gözlerinin önüne düşmüş. Başkalarının kusurunu söylemek güzelmiş ama kendi kusurlarını böyle görmek canlarını sıkmış.

İnsanlar üç gün boyunca kusurları anlatmışlar; Aynalı Cüce üç gün boyunca kendi kusurlarını onların yüzlerine vurmuş. Üçüncü günün sonunda artık kimse birbirinin kusurunu anlatmak istemiyormuş. Dördüncü günün sabahı köydeki kimse birbirinin evine gitmemiş. Ali, sabah çok büyük bir sessizlik içinde uyanmış. Annesi mutfaktaymış ama ne gelen varmış ne de konuşan biri. Ali "Günaydın anne" diye seslenmiş. Annesi, üzgün bir şekilde Ali'ye bakmış ve sadece başını sallamış. Annesi gerçekten çok mutsuz görünüyormuş. Ali, annesini böyle gördüğü için hüzünlenmiş. Arka kapıdan dışarıya çıkmış, düşünceli düşünceli Rüzgâr'ın yanına gitmiş. Atının yelelerine göz gezdirmiş. Aynalı Cüce, elinde aynasıyla Ali'yi bekliyormuş.

- Evet Ali, söylediğini yaptım. Benden istediğin başka bir şey yoksa ben gideyim.

- Dur Aynalı Cüce. Sana çok teşekkür ederim. Köyümün insanlarına kusurları dedikodu gibi anlatmanın ne kadar kötü olduğunu gösterdin. Fakat bu yeterli değil. Kusurları anlatmanın çirkinliğinin yanında, güzellikleri anlatmanın da ne kadar hoş olduğunu herkesin anlamasını istiyorum. Bunun için senden son bir şey isteyeceğim.

- Tabi ki Ali. Senin gibi akıllı ve güzel dilekleri olan bir çocuğa yardım etmek benim için bir zevktir. Söyle bakalım, dileğin nedir?

- Üç gün boyunca bu köyde güzellikleri görüp de anlatanlara yine aynanı tutacaksın ve onlara kendi güzelliklerini göstereceksin. Dördüncü gün de yine buluşacağız. Tamam mı?

- Tamam.

Aynalı Cüce, Ali'nin istediğini yapmış. Yine kendini ve aynasını çoğaltıp köye yayılmış. Köydeki insanların saçlarının arasına saklanmış.

"Bugün ne güzel bir gün" diye aklından geçirmiş Fatma Teyze. Günün güzelliğini görmenin ödülünü hemen vermiş Aynalı Cüce. Aynasıyla Fatma Teyzeye güzel bir yönünü göstermiş. Fatma Teyzenin üç gündür süren mutsuzluğu bir anda gitmiş. Kendini çok mutlu hissetmiş ve büyük bir hevesle eline aldığı su kovasıyla çiçeklerini sulamış. Bu esnada karşı komşusu Narin Hanım, onun neşeli neşeli şarkı söylediğini duymuş. "Fatma Teyze ne kadar güzel şarkı söylüyor" diye düşünmüş. Aynalı Cüce Narin Hanıma da ödülünü vermiş. Derken bu güzel düşünceler ve güzel sözler bir anda köye yayılmaya başlamış. Üç gün önce kötü sözler ve kusurlar havada uçuşurken şimdi her yeri güzel sözler sarmış. Üç gün boyunca güzellikler artarak anlatılmaya devam etmiş. Her güzellik anlatışlarında insanların gözlerinin önüne ayna düşmüş, kendi güzellikleri yansımış.

Köy dördüncü gün bambaşka bir havaya bürünmüş. O eski kusurlu köy gitmiş, yerine adeta güzellikler köyü gelmiş.

Dördüncü günün sabahı Aynalı Cüce, Ali'yle buluşmuş ve ardından ortadan kaybolmuş. Fakat insanlar güzellikleri anlatmaktan vazgeçmemişler. Çünkü kendi yaptıkları güzellikleri görmenin değil, karşılarındaki insanların güzelliklerini görüp paylaşmanın zevkini tatmışlar.

Ali, Aynalı Cüce'yi uğurladığı günün gecesi, rüyasında Uyku Perisi'ni görmüş. Uyku Perisi, Ali'yi bu güzel dileklerinden dolayı tebrik etmiş ve ona, insanların kusurlarını gece gibi örtmesine yardımcı olduğu için teşekkür etmiş.

Ali sabah uyanmış. Mutfaktan yine annesinin ve komşuların sesi geliyormuş. Ama bu defa Ali'nin kulağına gelen sesler gülüşmelerin sesi ve güzelliklerin anlatıldığı cümleler olmuş.

"İşte gerçek hayat bu." diye düşünmüş Ali. Arka kapıdan çıkıp Rüzgâr'ın yanına gitmiş, yelelerini okşarken, hayatın ne kadar güzel olduğunu bir kez daha anlamış. Çünkü hayat, güzellikleri görebildiğimiz kadar güzelmiş.

HİDDET

"Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Herkes, herkesten pek çok şey ister olmuş. İstekler arttıkça sabır tükenmiş, saygı yürekleri terk etmeye başlamış.

Salamis, çok yakışıklı ve güçlü bir prens imiş. Pek çok şey isteyenlerden biri de oymuş. İçinde taşıdığı güç her işi başarmasına yetecek kadarmış. Fakat o, elindeki gücün kıymetini bilmeyerek her gün Tanrı'dan daha çok güç istemeye başlamış. Tanrı'nın en sonunda canı sıkılmış ve "Sana daha fazla güç vermeyeceğim Salamis!" demiş. Salamis hemen sinirlenmiş ve "Bana daha fazla güç vermek zorundasın." diyerek Tanrı'ya karşı gelmiş. Tanrı, Salamis'in bu asabi davranışı karşısında; "Bana kızmaya cüret ediyorsun, o halde hiddete yenik düştüğün bir anda bir böcek kadar küçül!" demiş ve Salamis'in yanından ayrılmış.

Salamis, Tanrı'nın söylediklerini pek önemsememiş. Sinir içinde odasına gitmiş. Banyo yapmak istemiş, su sıcak değilmiş. Hizmetçisine bağırmaya başlamış. Banyodan sonra yemek yemek için salonuna gitmiş, yemeği beğenmemiş, yine hizmetçilere bağırmış. Kızgınlıkla dışarıya çıkmış. Bu sırada, sarayın bahçesinde oynayan çocuklardan biri yanlışlıkla Salamis'e çarpmış. Salamis, daha çok hiddetlenerek çocuğu itmiş, ona bağırmış ve oradan uzaklaşmış.

İşte o anda ne olduysa olmuş. Salamis, çocukların yanından uzaklaşır uzaklaşmaz titremeye başlamış. Titredikçe küçülmüş. Önünde küçücük duran çiçekler gözüne kocaman görünür olmuş. Salamis o kadar küçülmüş ki, bir böceğin boyuna gelmiş. Çocuklar sağa sola koşuştukları için ezilmekten korkan Salamis, yakınında bulunan ilk çiçeğe yönelmiş. Tam bu sırada sarayın bekçisi olan kara köpek Salamis'i fark etmiş ve ona doğru hiddetle koşmaya başlamış. Salamis, köpeğin hiddetinden ve havlamasından öyle korkmuş ki, ne yapacağını bilememiş. Köpek en sonunda Salamis'e yetişmiş, tam onu ısıracağı vakit, az önce bağırdığı çocuk köpeği tutmuş, "Ne oldu Kara? Böyle hiddetli olmana ne gerek var? Yoksa sen de Prens Salamis gibi asabi misin?" demiş ve köpeği oradan uzaklaştırmış. Salamis, korkuyla en yakın çiçeğin dalına tırmanmış ve yaprağına ulaşıp, oraya saklanmış. Çocuğun söyledikleri yüzünde tokat tesiri yaratmış. Köpeğin hiddetini ve verebileceği zararı düşününce dehşete kapılmış. Demek ki, kendisi de o kadar acımasız olabiliyormuş.

Az sonra bağırdığı çocuk geri gelmiş ve çiçeğin yakınına oturmuş. Çok mutsuz görünüyormuş. Yerdeki otlarla oynamaya, ardından da ağlamaya başlamış. Ağlarken, "Niye

bana bağırdı ki? Ben onu görseydim hiç çarpar mıydım? Prens Salamis hiç çocuk olmadı mı?" diye kendi kendine söylenmiş. Bunları duyan Salamis, çocuğa bağırdığı için pişman olmuş ama elinden hiçbir şey gelmiyormuş. Çünkü bir böcek kadar küçükmüş.

Çocuk, biraz sakinleşir sakinleşmez kalkmış ve arkadaşlarına bile seslenmeden oradan ayrılmış. Salamis'in yüreği ezilmiş. Derken, sabah bağırdığı iki hizmetçiyi görmüş. Kadınlar sakin bir şekilde bahçeye gelmişler ve oradaki banklardan birine oturmuşlar. Salamis'e çok yakın değillermiş ama o, kadınları net bir şekilde görüp duyabiliyormuş. Hizmetçi Anora:

- Safir, insanlar neden böyle düşüncesiz?

- Bilmiyorum Anora. Benim bildiğim tek şey, biz hizmetçi olmamıza rağmen kimseye asabi davranmıyoruz ama başkaları prenslik sıfatından dolayı, kendilerinde, bize insan değilmişiz gibi davranma hakkını buluyorlar. Su sıcak değil diye azar işittik, yemek beğenilmedi diye hakaret duyduk. Sanki biz, insan değil de mükemmel makineler olmalıyız.

- Safir, keşke elimde sihirli bir değnek olsaydı ve Prens Salamis'e dokundursaydım. Anne ve babasına bağırdığında, arkadaşlarına hiddetle konuştuğunda, bizleri asabi tavırlarla azarladığında bir böcek kadar küçülseydi!

Kadınlar bu kısa konuşmadan sonra bahçeden ayrılıp içeriye girmişler. Salamis, duyduklarından çok etkilenmiş. Bir anda Tanrı'nın söyledikleri aklına gelmiş. Tanrı'nın kendisini cezalandırdığını anlamış. Anlamış ama nasıl eski haline döneceğini de bilmiyormuş.

Prens Salamis, hayatında ilk defa hırçın davranışlarından dolayı pişmanlık duymuş. Çiçeğin yaprağına sarılmış ve oracıkta öylece kalakalmış. Kendisi gibi asabi olan köpeği düşünmüş, hizmetçilere ve çocuğa nasıl davrandığını düşünmüş; düşünmüş, düşünmüş ve çok büyük bir üzüntü hissetmiş.

Gece olmuş, anne ve babası Prens Salamis'i bulamadıkları için onu aramaya başlamışlar. Kimse prensin nerede olduğunu bilmiyormuş. Sarayda bir telaş başlamış. Hizmetçiler, çocuklar, prensin anne ve babası; kısaca herkes prensi arıyormuş. Prens ise utancından kimseye görünmek istemiyormuş. Kimseye insan gibi davranamadığı için Tanrı onu bir böcek kadar küçültmüş. Prens, bu utanç içinde çiçeğin yaprağına daha da sokulmuş.

Az sonra saray halkı, sarayın bahçesinde toplanmış. Prensin anne ve babası konuşma yapacaklarmış. Bu sırada Salamis'in kulağına hizmetçilerin konuşmaları gelmiş:

- Prens asabiydi, sinirliydi ama iyi biriydi.

- Evet, tek hatası karşısındaki insanlara saygılı davranmamasıydı.

- Haklısın. Belki de büyüdükçe saygının ne kadar önemli olduğunu anlardı.

- Kimbilir, insanlığın erdemlerinden birinin saygı, diğerinin ise sabır olduğunu belki öğrenirdi.

- Ah Anora, bana bağırmış olabilir ama prensimize bir zarar gelmesini istemem. Ben aslında hiçbir insana, hatta canlıya zarar gelmesini istemem. Umarım Prens Salamis'i buluruz.

Salamis, duyduğu bu sözler karşısında yine sarsılmaya, titremeye başlamış. İnsanın, insan olabilmek için saygı ve sabır erdemlerine sahip olması gerektiğini anlamış. Oysa kendisi geleceğin kralı olacakken, insan bile olmayı becerememiş. Gittikçe daha çok titremiş, titremiş. En sonunda büyük bir çığlık kopmuş. Safir, "Prensimiz bulundu, prensimiz bulunbu!" diye bağırıyormuş. Prens, baygınmış, çok yorgun ve bitkin görünüyormuş. Onu hemen almışlar.

Güzel bir banyo ve sıcak bir çorbanın ardından prensin gözleri açılmış. Prens kısa sürede sağlığına kavuşmuş. Yaşadıklarının ardından bir daha hiddetine yenik düşmemiş. Çünkü insan olmak en büyük erdemmiş. Saygı ve sabır, insanlığı yücelten değerlermiş.

Salamis büyümüş, ülkenin kralı olmuş. Fakat o, bir kraldan önce insan olmuş; insanlık erdemine ulaşmış. Bu erdem onun çok daha yüce bir kral olmasını sağlamış.

TOPRAK

"Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. İnsanoğlu pek çok güzel ve özel yeteneklerle doğarmış. Her doğanın kendine has özellikleri varmış. Kimisi güzelmiş, kimisi cesur; kimisi hızlıymış, kimisi zeki.

Bir gün bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş. Tanrı, bu çocuğa hem güzellik, hem cesaret, hem hız, hem de zeka vermiş. Çocuğun adı, Ada'ymış. Ada büyüdükçe etrafındaki insanlardan daha yetenekli olduğunu fark etmiş. Bunu fark ettikçe her şeyi yapabilecek güce sahip olduğunu anlamış. Herkesten daha iyi ata biniyor, daha iyi ok atıyor, daha hızlı koşuyor, daha erken düşünüp soruların yanıtlarını bulabiliyormuş.

Yapılan hiçbir yarışta kaybetmiyor, hep birinci geliyormuş. Bu yüzden arkadaşlarıyla hep dalga geçiyormuş. Kimsenin onu yenemeyeceğini söylüyormuş. Ada aslında iyi bir gençmiş ama insanlar onun kendini beğenmiş hallerini hiç sevmiyorlarmış. Bu yüzden Ada'nın hiç arkadaşı yokmuş. Oysa Ada için bunun bir önemi yokmuş. Elindeki yeteneklerle istediği her şeyi elde edebilecek güçte olduğunu ve kimseye ihtiyacı olmadığını düşünüyormuş.

Ada, bir gün Yazgı Ülkesi'nde bir yarışma düzenlendiğini duymuş. Yarışmayı kazanacak olan kişi, ülkenin kralı olacakmış. Hemen annesine ve babasına koşmuş. Onlara, "Ben bu yarışmayı kazanıp Yazgı Ülkesi'nin kralı olacağım." demiş. Anne ve babası, oğullarının ne kadar güçlü ve zeki olduğunu biliyorlarmış ama onun ne kadar kendini beğendiğinin de farkındalarmış. Annesi, oğlunu yolcu ederken, "Oğlum bak, bu yarışma çok büyük bir yarışma. Kral olmayı gerçekten istiyorsan kendini beğenmişliği bir kenara bırakmalısın, ancak o zaman gerçek bir kral olabilirsin." demiş. Ada, gururlu bir tavırla, "Sen merak etme anneciğim, bu ülkenin kralı ancak ben olabilirim." diyerek evinden ayrılmış.

Atıyla son sürat Yazgı Ülkesi'nin yolunu tutmuş. Ülkenin sınırlarına yaklaştığında elinde değneği olan, beyaz sakallı, yaşlı bir adama rastlamış. Adam, Ada'nın geçeceği yolun üzerinde durmaktaymış. Ada, atıyla çok hızlı gittiği için adama çarpmadan durmakta çok zorlanmış ve adam geri adım atayım derken yere düşmüş. Ada, atından yere inip adama yardım etmemiş. Adam, yavaşça ayağa kalkmış, üstünü başını silkelemiş. Ada:

- Hey, yaşlı adam. Yolun ortasında böyle durma. Birisi seni ezecek, hiç yoktan hayatından olacaksın.

Yaşlı adam:

- Hey, genç adam. Yolların tek hakimi senmişsin gibi atını koşturma. Birisi karşına çıkacak, aslında en büyük güce sahip olmadığını ondan öğreneceksin.

Ada:

- Bu ne cürret! Ben bu ülkenin gelecekteki kralıyım. Bana böyle konuşamazsın ve kimse benim gücümü elimden alamaz!

Yaşlı adam, Ada'nın yüzüne dikkatlice bakmış. Ada'ya sırtını dönmüş ve ülkenin kapısından içeriye girmiş. Ada, hiçbir şey olmamış gibi atını sürmüş ve o da ülkeye girmiş. Ülke kapısından içeriye girdiğinde yaşlı adamı görememiş. Sanki adam, yer yarılıp içine girmiş.

Bu ülkenin evleri ve sokakları çok güzelmiş. Evlerin önünde oturan, konuşan, çalışan insanlar varmış. Ada yoldan geçerken herkes durup Ada'ya bakmış. Ada, içinden, "Ey halk, bana iyi bakın, ben sizin gelecekteki mükemmel kralınız olacağım." demiş. Görkemli görünüşünden dolayı insanların kendisine bakmasına çok alışıkmış. En sonunda ülkenin sarayının olduğu yere varmış. Kapıda iki bekçi nöbet tutuyormuş. Ada, kapıya gelmiş, atından inmeden, "Ben buraya yarışma için geldim. Kapıyı açın." demiş. Nöbetçiler Ada'ya kapıyı açmışlar.

Yarışma alanına giden Ada, hemen kılıcını, okunu hazırlamış, yarışma kıyafetlerini giymiş ve diğer yarışmacıların olduğu yere varmış. Yarışma az sonra başlamış. Ada, koşu yarışmasında birinci gelmiş. Kılıç dövüşünde, ok atışında ve güreşte de birinciliği elden bırakmamış. Ada'dan sonra ikinci sırada yer alan Toprak isimli bir gençmiş. Toprak, Ada gibi hızlı ve çevik bir gençmiş, Ada'yı hep arkadan takip ediyormuş. En sonunda sıra son yarışa gelmiş. Diğer yarışları kazanıp ilk üç dereceye giren gençler bu son yarışta yarışacak ve kazanan ülkenin kralı olacakmış.

Tellal, son duyurusunu yapmış: "Duyduk duymadık demeyin, hellim ekmek yemeyin. Ülkemizin kral adayını seçmek için düzenlediğimiz yarışların sonuna geldik. En çok puan alan üç yarışmacı bu son yarışa katılacaktır. Bu yarışı kazanan ülkenin kralı olacaktır."

Ada, büyük bir rahatlıkla son yarışı beklerken kulağına gelen bu duyuru canını sıkmış. Bütün yarışların birincisi kendisi olduğu için, kral olmayı sadece kendisinin hak ettiğini düşünüyormuş. Diğer yarışmacılara küçümseyen gözlerle bakmış. Ondaki güce ve zekaya kimsenin ulaşamayacağına inandığı için kimsenin kral olma şansının olmadığından eminmiş. O yüzden tellalın duyurusunu da kısa sürede aklından çıkarmış.

Son yarış için Ada, Toprak ve Su isimli üç genç kalmışlar. Son yarış bir zeka sorusuymuş. Burada çalışacak olan beden kası değil, beyin kasıymış. Ada, zekasına güvendiği

için bu yarışı da rahatlıkla aşacağına eminmiş. Kral, tellalına sorulacak soruyu söylemiş. Tellal, en sonunda soruyu sormuş:

"Duyduk duymadık demeyin, hellim ekmek yemeyin. Ey Ada, ey Toprak, ey Su... Ey su ve toprakla çevrili bu küçük adada yaşayan insanlar; tek başınıza yapamayacağınız şey nedir? Söyleyin. Önce sen söyle Ada!"

Ada, her işini tek başına yapmaya o kadar alışmış ki böyle bir soru karşısında ister istemez şaşırmış. Bir insanın hayatında tek başına yapamayacağı bir şeyin olmadığını düşünüyormuş. Ada, kendini beğenmiş bir ifadeyle, "Hiçbir şey." demiş. Cevabı duyan kral, "Neden?" diye sormuş. Ada, "Kralım, çünkü insan güçlüyse her şeyi tek başına yapabilir. Tıpkı benim gibi." cevabını vermiş. Kral, Toprak'a dönmüş; "Peki sen! Ne diyorsun bakalım?" diye sormuş. Toprak, saygıyla kralın önünde eğilmiş, "Saygıdeğer kralım, insan tek başına pek çok şey yapabilir, ama tek başına yapılamayacak ve yapılmadığında da anlamı olmayacak bir şey var; o da paylaşmaktır." Kral, Su'ya da dönmüş. Su, sorunun cevabını bulamadığını söylemiş. Kral, yarışmayı izleyen halkına dönmüş ve "İşte yeni kralınız" diyerek Toprak'ın elini tutmuş. Ada, gördüklerine ve duyduklarına inanamamış, kendine engel olamayarak bağırmaya başlamış:

- En iyi ok atan benim, en hızlı koşan benim, en iyi kılıç dövüşçüsü benim. Bütün yarışmaları tek başıma kazandım. Kral olmak benim hakkım! Hem benim kimseyle hiçbir şey paylaşmaya ihtiyacım yok, her şeye kendim yeterim. Bu saçma cevabı vermedim diye nasıl hak ettiğim krallığı benden alıp şu zavallıya verirsiniz?

Kral:

- Verdiğin bu cevaptan dolayı kral olmayı hak etmiyorsun genç. Belki Toprak'tan daha güçlü ve zekisin ama bir kralda olması gereken sadece bu değildir. Kral olacak kişinin her şeyden önce insan olması ve ekmeğini, sözünü, kalbini, zekasını, gücünü paylaşabilen birisi olması gerekir. Sen paylaşmayı bilmiyorsun. Beden gücünü ve beyin gücünü kullanmayı biliyorsun ama gönül gücünü kullanamıyorsun.

Bu sırada Ada'nın yolda karşılaştığı beyaz saçlı, yaşlı adam oraya gelmiş. Kral ve halk, hemen saygıyla adamın önünde eğilmiş ve saygı gösterisinde bulunmuş. Toprak da tıpkı kral ve halkın yaptığı gibi saygıyla eğilmiş ama Ada yerinden bile kıpırdamamış. Kral:

- Sevgili efendim, hoş geldiniz. Yaşlı adam:

- Hoşbuldum vezirim.

Ada, "Siz! Siz gerçek kralsınız!" diye çığlık atmış. Yaşlı adam, "Evet" diye cevap vermiş. "Delikanlı, sen ülkeme gireceğinde beni atınla yere düşürdün. Gücünü benimle

paylaşmadın; benim ayağa kalkmama yardım etmedin. Şimdi de vezirime ben neden kral olamam diye mi soruyorsun!"

Bunları duyan Ada, o anda kendisindeki büyük eksikliği anlamış. Kralın önünde eğilmiş ve "Affedin kralım, siz olduğunuzu bilseydim size yardım ederdim." demiş. Kral, daha da hiddetlenmiş:

"Bana kral olduğum için değil, insan olduğum için yardım etmeliydin ey yabancı! Bu nasıl bir özürdür! Hemen atın bu genci ülkemizden. Biz ülkemizde böyle insanları istemeyiz." demiş. Nöbetçiler gelmiş ve Ada'yı tutup yaka paça saraydan çıkarmış ve ülkeden uzaklaştırmış.

Ada'ya bir daha o ülkeye gelmeme cezası verilmiş. Ada, büyük bir hayal kırıklığıyla ülkesine dönmüş. Annesi ve babası onu kapıda bekliyorlarmış. Oğullarını gördükleri anda, "Hoş geldin oğlum, yarışmayı sen kazandın değil mi?" diye sormuşlar. Ada, belki de hayatında ilk defa hıçkırıklar içinde ağlamaya başlamış:

- Hayır ben kazanmadım anne. Her şeye gücü yeten biri olduğumu sanıyordum, oysa yanılmışım. Bugüne kadar en hızlı koşan ben oldum, oku en iyi atan ben oldum, sorulara en hızlı cevap veren ben oldum, kılıçla en iyi dövüşen ben oldum ama bir şeyi başaramadım; insan olmayı.

Ada, kendini beğenmişliğin cezasını ödemiş ama, insan olmanın önemini anlamış ve kibirli olmanın hiçbir yarar sağlamadığını öğrenmiş.

DENİZ

"Hoşgörülükte deniz gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Hoşgörü bir deniz imiş. Hoşgörü ne kadar büyük olursa deniz de o kadar temiz görünürmüş. Hoşgörü azaldıkça masmavi deniz kapkara bir çirkef haline gelirmiş. Bu çirkefin kokusu insanlara nefret taşırmış.

Günlerden bir gün bir anne evini temizlerken, oğlunun odasında bulunan motorlu arabasını yere düşürmüş ve kırmış. Bu, oğlunun en sevdiği oyuncağıymış. Bunu gören çocuk büyük bir kızgınlıkla annesine bağırmaya başlamış. Etrafı yine çirkef kokusu sarmış. Çocuk:

"Sen zaten hep böyle sakarsın. Annesin ama her şeyi kırıyorsun." demiş. Annesine küsmüş ve kapıyı çarpıp hızlıca evden ayrılmış. Yürümüş, yürümüş. Kendisini kubbeli bir binanın önünde bulmuş. Adı Alper olan çocuk, bu yapıyı daha önce hiç görmemiş. Binanın kapısından geçmiş. Girişte eski ve değerli taşlar, taşların üzerinde ise okuyamadığı yazılar varmış. Taşların yanından yürüyerek kubbeli binanın içine girmiş. Bu binanın küçük ama farklı bir görünümü varmış. Bir adam içeride bir müzik aletini üflüyormuş. Müzik aletinden çok güzel ve sakinleştirici bir melodi çıkıyormuş. Gidip adamın yanına oturmuş ve büyük bir hayranlıkla onu dinlemeye başlamış. Müziğin sesi kısa sürede Alper'i sakinleştirmiş, çirkef kokusu azalmaya başlamış. Alper'in içine huzur dolmuş.

Bir süre daha müzik sesi devam etmiş. Sonra da adam, durmuş:

- Bu aletin adını biliyor musun?

- Hayır. Nedir?

- Ney.

- Çok güzel bir alet.

- Evet, insanın ruhunu arındıran ve sevgiyle donatan bir müzik aletidir ney.

- Haklısınız, buraya geldiğimde çok sinirliydim ama şimdi kendimi çok daha huzurlu ve sakinleşmiş hissediyorum.

Alper, ayağa kalkmış. Binanın içinde dolaşmaya başlamış. Binanın ortasında büyük bir boşluk varmış. Boşluğun hemen yanında ise merdivenlerle yapılmış bir yükselti duruyormuş. Bu yükseltinin üzerinde bir balkon, balkonda ise siyah giyimli heykeller varmış. Onların da ellerinde ney varmış. Alper odayı göstererek adama sormuş:

- Burası neresi?

- Burası insanların geldikleri ve sevgiyi, hoşgörüyü buldukları bir yerdir.

- Buranın özel bir adı var mıdır?

- Evet, buranın adı Mevlevi Tekkesi'dir. Eskiden burada dervişler yetişirmiş. Bu dervişler, burada yıllarca eğitim görür ve içlerindeki kızgınlıklardan, kinden, bencillikten ve hoşgörüsüzlükten kurtulur, adaletli insanlar olurlarmış. Hatta burada eğitilen insanlar ülkenin dört bir yanına gönderilir ve adaleti sağlamakla görevlendirilirlermiş.

- Çok ilginç. Peki neden Mevlevi deniyor?

- Mevlâna'dan dolayı.

Bu cevabı duyar duymaz, binanın içinde dumanlar oluşmaya ve derinlerden ney sesi duyulmaya başlamış. Dumanların ve ney sesinin arasından siyah giyimli adamlar gelmişler ve binanın ortasındaki boş alanda dönmeye başlamışlar. Alper de kendini kaptırmış ve adamlarla birlikte boş alanda dönmeye başlamış. Döndükçe içine huzur ve sevgi gelmiş. Ayaklarının yerden kesildiğini hissetmiş. Sanki bulutlara doğru bir yolculuğa çıkmış. Gözlerini açtığında gökyüzünde, bir bulutun üzerindeymiş. Ülkesi minicik bir nokta gibi görünüyormuş. Bulutun az ilerisinde bir kapı duruyormuş. Alper, büyük bir şaşkınlıkla bu kapıya yönelmiş. Kapı sonuna kadar açılmış. Işıklı bir yol çocuğu kendine çekmiş. Çocuk, heyecanla ışıklı yolda yürümüş. Kulağına yine ney sesi gelmeye başlamış. Bu çok büyülü bir sesmiş.

Alper yürümüş, yürümüş. Önüne yine kocaman bir kapı çıkmış. Kapı sonuna kadar açılmış. İçeride siyah giyimli, ak saçlı bir adam oturuyormuş. Alper'e seslenmiş:

- Gel çocuk. Yanıma otur.

- Siz kimsiniz?

- Ben Mevlâna'yım.

- Neden sizin için bir bina yapılmış?

- Çünkü ben insanlığa öğütler veren ve büyük erdemler öğreten biriyim. Benim için yapılan binalarda da bu erdemler ve öğütler öğretiliyor.

- Peki senin öğütlerin nelerdir Mevlâna?

- Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol. Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol. Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol. Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol. Hoşgörülükte deniz gibi ol. Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol.

- Bunlar çok güzel öğütler Mevlâna. Biliyor musun, sen bu öğütleri sayarken aklıma annemle bir kavgam geldi. Sanırım ona bağırdım ve onu çok üzdüm.

- Neden çocuk?

- Çünkü en sevdiğim oyuncağı kırdı. Bu benim için çok büyük bir hataydı.

- Peki şu an onu affedebileceğini düşünüyor musun?

- Tabi ki. Madem ki senin yanındayım ve senden bu öğütleri dinliyorum. Senin öğüdüne kulak vereceğim. Yalnız anlamadığım bir şey var, hoşgörüde nasıl deniz gibi olabilirim?

Gökyzünde oturan Mevlâna yeri işaret etmiş:

- Yeryüzünde ne kadar çok deniz olduğunu görüyor musun?

- Evet.

- İnsanların bu denizlerin genişliğinde büyük bir hoşgörüsüzlüğe sahip olduklarını düşün. Kimsenin, karşısındakinin hatasını affetmediğini, birbirlerini hoş görmediklerini düşün. Sence dünya nasıl bir yer olur?

- Yaşanılmaz bir yer olur.

- Neden?

- Çünkü kimse kimseye anlayışlı olmaz ve kavga çıkar. Kavga da savaşa dönüşür. Ve dünya tıpkı denizlerle çevrili olduğu gibi nefretle dolar.

- Peki çocuk, insanların bu denizlerin genişliğinde bir hoşgörüye sahip olduklarını düşün. Herkesin birbirine anlayışlı davrandığını, hatalarını affedebildiğini ve birbirlerini hoş gördüklerini düşün. Sence dünya nasıl bir yer olur?

- Cennet gibi bir yer olur.

- Neden?

- Çünkü herkes birbirine anlayışla ve hoşgörüyle yaklaşır. Bu hoşgörü sayesinde herkes birbirini daha çok sever ve hiç kavgalar olmaz. Birbirimizin hatalarını affedebilirsek kavga da etmeyiz ve dünya çok güzel bir yer olur.

- Evet çocuk. İşte hoşgörüde deniz gibi olmak da böyle bir şey. Geniş bir hoşgörüye sahip ol ki, nefret ve kavga hiç çoğalmasın.

- Evet. Artık kimseye hoşgörüsüzlük yapmayacağım.

- Aferin çocuk. Artık evine dönme zamanın geldi. Annen seni merak etmiştir. Sana bu anlattıklarımı unutma. Birisi bir hata yaptığı zaman kızmak yerine o kişiye hoşgörüyle yaklaş ve sevgiyle hatasını düzeltmesine yardımcı ol, tamam mı?

- Tamam.

Yine her yeri dumanlar kaplamış. Çocuğun etrafında bulutlar oluşmuş. Bulutlar dönmüş, dönmüş, dönmüş. Çocuk dönüşün hızıyla gözlerini kapamış. Gözlerini açtığında kendini Mevlevi Tekkesi'nde, ney üfleyen adamın yanında bulmuş. Adam, hâlâ ney üflemekteymiş.

Adam neyi üflemeyi bıraktığında Alper ona çok teşekkür etmiş ve büyük bir neşeyle evine gitmiş.

Annesi evde oğlu kaybolduğu için ağlıyormuş. Alper, koşarak annesine sarılmış:

"Anneciğim, bir daha sana bağırmayacağım, herkes hata yapabilir. Seni kırdığım için özür dilerim. Seni çok seviyorum." demiş. Annesi, oğluna sımsıkı sarılmış ve onu sevgiyle öpüp koklamış.

Alper, hoşgörülü olmanın ne kadar önemli olduğunu anlamış ve bir daha kimseye hatasından dolayı bağırmamış.

' İNSAN OL'MAK

"Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol."

Mevlâna

Bir varmış, bir yokmuş. Her masalın ardında bir gerçek yatarmış. Oysa herkes gerçekleri dinlemekten kaçarmış. Çünkü gerçekler bazen çok acıtırmış.

Gerçeklerden hoşlanmayanlar sadece büyükler değilmiş. Akdeniz ülkelerinden birinde yaşayan bir grup çocuk, gerçeklere karşı savaş açmış. Söyledikleri hiçbir söz doğru değilmiş. Kimseye samimiyet ve dürüstlükle yaklaşmaz, herkesin arkasından yalan yanlış konuşurlarmış; hatta kendileri hakkında bile... Adları, ne iş yaptıkları, sevdikleri, uğraşları, korkuları... Yani anlayacağınız, ağızlarından dökülen ne varsa, hepsi yalanmış.

Çocukların yaşadıkları kentte Othello adında gizemli bir kale bulunurmuş. Çocuklar bu harabeye gidip oyun oynamayı çok severlermiş. Günlerden bir gün, çocuklar yine oyun oynamak için Othello Kalesi'ne gitmişler. Orada saklambaç oynamaya başlamışlar. Bu sırada birkaç turist oradan geçmekteymiş. Kalenin önündeki aslan heykeli turistlerden birinin dikkatini çekmiş, çocuklardan birine bu aslan hakkında ne bildiğini sormuş. Çocuk, aslan efsanesini biliyormuş ama doğru söylemek istemediği için, aslanın insanlara saldırdığını ve bu yüzden taşa dönüştüğünü anlatmış. Turist de çocuğa teşekkür edip oradan ayrılmış. Çocuk, turist yanından ayrıldığı anda hemen aslanın arkasına gidip saklanmış. Çünkü saklambaç oyununda bulunmayı hiç istemiyormuş.

Çocuklar saklandıkları sırada rüzgâr esmeye başlamış. Rüzgarın şiddeti arttıkça etrafı toz duman sarmaya başlamış. Birkaç saniye içinde Othello Kalesi toz altında kalmış. Çocuklar korku içinde birbirlerini aramaya koyulmuşlar ama kimse birbirini bir türlü bulamıyormuş. O sırada aslanın arkasına saklanmış olan çocuğun çığlıkları duyulmuş. "İmdat! Aslan beni yiyecek!" diye bağırmış ve bir gürültü kopmuş. Gürültünün hemen ardından da yine hava eskisi gibi durgun hale gelmiş, tozlar ortadan kaybolmuş. Çocuklar şaşkınlıkla birbirlerine bakmışlar. Duydukları ses Oğuz'un sesiymiş ama Oğuz ortalarda yokmuş. Herkes onu aramaya başlamış. Saatler geçmiş ama Oğuz bir türlü bulunamamış. Çocuklar en sonunda aslan heykelinin yanına gitmişler. Bir de ne görsünler! Aslanın ağzında Oğuz'un kırmızı ceketinin bir parçası duruyormuş. Ceketin cebinde de bir kâğıt parçası varmış:

- Sihirli sözcükleri söyleyin, bana ulaşın.

Kâğıdın altında koyu yazılmış, ilginç bir cümle varmış. Çocuklar korkmalarına rağmen arkadaşlarını bulmak için bu sözü söylemeye karar vermişler. Aslında her gördüklerini, duyduklarını ve bildiklerini yanlış söyleyen bu çocuklar, ilk defa karşılarında

yazılı olan bir cümleyi doğru okumak zorunda kalmışlar. Herkes hep bir ağızdan sihirli sözcükleri söylemiş:

- Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol!

Yine rüzgâr çıkmaya, etrafı toz duman sarmaya başlamış. Kısa sürede göz gözü görmez hale gelmiş. Derken bu toz duman arasında, aslanın ağzı kocaman açılıp bir kapıya dönüşmüş. Kapıdan dışarıya inanılmaz bir ışık demeti yayılmış. Sanki gökyüzündeki güneş bu kapının arkasına oturmuş. Çocuklar korkuyla yürümeye başlamışlar. Birkaç adım atmışlar ki bir kükreme sesi duyulmuş. Çocukların ayakları altındaki toprak kaymış ve çocuklar tepe taklak düşmeye başlamışlar. Tutunacakları hiçbir şey yokmuş. Durmadan aşağıya doğru düşüyorlarmış. Çığlıklar, korkular, hiçbir şey düşmelerine engel olamıyormuş. O anda kurtulmak için yalvarmaya başlamışlar. Hepsi bunu gerçekten istiyorlarmış ve yüreklerinden geçen korkularını doğru bir şekilde dile getirmişler. İşte bu anda her şey donmuş. Çocuklar havada takılıkalmışlar. Işık gittikçe aydınlığa dönüşmüş; düştükleri uçurum ise bir oda olmuş. Odanın sonunda bir yatak duruyormuş. Yatakta baygın bir halde Oğuz yatıyormuş. Yüzü çok solgunmuş. Sanki çok hastaymış. Oğuz'un baş ucunda birisi duruyormuş. Sırtı dönük olan bu insan çocuklara doğru döndüğünde çocuklar hayrete düşmüşler. Bu insanın gözleri kulaklarının yerinde, dudakları burnunun yerinde, kulakları yanaklarının yerinde imiş. Adamın yüzü çok çirkin görünüyormuş.

Çocuklardan biri ağlamaya başlamış. Adam:

- Ağla yavrum. Hepiniz ağlayınız! Ağlayınız. Ama bana değil, arkadaşınız Oğuz'a ve kendinize ağlayınız. Bu gördüğünüz ben değilim; sizsiniz!

Çocuklar birbirlerine sarılmak ve bu korkunç rüyadan uyanmak istiyorlarmış ama korkularından kıpırdayamıyorlarmış. Sanki hepsi birer taşa dönüşmüş. Evet! Gerçekten de öyle olmuş. Tıpkı bir heykel gibi, çocukların ayakları ve kolları taş olmuş. Çocuklardan en küçüğü olan Ayser, o anda yalan söylemekten vazgemiş. Düşüncelerini ve kafasındaki soru işaretlerini dürüstçe sormaya başlamış. Eğer yalan yanlış konuşur ve sorular sorarsa tamamen taşa dönüşeceğini ve kurtuluş yolunu bulamayacağını anlamış:

- Yüzü çirkin adam, sen neden böylesin? Oğuz neden orada öyle hasta yatıyor? Biz neden taşa dönüşüyoruz?

Adam gülümsemiş, "Hayret, yalan konuşmuyorsun. Neden?" diye sormuş. Çocuk, "Çünkü yalan söylemenin bana bir yarar sağlamayacağını anladım." cevabını vermiş. Ve o anda bedenindeki taşlar parçalanıp yere dökülmüş. Çocuk mutluluktan havalara uçmuş. "Kurtuldum! Kurtuldum!" diye sevinç içinde arkadaşlarının yanına gitmiş. Onlara dokunmuş

ama hiçbir şey olmamış. Üstelik yüzleri de taşlaşmaya başlamış. Çocuk, çirkin adama dönmüş:

- Çirkin adam, ne olur arkadaşlarımı kurtar. Onların yürekleri düşündüğün gibi kötü değil. Onlar taş olmayı hak etmiyorlar.

Ayser'in arkadaşları, dudakları taşa dönüştüğü için konuşamamışlar ama aynı anda baş hareketiyle Ayber'in haklı olduğunu onaylamışlar. Bu anda yüzlerindeki taşlar düşmüş. Ayser arkadaşlarına seslenmiş:

"Elif, Derya, Orhan. Lütfen yalan söylemeyin. Yalanı yüreğinizden ve dilinizden attığınız anda kurtulacaksınız." demiş. Arkadaşları, bugüne kadar söyledikleri bütün yalanlardan pişmanlık duymuşlar ve bir daha yalan söylemeyeceklerine dair kendi kendilerine söz vermişler. Çirkin adama, ne kadar pişman olduklarını dile getirmişler. Yüreklerinden geçen gerçek duyguları söyledikleri için de taşa dönüşmekten kurtulmuşlar, eski hallerine dönmüşler.

Mutluluk içinde birbirlerine sarılmışlar. O sırada gözlerine çirkin adam ilişmiş. Adamın gözleri ve kulakları yerine gelmiş. Sadece dudakları burnunun olduğu yerde kalmış. Bunun nasıl olduğunu sorduklarında, çirkin adam:

"Ben aslında normal bir insandım. Ama sizin yalan yanlış konuşmalarınız beni çirkinleştirdi. Yüzümde hiçbir şey artık kendi yerinde değildi. Ne olursa olsun doğru konuşmaya karar verdiğiniz anda ise ben düzeldim, çünkü doğruyu seçerek beni de olmam gereken hale soktunuz." cevabını vermiş. Elif:

- Ama dudakların hâlâ yanlış yerde!

Çirkin adam:

- Evet, çünkü onu düzeltecek tek kişi şu an yatakta yatmakta olan Oğuz'dur.

Ayber, Elif, Derya ve Orhan birbirlerine bakmışlar. Çirkin adamı çirkinleştirdikleri için çok pişmanlık duymuşlar. Çirkin adam:

- Beni çirkinleştirdiğiniz için üzülmeyin. Bakın, geç de olsa doğruyu seçerek beni düzelttiniz. En büyük korkum, siz büyüdükçe yüreğinizdeki yalanların da büyümesiydi. Çünkü içinizdeki yalan büyüdükçe siz, olduğunuzdan çok farklıymış gibi davranacak ve ikiyüzlü insanlar olacaktınız. Çok şükür kurtuldunuz. Fakat hâlâ tehlikede olan bir arkadaşınız var. Onun nasıl kurtulacağını ancak siz bulabilirsiniz.

Çocuklar, arkadaşları Oğuz'un, doğruları konuşması gerektiğini anlamadığı için böyle hasta olduğunu anlamışlar. Yalan yanlış söyledikleri tüm sözlerden büyük pişmanlık duymuşlar. Yalanların acısı yüreklerini acıtmış ve hepsi pişmanlık içinde ağlamaya başlamış. Bu hem arkadaşları Oğuz'u böyle görmenin acısıymış hem de çirkin adamın çirkinleşmesine

neden olmalarıymış. Gözyaşları içinde arkadaşları Oğuz'a sarılmışlar. Gözyaşları Oğuz'u ıslatmaya başlamış.

Bir süre sonra bir ses işitmişler. Oğuz'un üstünden kalkmışlar. Bir de bakmışlar ki, Oğuz'un solgun yüzüne renk gelmiş. Oğuz bir şeyler söylemeye çalışıyormuş. Ayber, "Oğuz, ne olur artık düşüncelerine yalanların girmesine izin verme. Kurtulman için tek çaren doğruları düşünmen ve doğru konuşmandır. Yani kendin olmandır." demiş. O anda Oğuz kıpırdamaya başlamış. Kısa bir süre sonra da ayağa kalkmış. Arkadaşları sevinç içinde birbirlerine sarılmışlar. Mutluluk içinde çirkin adama dönmüşler. Karşılarında duran adam, ilk gördükleri çirkin adam değilmiş artık. Dudakları da yerlerine gelmiş, artık normal bir insan haline dönmüş.

Çocuklar, yalan söylemenin bedelinin bazen çok ağır olabileceğini, ne olursa olsun doğru söylemekten ve kendileri olmaktan asla vazgeçmemeleri gerektiğini anlamışlar. Adama, gerçekleri gösterdiği için çok teşekkür etmişler. Adam gülümsemiş, "Evet çocuklar, hatanızı anladığınıza sevindim. Umarım bir daha kendiniz olmaktan ve doğru konuşmaktan vazgeçmezsiniz. Buradan nasıl dışarıya çıkacağınızı biliyorsunuz. Sihirli sözcükleri unutmayın. Yalan söylemeye, ikiyüzlü davranmaya yöneldiğiniz anlarda da bu sihirli sözcükleri kendi kendinize fısıldayın." demiş.

Çocuklar adama tekrar teşekkür etmişler, bir daire olup el ele tutuşmuşlar ve aynı anda sihirli sözcükleri fısıldamışlar:

"Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol."

O anda odayı kocaman bir ışık demeti doldurmuş. Işık yüzünden çocuklar gözlerini kapatmak zorunda kalmışlar. Gözlerini açtıklarında ise kendilerini aslan heykelinin yanında bulmuşlar. Birbirlerine bakmışlar. O andan itibaren aldıkları dersi unutmamaya; yalana ve ikiyüzlülüğe sihirli söcüklerle karşı koymaya karar vermişler.

Bu çocuklar büyümüşler. Hayatlarında zor anlarla, yalanla, ikiyüzlülükle karşılaşmışlar ama hiçbiri bir an bile kendileri olmaktan, doğruyu savunmaktan vazgeçmemişler, kimsenin yüzüne gülüp arkalarından ikiyüzlülük yapmamışlar, kendilerini olduklarından daha farklı göstermeye çalışmamışlar. Doğruluk ve dürüstlük adına savaşmaktan hiçbir zaman pişmanlık duymamışlar.

Kaynak Kişi

Mustafa GÖKÇEOĞLU

Derlendiği Yer

Gönyeli

Derlendiği Tarih

16 Mayıs 2009

M.G ile dil, eğitim ve kültür üzerine yapılan ikili görüşme.

Dil dediğimizde aklımıza ile gelen insandır.

Dil insanlar arsında iletşimi sağlayan en güçlü araçtır. (bir sistemdir)

İnsanların anlaşmak için kullandığı başga işaretler de var. örneğin işaret dili ve yahut da Sheakspear'in çok meşhur bir sözü vardır. Der ki; mimikler ve jestler çoğu zaman sözcüklerden daha etkilidir. Bu da vücut dilinin önemini söyler. Tabi sağırlar için özel işaret dilleri vardır. Harfları parmakla gösterme yoluyla. Işığınan iletişim vardır. Yani birçok iletişim araçları ve yöntemleri vardır. İnsanlığın en büyük mirası, insanların söz dağarcığı, konuşma. Konuşmalar: duygularımızı, düşüncelerimizi, beklentilerimizi genel olarak dil ile anlatırız. Eğitim birçok psikoloğa göre, insan bir canavar olarak doğar ve onu toplum eğitim yoluyla melek durumuna getirir. Tersini söyleyen de var. Eğitimin temeli terbiyedir. Terbiyenin de kuralları vardır. Her toplumun gendine göre ölçütleri vardır. Bu ölçütlere göre çocukları geleceği gucaklayan biçimde getirilmesi eğitim-öğretimin konularıdır.

Teknoloji birçok şeyi yozlaştırdı, sözlü kültürde yaptığınız çalışmalardan yanında.

"Dünyada kalıcı bir şey yoktur. Toplumlar gibi, insanlar gibi. Yani doğarlar, büyürler, yok olurlar. Tabi kültürler da diller da onlarla birlikte yok olur. Ama bununla birlikte zamana kimi değerler yenik düşer. O esgi değerleri yıkanlar, ondan daha mükemmel olması kesin popülaritesinin veya pratik kullanımı öne çıkmaktadır. Çünkü insan (gümüz insanı) zamanla sürekli yarış içerisindedir. Eskiden annemizin bir yemeği odunnan için için bişe bişe bişerdi ve çok etkili? olurdu. Günümüzde insanımızın zamanı çok sınırlı olduğu için hemen düdüklüye gor ve 10 dagga da bişer ama yemek o gadar leziz olmaz muhakkak. Çünkü orda özene bezenedir, burada hızlı olduğu için değildir. Sürekli yemeğin tadını kontrol eder, tuzu eksiksa koyar gibi, ama düdüklüye goyduğunda yemeğin tadını denetleyemez. Dolayısıyla birçok kültür değerleri yok olmaktadır. Zaten başta da dedik kültürler de doğarlar, büyürler yahut yerine yenileri gelir. Her dönem ve her yenlik gendi kültürünü oluşturur.

MASALLARIN İLETİLERİ

OĞLU TARAFINDAN GUYA ATILAN ADAM

ATASÖZÜ

"Eden bulur, inleyen ölür."

Başkasına kötülük eden kimse en sonunda yaptıklarının cezasını çeker. Çok ağır olan, devamlı inleyen bir hastanın da ölümüne yakın gözüyle bakılabilir.

"Çalma elin kapısını çalarlar kapını."

Kişi hayatında bilerek isteyerek kimseye kötülük yapmamalıdır. Böyle bir kötülüğü yaptığı takdirde günün birinde aynı kötülükler kendisine de yapılır.

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

İkinci gelinin mutluluğu kendi isteği doğrultusunda değil de eşinin sorusu karşısında devam etmiştir. Zorlu bir dönem olsa da sonuçta mutluluk vardır.

Dostluk, Özveri, Saygı

"Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır."

Her iki gelinin kayın pederlerine karşı saygısızca davranmaları, onları istememeleri.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"İnsan, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz."

Bu ileti; genç adamın babasını, eşinin istememesi sonucu onu alıp dereye atması ve ardından da kendi oğlunun aynısını kendisine yapmasının anlatıldığı olay ortaya çıkmaktadır.

Sosyolojik İletiler

Aile

"Kadınlar her zaman yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar."

Her iki babadan kurtulma düşüncesine sahip gelinlerden ikincisi; kayın pederi ve eşi döndüğünde şaşırmış, eşi de ona ya kal ya git diye iki tercih sunmuştur. İki olaydaki elin yönetimi geç de olsa eşine bırakmıştır.

"Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir."

Gelinlerin baba - oğul arasına girip düzeni bozmaları.

"Kadını olmayan evin tadı tuzu, dirliği düzeni olmaz."

Babaların eşleri ölünce evlerinde düzen kalmayınca çocuklarının yanına yerleşme.

Öteki İnsan İlişkileri

"Büyük sözü dinlemeyen insanların başları dertten kurtulmaz."

Birinci olayda büyük sözü (baba) dinlemeyen oğlun başına da aynı olay gelmiştir; ama onun oğlu babasını dinleyip ders çıkarmış ve kurtulmuştur. Babasını dinlemeyip onu dereye atması günün sonunda da kendi başına aynı olayın gelmesi ile oğluna nasihat vermesi.

"İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir.

Genç adam, karısının isteği üzerine babasını götürüp ırmağa attı. (En yakın aile ilişkisi zarar gördü.)

"İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca onunla anlaşma yoluna gitmelidir."

Bu ileti de, adamın babasını ırmağa atmasından sonra kendi başına da aynı şey geldiğinde oğluna nasihat vermesi üzerine eve birlikte döndüklerinde; gelinin babasını yanında gördükten sonra eşinin ona "ister kal ister gitmesi" sözünden ortaya çıkmaktadır. Gelin bu söz kalır ve eşi ile geçinir.

RÜZGAR, SU, SAYGI

ATASÖZÜ

"Say beni sayayım seni."

Saygı ve sevgi karşılıklı olursa değer taşır. Beni sayan saygılı davranan kimseyi ben de sayar, el üstünde tutarım.

Kimsenin kimseyi saymaması sonucunda duyduğu rahatsızlığı dile getiren kaynak kişimin anlatmak istediği nokta vurgulanmaktadır.

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Dostluk, Özveri, Saygı

"Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır."

Yaşça büyük insanlara saygının kalmadığını ve bazen canı yanan yaşlıların kimi zaman ah ettiği.

"Seven, sevdiği için, her zaman özverili olmalıdır."

Sevdiğimiz inanlara özverili davranmalıyız. Onlara her zaman saygımızı göstermeliyiz.

Günümüzde saygının değerini yitirdiği ve anlatılan saklanma olayında da saygının ortadan kaybolması ile o zamandan sonra ortaya çıkmayışı eski anlayışın ve değerlerin ortada kalmadığı görülmektedir.

Yeni nesil saygının ne olduğunu bilmediği için çok büyük sorunlar çıkmaktadır. Çoğu zaman kendi yaş grupları ile de anlaşamamaktadır. "Ben" merkezli yaşadıkları için de bencildirler.

HIZIR ve GUYUDAN ÇIKAN ALTINLAR

İLETİLER

Etik İletiler

Dürüstlük

"İyilik bilmeli nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır."

Adamın ev sahibine evin avlusunda bulunan su kuyusundan su yerine altın çıktığını söylemesi. Adamın dürüst olduğunu göstermektedir. Evinde konaklaması ekmek veren el gibi düşünülebilir.

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler."Sabreden derviş, muradına ermiş.""

Evli çiftin dayanamayarak köylerini bırakmaları, karşılarına çıkan hızırın onlara söylediklerinden sonra kararlılıklarından vazgeçmede yollarına devam etmeleri. Vardıkları evde yaşananlardan sonra çocuk sahibi olduklarını öğrenmeleri onları mutlu eder.

Dostluk, Özveri, Saygı

"Ana –babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır."

Köylü adamın yolda giderken yaşlı adamla karşılaşması sonucu eşini, eşekten indirip onu bindirmeleri yani ona gösterdikleri saygı. (Yolda giderken köylü adam ve eşinin ihtiyara rastlaması sonucu eşini eşekten indirip ihtiyarı bindirmesi (ihtiyar baba gibi düşünülebilir) saygıya örnek olurken, ihtiyar da onlara beddua etmemesi.)

Sabır, Kararlılık

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

Sonunda kuyudan çıkan altınlar ile mutlu olup kendi köylerine dönmeleri.

"Sorunlardan kaçmak bir çözüm değildir."

Köydeki yaşamlarında karşılaştıkları sorunlardan kaçmak istemeleri.

Umut, Şans

"Şans en beklenmedik anda insana gülebilir."

Karı – koca her şeyden ümidini kesip köylerinden ayrılmaları sonrasında yaşadıkları mutluluk. Adam köyünden ayrılıp yeni bir yere, daha fazla para kazanmak umuduyla gitmek üzereyken konakladıkları yerde kuyudan çıkan altınlar sayesinde köyüne geri dönmesi.

"İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir. En umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir."

Yaşlı adama (hızıra) yardım etmeleri sonucunda yaşadıkları mutluluk. Hızırın onlara hiç beklemedikleri anda yardımcı olması.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"Tanrı iyilerin yardımcısıdır."

Hiçbir karşılık beklemeden, art niyetli olmadan yaşlı adama yardımcı olmaları onu gideceği yere kadar götürmeleri sonucu tanrının da onlara yardım etmesi. Karı-koca olduktan sonra çocuklarının olması.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"İnsan ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır."

Köylülerin yaşadıkları zor hayatlarını unutmadan altınları alıp yollarına devam etmemeleri ve köylerine dönüp hayatlarına devam etmeleri. Altınları aldıktan sonra köylerine dönmeye karar veren çiftin yolda ihtiyarla karşılaşması ve eskisi gibi davranmaları.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"Yoksulları hor görmemeli, onlara yardım etmeli."

Köyden ayrılıp yolculuklarına geç vakitte devam etmemeleri için çaldıkları kapının yüzlerine kapanmaması. Onları hor görmemesi ve onlara yardım etmeleri.

"Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp – verme üstüne kurulmuştur."

Köylü adamın dürüstlüğü karşılığı, ev sahibi çıkan altınların hepsini almaz. Bir kısmını da köylü çifte verir.

Öğütte verilen iletide de psikolojik ileti bulunmaktadır.

İyilik – Dürüstlük, Haklılık – Haksızlık

"İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur."

Köylü iyi niyetli olduğu için ve dürüstlük yapıp ev sahibine kuyudan su çekmek isterken altın çıktığını söylemesi üzerine ev sahibi parasından bir miktar da ona vermesi.

"Helal mal çalınsa bile döner dolaşır yine sahibini bulur."

Köylü parayı çalmış olsaydı hayır etmeyecekti.

HIZIR ve EBE

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir."

Ebe kadının evlenmemek için işini bahane etmesi. Sorun çıkmaması için evlenmek istememesi bir çözüm değildir.

"Sınavlara sabırla katlanmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınavlar dizgesidir."

Kadının evlendiği adamın (hızırın) ona doğum sırasında çocuğu dışarı alırken verdiği aynaya bakmasını istemesi ve bu olayın 3 kere tekrarlanması. Bu olaya şaşırıp eşinin kaybolmasına anlam verememesi. (Bu iletide, ebenin evlendiği adamın ortadan kaybolmasından önce 3 gece boyunca ona aynayı vermesi ve sonuçlarını öğrenmesi ebe için bir sınavdı.)

Sosyolojik İletiler

Aile

"Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazen ihanet bazen de felaket getirebilir."

Ebenin köye yeni gelen adamın evlilik isteğini kabul etmesi. Onu iyice tanımadan evlenmesi masala göre ortadan kaybolması ile merak konusu olmuştur.
(Ebenin kimse ile evlenmemesinin ardından tanımadığı bir yabancı ile evlenmesi, ardından adamın ortadan kaybolması ebeyi şaşırtır ve kim olduğunu sonradan öğrenir.)

Öteki İnsan İlişkileri

"Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır."

Ebenin kendi işindeki yeteneği. Hızır'ın da ebeye işinde öğretmek istedikleri ile hayatına girmesi ve bildiklerini de öğretmesi. (Ebenin mesleğinin yanında evlendiği adamın 'Hızır' oluşu ebeye doğurttu çocukların hayatlarının sonunu göstermek istemesi verdiği ayna ve ebenin aynada görmüş olduğu çocuklar ile 'Hızır'ın yeteneği ve işlevi ile ilgilidir.)

GURTLU KÖPEK

İLETİLER

Kimseye yüz çevirmemek gerekir.

Etik İletiler

Dürüstlük

"Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler."

Padişahın hizmetçilerinden aşağı birisini/bir şey bulup getirmelerini ister. Bir tanesi bulduğu kurtlu bir köpeği getirerek gösterir. İçinde kötü niyet yoksa bile padişah ile karşılıklı konuşmalarının sonunda, köpek için düşündüğü şey kendisine dönmüştür.

"İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır."

Bu iletide, padişahın hizmetçisine köpek için söylediği 'yediği yeri bilir' ile hizmetçiye mesaj (gizli bir uyarıda bulunur) verir.

Psikolojik İletiler

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır."

Hizmetçi, kurtlu köpeğe karşı önyargılı davranmış, onu kendinden daha aşağı görmüştür. Padişaha bunu söylediğinde ise hizmetçinin insanlığını kazanabilmesi için köpeğe bakması gerektiği cevabını almasıyla önyargılı olmamayı öğrenmiştir.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir."

Vezirlerin kendilerine verilen görevi yapmak için yola çıkmaları. Bir vezirin buluğu kurtlu köpeği padişaha getirmesi sonucu padişahın sözleri karşısında yanıldığını anlaması.

"İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir."

Bir insanın dış görüşüne göre değer verilmemelidir. Köpek kurtlu olduğu için değersiz olduğu düşünülmüştür. (Hizmetçi köpeği dış görünüşüne göre değerlendirmiştir. (Buradaki köpek insan olarak düşünüldüğünde yanılma payının çok fazla olduğunu görebiliriz.))

Öteki İletiler

"Tam, mutlak güzellik yoktur; aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir."

Masalda, kişinin işi ne isterse olsun mutlaka bir eksik olduğunu vurgulamak ister. Bunu görmek için onları kendilerinden daha aşağı bir şey bulmalarını istemesi. (Padişahın isteği üzerine hizmetçilerden daha aşağı birisini/bir şeyi bulmaya gidenlerin de kendi eksik yanları vardır. Kendilerindeki eksik yönü göremeyen insanlar mutlak güzelliğe ulaşamazlar.)

YILAN ve ÇOBAN

DEYİM

"Kuyruk acısı."

Eskiden kalan öfke, hınç. Daha önce karşılaşılan bir kötü olayın etkisiyle duyulan kin, intikam duygusu.

"Kuyruğun basmak."

Durup dururken bir kimseyi tahrik edip ayaklandırmak, saldırmasını sağlamak. Çocuğun yılanın canını yakması. Sonunda da ölmesi.

ATASÖZÜ

"Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır."

Güzel ve yumuşak bir tarzda konuşma ile en yaptırılmayacak işler bile kolayca yaptırılır. Gönül alıcı sözlerin, hareketlerin yaptıramayacağı iş yoktur.

İLETİLER

Etik İletiler

Dürüstlük

"Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir, çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.""

Çocuk yılanın süt içtiği sırada canını yakması ve kuyruğunun kopmasına sebep olması sonucu yılanın da çocuğu sokması. (Çocuk yılanı öldürmek isterken, kuyruğunun kopması sonucu acısından çocuğu sokması ve çocuğun ölmesinden 'kazılan kuyuya kendisinin düşmesi ' sonucu çıkmaktadır.)

Psikolojik İletiler

Dostluk, Özveri, Saygı

"Bazen, hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür."

Yılan ile çobanın dost olabilmesi. (Çoban ile yılanın dostluğu çobanın oğlunun yılana acı verene kadar sürmesi.)

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.""

Çocuk, babası tatlı tatlı anlaşmak yerine yılanın canını yakması.

"Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp – verme üstüne kurulmuştur."

Yılan ile çobanın arkadaşlığını bitiren; yılanın kuyruğunun kopması ve çobanın çocuğunun ölmesi. Çocuğun kuyruğu koparması ve yılanın canın yanması onun canına mal olmuştur. (Çocuğun yılanın kuyruğunu koparması sonucu yılanın onu öldürmesi (canını vermesi)).

"En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir."

Yılanın küçüklüğü ile verebileceği zarar küçümsenmemelidir. Zehri hayatını sonu olabilmektedir. (İnsanlar için de aynı şey geçerlidir, bazen küçük ve zararsız düşündüğümüz insanlar bize çok büyük zararlar verebilir.)

GÜNAHINI AFFETTİREN ADAM

ATASÖZÜ

"İyilik et denize at, balık bilmezse halik bilir."

Etrafına iyilik eden kimse gün gelir zor durumda kalırsa ona iyilik yapılır. Her şeyin karşılığı muhakkak vardır.

Katil verdiği sözü son gelen kişide tutamayıp onu öldürmesi sonucu Allah'a açıklama yaparken bilmeden yaptığı iyilikten sonra affedilmesi.

İLETİLER

Etik İletiler

Dürüstlük

"Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir."

Katil adamın geçmişindeki kötülükleri affetmesi için gidip Allah'a yalvarması. Bu utançtan kurtulmak istemesi. (Allah'tan kendini affetmesini isteyen adamın geçmişte birçok kişiyi öldürmesinden duyduğu rahatsızlık ve utanç.)

"İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tutulmalıdır."

Adamın Allah'a yalvarmasından sonra iyi olacağına artık kötülük yapmayacağına söz vermesi ve bunu yerine getirmek için çalışması. (Kendini affetmesi için Allah'a dua etmesinden sonra yapması gerekenleri bildiği halde ilk başta sözünü yerine getirmesi ardından da sözünü tutamayıp yoldan geçen en son adamın onu dinlememesi üzerine onu öldürmesi ve dürüstçe Allah'ın huzuruna tekrardan çıkması.)

Yalan

"Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler."

Günahını affettirmeye çalışan adamın en son geçen adamı öldürdükten sonra Allah'a tekrardan yalvarması sırasında, Allah'ın ona dünürcülüğü olan kızın işini bozmaya, onu kötülemeye giderken bu olayın olduğunun söylediği kısımda haksızlık etmeye, şantaja hazırlanan adamın yaşamını yitirmesi.

Psikolojik İletiler

Bağışlayıcılık – İncelik

"Bağışlamak, yüce bir duygudur."

Allah'ın katil adama söylediklerini yerine getirmesi sonucu onu affetmesi. (Günahını affettirmeye çalışan adamın dualarından ve dürüstlüğünden sonra Allah tarafından affedilmesi.)

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür."

Yoldan geçen en son adamın kötülük düşüncesi en sonunda kendini bulur ve canından olur.

SÜPÜRGECİ KIZ

ATASÖZÜ

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

Yalan söz bir süre gizlense bile bir gün nasıl olsa anlaşılır, hakikat ortaya çıkar.

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer." 'Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.'

Padişahın oğlunun annesinin ve kızın annesinin oğluna söylediği yalan sonucu aklına süpürgeci kızın gelmesi ve onu bulması, çocuğunun üstündeki hançeri gördükten sonra yalanlarının ortaya çıkması.

Dürüstlük

"Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda aralarında kolayca iş birliği yapabilirler."

İki annenin birleşerek padişah oğluna yalan söylemesi.

"İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün vermemelidir."

Padişah oğlu, süpürgeci kızı bulduğunda çocuğunun olduğunu öğrenince, zor durumda oldu halde ona her şeyi anlatıp onurundan ödün vermemiştir.

Namus

"Kadınlar, kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu herkese göstermemelidir."

Padişah, kızı önceden sevdiği adamla evlendirilmeyip padişah oğluna verildiğinde, padişah oğlunun sonuçta gerçekleri öğrenmesi.

Psikolojik İletiler

Umut, Şans

"Alın yazısı, kader değişmez."

Falcının süpürgeci kızın falında söyledikleri.

Kıskançlık, Şantaj, Korku, Evham, Merak

"Korku ve baskı insanları yalana iter."

Annelerin (padişah oğlunun ve padişah kızının) yaşanılmış olay yüzünden korkuları onları yalana itmiştir.

İyilik- Kötülük, Haklılık- Haksızlık

"İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur."

Süpürgeci kızın masalın sonunda padişah oğlu ile evlenmesi, yalan söyleyen kızın da cezasını at ya da kılıçla bulması.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Ne oldum dememeli, ne olacağım denmelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz."

Süpürgeci kızı fakir iken birden anlaşma karşılığında aldığı altınlar ile daha rahat bir yaşama kavuşur.

Sosyolojik İletiler

Aile

"Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmelidir."

Padişah oğlu kıza çocukları olursa da erkek olur hançeri, kızları olursa iğneği takmasını istemesi. Padişahın oğlu, bundan önce hayırlı evlat dilemeliydi.

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir; çünkü 'Altın kapı, ağaç kapıya muhtaçtır.'."

Oğlanın ve kızın annesi süpürgeci kızı fakir olduğu için küçümsemiş ama onun yardımına da muhtaç olmuşlar.

"Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir."

Süpürgeci kızı fakir olduğu için , padişahın oğlu küçükken onunla dalga geçip, alay etmiş. Büyüdüğünde ise annesi kıza yardımı karşılığında para yardımında bulunmuştur.

Ekonomik İletiler

Paranın Gücü

"Paranın açamayacağı kapı yoktur."

Annelerin süpürgeci kıza anlaşma sonucu bir kese altın vermesi.

PASTELLİ

İLETİLER

Etik İletiler

Dürüstlük

Yaşlı kadının saflığından kaynaklanan dürüstlüğü ile çocuklara pastelliden bahsetmesi.

"İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verile sözü tutulmalıdır."

Çocuklar yaşlı kadına evine girmeyeceklerine dair söz veririler ama tutmazlar.

"İyilik bilmeli, nankör olmamalı."

Çocukların, kadının hem saflığına hem de iyi niyetine nankör davranması.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir. Bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir."

Yaşlı kadının, çocuklara evde pastellisi olduğunu söylemesi iyi niyeti ve saflığından kaynaklanıyordu. Çocuk oldukları halde yaşlı kadına pastellisini yeyip, ölümüne sebep olmaları.

"En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir."

Çocuklar, küçük de olsa güçlerinin yettiği kadar kötülük yapmaları.

GOCAGARİ

ATASÖZÜ

"Emek olmazsa , yemek olmaz."

Yaşamak, hayatın tadını çıkarmak için çalışmak, çok çalışmak gerekir.

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Özeleştiri

"Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir."

Yapmaması söylendiği halde başına gelen olaydan adamın ders alması.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"Helal mal çalınsa bile, döner – dolaşır yine asıl sahibini bulur."

Yaşlı kadının baklasının çalınması üzerine yaşılan olay ve sahibini bulması.

Sosyolojik İletiler

Hukuk, Adalet

"Her suçun bir cezası vardır."

Adamın baklayı çalması sonucu cezalandırılması.

Öteki İnsan İlişkileri

"Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

Baklayı çalan adam cezalandırılır ve bu başına gelen cezalandırman bir an önce kurtulmak ister her denediği şey geçici bir çare olur ve en son yaşlı kadının yardımı ile kurtulur.

FATMACIK - HÜSEYİNCİK

ATASÖZÜ

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

Yalan söz bir süre gizlense bile bir gün nasıl olsa anlaşılır, hakikat ortaya çıkar. Halayığın yalanı en sonunda geç de olsa ortaya çıkmıştır.

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer."

Padişahın kız ile evlenip, uzak yerlere gitmesi gerektiğinde halayığın kızı havuza iterek onun yerine geçmesi, en sonunda huzursuzlukların çoğalması mutlu olamadan yalanın ortaya çıkmasına sebep olması.

"Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler."

Halayığın yalanla kızın yerine geçmesi, hile yaparak mutlu olmaya çalışması sonucu padişahın gerçekleri öğrendikten sonra halayığa 'kırk satır mı isten, kırk katır mı?' sorusu ile yaşamının sonlanması.

Dürüstlük

"İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmamalıdır."

Halayık, yanlarında yaşadığı, onların işini yaparak ekmeğini kazandığı insanlara ihanet eder. Evin hanımının yerine geçmesi.

Psikolojik İletiler

Umut, Şans

"İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir."

Çocukların babaları tarafından terk edilmelerinden sonra mağaraya sığınmaları ve ağlama sesini duyan padişahın onları kurtarıp, kız ile evlenmesi.

"Şans en beklenmedik anda insana gülebilir."

Çocukların havanın karardığı sıralarda ne yapacaklarını düşünürken padişahın onları bulması.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır."

Üvey anneleri çocukları istemez ve evden göndermek için elinden geleni yapar. Sonucunda onların yalnız kaldığı zaman tanrı onlara yardım ederek kurtulmalarını sağlar.

"Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener."

Halayık kötülük yapar ve sonunda da cezalandırılır.

Sosyolojik İletiler

Aile

"Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu ve daha güvenli olurlar."

Fatmacık, padişahın evlendikten sonra da kardeşi içtiği sudan keçi da olsa birlikte yaşarlar.

Hukuk, Adalet

"Her suçun bir cezası vardır."

Her masalın sonunda olduğu gibi bu masalda da iyiler ödülünü, kötüler de cezasını aldı. Halayığın cezası hayatını yitirmesidir.

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir."

Babaları çocukları, üvey anneleri istemediği için götürüp dağda bırakmıştır. Çocukların başına gelebilecekleri düşünmeden onları terk etmesi.

ÜÇ TURUNÇLAR

ATASÖZÜ

"Yalancının mumu yatsıya kadar yanar."

Yalan söz bir süre gizlense bile bir gün nasıl olsa anlaşılır, hakikat ortaya çıkar. Halayığın yalanı en sonunda geç de olsa ortaya çıkar.

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer."

Üç turunç güzelinden sonuncusu ile evlenmek üzere hazırlık yapmaya giden padişahın oğlu, kıza kendini ağacın üstünde beklemesini söyler. Bu arada kız ile halayığın konuşmaları üzerine; halayık kızın yerine geçer. Ama en sonunda her şey ortaya çıkar.

"Yalan, şantaj ve hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler."

Halayığın yalanla kızın yerine geçmesi, hile yaparak mutlu olmaya çalışması sonucu padişahın gerçekleri öğrendikten sonra halayığa 'kırk satır mı isten, kırk katır mı?' sorusu ile yaşamının sonlanması.

Dürüstlük

"Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söylememelidir. Çünkü kötü niyetli niyetli insanlar 'kazdıkları kuyuya kendileri düşer.'"

Halayığın kıza kötü niyetli davranması.

Psikolojik İletiler

Umut, Şans

"İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir."

Kızların devin elinden kurtulamayacakları düşüncesi sonunda içine ateş düşen gencin onları kurtarması.

"Şans en beklenmedik anda insana gülebilir."

Kızlardan sonuncusu şanslıydı. Çünkü padişahın oğlu onu bir su kenarına kadar kesmemişti.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcısıdır."

Halayık kötülük yapar, kızın başındaki iğneyi çıkarır ama ölmez, kuş olur uçar ve her seferinde halayığın karşısına çıkar.

"Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener."

Halayık kötülük yapar ve sonunda da cezalandırılır.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"İnsan, tanımadığı kimselere, özel yaşamından söz etmemelidir."

Kız, halayığa bütün özelliklerini anlatır ve zarar görür.

Dostluk, Özveri, Saygı

"Ana – babaya karşı saygılı davranmalı ve onların bedduaları alınmamalıdır."

Padişahın oğlu, yağ – bal almaya gelen yaşlı kadına saygı göstermez elindeki testiyi kırar ve beddua alır.

Bu beddua sonucu üç turunçları aramaya çıkar.

Sosyolojik İletiler

Aile

"Eş adayını tanımadan yapılan evlilikler, bazen ihanet ve felaket getirebilir."

Padişahın oğlu kızı almak için geldiğinde, kızda farklılıklar görür; ama sorularına hep bir cevap aldığı için daha çok sorgulamadan kız yerine halayık ile evlenir.

Hukuk, Adalet

"Her suçun bir cezası vardır."

Her masalın sonunda olduğu gibi bu masalda da iyiler ödülünü, kötüler de cezasını aldı. Halayığın cezası hayatını yitirmesidir.

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazen en büyük kötülük en yakınından gelebilir."

Kız halayığa güvenerek ona her şeyi anlatır ve zarar görür.

MAVİ/YEŞİL MELEK

İLETİLER

Etik İletiler

Dürüstlük

"Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler."

Kız kardeşlerden iki büyük, küçüğün gelen prensi istemesine karşılık kendileri de beğendiği için engel olurlar. İki kızında kısmetleri, küçüğe göre daha iyi olmasına rağmen 'Senin kısmetin attı, sen ona git.' derler. İkisinin de çıkarı olduğu için aynı konuda hemfikirdirler.

"İnsan, yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verile sözü tutulmalıdır."

Kız, ata verdiği sözü unutup kardeşlerine eşinin insan olduğunu, ona büyü yapıldığı için öyle olduğunu söylemesi.

Psikolojik İletiler

"Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. 'Sabreden derviş, muradına ermiş.'"

Kızın yeşil/mavi meleğin yerini bulabilmek için çabalaması. Çeşme başında gördüğü kıza yerini söylemesi için yalvarması ve sonucunda da yüzüğünü suya atarak, kıza yüzüğü nereden bulduğunu sorması, olayları anlatması ve küçük kızın amacına ulaşması.

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

Çok çaba sarf eden kızın en sonunda sevgilisine kavuşur ve oğlanın annesi dahikimse mutluluklarını bozamaz.

Umut, Şans

"Şans, en beklenmedik anda insana gülebilir."

Kız okunun bir atın kulübesine düştüğüne üzülürken atın ona olanı biteni anlatması ve üzüntüsünün sona ermesi. Kızın sözünde duramaması üzerine ortadan kaybolan atı (sevgilisini) su doldurmaya gelen kız sayesinde bulur.

"Alın yazısı, kader değişmez."

Kızın her seferinde attığı okun aynı yere düşmesi.

"Şans iyi değerlendirilmelidir."

Atın ona söylediği ve söz vermesini istediği konuda, sözünü unutup şansını yitirmesi.

Bağışlayıcılık İncelik

"Bağışlamak, yüce bir duygudur."

Oğlan, kızın sözünde durmamasına rağmen onu bağışlar, affeder.

Dostluk, Özveri, Saygı

"Seven, sevdiği için her zaman özverili olmalıdır."

Oğlanın sözlerini duyduktan sonra anlaşmaları, sevdiği için özveride bulunarak sırlarını kimseye söylememesi.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Akıllı olmayanlar, sır saklayamazlar."

Kızın bir anlık öfkesine yenilerek sırlarını ortaya çıkarması.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için güç birliği yapılmalıdır."

Kız ile oğlanın birbirlerini sevmeleri, aşkları için annesine ve teyzesine birlikte direnip yollarına devam etmeleri.

"İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca onunla anlaşma yoluna gitmelidir."

Oğlanın annesi, kızı bırakması için ne söylediyse de ikisinin birbirine olan sevgisini görünce onları bırakır.

NAR TANESİ

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan iyidir."

Oğlanın fakirim diyerek kızın sarayına işçi olması. Sonunda da prensese doğruyu, yaptığı hatadan yola çıkarak ders vererek öğretmesi.

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

Kızın mutlu olması için katlandığı sınavların sonucu mutlu olması.

"Sınavlara sabırla katlanılmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar sınavdır."

Kızın fakir adamla (prensle) evlendikten sonra birtakım zorluklar çekerek, doğruyu görmesi.

"Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır."

Kızın yaptığı birinci evlilikte, padişahın oğlunun yerden nar tanesini almak için eğilmesi sonucu prensin kalbini kırması, ayrılmaları ve ikinci kez evlenmesi sonunda güzele ulaşana kadar bedelini çektiği sıkıntılar ile ödemesi.

İyilik – Kötülük, Haklılık - Haksızlık

"Altın çamura düşse de yine altındır, değeri er geç anlaşılır."

Kızın sonunda nar tanesinin değerini anlaması.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"İnsan, ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz."

Zengin iken her şeye sahip olan kızın, sevdiği adamın fakir olduğunu bilerek evlenip evden ayrılması sonucu, zorluk çekmesi.

"Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır."

Kızın prensin aldığı nar tanesine karşı önyargılı davranması.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsanları fazla sınamak felaket getirebilir."

Kızın hamile olduğu zamana kadar prensin ona ders alması için birtakım zorluklar yaşatması. Sonunda da karşısına çıkıp doğruları söylemesi.

"İnsanları ve olayları dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir."

Kızın, sevdiği adamın yaptığı hareket ile onu silip atması.

Ekonomik İletiler

Paranın Gücü

"Para statü belirler."

Prensesin düşüncesi. Yerdeki nar tanesini beğenmemesi. Prensin, uğur diye aldığı nar tanesini küçük görmesi.

Ekonomik Dayanışma

"Ailede herkes çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmalıdır."

Kızın fakir görünümlü prens ile evlenmesi sonucu zor durumda kalması. Bunun sonunda da prensin isteği ile evlenmesi.

BUMBAR

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan iyidir."

Kadının, gelini ile oğlunun arasını bozmaya çalışması. Gelinine zorla yaptırdığı şeylerden sonra gelinine iftira atarak ailesinin yıkılmasını sağlamak istemesi.

KÖSE MESELİ

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur."

Çocuk ile kösenin yalan konusunda yarımaya kalkması.

Dürüstlük

"Alınan borç ödenmelidir."

Köse ile çocuğun anlaşması; kösenin sözünde durmayıp borcunu ödemekten kaçması.

"Kimseye karşı kötü söz söylememeli kötü niyet beslememelidir. Çünkü kötü niyetli insanlar, "kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.""

Kösenin art niyetli olup, ekmek vermekten kaçması. Ama sonucunda yalanlara dayanamayıp kazdığı kuyuya kendisinin düşmesi.

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Sabırlı ve cesur insanlar, amaçlarına ulaşabilirler. "Sabreden derviş, muradına ermiş.""

Çocuk sonuna kadar pes etmeden dayanması ve hak ettiği ekmeği alması.

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir."

Köse, çocuğun küçük yaşta olduğunu bildiği için kendisini yenemeyeceğini düşünmesi.

"Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için, güç birliği yapılmalıdır."

Amaçları karınlarını doyurmak olduğu için malzemeyi ortak koymaları.

"İnsanlar arasında yapılan, bazı yarışların kuralları alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışan, yarışı da kazanır."

Çocuk, kösenin söylediklerinin olumsuz bir yanını yakalar yakalamaz kendisi yalan konusunda üstün çıkarak yarışı kazanması.

AKARSU

İLETİLER

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir."

Köye gelen yabancı adam hakkında düşündükleri.

"Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler."

Köy halkının hep birlik olup kalplerini evde bırakmaları. Köye gelen yabancıdan sonra da aynı şeyi düşünüp, kararlar vermeleri.

"İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkum edersek, çoğu zaman yanılabiliriz.

Köye gelen yabancı hakkındaki meraklı günlerden sonra onun geri gelmeyişi karşısında birtakım düşüncelere kapılan köylünün yanılması.

GÜNEŞ

ATASÖZÜ

"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır."

Yaptırmak istenilen, en zor şeyleri bile yaptırabilinecek duruma getirmek.

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Dostluk, Özveri, Saygı

"Seven, sevdiği için, her zaman özverili olmalıdır."

Padişah da olsa, seviyorsa özverili olmalıdır. Çiçekleri güzel diye sadece ona önem vermelidir."

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Öç alma duygusunun esiri olunmamalıdır."

Padişah, güllerin kokusu kalmadığında bahçıvana 'Senin başını vurdurtayım da gör der!'. Güllerin kokusuz olması padişahın canını sıkması ve bahçıvandan öç almak istercesine onu tehdit etmesi. (Güllerin küçülmesi ile öç alma duygusu.)

Sabır, Kararlılık

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

Kralın, çocuğun söylediklerini sabırla beklemesi, kararı sonucu çocuğun yapacaklarını bekleyerek güzel güllerine kavuşması.

"İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş verir."

Kral, büyük güllerin kokusu ve güzelliği için hayranlık duymaktadır. Bunun sonucu kral, bahçıvana gülleri istediği gibi göremediği için öfkelenmesi. Kral, öfkesini yansıttığı zaman gülleri istediği gibi bulamaz ve gülleri değişikliğe uğradıktan sonra eski haline gelinceye kadar büyük uğraş vermesi.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır."

Kral hem çocuğa hem de bahçıvana karşı hep önyargılı olması.

Bağışlayıcılık – İncelik

"Bağışlamak, yüce bir duygudur."

Bahçıvan, canını kurtarmak için padişaha yalvarır. Onu bağışlaması için yalvarması, padişahın içindeki iyiliğin ortaya çıkması.

"Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlılık yüklüdürler."

Padişahın aniden içindeki merhametin ortaya çıkması sonucu, bahçıvan canını kurtulması.

Sosyolojik İletiler

Yönetim, Yönetici

"İnsan, padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır."

Padişahın güllerine olanlara canı sıkıldığında bahçıvanın hayatına son vermeye kalkması.

"Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir."

Bahçıvanın hayatına son vermeyi düşünen padişahın aniden karar verebilmesi.

Öteki İnsan İlişkileri

"Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.".

Çocuğun iyi niyetli olması, olumlu davranışı en sonunda kralın yumuşaması.

GECE

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir."

Ali'nin her iki dileğinin de geçekleşmesi 3 günü bulduğu için sabretmesi gerekti.

Umut, Şans

"Şans en beklenmedik anda insana gülebilir."

Ali, köydeki ortamdan rahatız olup da buna üzülürken, atının tüyleri arasındaki cüce; Ali iyi niyetli olduğu için ona yardım eder.

Özeleştiri

"Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir."

Köydeki halk, sadece başkalarının kusurlarını görüp, kendilerininki görmemektedir. Ortaya çıkan cücenin, Ali'nin isteği üzerine onlara bir ders verir ve bir kere daha da kimse kimsenin ardından kötü konuşmaz.

"Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir."

Herkesin arkasından konuşmayı bırakırlar, hatalarını anlarlar, kendilerini eleştirerek iyiyi, güzeli bulurlar.

İyilik – Kötülük, Haklılık – Haksızlık

"İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir."

Herkes kötü konuşmaları bırakıp, iyi yanları görmeye başlayınca birbirleri ile iyi geçinmeleri.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır."

Birbirlerine karşı önyargılı davranan köy halkı, hep dedikodu yaparlar.

Öteki İletiler

"Tam mutlak güzellik yoktur. Aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir."

Köydekiler kendilerini kusursuz sanarak herkes birbiri hakkında konuşur. Cücenin onlara gerçeği göstermeleri karşısında kendi kusurlarını da görmeye başlamaları.

HİDDET

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Özeleştiri

"Özeleştiri yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir."

Küçülen prensin, yaptığı hataları duyması sonunda pişmanlık duyması ve düzelmek için elinden geleni yapması.

Sosyolojik İletiler

Yönetim, Yönetici

"İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır."

Padişah da olsa kimseyi küçümsemeden, aşağılamadan, haksızlık yapmada yönetmelidir.

TOPRAK

İLETİLER

Sosyolojik İletiler

Öteki İnsan İlişkileri

"İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir."

Ada adlı çocuk, yarışma için gittiği ülkede karşısına kim çıkarsa çıksın küçümseyerek bakar. İlk karşısına çıkan ihtiyarın padişah olduğunu bilmeden, dış görünüşüne göre onu küçümsemiş ve yardım etmemiştir.

"İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır."

Ada herkesi küçümseyip, sadece kendisinin var olduğunu düşünmektedir. Günü geldiğinde küçümsediği insanlardan çok şey öğrenmektedir. Ama iş işten geçmiştir.

Psikolojik İletiler

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Zeka ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir."

Ada, kendisinin zeka ve yeteneği ile her şeyi elde edeceğini düşünmesi.

Öteki İletiler

"Tam mutlak güzellik yoktur. Aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir."

Ada'nın kendisinin mükemmel olduğunu düşünmesi. Padişahın huzuruna çıktıklarında son soruda gönül gücünün eksik olması.

DENİZ

ATASÖZÜ

"Derdini söylemeyen, derman bulamaz."

İnsanlar dertlerini başkalarına anlatırsa daha kolay çözüm yolları bulabilirler. Dertlerimizi, bize yardımı dokunacak kimselere açarsak daha kolay çözümleriz. Aksi taktirde dertlerimiz, sıkıntılarımız bizim için büyük problemler oluşturur.

İLETİLER

Psikolojik İletiler

Sabır, Kararlılık

"Sorunlardan kaçmak bir çözüm yolu değildir."

Alper'in sinirlenerek çözüm yaratacağını düşünmesi.

"Sınavlara sabırla katlanılmalıdır. Çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınavlar dizgesidir."

Yaşanılan her olaydan mutlaka bir ders çıkarırız.

Zeka, Sağduyu, Dikkat

"Kimseye karşı önyargılı olunmamalıdır."

Annesi oyuncağını istemeden kırınca, Alper ona hep böyle yaptığını (sakarlık) söyler.

Bağışlayıcılık – İncelik

"Bağışlamak, yüce bir duygudur."

Çocuk hatasını anlayıp döndüğünde annesini bağışlaması, annesine bağırdığı halde de annesinin onu bağışlaması.

Dostluk, Özveri, Saygı

"Anneler, çocuklarına karşı daha duyarlı ve özverilidirler."

Alper'in evden kaçması annesini rahatsız etmiş ve meraklandırmıştır.

'İNSAN OL'MAK

İLETİLER

Etik İletiler

Yalan

"Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur."

Çocukların sürekli yalan söylemesi, hiç doğruyu konuşmamaları.

Dürüstlük

"Sahtekarlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca iş birliği yapabilirler."

Çocuklar sürekli birbirlerini desteklerler. Yalan üstüne yalan söylerler.

Öteki İletiler

"Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir."

Çocukları doğruyu göstermek için arkadaşlarının ortada kaybolması, onu merak ederek yanına gidebilmeleri, taşlaşacakları sırada pişmanlık duygusu ile dürüst olmaya karar vermeleri.

BÖLÜM VI

DEĞERLENDİRME

Çalışmamın sonucunda ortaya çıkan gelenek – göreneklerde geçmiş dönemlerdeki insan ilişkilerinin bugün hiçbir şekilde temsil edilmemektedir. Eskiden insanlar gündüz işleyip geceleri de bir araya gelerek vakit geçirirlerdi. Hem insan ilişkileri hem yardımseverlik hem de paylaşım ortaya çıkmaktaydı. Şimdi ise insanlar sadece "ben" oldu eskisi gibi zaman geçirme, görüşme, paylaşım yerine kendilerini ön plana çıkarmaktadırlar. Sadece kendi sorunları önemli olmaya başladı. Teknolojinin avantajları olduğu kadar insan ilişkilerine zarar vermekle de dezavantajı ortaya çıkmaktadır. Büyüklere gösterilen saygı kalmadı. Küçükleri korumak yerine her yeni kuşakta onlardan daha kötü bir nesil meydana gelmektedir.

Eğitimin doğumdan ölüme kadar olan bir süreç olduğunu unutarak girilen her ortamın da aynı olduğu düşünülmektedir.

Eğer biz kendi kültürümüze, değerlerimize sahip çıkmazsak başkaları sahip çıkar. Eğitimsel olarak masalların birçok işlevini gördük. Anlatıların hepsinden de çıkan sonuçlar bugün hayatımızın içinden kesitlerdir.

SONUÇ

Masallarda, toplumun yaşamı, umudu, hayal gücü ön plana çkmıştır. Aslında onları yaratıp sonucunda mutlu olmaya bekleyen hep insanlardır.

Masalda "iyiler, iyilik; kötüler kötülük bulur.". Bu zaman zaman cezalandırılmadan; Mevlana'nın da yaklaşımı gibi hoşgörülü bir toplum olduğumuzu, ceza yerine doğruyu bulmak için çabalamamız gerektiğini unutup sadece kendimizi öne çıkararak gelenek ve göreneklerimizi hiçe sayıyoruz.

Kültürümüzü en iyi şekilde koruyarak gelecek nesillere aktarmalıyız.

BÖLÜM VII

SÖZLÜK

Bıraayım: Bırakayım

Böyün: Bugün

Çuban: Çoban

Diğnendim: Dinlendim

Genni: Kendine

Go: Koy

Göveresing: Bırakasın

Gözüğür: Gözükür

Gulubecigde: Kulübecikte

Güçüg: Küçük

Hökmetmiş: Hükmetmiş, karar vermiş

Hör: Her

İhdiyaşlı: İhtiyaçlı

İkansınnar: Yıkansınlar

İlan: Yılan

Kapuyu: Kapıyı

Kövde: Köyde

Sahat: Saat

Sanga: Sana

Sahıbına: Sahibine

Suvaracan: Sulayacan

KAYNAKÇA

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Sabah Gazetesi, Yeni Baskı, sf 103,121, 140, 148, 223, 229, 266, 365, 334,399

Ana Britanicca

And, Metin; *Geleneksel Türk Tiyatrosu Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985

Boratav Pertev; *100 Soruda Halk Bilimi*

Erşahin, İbrahim; *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005

Ertuğ, Mehmet, *Karagöz*

Hasder, *Halkbilimi Dergisi*, 53. Sayı, Arabahmet - Lefkoşa, Ocak- Aralık 2005

Hasder, *Halkbilimi Dergisi*, 54. Sayı, Arabahmet - Lefkoşa, Ocak- Aralık 2006

Gökçeoğlu Mustafa, *Tezler ve Sözler 1*, 2. Baskı, Lefkoşa, 1988

Gökçeoğlu Mustafa, *Tezler ve Sözler 2*, Lefkoşa, 1991

Gökçeoğlu Mustafa, *Hikayelerimiz – Bilmecelerimiz,* Lefkoşa, 1999

Gökçeoğlu, Mustafa; *Kıbrıs Türk Halk Bilimi, Bilmecelerimiz*, Gençlik Merkezi Yayınları, 1. Baskı, Lefkoşa, 1999

İslamoğlu, Mahmut; *Kıbrıs Türk Folkloru*, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Kasım 2004

Prof. Dr. Karadağ, Metin; *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Ürün Yayıları, 4. Baskı, Ankara 2004

Lise Hazırlık Sınıfı (9) *Kıbrıs Türk Edebiyatı* Ders Kitabı, MEB Yayınları, Eylül 2006

Meydan Larouse

Oral, Ünver; *Karagöz Oyunları*, Kitabevi, İstanbul, Nisan 2002

Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Prof. Dr. Ali Torun, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı Ankara 2004, s.246

Prof. Dr. Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, 6. Baskı Ankara 2000, s.674-675

Saraçoğlu, Erdoğan; *Kıbrıs Türk Halk Oyunları ve Folklor – Bildiriler*, MEB Yayınları, 1. Baskı, Kasım 1989

Sevilen, Muhittin; *Türk Klasikleri Karagöz*, Milli Eğitim Basımevi, 1990

Sönmez, Sevgül; *Karagöz Kitabı,* Kitabevi Yayınları, İstanbul, Aralık 2000

Yavuz H. Muhsine; *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri,*

Yorgancıoğlu, Oğuz; *Kıbrıs Türk Folkloru Derlemeler "Masallar"* Mağusa, 1998

Yorgancıoğlu, Oğuz; *Kıbrıs Türk Folkloru Derlemeler "Masallar 2",* Mağusa, 2006

Yorgancıoğlu, Oğuz; *Kıbrıs Türk Folkloru,* Mağusa, 1980

Yorgancıoğlu, Oğuz; *Kıbrıs Türk Folkloru,* Genişletilmiş 2. Baskı, Mağusa, 2006

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi: Mehmet Ertuğ
Tarih: Nisan, 2006
Yer: Büyük Han - Lefkoşa

Kaynak Kişi: Sultan HERAN
Tarih: Mayıs, 2008
Yer: Boğaz – Girne

Kaynak Kişi: Kezban ÖVGÜN
Tarih: 1 Mayıs 2009
Yer: Esentepe – Girne

Kaynak Kişi: Sadiye DESTUR
Tarih: 3 Mayıs 2009
Yer: Surlariçi - Lefkoşa

Kaynak Kişi: Sueda ÇARKICI
Tarih: 1 Mayıs 2009
Yer: Girne

Kaynak Kişi: Dervişe KUTLU
Tarih: Mart 2009
Yer: Mağusa

Kaynak Kişi: Mustafa GÖKÇEOĞLU
Tarih: 16 Mayıs 2009
Yer: Gönyeli

Kaynak Arama Motorları (Siteler)

http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi46/ozudogru-baran.htm

www.mevlanavakfi.com